YEVTUŞENKO

YABAN YEMİŞLERİ

ENGİN YAYINCILIK

Türkçesi: Mehmet Özgül

YEVTUŞENKO YABAN YEMİŞLERİ

YABAN YEMİŞLERİ

ENGIN
YAYINCILIK

YEVTUŞENKO

YABAN YEMİŞLERİ

Rusça aslından Türkçeye çeviren:
Mehmet ÖZGÜL

ENGİN
YAYINCILIK

Tiyatro Caddesi, Aydın Saray İşhanı No: 14/ 117 - 118
Beyazıt/İstanbul Tel: 518 29 63 - 518 29 64

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ

ISBN: 975-379-170-4

YABAN YEMİŞLERİ

Birinci Baskı: 1993/ Dizgi: Engin Yayıncılık/ Baskı: Engin Matbaacılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şti. İSTANBUL

SONSÖZ

«Bir melek uçuyordu gece yarısı göğünde...»

Bu dize hatırına gelince astronot hüzünlü hüzünlü gülümsedi. «Ben de ne meleğim ya!» diye düşündü. Uzay gemisinin yuvarlak ön camına dönük yüzü yorgun, yaşlanmış görünüyordu, ama gözleri delişmen bir çocuğun merakıyla dopdoluydu. O güne değin yurdunun sınırları dışına çıkmamıştı, oysa şimdi bir anda sınır mınır kalmamıştı önünde. Ne çizgili direkler, ne sınırlar arasında sürülmüş iz tarlaları, ne dikenli teller, ne sınır görevlileri, ne bekçi köpekleri, ne gümrükler... Hiçbiri, hiçbiri yoktu artık. Uzaydan bakınca bu gibi şeyler doğa dışıymış gibi saçma geliyordu. «Pasaport işlemleri» türünden sözleri düşünmek bile gülünçtü.

Aşağıda Paris'in ışıkları siyah bir kadife parçası üzerine serpiştirilmiş bir avuç yaldız gibi ışıldıyordu. Astronot bakışlarını biraz sola kaydırınca kendini Londra'nın üstünde buldu, göz ucuyla Kopenhag'ın ışıklarını seçti. Bu görüntüler öylesine hoşuna gitti ki, keyifli keyifli ensesini kaşıdı. Gagarin aynı durumda ensesini kaşıyamazdı, çünkü onun sırtında özel uzay giysisi vardı. Sonraki yıllarda uzayda uçmak epey kolaylaşmıştı. Gagarin mutlaka çok korkmuş olmalıydı uzaya ilk çıktığında. Şimdi de korku duyuyordu insan, ama ilk zamanlardaki kadar değildi kuşkusuz. Gagarin gene de günlük yaşantısında alıştığı dille, «Hadi, çıktık yola!» diyerek uzayı sık sık gidip geldiği bir yer gibi düşünmüştü. Oysa ona verilen sayısız talimatlar arasında bu sözü kullanması için kimse bir şey söylememişti. Kendiliğinden çıkmıştı böyle bir söz ağzından... Ya o sırada yüzü na-

sıldı, dersiniz? Onun yüzünü özellikle seçmişlerdi, böyle bir yüzü önceden, tasarlayıp çizmeye kalksanız daha güzelini düşünemezdiniz... Sanki yer yuvarlağımız bu yüzü binlerce tatlı gülücükten, nasıl olup da günümüze kaldığına inanamadığınız bıyık altından gülmelerden, alaylı gülümsemelerden özenle birleştirip kotararak oluşturmuş gibiydi. Onun yüzü yeryüzümüzün uzaya gönderilen öz gülümsemesiydi. Gagarin'in yerine tutsalar da bir başkasını onun gibi ülkeden ülkeye dolaştırsalar, ona yaptıkları gibi başına yığınla çiçek serpseler, boynuna madalyalardan oluşan çelenkler taksalar, öyle sanıyorum ki, adamcağız ne yapacağını şaşırırdı. Oysa Gagarin'in yüzü hiç değişmemişti. Birlikte bulunduğu başbakanların, cumhurbaşkanlarının, kralların, kraliçelerin gülümsemeleri onunkinin yanında sönük kalırdı...

Astronot, Gagarin'in yüzünü neşesizken de görmüştü.

«Yorgunum, ama uçmak istiyorum,» demişti o anda bile.

Bu hüzünlü duruş onun son fotoğraflarında daha belirgindir. Dar kafalıların, sıradan kişilerin Gagarin'i kendilerinden saydıkları söylentisine neden olan bir de yara izi peydahlanmıştı bu yüzde. Gagarin'le dostluk ilişkileri bulunan astronot onun sokakta adım başında tanınmaktan, ikide bir imzalı fotoğrafının istenmesinden, toplantılarda başköşeye oturtulmaktan ne derece sıkıldığını bilirdi. Üne kavuşan yüzü onunla sıradan insan yaşantısı arasına büyük bir set çekmiş bulunuyordu. Astronot arkadaşlarına Latin Amerika ülkelerinden birine yaptığı bir geziyi anlatırken yüzüne gene bir hüzün çökmüştü; o sırada yüzü gülüyor olsa bile, bu, onun yapısından kaynaklanan, savunmasız bir gülümsemeydi. Şunları söylemişti:

«Tam üç saat güneşin altında kavrulduğumuz, hükümet ileri gelenlerinin de bulunduğu ön tribünlerde bize yakın duran bir melez kız arabasıyla dondurma satıyordu. Olağanüstü bir güzelliği vardı kızın, kara, iri gözleri yüzünün yarısını aydınlatıyordu sanki. Beni en çok şaşırtan, kızın gelinlik giymesiydi. Dantelli, tüy gibi uçuşan bir gelinlik.

Kıza göre çok değerli bir şey olmalıydı, ama bana pek yeni değilmiş gibi göründü. Durmaktan sararmıştı anlaşılan. Ninesinden kalma mıydı, neydi? Böyle bir günün onuruna giyip gelmişti... Kızla aramda hemen bir göz bağlantısı kuruldu. 'Hadi, gelin, siz de için!' dercesine sattığı limonatayı gösteriyordu bana. Siz olsanız tribünlerden aşağı inebilir miydiniz? O sırada olacak şey mi? Yanımda bizim büyükelçi var, kentin kodamanları var. Nasıl inersiniz? Gazeteciler durmadan fotoğrafımızı çekiyorlar. Bir ara susadığımı söyleyecek oldum, yanıbaşımızda dikilen askercik neredeyse bir buzdolabını dolduracak kadar çeşitli içecek getirdi. Onur tribününde oturanlar böylelikle topluca susuzluğumuzu giderdik. Bizim melez kız meğer ne şakacı şeymiş! Az sonra bir bardağa limonata doldurdu, içine bir kamış soktu, kamışın dışındaki ucunu göğsüne yaklaştırdı. Bir yandan da gülüp duruyordu. Önce ne yaptığını anlamadım. Sonra bir de baktım ki, gelinlik giysisinin göğsüne benim resmim iliştirilmemiş mi? Demek oluyor ki, limonatasını bana içiremeyince hiç olmazsa resmim içsin diye bardağı göğsüne yaklaştırmış...»

Gagarin kimseyi kırmak istemezdi. Eğer elinde olmadan birini gücendirdiğini anlarsa, hemen hatasını düzeltmeye çalışırdı.

Bir gün genç ozanların düzenlediği bir toplantıda bir konuşma yapması istendi. Okuması için eline verilen kâğıtta ünlü bir ozanın özyaşamı anlatılıyor, ozanın, elektriğin kaynağını bilmemekle övünmesinin yakışık almayacağı belirtiliyordu. Gagarin bunları aynı kâğıtta yazıldığı gibi okudu. Toplantının sonunda yaşlı bir fizik bilgini, astronotu bir köşeye çekti, yüzüne kurnaz kurnaz bakarak, «Yuri Alekseyeviç,» dedi. «Elektriğin kaynağını nasıl bir şeyden kaynaklandığını siz çok iyi bildiğinize göre bilginizi insanlarla paylaşıverseniz iyi bir şey yapmış olurdunuz. Ben elli yıldır bu konuda kafa patlatırım, gene de işin içinden çıkmış değilim. Benim gibi bir adam elektrik konusunda bocaladığına göre, bir ozan kişiden ne istersiniz? Puşkin bile şiirle uğraşanların her şeye akıllarının ermeyeceğini, böyle olmaları

gerektiğini söylememiş miydi? Ayrıca zavallı ozanı en kötü zamanında güç duruma soktunuz. Ne dersiniz, haklı değil miyim?»

Ünlü ozan o sıralar biraz gözden düşmüştü. Bir süre önce yazdığı yeni bir uzun şiirininse nasıl karşılanacağını bilmiyordu.

Gagarin ozanı hemen telefonla aradı; konuşmasında söylediklerine gücenmemesini bildirdikten sonra Yıldız Kenti'nde kutlayacakları, astronotların nisan şenliğine katılmasını, şiirinin bir bölümünü orada okumasını rica etti. Yıldız Kenti'ndeki şenlikler tüm ülkede yayımlanacağı için bu yolla ozana bir yardımda bulunmayı tasarlamıştı.

Şenlikler sırasında Gagarin parti ileri gelenlerinden birinin yanında oturmaktaydı. Ön sırada, biraz yandaydı koltukları, oradan bakılınca sahne arkası görünüyordu. Saçı başı dağınık ünlü ozan büyük bir heyecan içinde elinde daktilo edilmiş şiiriyle sahne arkasında bir aşağı, bir yukarı volta atmakta, okuyacağı bölümü kendi kendine mırıldanmaktaydı.

Durumu kavrayan parti sorumlusu, «Bu adamın burada ne işi var?» diye sordu.

«Şiir okuması için çağırdık,» karşılığını verdi Gagarin.

Berikinin tepesi atmıştı.

«Kim verdi ona bu izni?» diye fısıldadı öfkeli öfkeli.

«Ben verdim,» dedi Gagarin.

Yetkili kişi onu dinlemedi, sahne arkasına yürüdü. Onun parti sorumlusu kimliği, etkisini göstermekte gecikmedi. Anayurt Savaşı(*) günlerinde Sovyet kentlerinin Almanlar'dan geri alınışını gök gürlemesini andıran tok sesiyle radyodan tüm ülkeye duyuran sunucu, parti yetkililerinin isteğine boyun eğerek ozana şiirini okuyamayacağını bildirdi, ezilip büzülerek özür diledi. Ozan uğradığı bu aşağılanma karşısında öyle gücendi ki, yüzü sapsarı kesildi; askıdan yağmurluğuyla şapkasını kaptığı gibi kendini sokağa. sağanağın

(*) İkinci Dünya Savaşı. (Ç.N.)

altına attı. Herhalde o sırada yağmurla birlikte gözyaşları yüzünden aşağı şarıl şarıl akıyor olmalıydı. Oradan külüstür «Moskiviç»ine atladı, ıslak yolların kayganlığına aldırmaksızın son hızla gazladı. Silecekler ön camı silmeye yetişemediği için körü körüne sürüyordu arabasını.

Gagarin ozanın arkasından fırladıysa da onu yakalayamadı. «Bulun onu! Nerede bulursanız bulun! Adamcağızı bu durumda yalnız bırakamayız...» diye koşturduğu astronotlar arasında şimdi yaşı epey ilerlemiş bulunan bizim astronot da vardı. Genç astronotlar, programı bitmiş bulunan bir bestecinin arabasına atlayarak ozanın peşine düştüler, onu merkez yazarlar evinin barında buldular. Ünlü ozan, daktiloya çekilmiş şiirini elinde sımsıkı tutmuş, kadeh kadeh üstüne votka yuvarlıyor, bir yandan da çocuklar gibi ağlıyordu.

Çok önceleri olmuş bir olaydı bu, belki sözünü bile etmeye değmezdi, ama Gagarin'in bir gülümsemesinin değerini anlamak için onun her zaman içinden gelerek gülümsemediğini bilmek gerekir.

Gagarin'in öğrencisi ve dostu olan bizim astronot uçuş sırasının gelmesini uzun süre bekledi. Uzay adamları arasında, bir an önce uzaya çıkmak için her türlü dalavere çevirenler bulunuyordu. Ancak şu bir kuraldır: Dalavereciler arasından gerçek astronot çıkmamıştır hiçbir zaman. Bizim astronot sırasını bekliyor, zaman geçtikçe yaşlanıyordu. Gerçekleşmemiş şiir okuma olayından sonra dost oldukları ozanınki gibi, saçları gözle görülür biçimde seyrekleşmişti. Karısının arkadaşları kadınla açıkça alay ediyorlardı: «Seninki ne zaman uçacak? Dede olunca mı?» diye... Ancak astronot uzaya çıkanları kesinlikle kıskanmıyor, uzay uçuşu yapmış astronot ünü kazanamadığı için geceleri inlemiyor, diş gıcırdatmıyordu. Uçuş sırasını beklemek onu kötü değil, tam tersine iyi bir insan yapmıştı. Şimdi bol bol okuyordu. Eskiden hoşlanmadığı, karışık bulduğu, Dostoyevski gibi bir yazarı keşfetmişti. Edebiyatın niçin hoşuna gittiğini çözmeye çalışıyordu. Edebiyat hoş vakit geçirten bir eğlence miydi acaba? Bir gün ona, «Uzaya çıkma sıran geldi,» dedikle-

ri zaman hemen inanamadı, çünkü o güne dek hep yedekte bekletilmeye alışmıştı. Ama her zaman yaptığı gibi göreve tüm ciddiliğiyle hazırlandı, uzay gemisine bindiğinde çok sakindi. Sırasını beklediği süre içerisinde heyecanlarının hepsi yok olmuştu. Yer yuvarlağımızı tepeden ufacık görünce, «İyi olmuş da daha önce uçmamışım, şimdi tam zamanıymış,» diye düşündü. Gerçi üzerine düşen görevi başka zaman da yerine getirirdi. Ama herhalde görevinin dışında başka bir şey düşünemezdi. Oysa şimdi düşünüyordu.

Aracın iç çeperine asılı aynaya baktı, günlerce baş başa kalacağı yabancı bir adamın yüzünü incelercesine kendi yüzünü tanımaya koyuldu. Tanıdık, aynı zamanda tanımadığı birinin gözleriydi aynadaki gözler. Böylesine yüksekten uçtuğuna inanmayan, ama yüksekten uçmaya alışmış gözler... Biraz sinirli, işinin önemini bilen, düşünceli, hüzünlü... Sağ kaşı ütüktü, Moskova yakınlarında ırmak kıyısında yaktıkları kır ateşinde ütülmüştü. Uzayda eksik olan bir şey vardı: koku. Oysa ırmak kıyısında tutuşturdukları çalı çırpının katranlı kokusu her yanı sarmıştı. Küle gömdükleri, pişince elden ele atarak soğuttukları pütürlü patatesler. Taze hıyarın dişlerken çıkan kıtırtısı. Yanınızda rasgele insanlar değil, dostlarınız varken her şeyin konuşulduğu, belirli bir konuda durulmayan tatlı konuşmalar. Hepsi, hepsi uzaklardaydı şimdi... Dostları onun yakında uçacağını biliyorlardı, ama astronotlar arasında böyle şeylerin sözü edilmediği için bu konuya hiç dokunulmamıştı.

Uzay aracındaki aynada astronot pek çok Sibiryalı'da bulunan, Şukşin'inkine benzer çıkık elmacık kemikli yüzüne baktı. Çam sakızı çiğnemekten olacak, dişleri bembeyaz ve sağlamdı. Sibirya'nın Zima istasyonundan amcasının gönderdiği çam sakızlarından bir parçasını selofan kâğıdına sarıp yanına almış, şimdi de uzay gemisinde küçük bir çocuğun kaçamak zevkiyle çıtırdata çıtırdata çiğniyordu. Çocukluk günlerinde sınıfta sıkı mı sakız çiğnesin! Uzaya gönderilmeden önce doktorlar bol tükürük salmanın zararlı olup olmayacağı konusunda çetin bir tartışmaya tutuşmuşlardı. Zima istasyonu yer yuvarlağında minicik bir noktaydı şu an-

da, ama astronot için yer yuvarlağı da, insan topluluğu da Zima istasyonuyla başlıyordu.

Astronot babasını tanımamıştı. Geleceğin uzay adamı daha beş yaşındayken, ama çıplak ayacıklarıyla tarlalarda sivri anızlara basa basa torbasına buğday başakları toplamaya zorunlu olduğu bir çağda yitirmişti babasını. Savaş sona ermek üzereydi, ordular Berlin'e epeyce yaklaşmışlardı. O açlık günlerinde çocuklar tarlalardan bir kerecik geçtiler miydi, artık kuşlar bir daha oraya uğramak gereği görmezlerdi, çünkü buğdayın tanesini bulamazlardı o yerlerde. Sabah çiyinden çıplak ayaklar çatlar, bıcılgan yara olurdu. Şimdi bile astronotun ayak bileklerinde, inciğinin biraz üstünde yara izleri görülebilirdi. Yuvarlak bakır sikkeler gibi parlak, Anayurt Savaşı'nda kazanılan madalyalar türünden yara izleri... Astronotun annesi Zima Demiryolcular Derneği'nde sinema makinistliği yapar, ek yiyecek kartı alabilmek için kan verirdi. Annesinden ona, kolaycacık kopuveren sinema filmlerinden kesilmiş şeritlerden başka bir şeycik kalmamıştı. Bu şeritlerin içinde Lyubov Arlova, Marina Ladinina, Boris Baboçkin, Nikolay Kryuçkov gibi yerli oyuncularla Leydi Hamilton'u oynayan yabancı bir artistin resimleri vardı. Kadıncağız yaralılara durmadan kan vermekten çökmüştü. O hastalanınca başkasının kanını ona vermeye çalıştılarsa da, geç kalmışlardı.

Çocuğu yanına savaştan yeni dönen amcası aldı, ona babalık etti. Çok kızdığı zamanlar üç kızına birer tokat patlatırdı, ama yeğenine elini sürmezdi. Amca kamyon sürücüsüydü. O zamanlar yakıt kıtlığı çekiliyordu, ancak amcanın kamyonu odunla ısıtılan bir kazanla çalışırdı. Odun kesmek için oğlan hızarın öbür ucundan var gücüyle çeker, sonra amcasıyla birlikte kütükleri yarma işine girişirlerdi. Makine yağına bulaşmış parmağıyla motorun parçalarını gösteren amca kamyonun tüm iç yapısını yeğenine öğretmeye çalışır, ıssız tayga yollarına girdiklerinde aracı onun ellerine teslim ederdi. Bir keresinde konuksever bir köyde iyice kafayı çektikten sonra başı öne düşe düşe bir süre gitmiş, sonra biraz dinlenmek için aracı yolun kıyısına çekmişti.

Gözlerini açtığında bir de ne görsün! Kamyon evinin kapısı önünde dikilmiş durmuyor mu? On iki yaşındaki yeğen, onun deyimiyle «bizim oğlan» da direksiyon başında.

Amcası yaşına başına bakmadan güvercin yetiştirmeye heves ederdi. Güvercin kuğurmaları, kanat çırpmaları, kuş tersi kokusuyla dopdolu bir güvercinlikleri vardı. Amca - yeğen ellerinde sırıklarla, masaldaki bülbül haydutlar(*) örneği ıslık öttürerek evin çatısında güvercin kovalarlardı. Gökyüzünde süzülen, ıpılık, canlı yumağın durmadan yükseklere tırmandığını gören çocuk, kendisi de onun ardından uçmaya can atardı. Bir gün amcası, çocuğu bulutlar arasında takla atan boz güvercinleri, başını arkaya devirmiş, seyrederken görünce elmas parlaklığındaki gözleri ışıldadı, ağır elini okşarcasına yeğeninin omzuna koyarak, «Bizim oğlan, göreceksin, bir gün sen de pilot olup onlar gibi uçacaksın,» dedi.

«Bizim oğlan»ın pilot olmak ne söz, bir gün uzaya uçacağını nereden bilecekti? Zima kasabasında o zaman astronot sözünü kimse duymamıştı, amcası bile... Amcanın güvercine düşkünlüğü yanında bir de çapkınlığı vardı. Hem öyle bir çapkınlık ki, kendi anlattığına göre az kalsın bu yüzden başına bir iş açılıyormuş. Savaşın bitimine doğru evine yerleştirildiği bir Alman kadının güzelliğine kendini öylesine kaptırmış ki, dul sarışının karşısında ayılıp bayılmaya başlamış. Kocası Stalingrad'da ölen acılı dulun bir tutkusu varmış, her akşam amcadan, sevgili Paul'ünün astsubay üniformasını giymesini, akşam yemeğine birlikte öyle oturmalarını istermiş. Ne yapsın adamcağız, içindeki oyunculuk aşkının da dürtüsüyle kadının bu duygusallığını hoş karşılar, gülerek üniformayı sırtına geçirirmiş. O sıralar karargâhtaki komutan ciplerinden birinin sürücüsüymüş. Bir akşam ivedi bir görev için kaldığı eve onu çağırmaya gelmişler. Subaylar kapıyı bile açmaya gerek görmeden içeri dalmışlar. İçeri girince bir de ne görsünler! Kiraz liköründen yanakları kızarmış bir kadınla bir Alman astsubayı sofra başında

(*) Rus masal kahramanı İlya Muromets'in savaşmak zorunda kaldığı, ıslık çalınca kuşları düşüren, ağaçları deviren haydut. (Ç.N.)

aile mutluluğu içinde kendilerinden geçmemişler mi? Paldır küldür odaya girenler hemen tabancalarına davranmışlar. Eğer bir Alman astsubayının üstesinden gelemeyeceği ağır Rus deyimleri yardıma yetişmeseymiş, bu işin sonu kötü bitebilirmiş.

Amca yurda dönünce karısından gizlemeden, neşeyle pişmanlıklarını dile getirmiş; karısı pişmanlık sözlerini pek neşeli karşılamasa da çapkın amca karısına bağlı kalacağı konusunda yemin üstüne yemin etmiş. Üç kız babasıydı ne de olsa, ayrıca karısını deli gibi severdi. Ancak onun anlayışına göre aileye bağlılık bir erkek için renksiz bir yaşam demekti; o, böyle renksizliklere gelemezdi. Ne yazık ki, verdiği yemini fazla tutamadı, bitmez tükenmez erkeklik gücünün uygulama alanına son zamanlarda bölge tasarruf sandığının kadın yöneticisi giriverdi. Kadının, gözlüklerinin ardından öyle erişilmez görünen bir bakışı vardı ki, genç ama taş katılığındaki yüzünün ayrılmaz bir parçası olarak bu bakışlar amcanın düşlerini allak bullak etmeye yetiyordu. Sonunda amca, «Gözlüklü bir kadın iki kadına bedeldir,» demeye başladı ve sandık yöneticisi kadın askerlik günlerini unutmamış amcanın saldırılarına dayanamayıp düştü. Bu arada amca ufak bir güçsüzlüğünü daha açığa vurdu, sırılsıklam tutuldu kadına. Karısı onun gelip geçici gönül serüvenlerine biraz alışıktı, ama bu seferki (amcanın deyimiyle iki kadınla birden işlenen) günah sona ermek bilmiyordu. Komşu karıları amcanın karısını acıma gösterileriyle üzmeye başladılar. Amca tüm cephelerde oy birliğiyle kınandı, ayıplandı. Küçük bir kasabada özgür aşk gözlerden gizli kalabilir miydi? Sandık yöneticisi bayan «Gözlüklü Yılan» damgasını yedi, amca toplum önünde güç duruma düştü. Ancak o, Sibirya'yı bir baştan bir başa aşan avcıların torunuydu, akıntıya karşı yüzmekten ayrı bir zevk alırdı. Özgür ruhunun sığınacağı bir kale kurarcasına, yeni gönül yoldaşına ayrı bir ev yaptırdı. Doğrusunu söylemek gerekirse sevgilisi arada bir canını sıkmıyor değildi, ama gözlüğünü çıkardığı zamanlar yüzünün değişmesi onu gene can evinden vuruyordu. Karısı duruma razı olmuş göründü, işlerine faz-

la burnunu sokarsa gözünü kırpmadan yuvasını darmadağın edeceğe benzeyen kocasının elinden ailesini kurtarmak uğruna her şeye göz yumdu. Ancak amca, sevgilisiyle arasındaki yaş farkım hiç hesaba katmamıştı. Kendisi altmışına merdiven dayadığında sandık yöneticisi kadın kırk yaşının tazeliğini yaşamaktaydı ve bir gün kadın, amcadan çekinmeksizin onun artık yaşlandığını söyleyiverdi. Amcanın başından aşağı kaynar sular döküldü sanki. Kadının kendi paracıklarıyla yaptırdığı ahşap evinin üstüne o da bir bidon benzin döktü, sarhoş marhoş olmadığı halde güpegündüz bir kibrit çaktı ve o güzelim evi ateşe verdi. Bu arada kendi de epey yandı. Onu partiden kovdular, garaj yöneticiliğinden attılar, ayrıca bir yıl hapis cezasına çarptırdılarsa da, cephedeki ve görev yerindeki yararlıklarından dolayı cezasını bağışladılar, bir ekmek fabrikasına at arabası sürücülüğüne verdiler. Böylece direksiyonu bırakıp dizginleri aldı eline amca. Kundakladığı eve karşılık sekiz bin ruble ödeyemeyeceğini anlayınca, ilk kez yeğeninden yardım dileğinde bulundu. «Ev kundakladım, ne kadar gönderebilirsen para gönder,» diye bir telgraf çekti. Gene de zerrece moralini bozmadı. Ekmek fabrikasının yöneticisini bir bakıma kendi buyruğu altına aldı, asıl görevi arabacılıkken fabrikayı bildiği gibi çekip çevirmeye koyuldu. Bu arada yeni bir ekmek pişirme yöntemi geliştirdi. Sonra nasıl becerdiyse becerdi, ekmek arabasının sırağını baklakırı bir küheylanla değiştirdi; kundaklama olayı üzerine korkudan aradaki yaş farkını unutan sandık yöneticisi kadının taşındığı evin önünde küheylanıyla caka satarcasına yeniden boy göstermeye başladı.

...Astronot ağzındaki çam sakızını çıtırdatarak çiğniyor, sanki amcası karşısında dikiliyormuş gibi gülüyordu. Ekmek arabasını uzay aracına kenetledikten sonra içeri giren amca şaşkın şaşkın ortalıkta dolaşıyor, «Hani, gözlüklü kadınlar yok mu burada?» dercesine sağı solu gözleriyle kolaçan ediyordu. Bir ara ön pencerenin dibine oturup soluk yeşil dövmeli kolunu ileri uzattı. Dövmede, «Ölünceye dek seveceğim,» diye yazılıydı, ama kimin için yazıldığı bel-

li değildi; elinin üstündeyse Zima istasyonundan getirdiği, pençeleri ak mahmuzlu bir posta güvercini kanat çırpıyordu. Amca bunu uzay boşluğuna salmaya niyetli gibiydi. Güvercini tuttuğu eliyle dışarıyı göstererek, «Bak, yeğen, Avustralya burası!» diye coşkuyla bağırdı. Amcasının haykırışı astronota neler düşündürmedi ki o sırada! Bir zaman gelecek, sıradan bir Sibiryalı araba sürücüsü ya da ağaç kesme işçisi, izne başladıkları günün sabahı geç vakit uyanıp yatağında tatlı tatlı gerinirken, yanında fırın sıcaklığı saçan karısına şöyle diyecekti: «Hey, Maşa, iznimizde Miami-Beach'e mi gitmek istersin, yoksa Paskalya adalarına mı? İşittiğime göre Hawai adaları da güzelmiş. Ha, sonra bir de Galapagos adaları var.» Maşa da diyecekti ki: «Dur, kocacığım, daha Yunanistan'ı bile görmedik. Uygarlığın beşiğini tanımak istemez misin? Sonra Baalbek tapınağını çok merak ediyorum. Ya Tibet? Orayı unutuyor musun?» Karısının eski yapıtları görme tutkusu karşısında esnemeye başlayan Vanya orta bir yol bulur. «Ama Maşacağım, Soçi'de denize girmeyi düşünmez misin? Şurada yakıncacık. Üstelik gece kulüpleri Miami'dekileri aratmaz...» Maşacık'ın rahatı kaçmıştır. «Senin de gece kulüplerinden başka bir şey düşündüğün yok. Geçen tatilimizde Paris'te ne 'Crays Horse' bıraktın, ne 'Lido'... Artık bir daha öyle yerlere adımımı atmam. Ya Tibet'e gideriz, ya da Afrika'da safari yaparız...»

Bu düşsel çiftin üstünde yatarak tatil tasarıları yaptıkları hoş gıcırtılı aile karyolası, uzay gemisinin içinde sallanmaya başladı, yastıkları dolduran beyaz kuştüyleri dantelli kılıfı delerek havaya dağıldı ve ağır ağır uzay seyir defterinin üzerine çöktü. Astronot küçük aynaya bakınca, Gagarin'inkini andıran alnındaki yara izini gördü. Çocukken Zima'da, okul yakınında çantalarla yaptıkları bir dövüşten kalmaydı bu yara izi, arkadaşı çantasını savurunca kilit tam alnına gelmişti. En ucuzundan ispirto üreten bir fabrikanın yöneticisinin kızı, kavganın asıl nedeni olan kız, az ilerde dikiliyor; iki oğlanın dövüşünü korkuyla karışık vahşi bir gururla izlerken, bir yandan da saydam buz parçacıkla-

rım lastik botunun ucuyla baharda taşan derenin içine itiyordu. Öylesine heyecanlanmış olmalı ki, Zima istasyonunda pek bulunmayan «Mişka» marka karamelaları üst üste tıkıştırıyor; üzerinde Şişkin'in bir tablosunun kopyası bulunan karamela kâğıtları dereye düşerek bilinmeyen bir yolculuğa koyuluyorlardı. Kendi yüzünden çıkan kavgada oğlanlardan birinin alnında kalacak yara izinin bir gün uzaya yükseleceğini bilebilir miydi bu kızcağız?

Astronot kavgadan hoşlanmıştı her zaman. Daha doğrusu kavgayı sevdiğinden değil, hep dövüşmek zorunda kaldığı için girmişti kavgaya. «Vurulacak bir surat» gördü mü hiç kaçırmamıştı. Kendini eğitmeye, durdurmaya çalışmışsa da, dövüşmekten yakasını kurtaramamıştı. Ne de olsa Sibiryalı soyundan gelmeydi. Bir yaz kursunda yüzü sivilceli bir oğlanın anlattığı edepsizce fıkralara dayanamayıp suratına nasıl bir yumruk patlattıysa, delikanlının elmacık kemiği yana kaymıştı. Az kalsın onu kurstan atıyorlardı. Astronot olduktan sonra bir gece geç saatte elektrikli trene binmişti. Sırada bir kız oturuyordu; kucağında da, oturduğu yerde uyurken bile içgüdüsüyle sımsıkı sarıldığı içinde bir şişe kefir(*) ve birkaç paket portakallı gofret bulunan bir file vardı. Kafayı tütsülemiş iki delikanlı, genç kızı ayıplarcasına göz kırparak astronota baktılar. Bu saygısızlık yetmiyormuş gibi, biri filenin gözlerinden bir paket gofreti ustalıkla çektikten sonra yemeye koyuldu, öbürü de elindeki transistorlu radyonun anteniyle kızı gıdıklamaya girişti. Bu kadarı fazlaydı doğrusu. Astronot iki gencin hesabını oracıkta görüverdi, ama karakolu da boyadı. Oradan uzay merkezine bir olay raporu gelince birlik komutanından epey zılgıt işitti. Astronotlar karakola düşer miymiş! Biraz da o yüzden olacak, ilk uzay uçuşlarına onu çıkarmadılar. İşte böyle, karşında patlatılacak surat görürsen yerinde nasıl durursun? Edepsizleri döve döve pestilini çıkardığını düşünmek yetse ne iyi, yetmiyordu ki... Elinin kaşınmasını, dahası kasılmasını durduramıyordu. Gerçi yumruklarınla istediğini gene elde edemiyordun ama hiç olmazsa içindeki sıkıntıdan kurtuluyordun. Arada bir şaka yollu, «Yabancı gezegenliler

(*) Ayrana benzer bir içecek. (Ç.N.)

arasında da suratına patlatılacak çıkar mı acaba?» diye düşündüğü olurdu. Gerçekten böyle biriyle karşılaşsa kendini tutabilir miydi? Elektrikli trende karşılaştığı kıza gelince, sonradan karısı oldu. Demek ki yumrukların da ara sıra yararı dokunuyordu.

Vagonda giderlerken kızın yüzüne doğru dürüst bakmamıştı bile. Ancak karakola gittiklerinde, pek böylesine rastlanmaz ama, kız kendi isteğiyle olaya tanıklık etmek için onlarla birlikte gelince dikkat etti. Süzerek bakarken pırıl pırıl parlayan, ufacık, kapkara gözleri vardı.

İnsanın içine işleyen parıltılı bakışları karşısında gözlerini yere indiren nöbetçi komiserin rütbesini iki üst dereceye yükselterek, «Demek durum dediğiniz gibi oluyor, albay yoldaş,» dedi. «Bir kadını külhanbeylere karşı savunmak külhanbeylik sayılıyor bizim ülkemizde? Şunu iyi bilin ki, sizin gibi bir erkeğin bana kur yapmasından kesinlikle hoşlanmazdım.»

Böyle dedikten sonra astronota yaklaştı, ayak uçlarının üstünde yükselerek ufacık, soğuk dudaklarıyla yanağına bir öpücük kondurdu.

Komiser afallamıştı.

«Siz ne yapıyorsunuz, yoldaşlar? Burası polis karakolu!»

Çakırkeyif delikanlılardan biri, gözünün altındaki morluğu unutarak, hayranlıkla, «İşte ben kız diye buna derim,» dedi.

Polis raporunun acımasızlığı karşısında rakipleriyle dayanışma içine giren astronotun böğrünü dirseğiyle dostça dürttü.

Elektrikli tren yolcusu kız, bir sinema stüdyosunda İvan Poddubnıy'ların,(*) casusların, irili ufaklı bıyıklarını; şövalyelerin, raskolniklerin(**) küçüklü büyüklü sakallarını; imparatoriçelerin, deniz kızlarının takma kaşlarını, peruklarını yapan makyajcılardan biriydi. Onların atölyesinde hazırlanan

(*) Ünlü bir Sovyet greko-romen güreşçisi. (Ç.N.)

(**) Tutucu Ortodoks Rus tarikatı üyesi. (Ç.N.)

bir filmin gösterimi sırasında gülünecek bir yerde ağlayıvermişti. «Baş oyuncunun sol kaşı kopuverdi...» diye. Makyaj yapmaya gerek duyulmadığı için en çok doğayı severdi. Astronotun onu telefonla ilk arayışında ağlamaklı bir sesle şöyle haykırmıştı:

«Siz... siz... siz misiniz! Az önce ben de sizi düşünürken saç kıvırma maşasıyla bir artistin yüzünü yaktım. Bugün yarım gün çalışıyoruz. Sizin bir işiniz var mı? Yok, demek. Çok iyi! Ormana gezmeye gelir misiniz?»

Astronot yeni «jiguli»siyle(*) kızın çalıştığı stüdyoya gittiğinde onu çıkışta bekler buldu. Kız vernik ve aseton kokan ellerini sevinçle çırparak, «Aman arabanız olması ne iyi!» diye bağırdı. «Arabanız var da niçin elektrikli trenle yolculuk yapıyorsunuz?»

«Gönüllü polis yardımcısıyım da... Kalabalık arasında bulunmam gerekiyor.»

Astronot kıza böyle takılmıştı, ama bir yandan da onun arabalı astronot avcılarından biri olduğunu düşünerek içine bir korku düştü. Oysa kızın erkek oyunculara, yazarlara, sporculara, astronotlara askıntı olanların sınıfına girmediği belliydi. Karpuz çekirdeğine benzeyen gözleri gene ışıl ışıldı, elinde pek sevdiği portakallı gofretlerden vardı.

«E, nereye gidiyoruz?» diye sordu astronot.

«Gözden ırak neresi olursa olsun. Doğrusu iyi dövüşüyorsunuz. Çok hoşuma gitti. Arada bir ben de birini pataklamak istiyorum... Biliyor musunuz, zenginim ben bugün. Aylık ücretim kadar ikramiye aldım. Tam seksen ruble! Şampanya alalım mı, ne dersiniz? Şampanya sever misiniz?»

Yiyecek mağazasında astronotun, elini sertçe itti.

«Yok, sizin bu yaptığınız ayıp! Benzin sizden, şampanya benden...»

Arabaya bindikleri sırada yeni bir düşünce çaktı beyninde.

(*) Fiat, Murat arabalarının karşılığı araba markası. (Ç.N.)

«Peki, karpuz almaya ne dersiniz? Mevsimin yeni karpuzu gelmiş pazara. Daha tatmamışsınızdır herhalde. Hadi, pazara gidelim de şansımızı deneyelim.»

Sergideki karpuzların çizgili parlak yüzeylerine eliyle tek tek vurdu, sırayla alıp kulağına yanaştırdı, sıkarak dinledi; bu arada satıcı kadını çileden çıkardı, ama sonunda birini seçti.

«İşte şu iyi... Sevimli bir dazlağı var, bıyıklarını da beğendim.»

Parasını gene kendi ödedi. Sonra birdenbire aklına gelmiş gibi irkildi.

«Peki, bunu neyle keseceğiz? Çakınız var mı? Var. İyi öyleyse... Ya şampanyayı nasıl içeceğiz? Hadi, doğru züccaciye mağazasına!»

İçinden pas kokusu yayılan züccaciye mağazasının loş bir köşesinden birinin sarhoş sarhoş, «Bizde bardak kalmadı,» diye karşılık verdiğini duydular.

Ancak kızın cin gibi gözleri rafları kolaçan ediyordu.

«Şey... bir çift kupa gibi bir şey de mi yok?»

Loş köşeden sarhoş sesin sahibinin aynı derecede sarhoş yüzü göründü, bu yüzü boydan boya kaplayan kırmızı damarlardan birinden çıkmış gibi bir hırıltı yükseldi. Gizli bir şeyi dostlarıyla paylaşmak isteyen hırıltı şöyle diyordu:

«Şuraya bir vazo saklamıştım. Çekoslovak kristalinden. Sonuncusu kaldı. Kendime ayırmıştım da... İki yüz ruble. Yalnız size, hanımcığım.»

Karpuz çekirdeği gözler neşeyle parıldadı.

«Kendinize ayırdığınız vazoyu niçin veriyorsunuz? Karınız kızar sonra size. Bize şampanya içebileceğimiz, iki kap verin, yeter.»

Mağazanın yarı karanlığından, bu loş köşede belirli ya da belirsiz birtakım amaçlar için toplanmış bulunan kişilerden öneri yağmaya başladı:

«Şampanya için neden kadeh almıyorsunuz?»

«Bak şu köylüye! Şampanyanın kadehten içildiği nerede görülmüş? Onun özel bardağı vardır.»

«Doğru, kadehin ağzı dar olur. Şampanya içerken insanın burnu gıdıklanır.»

«En iyisi bardak almak. Ne içersen iç, hepsine uyar. Ama arayınca bulunsa...»

Karpuz çekirdeği iriliğindeki keskin gözler lacivert üstüne beyaz çiçeklerle bezenmiş, madeni kapakları olan iki küçük kaba ilişti.

«Peki, bunlar ne?»

«Hanımcığım, bunlar çay koymaya yarar.»

Sarhoş ses bir an gururu incinmişçesine titredi, sonra yarı karanlıkta kayboldu.

«Hadi, sıkılmayın da gösterin şunları bana.»

Genç kız böyle dedikten sonra incecik parmaklarıyla kapların kapaklarını açmaya koyuldu.

«Oo! Bunlar tam şampanya içmek için! Kapaklarını kapadınız mı kokusu da kaçmaz. Kaça satılıyor?»

Sarhoş satıcı içini çekti.

«Çifti elliye...»

«Öyleyse bana da bir düzine ver.»

Bunu söyleyen, astronotun arkasındaki bir köylü kadındı. Beyaz önlüğünün üstüne dana kanı sıçramış, beline sarılsanız kollarınız zor yetişecek köylü kadın, elini çorabının altına soktu, oradan ayakkabı bağıyla bağlanmış bir tomar kâğıt para çıkardı.

«Küçük hanım modayı biliyor anlaşılan. Yakında benim kızın düğünü var da...»

Pasaklı, kara bir sokak kedisi yollarının önüne çıktığında astronot hafifçe fren yaptı.

«Bizden sonraki araba geçsin de yolumuz açılsın,» dedi şakayla.

Genç kız karpuz çekirdeği gözleriyle kurnaz kurnaz baktı.

«İki dolu kova taşıyan kara bir kedi yolumuzu kesseydi ne yapardınız?»

Astronot bu şakaya ne karşılık vereceğini bilemediği için gülmekle yetindi.

Araba selinin ortasında küçük «jiguli»siyle kırlara açıldıkları o günü hiç unutmadı. Hava öylesine sıcaktı ki, ellerinde bidonlarla kadınlar kvas(*) tankerlerinin çevresini sarmışlardı. Terden sırsıklam ıslanmış kamyon sürücüleri sıraya girmeden bir bardak kvas almak için bir sürü dil döküyorlar, bekleşenlerin homurtuları arasında kvasını kapanlar paralarının üstünü almadan yapış yapış koltuğa gömülüp kamyonlarının sıcaktan kavrulan sürücü bölmelerinde ılık damlalar yarı buharlaşarak çenelerinden gömleklerine aka aka kvaslarını büyük bir zevkle içiyorlardı. O gün öyle sıcak bir gündü ki, otomatik içecek makineleri parayı atar atmaz çılgıncasına gazoz püskürtürse çentikli kesme bardaklarda küçük hava kabarcıkları bir anlığına bir kuğu dansı tutturuyor, eğer gazoz püskürtmeden parayı yutarlarsa kırmızı böğürlerine terli yumruklar iniyordu. Tekerli mavi dondurma makinelerinden buğulu buğulu çıkan dondurmalar biraz dışarda kalınca hemen yumuşayarak yeniden süt olup parmaklardan yüzük altlarına, oradan saat kayışlarına, terilen gömleklere, blucinlere damla damla akıyordu. Ateş kusan asfaltlar ayaklar altında oynuyor; kayış atkıları pamukla beslenmiş nalınlar, hamama giden askerlerin hemen eriyip dağılacakmış gibi görünen katranlı buruşuk ayakkabıları şehvetli bir kayıtsızlıkla asfalta gömülüyordu. Işıltılarıyla göz kamaştıran kilise kubbeleri sıcaktan serap olup sallanmaya başlıyor, kısa el hareketleriyle istavroz çıkaran yaşlı kadınların ak benekli başörtüleri üzerine yaldızları damlayacakmış gibi gözüküyordu. Musluğu açıp akıtarak suyun soğumasını bekliyorsun, ama boşuna. Ağzını dayayıp içtiğin su ılık ılık geliyor... Bunun üzerine buzdolabının kapağını açıyorsun; bir de bakıyorsun ki, buz kaplarına su doldurmayı unutmuşsun. O öfkeyle bir kaşık ya da çatal alıp buzluğun duvarlarındaki saçak saçak karları kazımaya koyuluyorsun. Elde ettiğin diken diken kırağı yığınını bir bardak suyla

(*) Meyvelerden, tahıldan yapılan ekşimsi bir içecek. (Ç.N.)

karıştırıp içiyorsun, su gene eskisi gibi ılık. Böyle günlerde bütün bedenin, bütün düşüncelerin mezar taşı altındaymışçasına ezilip dağılıyor; boğucu sıcakları, kuraklığı ceza olsun diye onlar göndermişler gibi yakınlarına, amirlerine anlamsız bir öfke besliyorsun; saymanlıktaki hesap tahtası(*) yuvarlaklarının bıktırıcı şakırtılarından, elektronik aygıtlarının vızıltılarından, tezgâhların inlemelerinden, gözlerinin önünde dağılıveren krokilerden, imza bekleyen kâğıtlardan, telefonların sersemletici zırıltılarından bir an önce kaçıp kurtulmak, sırtına yapışan giysilerini çıkarıp atmak, boğazına kadar Moskova ırmağına girip bütün gün içinden çıkmamak için büyük bir istek duyuyorsun, ama Moskova ırmağının suyu da sıcağın altında ısınan tankerlerdeki kvas gibi ılık, ıpılıktır... O zaman tek kurtuluşu ormana sığınmakta buluyorsun. Gölgesini bitmez tükenmez bir armağan gibi sunan, bilmem ne zaman yağmış bulunan yağmura şükran borcu olarak kuytularında kendi gizemli yasalarına göre sessiz sessiz mantarların yetiştiği orman kurtarıyor seni ancak...

Dere batağına gömülü, yarısı bitmiş şampanya şişesi orada öylece dururken yumurtalarından yeni çıkmış gümüş renkli balık yavruları koyu yeşil cama sürtünüyorlar. Çiçek işlemeli, madeni kapaklı lacivert kaplardan içki içmenin tuhaf, hoşa giden bir tadı var. Ortasından ikiye bölünmüş karpuz kan kırmızısı rengiyle parlıyor; kavurucu sıcaktan ısınmış olmasına karşın ısırıverseniz ağzınızın içine soğukluk yayılacağını sanıyorsunuz. Karpuzun minicik ıslak çekirdekleri kızın akraba gözleriyle bakışıp duruyorlar. Kızla astronot, çayırların üstüne serili ceketin üstüne uzanmışlar, biraz ilerde «jiguli» park edilmiş, rüzgâr salladıkça fındık ağacının dalları okşarcasına arabanın kaportasına sürünüyor. Kızla delikanlı birbirlerine değil, üstlerinden geçen bulutlara bakıyorlar; ikisinin de kafalarında açıklayamadıkları düşünceler var. Ama bu açıklanmamışlık, aralarında söylenebilecekken söylenmemiş sözlerden daha çok yaklaştırıyor onları birbirlerine.

(*) Bir kutuda onar onar dizilmiş iri tespih tanelerinin bulunduğu, hesap yapmaya yarayan bir aygıt. (Ç.N.)

Ağaç gövdelerinin arkasında birilerinin telaşlı konuşmaları işitiliyor:

«Hey Vitya! Önünü görmüyor musun sen? Bak, ne güzel mantar! Kurtsuz, tertemiz...»

«Aman senin mantarını da... Eğile eğile sırtım ağrıdı. Buraya geleceğime futbol oynamaya gitsem bin kez daha iyiydi.»

«Korkma, futbolun kaçmaz! Eve gidince mantarları kızartayım da gör sen! Üstüne kaymak koydum mu, bak o zaman tadına! Yanına da bir şişe en iyisinden votkam var.»

Astronotla kız gözleriyle gülüyorlar.

«Şu mantar toplayıcılara acıyorum,» diyor genç kız. «Doğa bunlar için yalnız kızartmaya, tuzlamaya yarıyor. Oysa ben ormanı olduğu gibi severim.»

Böyle diyerek ayağa fırlıyor, çayırlarda yeşermiş eteğini eliyle düzelttikten sonra kar beyazı nalınlarını eline alıp «jiguli»ye doğru yürüyor. Çıplak ayaklarının küçücük parmakları arasından otlar, çançiçekleri başlarını gösteriyorlar. Yürürken birden duruyor.

«A, şu kocaman mantara bakın!»

Tam ayağının ucunda mermerden yontulmuş gibi beyaz, diri bir mantar durmakta.

«Bana çakınızı verir misiniz? İşte oldu... Deminkilere kızarken benim şu yaptığımı gördünüz mü?»

Kökünü toprağın üstünde bırakarak dikkatlice kestiği mantarı yüzüne yaklaştırıyor, kokusunu içine çekiyor. Sonra nalınlarını astronotun eline tutuşturuyor, oradaki bir kayın ağacının yanına koşuyor, parça parça kestiği mantarı dallara diziyor.

«Niçin öyle yapıyorsunuz?»

Onun, amacını anlamaması karşısında şaşırıyor kız. Saf saf, «Sincaplar yesin,» diyor.

Astronot mantar kokan çakısını yaprağa silerken çabuk çabuk soruyor:

«Benimle evlenir misiniz?»

Kız hiç düşünmeden, «Evlenirim,» diyor. «Biliyor musunuz, siz görür görmez evlenmek istediğim ilk erkeksiniz. Daha elektrikli trende, gözlerimi açıp da kavga ettiğinizi gördüğümde bu isteği duymuştum.»

«Peki ya sizin sinema oyuncularınız? Onlarla evlenmeyi hiç düşünmediniz mi?»

«Bizim oyuncular mı? Çocuk onlar...»

«Nasıl yani?»

«Basbayağı. Çocuklar ne yaparlar? Oyun oynamazlar mı? İşte oyuncular da aynı işi yapıyorlar.»

«Bakın size ne söyleyeceğim. Kavga ettim diye belki beni uzaya hiç göndermezler.»

«Göndermezlerse bundan dolayı değeriniz düşecek değil ya. Puşkin'in şiirlerini basmasalardı ben onu ozan olarak gene severdim.»

Tatar kuşatmasının(*) filmini çekmek üzere Kaluga yakınlarına gittiklerinde bir gün kızı görmeye gelmişti astronot. Ona çiçek yerine bir kangal füme sucuk getirdi. Egzoz boruları sarkık, tuğla yüklü kamyonların vızır vızır işlediği şosenin hemen yanında, Tatar savaşçılarının kılığına girmiş Kaluga ilinde görevli polisler, başarılı sporcu plaketleri alttan görünmesin diye zırhlarını çekiştire çekiştire çayırlar üstünde cakayla dolaşıyorlardı. Makyajcı kızın ince fırçasıyla alınlarına kan lekeleri kondurduğu Rus tutsaklarından biri Amerikan lisansıyla Moskova'da üretilen «Marlboro» sigarasını tüttürmekteydi. Daha çekim başlamamıştı. Üzerinde «Olimpiyat 80» amblemi basılı selofan kâğıdına sarılmış sucuk paketiyle makyajcı kıza sokulmaya çalışan astronotun omuzlarından gür, kızıl kılların örttüğü iki el ansızın sımsıkı kavradı.

«Tam bir Rus suratı! Hemen makyaj yapılsın!» diye bağırdı, yönetmen.

(*) XII - XV. yy. arasında Rusya'yı egemenlikleri altına alan Moğol - Türk boylarının (sonra Altınordu Devleti) kuşatması. (Ç.N.)

İsteyip istemediğini sormadan, okşarcasına ama acımasız, birkaç el astronotu soydu; kaba kumaşı insanı dolayan çuvalımsı bir mintanla şalvarın içine soktu; kafasına bir peruk, boynuna boyunduruk, çıplak ayaklarına pranga geçirdi; öbür tutsaklarla birlikte aynı ipin ucuna onun ellerini de bağladı. Sinema kanına bulanmış makyaj fırçası birkaç kez yüzünde gezindi, o gün «kanlı» çalışmaya bolca sıvanmış bulunan makyajcı kız ötekiler arasında onu tanımadı bile. Yönetmenin «Motor! Çekim başladı!» haykırışı üzerine tutsak kalabalığı harekete geçince astronotu da peşinde sürükledi, ipin gerdiği elleri acıdı, pranganın sıktığı ayak bilekleri zonklamaya başladı. Kaluga bölgesi polislerinden birinin rol gereği ama acımadan savurduğu örme Tatar kırbacı sırtında şakladıkça sırtı sızım sızım sızladı. Ve yaşadığı sürece tatmadığı bir şey geldi astronotun başına: Film çekiminde bulunduğunu unuttu; başka bir çağda doğduğu, yeni yeni Rus ülkesi olmaya başlayan, kanlı Rus topraklarında yürüdüğü düşüncesi yer etti kafasında. Kulikovo meydan savaşı, Birinci Petro, Puşkin, Tsiolkovski, Gagarin, hepsi, hepsi gelecek çağlardaydı daha... Makyajcı kız onu ancak yara berelerini asetonla temizlediği, başından peruğunu çıkardığı, kendi eliyle yarattığı yapma surat, o sevgili yüz minik parmakları arasında belirdiği zaman tanıyabildi.

«Sen misin?» dedi şaşkınlık içinde.

«Benim,» dedi astronot utanarak. «Sana sucuk getirdim.»

Sonra, «Jiguli»ye binerek Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler*'i yazdığı Optina Pustin manastırına gittiler; orada bomboş manastırın yıkıntıları arasında ermiş Zosim'in gömütünü buldular. Gömütün bulunduğu yer, kimlerin getirdiği bilinmeyen, birilerinin turşu kavanozlarına ve kefir şişelerine koyup getirdiği çiçeklerden anlaşılıyordu. O yörede yaşayan bir ihtiyarın astronota anlattığına göre gömüt taşı çıkartılıp bir depoya atılmıştı. Astronot bunu öğrenince, koca bir tarihin kaldırılıp depoya atılması durumunda geleceğin neyin üzerine kurulacağını acı acı düşünmeye başladı. Ve o anda çocukları olsun istedi; onların ne Kulikovo savaşını, ne

ermiş Zosim'i unutmalarına izin vermeyecekti. İstediği çocuklar öyle böyle çocuklar değildi; bir zamanlar gölgelerini Dostoyevski'nin üzerine düşüren ağaçlar altında ona sokulan şu ufak tefek Rus kızından, suratındaki sinema kanını silen, gerçek kan bulaştığı zaman da silmeye hazır olan Rus kızından olmalıydı o çocuklar...

Bir gün kızı aldı, Sibirya'ya amcasının evine tanıştırmaya götürdü. Amca gelin adayını elmas parlaklığındaki gözleriyle ölçüp biçti. Ona bulutlar arasına güvercin fırlatmayı, «çingene dansı» yapmayı öğretti, sonra gözdağı verircesine, «Üç tane kıta keşfedici(*) isterim senden ha!» dedi.

Ot ambarına kendi eliyle bir ayı postu serdi. Yersiz yurtsuzların boş inançlarına göre gebeliği gerektiren bir büyü yoluydu bu. Onlara bir de büyülü bir çam kozalağı armağan etti. Aralarında kavga çıkarsa kozalağın fıstıklarından birer tane yiyince kavga mavga kalmayacaktı. Sonra ansızın hüngür hüngür ağlamaya başladı. Nedeni, karısına karşı alçakça davranışıymış. Eğer yeğeni aile yaşamında kendini örnek alırsa onu kesinlikle bağışlamayacağını, herkesin gözü önünde bir güzel sopa çekeceğini söyledi. Ve oracıkta yeminle söz verdi: Tasarruf sandığı yöneticisi kadını unutacaktı... Amca... Zima istasyonu...

Ve birdenbire uzay... Akıl almaz şeydi doğrusu. Bir zamanlar daha da akıl almazdı... Uzay aracında bir tanecik kitap vardı. Tsiolkovski'nin 1916'da Kaluga'da kendi olanaklarıyla bastırdığı, incecik, yaprakları sararmış, '*Dert ve Deha*' adlı kitapçığı. Uzay aracında bulunma hakkını tam olarak ancak bu kitapçık taşıyabilirdi. Astronot uçuşla ilgili verileri Dünya'ya bildirdikten sonra kitapçığı rastgele açtı, okumaya başladı: «Dahiyi keşfetmek sanıldığı gibi kolay değildir, var olduğu halde onu görememişsek bunda şaşılacak bir şey yoktur. Dahinin kendini göstermesi, yaptığı dev işleri insanların gözüne sokması gerektiğini söyleyeceksiniz. Gerçek şu ki, kimi zaman bu durum olabilir, ama çoğunlukla olmaz. Nice dahinin değerinin bilinmediği, daha doğuş

(*) Sibirya'yı keşfedip yerleşen avcı atalarını kastediyor. (Ç.N.)

sırasında çevresindekilerin dar görüşlülüğü yüzünden yok olduğunu tarih bize öğretmiştir...»

Ulaşılmaz sandığınız yıldızların yansıdığı, Kaluga sokaklarındaki su birikintilerine bata çıka yürüyen, siyah pelerinin boğazından kopçayla tutturmuş, gür sakallı, çelimsiz bir ihtiyarı gözünüzün önüne getirin. Davranışları tuhaf, biraz kaçık gözüken nice insan sonunda haklı çıkmışlardır. Sonuç olarak «halk» denen büyük bütçeyi oluşturanlar böyle kişilerdi.

Astronot «halk» sözünün anlamını düşündü. Gereksiz yere kullanıla kullanıla aşınıp körlendiği halde gücünü hiç yitirmeyen bir sözdü bu. «Halk» sözü adım başı söylenmek yerine düşünülmeliydi. Aşılmış koca bir uzay boşluğu araya girmekle birlikte, astronot kendini her zamanki duyuşlarından daha fazla halkın bir parçasıymış gibi hissetti. Sanki Kulikovo savaşına katılan, Sergi Radonejski'nin kutsadığı sancakların birinden, ya da Büyük Petro'nun ilk sandalının(*) yelkeninden, ya da faşist parlamentonun tepesinde dalgalanan kızıl bayraktan çekilmiş, görünmeyen bir iplikçiğin ucuna bağlı olarak uzayda uçuyor gibiydi. Evlerine, kulübelerine çekilmiş, kapılarında göz delikleri bulunan apartman dairelerine kapanmış, ortak yemekhanelerde yiyip içen insanlar kimi zaman halk olduklarını; tarihten uzanan incecik bir ipliğin onları bu dağınıklıktan, kopukluktan, yabancılaşmadan kurtarıp bir bütün olarak birbirlerine bağladığını unuturlar. Halka halk olduklarını anımsatmak gerekir. Bu işi savaş iyi yapar, ama sonucunda çok pahalıya mal olur. Bir de edebiyat anımsatır. Astronot, yazarların mesleklerinin gerçek değerini bilmediklerini düşündü. Uçuş programında yerleri olmadığı, özel seçimden geçmedikleri halde onunla birlikte uzayda Karamazov Kardeşler de uçuyordu. Beklemediği bir anda kendini uzay gemisinde bulan Piyer Bezuhov(**) gözlüğünü şaşkın şaşkın silerken elinden düşürüverdi, ama ağırlıksız boşlukta aşağı düşmeyen gözlük, sapları

(*) Gemicilik sanayiini geliştirmek isteyen Çar Petro sandal yapmayı öğrenip ilk sandalını yaptıktan sonra Avrupa ülkelerinde bir tersaneye işçi girmiştir. (Ç.N.)

(**) Savaş ve Barış'ın kahramanlarından. (Ç.N.)

havada sallana sallana uçmaya başladı. Uzay boşluğuna fosforlu ışığını yayan, Bulgakov'un Margarita'sı, insanı çileden çıkaran gözleri ateş saça saça gelip aracın ön camına yapıştı. Uzayda başınızı boşluğa çevirip tek tanıdığınızın bile bulunmadığı ülkelere bakacak olursanız, gerçekte oralarda birçok tanıdığınızın yaşadığını anlarsınız. Bunlar o ülkelerin yazarlarıdır. Zima istasyonu gibi Makondo köyünü de uzaydan göremezsiniz, ama bu küçük köyün Latin Amerika'nın bir köşesine sıkışmış olduğunu bilirsiniz. Gabriel Garcia Marquez, kahramanı Albay Aureliano Buendia'sının, tıraşsız yüzüne konan sivrisineklerle birlikte şu anda uzay gemisine paldır küldür daldığını, birini doğramak için kılıcını kınından sıyırdığı sırada ağırlığını yitiren kılıcın yön değiştirerek onu tutan elden kaydığını, bir işe yaramadığına üzülerek ya da sevinerek havada yüzmeye başladığını nasıl kestirebilirdi? Edebiyat halka halk, insanlara insan topluluğu olduklarını düşündüren bir olgudur. Yazarlar ise tıbbın başaramadığını başarmış, insanların yok olup gitme kara yazgısını yenmiş kişilerdir. Onların nice zamanlardan beri yaşayan kahramanları, sonsuza dek halkın arasına karışmış bulunmaktadır ve ölümün onlara yapacağı hiçbir şey yoktur artık. Rusya'da da halk birçok bakımdan yazarlarca, Puşkin gibilerince yaratılmıştır. Eğer yapımızda bir bozukluk varsa bunda Puşkin'in yanlışını aramamalıyız.

Astronot şöyle bir düşündü; eğer bilgin Fydorov'un kitabına göre bir kişiyi bile diriltmek olanağı doğsa, Puşkin'i diriltirdi. Gerçekten, ne ilginç bir durum ortaya çıkardı kim bilir? Televizyon programında Puşkin... Hokey maçında oyuncu Puşkin... Araba bakım istasyonunda «jiguli»sinin anahtarıyla birlikte bir on rubleliği de, bakım merkezinin cakasından yanına varılmayan yöneticisinin kıllı eline yılışık yılışık sokuşturmaya çalışan Puşkin... Uyak bulmakta bile güçlük çeken bir ozanın geniş omuzları arasında yarı görünür durumda, yazarlar birliği başkanlık divanında Puşkin... El attığı her konuda yetersizliği, bir çocuk kadar saflığı, bir öğrenciyle karşılaştırıldığında bile bilgisizliği hemen ortaya çıkardı adamcağızın. Bırakın uçağı, uzay gemisini, lokomotifi bile görse şaşkınlıktan küçük dilini yutardı kuşkusuz. Ge-

ne de Puşkin sibernetik bilginlerinin en önde geleninden daha büyüktür. Demek oluyor ki, yalnız bilgi insanı daha üstün yapmaya yetmemektedir.

Tsiolkovski, «Geçmişteki, şimdiki, gelecekteki bilgilerimiz; hiç öğrenemeyeceklerimiz yanında çok önemsiz kalır,» dememiş miydi? Ama bunda üzülecek bir şey yok. Üstelik çok da güzel. Erişilmezlikte sonsuzluğun bulunması, bilginin de sonsuz olması umudunu taşımaktadır. İnsanın sonsuzluğu için de böyle bir umut vardır, çünkü insan kendi kendinin bilincine varan bilgidir. Evrenin yüce mantığı insandan ayrı bir nesne değildir. İnsan mantığın bir parçasıdır. Hatta başlıca parçası olabilir. Astronot, «Belki ben gece yarısı gökyüzünde uçan o tek meleğim. Ama çok korkunç!» diye düşündü. Demek oluyor ki, eğer biz aptallaşırsak, yüce mantık da aptallaşır... Bilgi tek başına kalınca acımasız olabilir. Bilginin sonsuzluğundan daha yüce tek şey vardır, o da sevginin sonsuzluğudur.

Astronot saatine baktı, sağlık kontrolü saati gelmişti. Özel bir kardiyoloji aygıtı olan polinom, binlerce kilometre uzaklıktan, dünyadaki görünmez hekimlere kardiyografisini iletiyordu. Yüreklendirici bir ses bir süre sonra dünyadan ona müjdeyi verdi:

«Kalbinin durumu mükemmel! Uzay gemisinin başına bir iş gelirse onu korkmadan sırtında taşıyabilirsin...»

Kalbin durumunun mükemmel olması belki pek iyi bir şey değildi. Puşkin, nişan alırken eli titremesin diye demir bir bastonla dolaşır, sağlığının güçlenmesi için banyo suyuna buz koyardı; gene de kalbini duyarlığından kurtulamadı... Nice insanın ruhsal sağlığı bedensel sağlığı sonucu bozuktur. «Sağlam kafa sağlam bedende bulunurmuş... Öyle mi acaba?» Astronot acı acı güldü.. Bedeni sağlamlaştıran, ama ruhu eksik bırakan spor! Çeşitli ülkelerden bir yığın insan halter kaldırır, koşar... Acaba bu kişiler birinin çığlığını işitseler onun yardımına koşarlar mıydı? Böyleleri, «yüzü kanlar içinde çocukcağız»ın(*) ne anlama geldiğini bilirler

(*) Puşkin'in «Boris Godunov» adlı manzum piyesinin bir dizesinden alınmıştır. Tahtına geçtiği çarın oğlunu kaza süsü vererek öldürten Çar Boris Godunov sonra bu olayı bir türlü unutamaz, düşlerinde hep öldürttüğü çocuğu görür, vicdan sızısı çeker. (Ç.N.)

mi? Hayır, çoğu kişi için «çocukcağız» olmamıştır. Geçmişte yaptıklarını düşünüp de ellerine ne geçecek ki? Geçmişte olup bitenleri düşünmek sağlığa bir yarar sağlamaz. Tam tersine, unutmak onları rahatlatır. Astronotluğa heveslenen pek çok genç her şeyin başında çelik gibi sağlam olmanın gerekliliğine inanırlar. Çelik gibi bedensel sağlamlık çelik gibi ruhla birlikte tehlikeli bir olaydır. Böyleleri uzayın gerektirdiği güçlüklere hazırdırlar, oysa ruhsal yetersizlikleri besbelli ortadadır. En başta içinden geldikleri toplumun tarihini bilmeme gibi bir eksikleri vardır. Birçokları nasıl bir ülkede yaşadıklarını bile akıllarına getirmezler. İşte büyük bir düşünce kısırlığı! Kusurlarını görmezler de iyi yaşama isteğiyle dopdoludurlar... Nedir iyi yaşamak? Akla gene Tsiolkovski geliyor. «Kişinin, her şeyin iyisini kendisi için istemesi olağandır ki, bunu kimse kınayamaz. Ama felaket şuradadır ki, insanoğlu çoğu kez bu şekilde yolunu sapıtır ve kendine iyilik yerine kötülük yapar.» Gerçek ve düşsel kendini sevme sorunu insanın ezeli sorunlarından biridir. İncil, «Yakınlarınızı kendiniz gibi seviniz,» der. Oysa yakınlarınızı sevebilmek için önce kendinizi sevmeyi öğrenmek gerekir. Kendinizi gerçekten sevmek demek sevgiyi yalnız kendinize ayırmamak demektir. Göçüp gidenleri de, yaşayanları da, gelecektekileri de düşünmek gerekir. Yeryuvarlağının üstünde uçmak yetersizdir; en önemlisi, hangi düşüncelerle uçtuğumuzdur. Obür türlü, uzayda dolanıp duran köpekten farkımız kalmazdı. Yalnız köpek olsak öpüp başımıza koyardık, uzaya domuzlar da fırlatılabilir. Burunlarıyla galaksinin köklerini altüst eden silahlı domuzlardan daha tehlikelisi bulunabilir mi?

Astronot kasetli teybin tuşuna bastı; basar basmaz alçak perdeden, günün şarkılarının çoğunda bulunmayan anlamlı sözlerle dolu bir şarkının sesleri duyuldu. «Bir Amerikan Askerinin Şarkısı»nı Okucava söylüyordu. «Eğer kötü bir şey olduysa buna biz karışmayız, emir kuluyuz. Hiçbir bakımdan suçlu olmamak ne kolay! Sıradan bir er, sıradan bir er olmak ne kolay!» Evet, hiçbir bakımdan sorumlu, suçlu olmamak kolaydı. Bayağının bayağısı bir kolaylık...

Astronot, Tütçev'in bir dizesini anımsadı, «Rusya'ya yalnızca inanılabilir,» diyordu ozan. Gerçekten inanmaktan başka bir yol kalmıyor muydu? Saman çöpüne tutunur gibi yalnız inanca sarılmak! Ya saman çöpü kırılıverirse? Tanrı'ya inandılar, çara inandılar... Sonra ikisi de kırılıp yok oldu. Ama gene de inancın yerine bilgiyi koymamak gerek. Bilim, kişinin cahil kalmış ruhsal yapısıyla bir arada pek güzel gidebilir. Düşünen makineler üretmeden önce düşünen makinelerin ahlakını yaratmalıyız. Yoksa hepsi de birer bilgili canavar olur çıkarlar. Ama yaratıcıların kendisinde ahlak denen şey kalmamışsa, makinelere ahlak izlencesini kim verecek? Öte yandan, «dehayla canavarlık, bağdaşmayan iki nesne»dir. Ama sanatta böyledir bu. Teknikte bağdaşabilirler. Belki Verner von Brown kendi alanında bir dahiydi. Verner von Brown'u Ruslar tutsak alsalardı, Ruslar'ın yararına çalışacaktı. Hangi yönetim altında olursa olsun çalışacaktı, yeter ki bir dahiye ödenen para ödensin. Parasını bastırınca şarkı ısmarlanır gibi bilgi ısmarlanır mı? Ismarlanmaması gerekir. Ismarlanan müziğe, ısmarlanan bilime bağlı bir şey bu. Ama gerek müziği, gerekse bilimi kendi yararına kullanan berbat insanlar çıkmıştır her zaman. Hitler, hükümet locasından Wagner'i, Bethoven'i dinlerken alkış tutardı. Truman, atom çekirdeğinden enerji elde etme gibi dahice bir buluşu Hiroşima felaketinde kullandı. Çağımızın hekimleri insanlarda saldırganlığı önlemek için sinir merkezlerini etkileme yöntemini geliştirdiler. Ama bu yöntemi insanları uydulaştırma yolunda alçakçasına kullanmayı düşünenler çıkabilecektir... Acaba İsa evrensel kardeşlik felsefesinin bir gün engizisyona dönüşeceğini hiç düşünmüş müdür? Engizisyoncular İsa'ya inanıyorlar mıydı dersiniz? İnanır gibi görünüyorlardı herhalde. Engizisyon ateşine çalı çırpı atan yaşlı kadın inanıyordu kuşkusuz, bir yandan da çırpı atmayı bırakmıyordu. Ey kutsal saflık! Duygudan yoksun oluş; suça yatkın, üstelik cinayet işlemeye hazır kutsal saflığın başlıca yetiştiricisidir. Hiçbir manevi değere inanmayanların sayısı öylesine çoktur ki! Böyleleri ne denli çok şey bilirlerse, o denli tehlikelidirler. İnanca içtenlikle saygı

göstermeyenler gene de pek tehlikeli sayılmazlar, inanıyor görünenlerdir asıl tehlikeliler. Doğaldır ki, böyleleri o anda neye inanmak çıkarlarına uyarsa, ona inanır görünürler. Kendiniz inanmamışken başkasını inandırmaya kalkışmak ne büyük ikiyüzlülüktür! Ayrıca inanılmaya değmez şeylere içtenlikle inananlar eskiden yok muydu, şimdi yok mu? Çalı çırpı atmaya hazır olanların sayısı ne kadar çoktur dersiniz! Mutlu olduklarını düşünen kaçıklar, talihsiz kişilerdir aslında. Bilmeyle kaynaşmış inanç, etkinliğe dönüşmüş inanç gereklidir insana. *Rusya'ya inanmakla kalmamalı, Rusya'dan başkalarına da inanmalı.* Her tür ulusalcılık insanlık dışıdır. Tüm insan topluluğunu dışlayarak tek başına kendi ülkene inanmak olmaz! Savaşlar ve her tür yabanilik bundan kaynaklanır. Gelecekteki bir dünya savaşı şu bakımdan korkunçtur ki, atom ateşinde haksızlar yanında haklılar da yanabilirler. Bir şeye inancı pekiştirmeden önce birbirimize inanmayı öğrenmeliyiz. Ama alçaklara, gerçek ve olası canilere nasıl inanırsınız? Canileri yok etmek yetmez, canilerin ortaya çıkma olasılığını yok etmeli. Şöyle bir düşünürsek, dünya kocaman bir uzay gemisidir, insanlar da onun mürettebatı. Mürettebat arasında kavganın, adam öldürmenin yeri olabilir mi? Uzay gemisinin sonu neye varır? Ya insan topluluğu? Zima istasyonuyla küçük Makondo köyünün birbirini anlamaması olası mı?

Astronotun canı biriyle müthiş bir kavgaya tutuşmak istiyordu, ama olur olmaz biriyle değil, yeryüzündeki tüm kötülükleri üzerinde toplayan birisi olsundu kavga edeceği kişi.

...Dolu iki kova taşıyan kara kedi miyavlaya miyavlaya, ağırlıksız ortamda uçarak astronota yaklaştı, koluna süründü. Vernik ve aseton kokan avuçlarında iki yavrusunun gürbüz, beyaz, yumuk yumuk ellerini tutan karısı çıktı boşlukta yüzerek. Aşağıda, yer yuvarlağındaysa bir sürü artist çocuğu(*) koşuşturup duruyordu. Derken, Zima istasyonundan amcası çıkıp geldi, elmas ışıltılı gözlerinden ateş saça saça. «Hani üçüncüsü nerede?» diyordu yeğeninin yalnız iki çocuğu olmasına öfkelenerek.

(*) Karısının, makyajlarını yaptığı sinema oyuncuları. (Ç.N.)

Uykusuzluktan astronotun başı önüne düşmeye başlamıştı. Ama izlenceye göre daha akşam yemeği yemesi gerekiyordu. Astronot ekmeğin üzerine tüpten yemiş ezmesi sıkıp sürdü, demli çay ve ciğer dolmasıyla birlikte yedi. Yemiş ezmesi lezzetli olmasına lezzetliydi, gelgelelim nerede o tayganın yaban yemişleri?

1

Yemiş bölge sorumlusu sanki delme-takma bir adamdı. Cin gibi kurnaz kurnaz ışıldayan, kendinden emin, çipil gözleri; tepesine, kararmış gümüş renginde bir takke geçirdiği ufacık bir başı vardı. Bu ufacık baş; içine konulanlardan ötürü cepleri şişkin, yer yer sigara yanığı, kirden koyulaşmış, yelken bezinden ceketinin içine zor sığan, hamur yumuşaklığındaki ağır gövdesinden fırlamış zayıf uzun boynunun üstüne yanlışlıkla oturtulmuş gibiydi. Gövdesiyle orantısız, kısacık ama güçlü bacakları bu kalın gövdeye alttan gelişigüzel takılıvermişti sanki. Milislerin giydiği türden poturunun paçaları, ayaklarında çizme olmadığı için konç içine sokulmadan öylece dışarda bırakılmış; uçları bağlandığı halde bej renkli sandaletleri üzerinde bir o yana, bir bu yana sallanıp duruyordu. Zima bölgesi ihtiyaç maddeleri kooperatifi yemiş sorumlusu Tihon Tihonoviç Tugih işte böyle bir adamdı.

Tihon Tihonoviç, arka ve yan kapakları açık külüstür kamyonetin çevresinde telaş içinde dört dönüyor, yemiş toplamak için hazırlanan taşıta boş tekneler, şeker çuvalları, henüz etiketleri bile koparılmamış yeni çinko kovalar yerleştiren adamları pek değerli buyruklarıyla yok yere oyalıyordu:

«Hadi, elinizi çabuk tutun! Ne sallanıp duruyorsunuz?»

Yükleme işini ağzında bir «Belomor» sigarası ve soylulara özgü adamsendecilikle kayıtsız izleyen kamyonet sürücüsü, onunla ilgilendiği gözden kaçmayan, alımlı, sevimli mi sevimli depo görevlisi kızla laf olsun diye hoşbeş ediyordu. Depo görevlisi kız kül rengi işçi giysisinin pantolonunu ikide bir yukarı çekip paçalarının altından ışıl ışıl parlayan çorap-

lı türden çizmelerini o değilden sürücüye göstererek, «Grişa, minderinin altına bir şişe bira soktum,» dedi. «Oraya varınca ırmağın suyuna koy da serinlesin.»

Grişa boş verircesine başını salladı.

«Şişenin yanında bir çıkın da gözleme var. Senin için yaptım,» diye sürdürdü konuşmasını depo görevlisi kız.

Grişa yüzünü buruşturdu.

«Boşuna uğraşmışsın... Çöle gitmiyoruz ya. Benim bildiğim yaban yemişleri taygada yetişir,» dedikten sonra kızın açıkça sezemediği, kafasının içinden geçen gizli düşüncelerden dolayı büyüleyici bir gülüşle, sinsi sinsi güldü.

Genç kız içini çekti.

«Ah, sen yok musun? Senin o yaban yemişlerini iyi bilirim!»

O sırada yemiş bölge sorumlusu kıza yaklaştı; anlamını yalnız ikisinin bildiği bir ifadeyle, sorarcasına, sert sert baktı.

«Anladım, anladım, Tihon Tihonoviç,» dedi genç kız. «İstediğiniz şeyi dünden hazırladım. Şimdi getiririm...»

Böyle diyerek oradan suçlu suçlu uzaklaştı.

Loş depoda bir süre kaybolduktan sonra çeyrek litrelik bir şişeyi göğsüne bastırarak geri döndü.

Yükleyicilerin ansızın parlayan bakışları karşısında bölge sorumlusu bir açıklama yapmak zorunda kaldı.

«Bana esans borcu vardı da...»

Sonra elindeki belgeleri genç kıza uzattı.

«Sen aklını peynir ekmekle mi yedin? Kâğıda 1873 diye yazmışsın, tam yüzyıl geridesin. Şunu kendi elinle düzelt bakalım.»

Çeyrek litrelik şişeyi kamyonetin arkasına koydu, üstüne de koyun postundan gocuğunu örttü.

İç içe geçirdiği birkaç sepetle ormanda mantar toplamaya hazırlanan kupkuru bir ihtiyarla omuzunda afili bir Aeroflot(*) çantası taşıyan zayıfça bir delikanlı araca binme izni koparmak için beklemekteydiler. Tihon Tihonoviç onlara içini çekerek baktı.

(*) Sovyet Hava Yolları. (Ç.N.)

«Yasak ama, binin bakalım. Hadi geçin, gidiyoruz.»

«Tihon Tihonoviç!» diye atıldı kamyonetin sürücüsü. «Açık havada mı gitmek istersiniz, yoksa öne mi oturursunuz?»

Yemiş bölge sorumlusu gocuğunun altına gizlediği şişenin dışarda kalan boğazına yan yan baktı.

«Ben açık havada gideceğim,» dedi.

«Öyleyse, babalık, sizi şuraya, öne oturtayım.»

Yaşlı mantar toplayıcısı öne oturmak niyetinde değildi.

«Ben de arkada gideyim, evlat. Tayga havası soluyayım biraz,» dedi.

Yerbilim araştırmaları için giden delikanlı da ihtiyara katıldı:

«Birlikte arkaya binebilir miyiz?»

Bu durumu gören depo görevlisi genç kızın yüreğinde bir umut ışığı belirdi.

«Tihon Tihonoviç, aracın önü boş kaldığına göre sizinle birlikte Eski Zima'ya kadar gelebilir miyim? Orada biraz işim var da...»

Bu sözleri yemiş bölge sorumlusuna söylemişti ama gözleri hep sürücüdeydi.

Tihon Tihonoviç'in suratı asıldı.

«Madem işim var diyorsun, bin bakalım.»

Pırıl pırıl parlayan çoraplı çizmelerinden birini hemen basamağa atan genç kız, «Senin için sakıncası var mı, Grişa?» diye sordu sürücüye.

Sürücünün bu işe cam sıkılmıştı. Dudağına yapışan izmariti tükürdü.

«Yok canım. Çok memnun olurum...»

Direksiyon başına geçmek, kontak anahtarını çevirmek, gaz pedalına basmak ve günlük yaşamdan kopup tayga yolculuğunun getireceği birtakım bilinmezliklerle dolu yeni bir yaşantıya girmek ona mutluluk verirdi her zaman.

Ama günlük yaşamdan kopmak kolay mıydı, hele işin içinde bir de kadın olursa?

Yaşlı mantar toplayıcıyla yerbilimci genç, çoktan arkadaki yerlerini almışlardı. Yükleyicilerin yardımıyla Tihon Tihonoviç de onların yanına yuvarlanırcasına bindi, milis poturunun bacakları arasına merak uyandırıcı «esans» şişesini sıkıştırdıktan sonra sırtını sürücü bölmesinin arkasına dayadı.

Yükleyicilerden yaşlısı taygaya doğru yola çıkacak çeyrek litrelik şişeye hüzün dolu bir alayla son kez baktı, kasa kapaklarını gürültüyle kapattı.

«Eh, size bol şanslar, Tihon Tihonoviç!»

Tihon Tihonoviç yerine daha yerleşip keyifle boğazını temizledikten sonra kamyonet depodan hareket etti. Zima köyü sokakları bir anda toza dumana boğuldu, aracın önüne çıkan ördekler paytak paytak kaçışmaya başladılar.

Yükleyicilerden biri depo görevlisi kıza arkadan, «Kapını kapamayı unuttun!» diye bağırdıysa da sesini duyuramadı.

Öbür yükleyici bu işe epey şaşmış olarak ensesini kaşımakla yetindi.

«Şu kadın milleti âşık olunca başı beladan kurtulmaz inan ki!»

Üçüncüsü de, «Evet, şimdi deposuna göz kulak olmak bize düşüyor,» dedikten sonra arkadaşlarına neşeyle göz kırptı. «Bu arada esans mıdır nedir, şu şişeye doldurduğu nesneden kalmış mı diye içerisini kolaçan edelim mi dersiniz?»

Yükleyiciler kahkahayla gülerek deponun yolunu tuttular.

Grişa'nın direksiyon başında suratı asıktı, yanında oturan kıza sürücülük işinin ne derece zor olduğunu göstermek istercesine somurtuyordu. «Böylelerine fazla yüz vermeye gelmez. Ondan sonra hep bir şey umar dururlar,» diye geçiriyordu içinden.

Depocu kızın benekli mendilini çıkarıp aracın ön camını özenle, sanki sürücünün hanımı filanmış gibi silmeye başlaması bu umudun açık belirtisiydi.

Grişa sağ gözüyle, kımıldandıkça kızın kalçasının kendisine doğru yaklaştığını fark etti, neyse ki iyice sokulmasına vites kolu engel oluyordu.

Genç kız bir yandan da zemin yokluyordu:

«Ee, Grişa, sen de beni özleyecek misin? Biliyor musun, ben seni hep arayacağım.»

Grişa, «Hu!» diye karşılık verdikten sonra, «Aman bunlara daha sert, acımasız davran! Yoksa gelip ensene otururlar,» diye düşündü.

Kız yakınlaşmasını sürdürüyordu.

«Köyde gömleklerini, çoraplarını kim yıkayacak bakalım... Bunu hiç düşündün mü, benim pasaklı tosunum?»

«Yaşlı bir kadın bulup yıkatırım, canım.»

«Ya! Ben senin yaşlı kadınını bilirim... Dikkat et de sana armağan verdiğim Avrupa malı gömleği kimseye ütületme e mi? Ütülerken yakarlar ya da biçimi bozulur. Köylü karıları böyle işlerden ne anlarlar?»

Kendisinin köylü karılarına benzemediğini göstermek istercesine çizmeli ayaklarından birini ileri uzattı.

Grişa da kuş gibi özgür bir erkek olduğunu karşısındaki bilsin diye anlamlı anlamlı güldükten sonra, «Kadından kadına değişir senin o dediğin,» diye karşılık verdi.

«Sakın seni kıskanıyorum sanma. Sana bir hastalık geçirmelerinden korkarım da ondan... Çünkü köylerde her türlü kadın var. Gelenden geçenden hastalık kaparlar, sonra da onlardan başkalarına geçer.»

«Gözümü korkutmak istiyorsun, değil mi? Bana öyle şeyler bulaşmaz.»

Genç kız fazla ileri gittiği düşüncesiyle başka bir konuya geçti.

«Şey, Grişa, niçin bugüne dek evlenmedin? Kendine uygun birini mi bulamadın? Yoksa...»

«Gene başladı. Bir şişe bira bana epey pahalıya oturacak,» diye düşündü Grişa

«Ben bağımsızlığı seviyorum, bağımsızlığı! Anlıyor musun? Ozan ne demiş? Dünyada mutluluk yok, yalnız bağımsızlık, özgürlük vardır.»

Bir zamanlar bir bölge gazetecisinin ona okuyup da hatırında kalan dizeleri kıza okurken «dinginlik» sözü yerine «özgürlük»ü koymayı yeğledi. «Dinginlik», anlamını tam kavrayamadığı, kaygan bir sözcüktü. «Özgürlük»ü hem anlıyor, hem de seviyordu.

«Yesenin'in mi bu dizeler?»

Genç kız şiirin havasına girmeye çalışırken bir yandan da okumuş biri olduğunu göstermek istiyordu. Öte yandan bir yutturmaca kokusu almıştı.

«Onundur. Başka kimin olabilir?» dedi Grişa.

«Ben de bağımsızım, ama mutlu değilim. Keşke birine bağlansam da mutlu olabilseydim.»

Genç kız hüzünlü bir sesle bunları söylerken delikanlının, vites kolunun yuvarlağı üstünde titreyen eline dokundu. O sırada kafasından şunlar geçiyordu: «Domuzun dölü, sana nasıl bağlandığımı bilmezlikten geliyorsun, değil mi? Hadi, şu işi resmileştirelim de bitiversin. Bu isteğimi yerine getirirsen kendime saygım artar.»

Grişa hafif ama sert bir itişle kızın elini uzaklaştırdı.

«Sanki insanın başka bağımlılıkları yetmiyormuş gibi bir de evinde mi bağımlı olsun,» dedi. «Durmadan çalışması, iş yerinde amiri, sendika yetkilileri yetmiyor mu? Erkek hiç olmazsa evinde rahat etmeli.»

Çağrısız konuğunu bir güzel silkelemek amacıyla, aracın önüne çıkan çöküntüyü bile bile yandan dolanmadı. Ama depo görevlisi kız pes edeceğe benzemiyordu.

«Karı koca birbirlerini severlerse bağımlılık bunun neresinde? Söyler misin?»

«İki kişinin bulunduğu bir yerde çoğu zaman birinin borusu öter. Evde karıdır söz geçiren.»

Genç kızın gönlünde yatan başkaydı, ama delikanlıya yaranmak için, «Yok canım, sen kazak bir koca olursun. Tosunumun dik başlılığını bilmez miyim?» diye karşılık verdi.

Kızın sırnaşıklığı karşısında Grişa daha bir tetik durdu. Sinsi sinsi sokulmasındaki tehlikeyi çok iyi seziyordu. Çoraplı türden cici çizmeleriyle insanın üstüne öyle bir basardı ki, altından ezilmeden kurtulana aşkolsun!

Eski Zima'ya gelmişlerdi. Grişa rahat bir soluk aldı.

«Eh, senin yolculuk burada bitti. Daha öteye gitmeyeceksin, değil mi?»

Delikanlının sesindeki rahatlama genç kızın dikkatinden kaçmamıştı. «Ah, ben ne salağım! Duygularımı gizlemeyi beceremediğim için benden istediği gibi yararlanıyor. Tüm derdi kadın ökçesi altında ezilmemek, oysa kendisi çizmesinin ökçesiyle kadınları rahatça tepeleyip geçiyor. Bende toplanacak yemiş kalmadı, onun için başka yaban yemişlerinin peşinde. Aptal gibi gözleme pişirip yolluk koydum, birasını bile düşündüm. Bırak, köylü karıları bütün gömleklerini ütüyle yaksınlar. Bana ne!» diye düşündü.

Yolun kıyısında elini kaldıran, beyaz gömlekli bir adam görerek sevinçle sürücünün koluna yapıştı.

«Grişa, bak, doktor el kaldırıyor!»

Delikanlının kendisine karşı takındığı itici tavırlarda doktorun çıkışıyla bir değişiklik olur umudu doğmuştu yüreğinde.

Sürücü de doktorla karşılaşmaktan dolayı sevinçliydi, çünkü böylece bir sıkıntıdan kurtulacaktı.

«Bir yere mi gideceksiniz, doktor? Tıp bilimine karşı her zaman saygım vardır. Buyrun, öne geçin!»

Genç doktor gözlüğünü düzeltti.

«Kendi işim için durdurmadım sizi... Nazik bir durum var da... Şelaputinki'den geçecek misiniz?»

Sürücü henüz umudunu yitirmemişti.

«Tam yolumuzun üstünde,» dedi. «Kimi götüreceğiz oraya?»

O sırada kamyonetin arkasından yemiş bölge sorumlusunun kalın sesi duyuldu:

«Bakın, yoldaş doktor, bizimle gitmek istiyorsanız hemen binin. Size saygımız sonsuzdur, ama fazla bekleyemeyiz.»

Sesin araçtaki yetkili kişiden geldiğini anlayan doktor kasaya yaklaştı. Poturlu bacakları arasından çeyrek şişeyi kaydırmamaya çalışarak Tihon Tihonoviç hafifçe doğruldu.

Adamın araçtan inmeye hiç de niyetli olmadığını içgüdüsüyle kavrayan doktor ellerini iki yana açtı.

«Biliyor musunuz, nazik bir durum dolayısıyla durdurdum sizi. Özür dilerim...»

Tihon Tihonoviç nazik durumlardan hem korkar, hem de hoşlanırdı. Nazik işlerin çözümünün ondan beklenmesi ona bir yandan çekingenlik verir, bir yandan da ona güvenildiğinin göstergesi olarak onu kendi gözünde yükseltirdi. Kaslı bacakları arasındaki şişeyi sımsıkı tutarak doktora doğru bir eğilme çabası gösterdi, böylece ikisinin arasında bir gizlilik yakınlığı oluştu.

Doktor anlamlı anlamlı, «Çocuklu bir kadın götüreceksiniz,» dedi.

Tihon Tihonoviç biraz düş kırıklığına uğramıştı.

«Götürürüz canım, neden götürmeyelim?»

«Şelaputinki'den Belomestnih'ı tanır mısınız? İvan Kuzmiç Belomestnih?»

Nazik durumun kokusunu almaya başlayan Tihon Tihonoviç gene de istifini bozmadı.

«Oo! Kim tanımaz onu? Ama İvan Kuzmiç, Şelaputinki'de değil, Belaya Zaimka'da(*) oturur.»

«Götüreceğiniz Ksyuta onun kızıdır. İstemediği bir çocuk doğuracağı için yanından kovmuş. Görseniz, üç kilo sekiz yüz gram ağırlığında dünya güzeli bir bebek! 'Doğumevinde kal, kendi çocuğunla birlikte ötekilere de bakarsın,'

(*) *Zaimka*: Sibirya'da küçük köy, birkaç evlik yerleşim merkezi ve çiftlik, köyden uzakta çiftlik. Belaya Zaimka: Beyaz Zaimka. (Ç.N.)

dedikse de dinletemedik. 'Gidip babamın ayaklarına kapanacağım, kendimi bağışlatacağım,' diye başımızın etini yedi.»

Dizlerinin bağı çözülüveren, alnında kırışıklar peydahlanan İvan Tihonoviç somurttu.

«Kimmiş babası? Biliyor musunuz?»

«Demin söylemiştim ya. Belomestnıh, İvan Kuzmiç Belomestnıh.»

«Ben onu demiyorum doktor yoldaş, onu anladık. Çocuğun babasını soruyorum.»

Tihon Tihonoviç bunları öfkeyle söylerken kendi kendine birtakım tahminler yapıyordu.

«Yemiş bölge sorumlusumuymuş, neymiş...»

«Ne dediniz?»

Tihon Tihonoviç'in yüzü kıpkırmızı kesildi. Yanındaki, mantar toplamaya giden ihtiyara, yerbilimci gence, öndeki pencerelerden korka korka başlarını uzatan depo görevlisi kızla sürücüye tek tek baktı.

«Yemiş bölge sorumlusu benim. İvan Kuzmiç yakın arkadaşım sayılır, geçen yaz evlerinde kalmıştım, kızı Ksyuta'yı bilirim. Ksyuta kızım değil, torunum yerindedir aslında. Ben yaşamasını seven bir adamım, ama birtakım gevşekliklere, aileye saygısızlığa da karşıyım. Bana karşı bu aşağılamayı kim yapabilir?»

Tihon Tihonoviç'in saldırısı karşısında gerileyen doktor, «Başka bir yemiş sorumlusudur belki,» dedi.

«Bütün bu bölgenin sorumlusu benim.»

«Bağışlayın, soyadınızı sorabilir miyim?»

«Soyadım Tugih, Tihon Tihonoviç Tugih. Anladınız mı şimdi?»

Doktor yemiş sorumlusunun gittikçe sertleşen öfkeli yüzüne dik dik baktı. Kendi kızgınlığını belli etmemeye çalışarak, «Bildiğim kadarıyla ad tutuyor. Kadının söylediğine göre çocuğun babasının adı da böyle,» dedi.

Yemiş bölge sorumlusunun bedeni gevşeyiverdi. Poturlu bacakları arasından içi dolu şişeyi bırakarak oflaya puflaya kasadan aşağı indi.

«Nerede bu kadın?» derken başını öyle sert salladı ki, tepesindeki takke yana kaydı.

Doktor, Tihon Tihonoviç'i doğumevine doğru götürürken sıkı sıkı uyardı.

«Genç annenin yanında da aynı sinirliliği göstermeyin sakın! Sütünün gelmesini etkileyebilir.»

Depo görevlisi kızın tepesi atmıştı. Ellerini çırparak, «Ah, seni kart teke!» diye mırıldandı.

Sürücünün gözleri dalmıştı, uzaklara bakarak, «Ben bu kızı bilirim,» dedi. «Kafası azıcık şöyledir...»

Ancak depo görevlisi kız, kadınlar arasındaki dayanışmanın etkisiyle delikanlının konuşmasını yarıda kesti.

«Siz erkekler hep böylesiniz işte! Önce baştan çıkarırsınız, iş ciddiye binince de bırakır kaçarsınız. Sonra adımız 'kafası azıcık'a çıkar...»

«Ancak aklımın ermediği bir şey var. Herif bu işi nasıl becerdi? Evlerinde birlikte kalmıştık, Tihon Tihonoviç'in böyle bir halt karıştırdığını fark etmedim bile. Köy tüketim kooperatifindeki satıcı kadına kur yaptığı gözümden kaçmadı, ama Ksyuta'ya nasıl yanaştı, bilemem. Yalnız bir keresinde...»

«Ee, ne olmuş bir keresinde?»

«Evet, bir keresinde, 'Bak Grişa, bu kıza elini sürmeye kalkma. Yaşı çok küçük,' demişti.»

«Peki, sen bir şey yaptın mı?»

«Ben ne yapacağım, canım? Ona gelinceye dek... Oho!»

«Ben malımı bilmez miyim? Sana göre Tihon Tihonoviç kızı kendine mi ayırmak istedi?»

«Ben böyle bir şey söylemedim, ama şimdi düşününce öyle gibi.»

Genç kız, sürücüye ters ters baktı.

«Bana kalırsa hiç de değil! Benim bildiğim Tihon Tihonoviç aklı başında, ağırbaşlı bir adam. Dur bakayım, bu işi yapan sakın sen olmayasın?»

«Evet, evet, ben yaptım... Çitin dibinde parmağını emen şu sarı velet benim, bisiklete binen şu esmer küçük benim. Geniş ülkemiz Sovyetler Birliği'nin tüm doğumevlerini, çocuk yuvalarını, ana okullarını dolduran çocukların hepsi benim ürünüm. Sen kaçığın birisin, anladın mı? Aklından zorun var, besbelli. Git de hastanede kendini tedavi ettir.»

«Evet, hastaneye gideceğim. Gidip bütün gerçeği öğreneceğim.»

Böyle diyerek Tihon Tihonoviç ile doktorun peşinden seğirtti.

Sürücü aracın arkasında oturanlara döndü, neşesiz bir sesle, «Eh, küçük bir mola vereceğiz,» dedi. «Bizim yaşantımız hep böyle beklenmedik engellerle doludur işte...»

Konuşmaya katılmaktan kaçınan ihtiyar, «Ben bu işlerden anlamam. Benim işim mantar toplamak,» dedi.

Yerbilimci delikanlı Aeroflot çantasından Saint Exupery'nin bir kitabını çıkararak okumaya koyuldu.

«Nedir o okuduğunuz?» diye sordu sürücü.

«Pilotlarla ilgili bir roman.»

Sürücü yayvan yayvan güldü, kamyonetin önüne bir şaplak attı.

«Eh, biz de pilot sayılırız, kara araçlarının pilotu. İşte benim tepkili uçağım da bu!»

2

Depo görevlisi kız doktorun odasına girdiğinde içerdekileri patlamaya hazır, ne yapacağını bilmez bir durumda buldu. Ağlamaklı gözleri sarı sarı benekli, iri yapılı, iri göğüslü

genç bir kadın sandalyede oturuyor; içinden bebek başı gözüken bir çıkını kucağında beceriksizce tutuyordu.

Sanki doktordan bir destek beklermiş gibi ikide bir adamın beyaz gömleğinin eteğine sarılan Tihon Tihonoviç çok sinirliydi. Depo görevlisi kızın odaya girdiğini görünce onun üzerine atıldı:

«Peşimize bir de sen mi takıldın? Neyse, neyse, geldiğin iyi olmuş. Durumu gözlerinle görürsün.»

Doktor berikini yatıştırmak için, «Aman bağırmayın,» dedi. «Bakın, çocuk uyuyor.»

Tihon Tihonoviç doktoru onaylarcasına parmağını kaldırdı, kısık bir sesle konuşmasını sürdürdü:

«Öyle ya, çocuğun bunda ne suçu var? Dinle beni, Ksyuta, bunun babası kim? Söyle, hadi.»

Ksyuta başını iki yana salladı.

«Boşuna üzerime düşmeyin, Tihon Tihonoviç. Söyleyemem...»

Yemiş bölge sorumluşu önce depo görevlisi kıza, sonra doktora baktı.

«Peki, ben değilim, bunu anladım... Kim öyleyse?»

Adamın peşinden depo görevlisi kız yapıştırdı sorusunu. «Yoksa bizim deponun sürücüsü Grigori(*) mi ?»

Korkudan beti benzi atmıştı, bir yandan da korktuğunu belli etmemeye çalışıyordu.

«O değil,» dedi Ksyuta.

Depo görevlisi kız rahat bir soluk aldı, hemen genç anneden yana tavır takındı:

«Kadıncağızı ne sıkboğaz ediyorsunuz, Tihon Tihonoviç? Babası siz değilsiniz, öğrendiniz işte...»

«Ama babasına, İvan Kuzmiç'e ben olduğumu söylemiş. Neden böyle bir karışıklık yarattı, onu anlamaya çalışıyorum.»

(*) Grişa, Grigori'nin küçültülmüş adı. (Ç.N.)

Ksyuta'nın başı önüne düştü.

«O zaman utanmıştım da...»

Tihon Tihonoviç'i öfkeden ter basmıştı.

«İlginç bir durum, doğrusu. Çocuğunun asıl babasını söylemeye utanıyor, ama yaşını başını almış bir adama iftira etmekten utanmıyor. Hadi, çocuğun babasının adını ver bize.»

Ksyuta sıkıntılı bir durumdaydı.

«Bilmiyorum adını. Hiçbir şey bilmiyorum...»

Yemiş bölge sorumlusu odadakileri tatsız tatsız süzdü.

«Yoldaşlar, bizi yalnız bırakır mısınız? Ksyuta ile başbaşa görüşmek istiyorum.»

Doktor açıkça sevinerek, depo görevlisi kızsa belli bir isteksizlikle odadan çıktılar.

Deminki öfkesi acımaya dönüşen Tihon Tihonoviç sesini alçaltarak, «Yoksa biri zorla tecavüz mü etti?» dedi.

«Hayır. Kendi isteğimle oldu. Onun bir suçu yok.»

Tihon Tihonoviç'in yeniden tepesi attı.

«Öyleyse kim bu adam? Göklerden inen bir melek mi? İn mi, cin mi?»

Genç kadın gözlerini bir noktaya dikmişti.

«Üzerime düşmeyin, söyleyemem...»

O sırada bebek ağlamaya başladı.

«Tihon Tihonoviç, yüzünüzü öbür yana döner misiniz? Çocuğu emzireceğim.»

Yemiş bölge sorumlusu arkasını döndü, duvara yaklaşarak kireç badanasını tırnağıyla kazımaya başladı. Bebek anasının memesini şapur şupur emiyordu.

Yüzünü kadından yana çevirmeden, «Bak, Ksyuta, madem beni çocuğunun babası diye gösterdin, şimdi güzel güzel gerçeği söyle bakalım,» dedi.

Ksyuta'nın kirpikleri oynadı. Bir şeyden korktuğu belliydi.

«Ama babama söylemezseniz...»

«Artık ona ben karar veririm.»

«Önce söylemeyeceğinize söz verin, ancak o zaman söylerim.»

«Hayır, söz möz vermem ben. En doğrusu neyse onu yaparım.»

Ksyuta umarsızlık içinde gözlerini önüne eğdi.

«Bunun kime iyiliği olur ki?»

«Çocuğuna, aptal, çocuğuna! Ben sert adamımdır, ama yufka yürekliyimdir gene de. Böylesi herkesin başına gelir... Beni anlayışsız bir adam mı sandın?»

3

Yemiş yetişen ormanlarda bir önceki yaz çok sıcak geçmişti.

Kavurucu güneş, rüzgâr denen şeyin kökünü kurutmuş gibi, en ufak bir esinti yoktu havada. Ne çam gövdelerinin olağan uğultusu, ne dallarda bir kıpırdanma, ne ağaç tepelerinde bir hışırtı... Bu esintisizlik ve sessizlik uzaklıkları öylesine kısaltmıştı ki, Şelaputinki köyünde köpekler havlayacak olsa, İvan Kuzmiç Belomestnih'ın sıcaktan canı çıkan kurt köpeği Çarli, Belaya Zaimka'dan onlara tembel tembel karşılık verirdi.

Sibiryalı kemik yapısı sağlam, gözleri çingenelerinki gibi fıldır fıldır, oldukça yaşlı bir adam olan İvan Kuzmiç; köpeği Çarli'den başka evinde yaşayan tek canlı yaratığı, yani kızı Ksyuta'yı yabanmersini şurubu getirmesi için bodrum kata gönderirken, «Çoktandır böyle bir sıcak görmemiştik,» dedi.

Ksyuta güğümü kaptı, bodrumun dededen kalma demir kapısının tokmağını kaldırdı, içerden tatlı bir serinliğin yayıldığı bodruma daldı. Karanlıkta gözlerinin görmesine gerek yoktu, el yordamıyla neyin nerede bulunduğunu biliyordu.

Şurada patates çuvalları, hıyar ve lahana turşusu kavanozları, tuzlanmış hariyus balığı teknesi; orada da yabanmersini, yemiş reçelleri, akşam ve sabah sütlerinin konulduğu çömlekler dururdu.

Üzerinde yemek yenmediği halde gene de bıçakla kazına kazına temizlenen, koca bir aileye yetecek genişlikteki uzun masaya bodrumdan getirdiği güğümü koydu; üstünde kırmızı kırmızı yabanmersinleri, tarçın tohumları yüzen koyu turuncu şuruptan, babasının Almanya'dan getirdiği, metal, belki de gümüş kapaklı toprak bira bardağıyla annesinden kalma porselen bardağı doldurdu. Son zamanlarda zararsız bir çatlak, porselen bardağın üzerindeki, pembe yerine her nedense maviye boyalı gül resmini enlemesine keserek ilerlemekteydi.

Henüz genç sayılacak yaştaki anne, yüksek yakası dantellerle süslü bir elbise giymiş, boynundan Georgi haçı sarkan, gür saçlı, pala bıyıklı bir askere sokulmuş, duvardaki soluk leylak renkli fotoğraftan onlara bakıyordu. Yüzünde seksen yaşının zorlu deneyimlerinin izlerini taşıyan İvan Kuzmiç'le fotoğraftaki genç asker arasında, fıldır fıldır oynayan çingene gözlerinden başka bir benzerlik bulunabilir miydi, hiç sanmam! Annenin daha sonraki yıllarından ikinci bir resmi kalmadığı için, İvan Kuzmiç'in yanında hep böyle leylak rengi sislere bürünmüş tazeliğini korumaktaydı. Böylece ölümü sırasındaki tazeliğinde kalan anne duvardaki çerçeveden onlara bakarken, İvan Kuzmiç'in Ksyuta için çektiği zahmetlerin sanki hiç farkında değilmiş, kendi zamanındaki gibi bakımlı, temiz evinde kocasıyla kızının yan yana oturmalarından büyük bir mutluluk duyuyormuş gibi dururdu.

Aslında Ksyuta'yla babası masada pek yan yana oturmazlar, üstü bıçakla tertemiz kazınmış, sallantılı ağaç yüksekliğin biri bir ucunda, öbürü öbür ucunda yer alırlardı. Onları birbirinden ayıran bu uzaklık, Ksyuta'ya, arada bir yerinden saygıyla kalkarak masanın ortasında duran güğümden babasının bardağına şurup doldurması; İvan Kuzmiç'e de, ölümün elinden aldığı karısına çok benzemesinden ötü-

rü, sanki karısının karşısında oturuyormuş gibi, kızının onu düşünen, serbest hareketlerini uzaktan izlemesi için sevinç dolu fırsatlar verirdi.

İvan Kuzmiç kızı Ksyuta'yı epey geç bir yaşta, savaşın bitmesinden sonra edinmişti.

Üç oğlu daha 1941 yılında Moskova yakınlarında Sibirya tümeninde çarpışırlarken ölmüşlerdi. Ama birincisi gibi bu ikinci savaş da İvan Kuzmiç'e acımış, geçkin yaşında ona dokunmadan sona ermişti. 1945'te evine döndüğünde, «Georgi» nişanının yanına, aralarında «Berlin'in Alınması» nişanı da bulunmak üzere on kadar daha madalya takmış, ama yaşı da elliyi aşmış bulunuyordu. Savaş boyunca başka kadınlara yanaşmadığı için, tam dört yıl ayrılıktan sonra karısıyla karşılaştıkları ilk gece süt beyazı, kabarık yastıklara baktığında biraz utandı, yabansı yabansı durdu. Aynı biçimde utangaç davranan karısı gaz lambasını beceriksizce üfleyerek yanına uzanınca, geceleri yanıbaşında hep kendisi gibi asker görmeye alıştığından ne yapacağını şaşırdı. Aynı zamanda içini bir bunaltı basmıştı. Yoksa tüm erkeklik gücünü yitirmiş, eve yaşlı bir adam olarak mı dönmüştü? Ancak, artık eski tazeliğini geride bırakmış karısı ona sokulup, gençliğindeki gibi kuru ot ve süt kokusu yayarak, kulağına, «Oğullarımdan hiç olmazsa birini geri ver bana, Vanya!» diye fısıldadığında İvan Kuzmiç henüz yaşlanmadığını hemen anladı.

Ne var ki oğulları değil, bir kızları oldu. Geçkin yaşta doğum yapmaktan ötürü karısı hastalanıp öldü; böylece İvan Kuzmiç cılız mı cılız, başlangıçta sayrılıktan kurtulamayan, karısının anısına Ksyuta adını koyduğu kızıyla tek başına kaldı. Daha sonra tayga otlarıyla, iğneyapraklılardan elde ettiği şuruplarla, keçi sütüyle kızını iyileştirip ayağa kaldırdı. Şelapuntinki köyünün dulları, bir erkeğin okşamadığı kalçalarını oynata oynata İvan Kuzmiç'in çevresinde dört dönseler de, evini çekip çevirmekte birbirleriyle yarış etseler de, adamcağız hiçbirine yüz vermedi; kadınların çektiği özlemi anlayışla karşılamakla birlikte isteklerini gidermeye yanaşmadı. Gecesini gündüzünü kızının bakımına verdi, ko-

operatif çiftliğinde çalıştı, avcılık, balıkçılık yaptı, evinin düzenini aksatmadı. Baba kıza konuk gelenler evde bir kadının eksikliğini bir gün olsun fark etmediler. Gerçekte evin hanımı duvardaki resimden bakarken evde başka bir kadının gerekliliği hiç de akla uygun gelemezdi. Döşemeler hep onun zamanındaki gibi pelin otlarıyla ovulup yıkanıyordu. Gıcır gıcır sildiği döşemelerde çıplak ayaklarıyla dolaşırken İvan Kuzmiç karısını düşünür; bundan hem mutluluk, hem de hüzün duyardı. Karısının üzerine titrediği ineği bile satmamış, sağma işini üstüne almıştı.

Ama artık Ksyuta büyümüştü, genç kız parmaklarının sıktığı memelerden fışkıran inek sütü kovanın dibine çarparken bambaşka bir ses çıkarıyordu. Ksyuta hınk demiş annesinin burnundan düşmüştü sanki. İvan Kuzmiç kızına baktıkça devrim öncesinde karşılaştığı annesini anımsıyor, bundan sevinçle birlikte büyük bir hüzün duyuyordu. Bundan böyle evlenmek onun için olanaksızdı artık. Eve başka bir kadının gelmesi, karısının gençliği görünümündeki kızının döşeme tahtalarını tatlı tatlı gıcırdatarak geçerken hep onu düşünmesiyle çatışmaz mıydı? Karısının gölgesi hiç eksilmiyordu evlerinin üstünden. İşte o yüzden Belaya Zaimka'dan ayrılmadı. Şelaputinki köyünde kapısı penceresi çakılmış, bir sürü güzel ev boş dururken oraya taşınmayı aklından bile geçirmedi. Köy halkı evlerini bırakıp kente göçüyorlardı, istese bir şişe içki parasına evlerden beğendiğini seçebilirdi. Ancak Şelaputinki'ye taşınması; bu köyün kurulmasından önce Belaya Zaimka'yı kuran dedesine, evin her penceresini, her kapısını ayrı ayrı süslerle bezeyen babasına, savaşta ölen üç oğlunu bu evde doğuran karısına, şimdi kızının ayakları altında gıcırdayan döşeme tahtalarında ilk adımlarını atan oğullarına ihanet olmaz mıydı?

Ksyuta'nın okulu oldukça uzaktaydı ama ayağına çabuk bir kızdı Ksyuta, ayrıca okulun yolu zerrece korku duymadığı taygadan geçiyordu. Yedi yıllık köy okulu bitince İvan Kuzmiç kızının öğrenimini bununla noktalamaya karar verdi. Çünkü tek başına öğrenim bir insanı ne daha iyi yapabilirdi, ne de daha mutlu. Yaşam boyu tanıdığı kimi oku-

muş kişileri okumuş olmalarından dolayı pek mutlu görmemiş, hele aralarında nice kötülere rastlamıştı. O yüzden kızına kendi eğitimini, tayga ormanlarında edindiği deneyimleri aktarmayı uygun buldu. Ona köylüler gibi çalışmanın yanı sıra balık ağı kurmayı, kayakla ava çıkmayı öğretti. Kayakla dağlardan aşağı inerken bile kayıp düşmesin, karda hışırtı çıkarmadan gitsin diye aylarca ders verdi. Yaban hayvanı postundan giysiler dikip giydiler. Kızının şifalı otları tanıması, ufacık belirtilerden havanın ne yönde değişeceğini sezmesi için bıkıp usanmadan çalıştı. Tayga yaşamının tüm güzelliklerini Ksyuta'nın gözleri önüne sermesi yalnız kızını yanında tutma isteğinden ileri gelmiyordu, kendisi de bunca yer gezip gördüğü halde taygadan daha rahat bir yeryüzü köşesine rastlamamıştı.

«Bak kızım, eskiden Sibirya'ya insanların en iyileri sürgün edilirdi,» derdi. «Sibirya insanının bir kilometre uzaktan tanınmasının nedeni, doğanın onlara sürgün atalarının ruhunu aşılamasında aranmalıdır. Bir toprak, göçebe kuşlar gibi üzerinden gelip geçen insanlarca değil, oraya yerleşip kalanlarca yurt edinilir. İşte seninle ben Sibirya toprağının yerleşik halkının bir parçasıyız. Ayrıca biz ötekilerle birlikte topluca bir köyde değil, herkesten ayrı, kendi toprağımızda yaşıyoruz. Sibirya'nın temelinde tek tek aile yerleşim birimleri yatar.»

İvan Kuzmiç eline tayga yemişlerinden bir dalcık alarak kokladı.

«Böylesini Sibirya'dan başka yerde bulamazsın, sevgili yavrum. Her meyvesinin mis gibi ayrı kokusu vardır. Üzerine bir yığın kömür döksen alttan o kokuyu gene alırsın...»

Ama Ksyuta güzelleştikçe İvan Kuzmiç'in yüzüne bir keder çöküyordu. Nasıl korkmasındı adamcağız? Kızı bir gün onu yalnız bırakıp gitmeyecek miydi? Şelaputinkili kaç çocuk büyüyünce başka okullara, yapı işlerine girmişler, ana babaları köyde yalnızlık içinde yaşlanmaya bırakılmışlardı! İvan Kuzmiç de bunlardan biri mi olacaktı?

Köye film göstermeye geldiklerinde İvan Kuzmiç kızını sinemaya tek başına göndermez, film boyunca onunla yan

yana oturarak bilmediği bir yaşamın ekrana yansıyan görüntüsüne çevrilmiş kızının yüzünü yan gözle seyrederdi. Bir gün Ksyuta'nın, karyolasının başucuna sinema oyuncusu Vyeçeşlav Tihonov'un gülümseyen bir fotoğrafını astığını fark edince büyük bir dikkatle resme baktı, sonra kızının yüzünü süzdü. Taygadan bunca uzak bir adamın resminde ne bulmuştu, niçin ona böylesine yakınlık duyuyordu acaba?

İvan Kuzmiç köy delikanlılarına pek aldırmazdı. Topu topu kaç kişiydiler zaten? Çoğu orada kalmaz, kalanlar da kendilerini içkiye verirler, ağız dolusu sövmeye alışırlardı. İvan Kuzmiç arada bir içki içse de, ağzına kötü söz aldığı görülmemişti, çünkü eski Sibiryalılar küfür nedir bilmezlerdi. Ona göre, bir erkek, canı sıkıldığında küfredebilirdi, böylece sıkıntısından kurtulurdu, ama durup dururken ağız bozmak ayıp bir şeydi, insanın değersizliğini göstermekten başka bir işe yaramazdı. O yüzden köy delikanlılarına kızardı: «Bunlar ne biçim insan, hepsinin de gözü kör olsun! Eskiden biz büyüklerimizin yanında kötü söz söylemekten çekinirdik, şimdi vara yoğa küfrediyorlar. Dişlerini fırçalamayı biliyorlar, ama çalışmak deyince yan çiziyorlar. Neden çalışsınlar ki? Anaları, babaları var, bütün işi köyün kadınları yapıyor...» O bakımdan ne uzaktaki kartpostal sinema oyuncusuna, ne köyde yaşayan yüzsüzlerden birine kızını vermeye niyetli değildi. Doğrusunu söylemek gerekirse, kızını evlendirebileceği bir gence o güne değin rastlamamıştı.

Zamanla işi o kerteye vardırdı ki, köy eğlencelerine bile kızıyla birlikte katılmaya başladı. Şelaputinki'nin genç kızları bu durumu gizli gizli alaya aldılar. Delikanlılar da alay ediyorlardı, ama bir yandan da İvan Kuzmiç'ten çekiniyorlardı. Kocakarıların anlattığına bakılırsa -bilmem doğru mudur, uydurma mıdır- savaştan epeyce zaman önce köy harmanında başına sırıkla vurularak öldürülmüş bir adam bulmuşlardı. Söylenenlere göre başka bir Ksyuta'nın, yani İvan Kuzmiç'in karısının peşinde dolaşan bir adamdı bu. Böylece İvan Kuzmiç'in çevresinde örülen korku duvarı kızını her türlü baştan çıkarmadan koruyordu, gelgelelim zavallı kızına bir cezaevi yaşamı yaşatıyordu. Ote yandan İvan

Kuzmiç'in kendisi de kızını herkesin gözünden sakındığını bilmiyor değildi, bir baba olarak buna üzülmediğini söyleyemeyiz. Gene de evlerine arada bir uğrayan konuklardan Ksyuta'ya yan gözle bakanlar çıkarsa kanı beynine sıçrıyordu. Yemiş bölge sorumlusu, onu getiren depo sürücüsüyle birlikte onlarda kaldığı gün Grişa kızına «göz koyar gibi yapınca» yaşlı Belomestnıh genci bir köşeye çekip şöyle sıkılamıştı:

«Bak aslanım, ta Birinci Dünya Savaşı'ndan önce ayının birine bıçağımla gerekli dersi verdim. Şimdi de gene elim titremez...»

Zavallı Grişa işin şaka olmadığını hemen anlamıştı. Bunun üzerine, «Erkeklik bizde kalsın,» diyerek ihtiyarın kızından elini çekti, kooperatif çiftliğinin at bakıcısı Klava'ya kancasını attı. Belomestnıh, Klava ile ikisini birlikte görsün diye epey uğraştı sonradan.

Gene de İvan Kuzmiç'in içi rahat değildi, kızını elinin altında tutamayacağını biliyordu. Nasıl tutabilsindi ki, Ksyuta'nın iri memeleri mayalı hamurlar gibi kabararak bluzunun düğmelerini koparacak hale gelmiş, sarı benekli gözlerini gitgide koyulaşan bir belirsizlik sisi bürümeye başlamıştı.

Bunun üzerine yaşlı adam birdenbire işi dindarlığa vurdu. Kızıyla baş başa gözleme yiyip kırmızı yabanmersini şurubu içtikleri sıcak yaz akşamları, dedesinden kalma, meşin kaplamasını sıçanların kemirdiği yıpranmış İncil'i çıkardı; sapları balık misinasıyla pekiştirilmiş gözlüğünü kocaman, dik burnuna geçirerek kitaptan parçalar okuma işine merak saldı. Yerli Sibiryalılar'ın çoğu gibi İvan Kuzmiç'in de Tanrı'ya(*) inancı pek sağlam değildi, gene de bilinmezliğe karşı içinde bir korku taşırdı. Yer yer aklını karıştıran sayfalar bulunmakla birlikte, İncil, Ksyuta'nın da sevdiği kitapların başındaydı. İvan Kuzmiç kızına kutsal kitabı okurken yoldan çıkma ve günah üzerinde durarak ince yorumlar yapardı. Babasının özellikle «günah»la ilgili açıklamaları «günah»ın doğuracağı tehlikeler bakımından karışık, inandırıcılıktan uzak izlenimler bıraktığı için kızcağızın merakını

(*) Baş harfi çeviride büyük yazılmışıır. (Ç.N.)

daha çok gıcıklıyor, geceleri kabarık yatağında gözüne uyku girmesi gitgide güçleşiyordu. Karyolasına uzanmış yatarken ateşli dizlerini kuğu resimleriyle bezeli duvar muşambasının serinliğine dayayan genç kız kendini bulanık «günah» sözünün çekiciliğine kaptırmaya başlar; tayga yemişlerinin baş döndürücü kokusuyla dolu bir sis gibi hayalini saran bu bulanıklık arasından, sinema oyuncusu Vyaçeşlav Tihonov'un gözlerine benzer bir çift göz belli belirsiz ortaya çıkardı. Ksyuta'nın yaşı yirmi yediyi bulmuştu. Şelaputinki'nin kızları kendi aralarında onun artık «tohuma kaçtığını» söyleyerek eğleniyorlardı. O yaşa değin tek yavuklusu olmamıştı zavallının.

Kentten gelmiş bir insan olarak Grişa'ya bir gün sordu: «Grişa, günah nedir, söyler misin?»

Sürücü korkuyla çevresine bakındıktan sonra dişlerinin arasından, «Papaz mıyım ben? Git de bunu bir bilene sor!» diye homurdandı.

Kıza sataşmaktan çekindiği açıkça belliydi.

«Ama dün Klava'nın yanından gelirken üstün başın saman içindeydi. Günah dedikleri bu mu?»

Grişa güldü, «Hayır, günah başkadır. Bizimkine aşk derler.»

«Öyleyse sevişmek günah değil, öyle mi?»

«Evet, bence değil... Ama sen aramızda geçen bu konuşmayı sakın babana söyleme e mi? Çünkü o aşkla günahı birbirine karıştırıyor.»

«Sana göre bunlar ayrı ayrı şeyler mi?»

Grişa'nın eli ayağı titremeye başladı. Hiçbir kız ona böyle bir soru sormamıştı. Üstelik bedence gelişmiş, ama kafaca geri, evlenme çağını kaçırmakta olan, bacakları ve memeleri kışkırtıcasına dolgun bir kızın ağzından çıksın bu sözler!

«Bak bana, kız! Benden uzak dur, tamam mı? Yoksa kendimi tutamayabilirim. Hele kafam dumanlıyken elime geçmemeye çalış. O zaman ne yapacağım belli olmaz, başımı belaya sokma benim.»

«Ama Grişa, bana Klava'yı sevdiğini söylememiş miydin?»

«Söyledimse söyledim. Söylerim ya! O kızı sevsem bile kime ne? Seni de sevebilirim. Gönül evim geniştir benim.»

«Ama ben seni sevmiyorum ki... Bu duruma göre nasıl sevgidir senin dediğin?»

Grişa'nın tepesi attı.

«Kız, delisin sen be! Baban da tıpkı senin gibi, ikinizin de kafasında birer tahta noksan... Başımın belası mısın, git şuradan!»

Ksyuta başka bir gün yemiş bölge sorumlusunu yolda çevirerek kolunu yakaladı. Adamcağız tam o sırada köy tüketim kooperatifinde satıcı olarak çalışan çok yakın bir kadın arkadaşını görmeye gidiyordu.

«Tihon Tihonoviç, Grişa'ya da sordum, ama doyurucu bir yanıt alamadım. Aşkı günahtan ayıran nedir?»

Tihon Tihonoviç kızın yüzüne dikkatle baktı, acırcasına başını salladı. Anlaşılan babası olacak herif kızcağızı sıçanların kemirdiği İncil'iyle ve insan kaçkını yaşantısıyla iyice zıvanadan çıkarmıştı. Tihon Tihonoviç aslında derin düşüncelere yatkın, duygulu bir adamdı. O yüzden çocuk saflığıyla soru soran bu tertemiz yaratığın bakışları öyle bir içine dokundu ki, ona karşı beslediği alayla karışık acıma duygusuyla yüreği titredi.

«Bak Ksyuta, aşk gönülden gelen bir duygudur,» dedi. «Sevmenin günahı olmaz. Ama insanın karanlık içgüdüleri var ya, işte günah dedikleri şey odur. Şimdi anladın mı, şaşkın budala?»

«Karanlık içgüdüler»in ne menem bir şey olduğuna akıl erdirmeye çalışan Ksyuta, «Anladım,» derken bunun hiç de iyi bir şey olmadığını sezmekteydi.

Köy tüketim kooperatifinde satıcılık yapan kadın arkadaşına karanlık içgüdülerinin itmesiyle giden Tihon Tihonoviç bir yandan kendini kart zampara diye adlandırırken, bir yandan da ceketinin cebine soktuğu, ağzı kâğıt tıkaçla tıkalı

çeyrek litrelik «esans» şişesini zevkle okşuyordu. Bütün bunlar sıcakların arttığı, sıcaklarla birlikte Ksyuta'nın içini kavuran isteklerin alabildiğine çoğaldığı o yaz günü olmaktaydı. Ah, kuraklığın çatlattığı toprak gibi ruhunu ve bedenini kavuran bu ateşli isteklerden bir kurtulabilseydi Ksyutacık!

Bir sabah yemiş bölge sorumlusu ve sürücü Grişa'yla babası balığa çıkınca Ksyuta evde yalnız kaldı; ailenin ot biçme yeri olan ırmak kıyısına ot biçmeye gitti.

Yakıcı bir sabahtı, çiy bile düşmediği için otlar pörsümüştü.

Kurt köpeği Çarli, dili bir karış dışarda, bir gölgelikte sık sık soluyarak hanımını gözetmekteydi. Otlar öylesine pörsüyüp yere yatmıştı ki, her zaman neşeli vızırtılarla çınlayan orak ikide bir ot saplarına takılıyor, tatsız hışırtılar çıkarıyordu. Otlar arasına karışmış bitkilerdeki yabanyemişleri gürbüz kızarıklıklarına erememişlerdi bir türlü, dallarında kurumuş gibiydiler. Ancak tayganın derinliklerinde ağaç altlarında sıcaktan kurtulabilmişler, açıklık yerlerdeyse tüm özsularını havanın kuraklığına kaptırmışlardı. Kayınların, titrek kavakların, kızılağaçların, bütün geniş yapraklı, hatta iğneyapraklı ağaçların yaprakları eprimiş, ölgünleşmişti. İnsanın başının çevresinde sürüyle vızıldayıp duran üvezlerin bir teki bile yoktu. Soğuktan olduğu gibi sıcaktan da kaçıp gitmişlerdi bir yerlere. Şurada burada tek tük arılar vızıldaşıyordu, hepsi o kadar. Ksyuta, «Arılar baharda söğütlerden bile bal özü toplar. Yoncalardan, biçilmiş otlardan aldığı bal en iyisidir. Ama bunlara ot mu denir? Sıcaktan kuruyup yanmış hepsi de, arılar da gölgelere sığınıyorlar...» diye düşündü. Esintinin tek dalını bile kıpırdatmadığı ağaçlar sessizleştikçe, uzaklarda çağıldayan ırmağın şırıltısı daha açık duyuluyordu.

Ksyuta kökleri üzerinde kıvrılıvermiş otları biçmeye çalışırken orağı istemeden toprağa saplandı, bunun üzerine onu orada bırakarak ayağa kalktı. Ayaklarında babasının diktiği deri mestler vardı. Irmak şırıltılarının geldiği yöne doğru yürüdü, yürüdükçe ağaç gövdeleri arasından ışıldayan

bir su yüzeyi belirdi. Bu arada kara benekli ak yazmasını başından çıkarmıştı. Serbest kalan saçlar keten bir dalga gibi omuzlarına dağıldı. Sıra üstündeki giysileri çıkarmaya gelince yazmasını bitotlarının üstüne, bluzunu bir söğüt dalına, koyu renk sıkı sutyenini kurumuş bir geniş yapraklı ağacın çıplak gövdesine fırlatıp attı. Cayır cayır yanan bedenini bir an önce suyun serinletici soluğuna bıraksın da, ne olursa olsundu.

Irmağa ulaşınca mestlerini, eteğini, üç lastik askılı donunu kıyıdaki dar çakıl kıyının üstüne bıraktı. Burası ıssız bir yer olduğu için onu birinin görebileceğinden korkmuyordu.

Üstündekilerden kurtulan Ksyuta kendini tüy gibi hissediyordu, o sırada hafif bir esinti çıkacak olsa, onu kaptığı gibi uzaklara sürüklerdi. Ancak en ufak bir esinti yoktu, o yüzden suyun yanında çırılçıplak dikilirken bile sıcaktan yanmaya başladı. Ayağının tabanını suya dokundurdu, dokunur dokunmaz yakıcı bir soğuk tüm bedenini ürpertti. Sayan Dağlarından çıkıp çavlanları aşa aşa gelen ırmak buz gibiydi. O sırada Çarli de suya girmişti, ancak girmesiyle dışarı fırlaması bir oldu, şapırtıyla silkelenerek tüylerini temizledi.

Ksyuta sığlıklar arasında başka bir yer seçti. Su burada çağıldamıyordu, biraz ılınmış gibiydi. Usul usul ırmağa girdi, su göğsüne gelinceye dek çöktü. Ayaklarının arasından kaçışan çamça balıklarının bacaklarına süründüğünü hissediyordu. Sonra güçlü, iri kulaçlarla yüzmeye başladı.

Ağır akıntılı durgun yeri geçince onu kaptığı gibi sürükleyen, gövdesini soğuktan ürperten hızlı bir akıntıya düştü. O zaman ırmakla oynamaya koyuldu. Çağıldayarak koşan dondurucu suların içine daldıktan sonra onu saran dalgaların kucağından sıyrılıyor, akıntıya karşı attığı kulaçlarla yeniden usul usul akan durgun sulara dönmeye çalışıyordu. Çağlak yerin ortasında sürüklenmeden yüzmek son derece güçtü. Akıntının onu aşağıya atıp atmadığını anlamak için, her zaman yaptığı gibi, gözünü kıyıdaki bir kütüğe dikti, aşağı

sürüklenmemeye çalışarak oraya doğru hızla kulaç atmaya başladı. Her kulaçta biraz daha ileri giderek, dalgaları adım adım yendi, hızını iki kat artırdığı halde gene de yerinden kıpırdanmıyormuş gibi bir duygu içinde, gözünü ayırmadığı kutuya doğru yüzdü, yüzdü; durgun sulara ulaşınca kendini sırtüstü bıraktı, yorulan kollarını açarak öylece serildi kaldı. Ah, serin sularda dinlenmek ne güzeldi! Keten topağı gibi ağırlaşan saçları başını aşağı çekiyor, suyun yüzeyinde yalnızca yüzüyle yabanmersini meyvesi pembeliğindeki iri meme uçları gözüküyordu. Birbiriyle kaynaşmış iki bedenin, Ksyuta'yla ırmağın bedenlerinin arsızca oynaşmasıydı bu. Birbirlerini çoktandır tanıdıkları için birinin ötekine zerrece zararı dokunamazdı. Ancak bu zararsız oynaşma Çarli'nin huzurunu kaçırmakta gecikmedi. Bir yandan hanımının giysileri yanında nöbet beklerken bir yandan da çok istediği halde tehlikeli oyuna katılmayı göze alamadığı için, acı acı çenilemeye başladı. Aradan çok geçmemişti ki, Ksyuta köpeğinin acı çenilemeleri yerine öfkeli, keskin havlamalarını duydu.

Suyun üstünden başını kaldırıp baktı. Çakıllar üstündeki giysilerinin yanında, sırtına kolları sıvalı, damalı bir kovboy gömleği giymiş, görünüşünden köylü olmadığı belli, kara sakallı bir adam durmaksızın elindeki yerbilimci çekicini sallıyor; Çarli'yse öfkeli öfkeli hırlayarak adamın üstüne atılıyordu.

Çarli saldırgan bir köpek sayılmazdı; gene de insanlardan uzak yaşayan bir hayvandı, hele bir yabancının hanımının giysilerine yaklaşması onu iyice çileden çıkarmıştı. Ksyuta iki karşıt duygu arasında apışıp kaldı hem çıplak olduğu için utanıyor, hem de köpeğin adamı paralamasından korkuyordu.

Çenesine değin suyun içine gömülerek, «Çarli, git oradan!» diye bağırdı.

Ancak suların sürekli çağıltısından mı, yoksa kendi öfkeli havlamalarından mı, köpek onu işitmedi ya da işitmemiş gibi yaptı. O zaman Ksyuta sudan dışarı fırlayarak bir

eliyle Çarli'yi tasmasından yakaladı, öbür eliyle de saçlarını gelişigüzel göğsünün üzerine yapıştırdı. Sonra yere çömeldi, saçlarıyla bedenini elinden geldiğince örtmeye çalıştı.

Islak saçların yarı yarıya kapadığı, üzerinde su damlaları pırıl pırıl parlayan genç kız gövdesinin çıplak ışıltısı karşısında yabancı adam donmuş kalmıştı.

«Arkanı dön! Gözünü dikmiş ne bakıyorsun!» diye haykırdı Ksyuta.

Ama beriki hemen yüzünü çevirmedi. Dirseklere dek tuğla kırmızısı bir renk almış kollarıyla yüzünün kaba koyuluğu yanında daha bir beyaz görünen, yemiş kızılı benlerin süslediği bu yumuşak, ışıldayan, ıslak bedeni, duyduğu utançtan, öfkeden dolayı parlayan iri gözleri kısa bir süre yutarcasına seyretti. Yabanmersini pembeliğindeki meme uçlarından biri göğsü örtmeye çalışan saçlar arasından fırlayıp dışarı çıkmıştı.

Kara sakallı adam alçak bir sesle, boğulurcasına, «Ah, sen ne güzel şeymişsin!» dedikten sonra sertçe arkasını döndü.

Sonra aklı başına geldi, sesi değişti: «Çok affedersiniz!»

Hanımının, «Yat yerine!» diye bağırması üzerine kurt köpeği yabancının sırtına yan yan bakarak, isteksiz isteksiz yere yattı. Ksyuta o zaman giyinmeye başladı. Sıra sutyeniyle bluzuna gelince bunları koşarken çalılar üstüne fırlattığını anımsadı.

Adama, «Sakın yüzünü dönme,» diyerek ağaçlara doğru yürüdü.

Sutyenini takıp bluzunu giydikten sonra yazmasını saçlarına sararken yabancı bir erkeğin karşısına nasıl olup da o durumda çıktığını düşünmemeye çalışıyordu, ama adamın tıkanırcasına mırıldandığı, «Ah, sen ne güzel şeymişsin!» sözü hep kulaklarında çınlıyordu. Babası da bir gün buna benzer sözler söylemişti, ama sonra kendini toparlamış, öfkeyle konuyu değiştirmişti.

Neden sonra aklı başına geldi. «Aman Tanrım, Çarli söylediğim gibi yatıyor mu acaba?» diye düşündü, kurt köpeğinin yabancıya yeniden saldırmasından korkarak ırmak kıyısına koştu. Tümüyle giyinmiş durumdaydı, yalnız ayakları çıplaktı.

Ancak kara sakallı adam bıraktığı gibi gene sırtı ona dönük, her olasılığa karşı yerbilimci çekicini elinde sımsıkı tutarak ayakta dikiliyor; Çarli ise hanımının mestleri çevresinde dolanıyor, hırlamasını sürdürüyordu.

Koskoca adamın böyle umarsızlık içinde kıpırdamadan durması karşısında kendini tutamayan Ksyuta, «Neden orada direk gibi dikilmiş duruyorsunuz?» diyerek çınlayıcı, neşeli bir kahkaha attı.

Kara sakallı adam döndü; önce Ksyuta'ya değil, çoban köpeğine baktı.

«Yoksa köpekleri sevmez misiniz?»

Yabancı rahat bir soluk aldı, gülümsedi. «Severim, niçin sevmeyeyim?»

Hoş bir gülümsemesi vardı. Sakalına tek tük kırlar düşmekle birlikte kimse ona yaşı geçkin bir kişi diyemezdi.

Ksyuta çakılların üstüne oturdu, köpeğinin yelesini sıvazladı.

«Köpekler yalnız onlardan korkanları ısırırlar. Öyle değil mi, Çarli?»

Yabancı hep gülümsüyordu. «Öyle, ama sizinki bayağı iri bir hayvan. Benim de bir köpeğim var. Seter türü.»

«Nerede köpeğiniz?»

Adam pek sokulmamaya çalışarak kızın yanına oturdu.

«Moskova'da, evde...»

Ksyuta daha önce Moskovalılar'la hiç karşılaşmamıştı. Şaşırdı.

«Ta Moskova'dan mı geliyorsunuz? Ne işiniz var buralarda?»

«Moskova» ile «bura» arasındaki uzaklık onun anlayışına göre akla sığmaz bir mesafeydi.

Yabancı yeniden gülümsedi. «Taş arıyoruz,» dedikten sonra Çarli'yi okşamak için elini uzattı.

Ama Çarli'nin sesi boğuklaştı, bunun üzerine el geriye çekildi.

«Oo, çok sert bir köpeğiniz var!»

Yabancı korkudan ileri gelen bir saygıyla böyle dedikten sonra güneşin parlaklığı karşısında gözlerini kıstı, Ksyuta'yı incelemeye koyuldu. Kendini üstündeki giysiler içerisine ne denli gizlerse gizlesin, karşısındaki kız gene ırmaktan çıkan çıplaklığıyla duruyordu gözünün önünde.

Ksyuta yabancı erkeğin kafasından geçenleri sezdi, açık mı, değil mi diye bir elini bluzunun düğmeleri üzerinde gezdirdi.

Yabancı sordu: «Nerede oturuyorsunuz? Şelaputinki'de mi?»

«Hayır, Belaya Zaimka'da.»

«Ha, anladım, kendi çiftliğinizde...»

Kız diretti: «Hayır, küçük bir yerimiz var, orada kalırız.»

«Peki, Moskova'ya gittiniz mi hiç?»

Ksyuta elinde olmaksızın derin derin iç geçirdi. «Hayır, gitmedim...»

Ama hemencecik, gururuna dokunan bu iç çekmeyi düzeltmeye çalıştı. «Ben buradan da hoşnudum.»

«Başka bir kent filan da mı görmediniz yoksa?»

«Gördüm, Zima'yı gördüm. Yalnız orada insanların iç içe yaşamaları hoşuma gitmedi. Trenleri çok beğenmiştim...»

Ksyuta, babasının onu bir kerecik Zima'ya götürüşünü anımsadı. Demiryolu istasyonunu gezerken daha önce tatmadığı dondurmanın «Eskimo» yazılı ağaç sapını elinden bırakmaksızın vagonların «Vladivostok - Moskova», «Mosko-

va - Vladivostok» levhalarını bıkıp usanmadan okumuş, çok aradığı halde «Moskova Zima» levhasını görememişti. Yolcular yalnızca pamuksuz tortular bırakan, oraya özgü limonatalardan içmek, zehirliymiş gibi görünen altın sarısı sert böreklerden yemek ya da birkaç dakikalığına eklemlerini dinlendirmek için kompartımanlarından çıkıyorlardı. Ksyuta'nın yaşamının en büyük kenti onlar için topu topu on dakikacık dolaştıkları bir mola yeriydi.

Birbirinin aynı koyu yeşil ceketler giymiş delikanlılar, kızlar, yakalarında anlaşılmayan «MEİ», «MADİ», «MVTU»(*) yazılı rozetlerle ya peronda sarmaş dolaş geziniyorlar -böyle bir şeyi Şelaputinkililer yadırgıyorlardı- ya da halka olup gitar eşliğinde şarkı söylüyorlardı. Köydekilerin söylediklerine benzemeyen kimi şarkı sözlerini Ksyuta yazmak istediyse de daha şarkı bitmeden tren onları alıp götürüyordu. «Küçük kız ağlıyor, balon gökte uçuyor...», «Tarafsız bölgede açan çiçekler ne de güzel...» gibi değişik şarkılar işitti orada. Yüzünün sarılığıyla, gözlerinin şaşılığıyla Buryatlar'a benzeyen, ama yüz çizgileri daha ince biri Ksyuta'nın özellikle dikkatini çekmişti. Boynunda birkaç fotoğraf makinesiyle Ksyuta ve babasının çevresinde dört dönen bu yabancı çat pat Rusça'sıyla onların resimlerini çekmek istediğini anlatmaya çalışınca İvan Kuzmiç, «Bak kızım, işte sana bir Japon,» dedi.

Sonra sakalını şöyle bir sıvazlayıp eteklerinden ceketini çekiştirdikten sonra adama «tamam» anlamında işaret etti. Onlardan izin koparan Japon bej rengi pırıl pırıl pantolonunun kirlenmesine aldırmaksızın ayçiçeği çekirdeği kabuklarıyla dolu perona diz çöktü, her biri başka bir makineyle olmak üzere değişik yönlerden baba kızın fotoğraflarını çekti. Sonra seyrek ama sağlam dişleriyle «teşekkür ederim» anlamında sırıttı; cebinden çıkardığı kocaman kara cüzdanının bir gözünü açtı, selofan kaplı bir pencereden karısıyla küçük kızının renkli resimlerini gösterdi. Tıpkı kendisi gibi şaşı bakışlı bir kadınla onun kucağında tuttuğu,

(*) Kısaltmaların anlamı: Moskova Enerji Enstitüsü, Moskova Motorlu Araçlar Enstitüsü, Moskova Yüksek Teknik Okulu. (Ç.N.)

gene şaşı bakışlı bir kız çocuğu vardı fotoğrafta. Bu iş bitince adam İvan Kuzmiç'in eline beyaz sert bir karton parçası tutuşturdu, pencerelerinde değişik perdeler bulunan kapısı açık vagonuna atladı. Tren sarsıldı, hareket etti; krem renkli pantolonun dizlerine bir sürü çekirdek kabuğu yapışmış Japon bir yeniyetmeninki gibi daracık elini onlara salladı.

İvan Kuzmiç yabancının verdiği karton parçasını şaşkın şaşkın elinde döndürüp duruyordu ki, beli palaskalı bir istasyon milisi yanlarına sokuldu. «İzin verin de ne olduğunu anlayalım şunun,» dedikten sonra kartı incelemeye koyuldu.

«Bu yabancı bir yazı. Ha, anladım, hiyeroglif...»

Milis kartın öbür yüzünü çevirdi, yüksek sesle okudu. «Burada Rusça şöyle yazıyor: 'Sotokiti Kusaka, Vased Üniversitesi Profesörü, Japonya- SSCB Derneği Üyesi.'»

Her olasılığa karşı Japon'un adını defterine kaydeden milis kartı uzatıp selam vererek ayrılırken, «Merak edilecek bir şey yokmuş,» dedi. «Ee, artık aramızdaki eski gerginlikten(*) eser kalmadı.»

Gene de sormadan duramadı. «Hmm, adam sizden bir şey mi öğrenmek istemişti acaba?»

İvan Kuzmiç çok öfkelendi. «Onu da nereden çıkardınız?»

Sonra kızıyla birlikte perondan uzaklaştılar. Ksyuta eve varınca kartı ninesinin demir çemberli sandığına, babasının madalyalarının yanına koydu. Moskova ya da Vladivostok'dan daha uzak bir yabancı dünyayla temas böylece son bulmuş oldu.

Çıplak ayaklarıyla ırmak kıyısındaki yakıcı çakılları karıştıran Ksyuta karşısında onu inceleyip duran sakallı yabancıya, «Bir Japon'la tanışmıştım bende adresi var. Siz hiç Japonya'ya gittiniz mi?» diye sordu.

«Hayır, oraya gitmedim, ama bir gezi sırasında Fransa'da bulundum.»

(*) Kapitalist ülkelerle olan gerginlik. (Ç.N.)

«Ee, neler gördünüz bakalım? Anlatır mısınız?»

Yabancı bir an kızı incelemeyi unuttu, gezi izlenimlerine daldı. «Paris'i çok beğendim. Her taşı tarih kokuyor, diyebilirim. Hep düşünmüşümdür, insanlığın geçmişi olan tarih nereye kaybolur, diye. İşte orada anladım, tarih taşlara siniyor.»

Başından geçmiş olabilecek bir olaya kendi kendine güldü, sonra yüzünü buruşturdu. «Ama Parisliler beni düş kırıklığına uğrattılar,» dedi.

«Parisli» sözünün güzelliğin simgesi olduğuna inanmış bulunan Ksyuta şaşırdı.

«Ne, düş kırıklığına mı uğrattılar? Ama nasıl?»

Adam karşısındakinin bir çocuktan farkı olmadığını çoktan anlamıştı. «Sen,» diye konuşmaya başlayarak, «sana nasıl anlatayım, bilmem ki,» dedi. «*Üç Silahşörler*'i okumuş muydun?»

Bir yandan da çekicinin ucuyla çakılları karıştırıyordu.

«Hayır, filmini gördüm,» dedi Ksyuta.

Yabancı adam gülümsedi. Moskovalı bir arkadaşının sözleri hatırına gelmişti. Arkadaşı, «İnsanları üç sınıfa ayırmak gerekir,» dedi. «Birisi *Karamazov Kardeşler*'i okuyanlar, ikincisi henüz okumamış olanlar, üçüncüsü de hiçbir zaman okumayacak olanlar.» Adam gülümserken şöyle düşünüyordu: «Bir sınıf daha var, o da *Karamazov Kardeşler*'in filmini görenler... Gerçekten hoş bir kız bu. Tayganın saf çocuğu...»

«*Üç Silahşörler*'deki kahramanların adlarını anımsıyor musun?» diye sordu adam.

Ksyuta sorulan sorudan hoşnut kalmamıştı. «Yo, unuttum,» dedi.

«Hani D'Artanyan vardı. Ötekiler Atos, Portos, Aramis... Anımsadın mı şimdi?»

«Evet, anımsadım.»

Yabancı söylediklerini kızın beynine çakmak istiyormuşçasına çekicini çakıllara vurarak, «Hepsi de sert yara-

dılışlı insanlar,» dedi. «Böylelerini severim.» Başıyla köpeği gösterdi. «Köpeğin bile serti hoşuma gider. Deminki konuya dönersek, Parisliler'i nedense hep D'Artanyan, Atos, Portos, Aramis gibi düşünürdüm. Belki şanssızlığımdan, Paris'te tek silahşör çıkmadı karşıma.»

Adamın birden aklı başına geldi, karşısındaki onu anlayacak biri miydi? «Bütün bunları bu kıza niçin anlatıyorum? Sonra ne işine yarayacak ki? Onun için ha Paris, ha Merih, ikisi de aynı derece uzak,» diye düşündü.

Ama tayga öyle bir yerdir ki, yeşil sonsuzluğu karşısında, oraya her düşenin dili çözülür; ormanın birdenbire karşısına çıkardığı, sonra da sanki öyle biri yokmuşçasına içine çekiverdiği bir insanla konuşmaya can atar.

Ksyuta sordu: «Siz de sert yapılı mısınız?»

«Onu ben bilemem. Umarım yumuşak değilimdir.»

Yabancı bunu yarı şaka, yarı ciddi söylemişti.

«Ama Çarli'den korktunuz...»

Ksyuta böyle diyerek güldü. Altın sarısı tüylerle kaplı esmer yüzünde beyaz dişlerinin parlaklığı daha bir belirgindi. Bu da yabancıyı ister istemez onu süzmeye itti.

Adam birdenbire ayağa kalktı. «Ben de biraz yüzsem iyi olacak.»

Böyle diyerek ağır kayak potinlerinin bağlarını hızla çözdü, yıpranmış, rengi atmış blucinini, kovboy gömleğini çıkarıp attı, beyaz çizgili kırmızı mayosuyla kalıverdi. Sakalındaki kırlıklara karşın güneş yanığı, genç bir bedeni vardı, pazuları şişkindi. Öyle hızlı soyunmuştu ki, Ksyuta yüzünü dönmeye bile fırsat bulamamıştı, ama adamın bundan utandığı yoktu.

«Akıntıya kapılmayın sakın.»

Yabancı bu uyarıyı duymadan ırmağa atıldı; başını sulara bir daldırıp bir çıkararak, iki kolunu birden ileri fırlatarak Ksyuta'nın bilmediği bir stilde yüzmeye başladı. Onu seyretmek kıza hem zevk veriyordu, hem de kendini şaşkınlıktan kurtaramıyordu. Sanki yabancı bu yerlerde doğ-

muş da bütün yaşamını taygada geçirmiş gibi boğuşuyordu azgın sularla.

Ksyuta, «Hayır, sert yapılı, güçlü bir adam bu,» diye düşündü, Fransızlar'la ilgili sözlerinin tümünü anlamadığı için belli belirsiz bir hüzün duydu.

Adam ırmaktan çıkıp su sıçrata sıçrata gelerek yüzü güneşe karşı, yanına yattığında böğründeki yara izini fark etti.

«Nerede oldu bu?» diye sordu.

«Savaşta,» dedi adam.

«Yoksa savaşa da mı katıldınız?»

Yabancı yüzünü kıza döndü, yarı yarıya kırlaşmış sert bir sakalla kaplı çenesini üzerindeki dövme yer yer silinmiş iri yumruğuna dayadı.

«Sen beni kaç yaşında sanıyorsun? Katıldım ya...»

Ksyuta utandı, sesini çıkarmadı. Adam, «Tam elli iki yaşındayım,» dedi. «Senin yaşın kaç?»

Daha bir utanan Ksyuta gene sesini çıkarmadı. Bunun üzerine yabancı onun adına, «Olsa olsa yirmi. Bu duruma göre baban yerindeyim,» dedi.

Ksyuta başını salladı. «Yo, yakında otuzumu dolduracağım. Ama siz genç gösteriyorsunuz.» Kendisine, «güzel» diyen ilk yabancıya karşı duyduğu minnetle, «Üstelik yakışıklısınız,» diye ekledi sesini alçaltarak.

Yabancı adam, «Ne yapmacıksız bir kız! Gerçekten otuzunda mı?» diye düşündü. Kayıtsız görünmeye çalışarak sordu: «Evlisin, değil mi?»

«Hayır, değilim.»

«Nişanlı mısın yoksa?»

«Değil.»

«Neden?»

«Sevdiğim biri çıkmadı da ondan.»

Bunu başını önüne eğerek söyleyen kızın içtenliği, savunmasızlığı yabancı adamı can evinden vurdu.

«Korkma, seveceğin biri çıkar. Yoksulluk gibi, hapislik gibi bir gün aşk da kapını çalabilir. Ondan kimse kaçamaz... Ayrıca, aşkın ne olduğunu tam olarak kimse bilemez.»

«Nasıl yani?»

«Aşkın yasası yoktur. Bir gün çıkıverir karşısına. Kendi yasasını kendisi koyar, her seferinde değişiktir. 'Yasak aşk' denen şey de can sıkar.»

«Peki, siz evli misiniz?»

«Evliyim, onun için ne söylediğimi biliyorum.»

«Karınızı seviyor musunuz?»

«Seviyorum elbet. Ancak eskisi gibi değil; hani nasıl derler, bir akraba sevgisiyle. Aile aşkı öldürür. Aşk bir şaşırma olayıdır, alışkanlık haline gelince tükenir. İşte bu yüzden, birini seversen evlenmeyi düşünme. Görüyorsun, sana pek de eğitici şeyler söylemiyorum. Ne ki, böyle ansızın bir karşılaşmada, tayganın yabanlaştırması sonunda başka ne söyleyebilirim? Korkuyor musun benden?»

Tümüyle doğru olmamakla birlikte genç kız, «Hayır, korkmuyorum,» dedi. «Konuşmanızı kesmeyin. Benimle kimse böyle konuşmamıştı hiç...»

«Korkmadığın iyi.»

Yabancı, kızın yüzüne öylesine gözlerini dikerek baktı ki, beriki bakışlarını kaçırdı.

«Şansından korkma... Tanrı'ya inanır mısın?»

«Yooo! İncil'i severim ama...»

«Ben de inanmam. Benim Tanrım şanstır. Şansın elinde insanlar satranç taşlarına benzerler; şans isterse onları tahtadan fırlatır atar, isterse ikimizi bu ırmak kıyısında bir araya getirdiği gibi, uygun biçimde oynatır. Savaşı da, aşkı da yöneten şanstır. Sana bu söylediklerimi anlıyor musun?»

Genç kız adamın konuşmalarından biraz ezilmişçesine, «Anlıyorum,» dedi. Sonra, «Peki, aşkı günahtan nasıl ayırırız?» diye sordu beklenmedik bir biçimde.

Adam üstünlüğüne inanan birinin rahatlığıyla, «Günah mı?» diye güldükten sonra, «nedir o günah dediğin şey? Ben öyle bir günah tanımıyorum,» diye kestirip attı. «En büyük günah adam öldürmektir derler. Ben savaşa katılmış, adam öldürmüş biriyim. İşte şu ellerimle bir sürü faşist geberttim, ama günah dediğin o duyguyu tatmadım hiçbir zaman. Çünkü karşımdakiler benim düşmanımdı, ben onları öldürmesem onlar beni öldüreceklerdi. Eğer böyle kan akıtmak günah değilse, bir kadınla erkeğin kendi istekleriyle bir araya gelmelerinde ne kötülük var? Onların günah işleyip işlemedikleri yargısını kim verecek? Tanrı mı? Eğer Tanrı varsa, kendisi dirseklerine değin kana bulandığı için, aşk konusunda kimseyi yargılama durumunda değildir. Sevmede iyilik, kötülük aranmaz; yalnızca tatlı ya da acı anılar vardır.»

Tüm açıklığıyla söylediği bu sözlerle yabancı adam Ksyuta'nın içinde bir şeyleri yıkmış, onu kendine baş eğmeye zorlamıştı. Ancak genç kız bu zorlamaya karşı koymamakla birlikte adamın sözleri karşısında zevkle karışık bir korku duyuyordu.

Yabancı adam konuşmasını şöyle sürdürdü: «Paris'i gezdiğimiz sırada aramızda bir ressam kadın vardı; yaşı geçkince, kafası çalışan bir kadındı.» Adam hafifçe gülümsedi. «Hemen hemen her yıl bir yolunu bulur, Afrika ülkelerinden birine geziye çıkardı. Gönülden bağlı olduğu bir kıtaydı Afrika, gittiği yerlerde durmadan resim yapardı. Böyle geziler bol para istediği için bizim gibi yerbilimcilerin kesesine göre değildir; o nedenle kadın çok zengindir diye düşünüyordum. Bir gün beni Moskova'da evine çağırdığında zenginçe döşenmiş bir yere gideceğimi sandım. Gidince, bir de ne göreyim, dairesinde yalnız basit büro masası ve sandalyelerle bir de demir karyola yok mu? Buna karşılık duvarlar boydan boya gezi anılarıyla, yaptığı resimler ve satın aldığı andaçlarla dolu. Karşılıklı içkilerimizi içerken bana dedi ki: 'Biriktirdiğiniz parayı yatıracağınız tek banka anılarınızdır. Çünkü anılarınızın bankası yanmaz, batmaz...' Yerden göğe kadar haklıydı kadın. Bir insanı çırıl-

çıplak soyabilir, tabanı taş bir odaya tek başına kapatabilirsiniz, ama anılarım elinden alamazsınız. Yaşamım boyunca ben de tek kuruş biriktirmedim, ancak anılarımı cimri şövalye titizliğiyle korudum. Senin ırmaktan dışarı fırladığın o anı, şu konuşmalarımızı kim elimden alabilir, söyler misin? Hiç kimse. Ama unutursam yalnız kendim kendi elimden almış olurum.»

Ksyuta, adamın gözlerinin içine baktı. Bu gözler kızın yüzünde, bedeninde dolaşıyordu.

«Gerçekten anılar unutulabilir mi?» diye sordu Kolomeytsev'e.

«Ben de tutmuş onunla çene çalıyorum. Tek sözümü anlamıyor galiba,» diye düşündü adam.

«Hayır, hayır, unutulmaz... Ben de yaşadıklarımı unutamam.»

Ksyuta toparlandı, mestlerini giyerken kararsız bir sesle, «Gidip de ot biçeyim. Geç kaldım,» dedi.

Birdenbire dili çözülen yabancı, konuşmanın verdiği heyecan içinde, taygadan ansızın karşısına çıkıveren bu kızın gene ansızın yitip gideceğini düşününce korkuya kapıldı. Başıboş yaşamın verdiği dostluk susuzluğuyla ona nasıl da yakınlık duymuştu!

«Bana da ot biçmeyi öğretir misin?» diye sordu şaka yollu.

Genç kız onun yalnız ot biçmek istemediğini bütün benliğiyle anlamıştı. Tedirginliğini belli etmemeye çalışarak, neşeyle başını salladı. «Olur. Bende bir orak daha var. Ama ayağınızı kesmeyin sakın.»

«Korkma, ayaklarım demirdendir. Orak çarpsa kırılır.»

Adam ağzından çıkan bu sözlerin verdiği ataklıkla ayağa fırladı. Bundan böyle olacakların kaçınılmazlığına inanıyordu, buna şimdiden hazırdı.

Şelaputinki'den kırk kilometre kadar uzakta karargâh kuran yerbilim araştırma ekibinin başkanı Viktor Petroviç Kolomeytsev gerçekten elli iki yaşındaydı. Anlattığı gibi

gerçekten savaşa katılmış, Paris'i görmüştü. Ailesiyle bir arada bulunduğu zamanlar çok seyrekti; çıktığı araştırma gezileri sırasında yalnız kendi iradesine güvenir, şansa inanırdı. İradesiyle şansının birleşmesi ona gerek çalışmasında, gerekse kadınlarla ilişkisinde her zaman büyük başarı kazandırmıştı.

Şimdi de böyle oldu. Orağı eline alıp, Ksyuta'nın yanında güçlü, geniş kulaçlarla ot biçmeye başladığında onu kırk yıllık orakçı sanırdınız. Sanki ot biçmiyordu da, hep birlikte kollarına dövme yaptırdıkları Maryinoroşça semtindeki külhanbeyi arkadaşlarıyla birlikte bıçak savurma oyunu oynuyordu. Kolomeytsev daha sonra kollarındaki bu dövmeleri sildirmişti.

Kolomeytsev güzel orak kullanmak istiyordu, demek ki iradesi vardı. Orak elinde şıkır şıkır işliyor, yanında da bir kız bulunuyordu, demek ki şansı da vardı. Bu duruma göre beklediği şey olmak zorundaydı, oluyordu ve yeryüzünde hiçbir şey bunu durduramazdı.

Ksyuta ona şaşkın şaşkın baktı. «İlk kez orak biçtiğinizi söyleyerek beni kandırdınız.»

Adam kıza göz kırptı, avazı çıktığınca bağırdı: «Kandırmışım! Hey, kandırmışım ben onu!»

Çayırlıkta böyle cakayla haykırarak yürürken kendini tayganın, Ksyuta'nın, hatta çamların gölgesinde onu kuşkuyla gözleyen kurt köpeği Çarli'nin efendisi gibi hissediyordu. Kızla birlikte orak biçmeleri Kolomeytsev'e onunla dans ediyormuş duygusunu vermişti. İki gövdenin aynı ritme uyması, heyecandan parlayan gözlerle bakışmalar; ikisinin de ruhunu dolduran içsel müzik, baş aşağı dönmüş bir dünyanın sarhoş salınmaları...

Adamdan geri kalmamaya çalışan, ama biraz geri kaldığı için bundan dolayı garip bir mutluluk duyan Ksyuta, «Nasıl, iyi mi?» diye sordu.

«İyi, çok iyi!»

Kolomeytsev'in bir özelliği vardı: Yaşadığı mutluluk anı bir daha yinelenmeyecekmiş gibi kendini ona tümüyle

teslim etmeyi bilirdi. Bu özellik onda gençlik günlerinde, ellerde bıçakların parladığı Maryinoroşça semtinin karanlık yan sokaklarında, savaş zamanı kan ve çamurun kayganlaştırdığı siperlerde, savaştan sonra da iki kişilik tiyatro bileti parası kazanmak için geceleri kömür taşıdığı Moskova Üniversitesi Yerbilim Fakültesi öğrenciliği yıllarında ve değişik taşlar bulma sevdasıyla Hiba kayalıklarına, Altaylar'ın ve Sibirya'nın balta girmemiş ormanlarına yaptığı gezilerde gelişmişti. Bir ozanın, belki de Kipling'in çok beğendiği bir dizesi vardı. «Uçsuz bucaksız prerilerden sonra kral kahvesi içerim,» diye. Kolomeytsev'in prerilerden sonra içtiği kral kahvesi kadınlardı. Bazen bir kadınla birlikteyken ötekileri de düşünür, hepsini birden yaşardı. Dönme dolapta ilk kez öpüştüğü okullu küçük kız arkadaşının sıkılmış dudağından tutun da, cep harçlığını çantasına utanmazca atıveren Maryinoroşçah mahalle sürtüğünün becerikli dudaklarına, cephede trafik görevlisi kızların, hemşirelerin can sıkıcı bir telaş içinde açılmış, ispirto kokan dudaklarına, yerbilim fakültesindeki kız arkadaşlarının danslı akşam eğlencelerinden sonra elma şarabı kokusu sinmiş dudaklarına, kent sokaklarında karşılaşıp tanıştığı kadınların az önce ruju silinmiş dudaklarına, köylü kızlarının güneşten çatlayıp soyulmuş dudaklarına ve Paris'te Montmartre'da bir karnaval sırasında rastladığı, mor triko giymiş, kara gözlü bir yosmanın ansızın onu öpüveren dudaklarına değin hepsi birbirini anımsatırdı.

Arkadaşları arasında Kolomeytsev'in kadın düşkünü gibi bir ünü yoktu, o da kendini öyle saymazdı. Ama birçok kadın tanımış bir erkek olarak, bu durumu, şansının ve iradesinin zorladığı, doğa yasalarının bir sonucu diye düşünürdü. Şimdi de öyle, az önce karşısına çıkan bu kıza bakarken, dünya kurulalı beri, üzerinde erkekler ile kadınlar yaşayalı beri var olan, konulmasında kendisinin bir katkısının bulunmadığı doğa yasaları sonucu kızın yarı açık, ıslak dudakları karşısında yenemediği bir istek duyuyordu.

Ksyuta'ya ne adını sormuş, ne onu yakından tanımaya kalkmış, ne de böyle bir şeye gerek görmüştü. Onun düşün-

cesine göre bir kadınla erkek arasında en güzel ilişkiler onları birbirine hiçbir şeyin bağlamadığı, yalnızca iradeleriyle şanslarının onları birbirine ittiği, ertesi gün ne olacaksa olsun, buna hiç kafa yormadıkları durumlarda kurulurdu.

Kolomeytsev yorulunca orağı elinden fırlattı, koca bir tutam ot avuçladı.

«Bak şuna! Bir sözcükle 'ot' der çıkarız, ama içinde kaç çeşit bitki, çiçek vardır... Şunun adı ne?»

«Narcık otu. Ağustos ayına dek menekşe rengi çiçekler açar, şimdi döküldü çiçekleri. Bakın, bıçakla yontulmuş gibi köşeli tohumları var, tohumlarda küçücük çukurlar bulunur. Öyle serttir ki, orakla biçerken kolunuz tutulur.»

«Ya şu?»

«O da meyankökü. Boylu ottur. Demet demet çiçek açar. Kanser için iyidir, derler.»

«Peki, şu ot ne işe yarar?»

«Fiyotudur o da. Öbür otlara sarılarak büyür. Ama hangi hastalığa yaradığını bilmiyorum... Yaradığı bir hastalık vardır mutlaka... Ot der, geçeriz, ne işe yaradığı düşünülmez pek... Ama siz hepsini dağıtıyorsunuz. Bunları toplayıp demet demet dizmemiz gerekiyor. Toplamazsak toprağın üstünde kurur kalır. Şu gördüğünüz tırmık bu iş için yapılmıştır. Demetler düzgün sıralarla dizilir, rasgele atılmaz. Sonra hepsi bir yığına kürenir.»

Kolomeytsev anlamamıştı. «Ne yapılır dediniz?»

Ksyuta güldü. «Kürenir demek, demetler üst üste yığılarak tınaz yapılır demek. Açıklık yerde güzelce güneşlenip kurusun diye. Yağmur yağınca ortada kalıp ıslanmamalı. Bitişikteki orman açıklığında babamla bir tınaz kümelemeye başladık... Demetler tam iki gün güneşin altında çatır çatır kurudu. Şimdi de hava öylesine sıcak ki, yağmur yağmasından korkarım. Yağarsa otlar çürüyüverir. Köksüz kalan her şey çürür.»

Kolomeytsev kızın sözünü yineledi: «Evet, köksüz kalan her şey çürür...»

Bu söz onu tedirgin etmiş, içindeki kuşkuları deşmişti. Ancak, şimdilik gereksiz gördüğü bu düşüncelerden uzaklaşarak kendini toparlamayı bildi.

Sıcaklık gittikçe dayanılmaz bir hal alıyordu. Derken, pörsümüş otların çoktandır unuttuğu serin bir esinti çıktı bir yerlerden. Ağaç yaprakları ayaklarının altında kıpırdanırken az önce biçtikleri otlar hışırdadı, esintinin şiddetiyle sağa sola savruldu.

Kolomeytsev ile Ksyuta başlarını kaldırıp baktılar. Bir yerlere gizlenmiş kara bulutlar dağın doruğundan aşarak birbiri ardından bu yana doğru toplanıyorlardı.

Önemli bir olayı haber verircesine dağların arkasından bir gürültü koptu. Çarli havlamaya başladı.

«Fırtına çıkacak,» dedi Ksyuta. «Hem de şiddetli bir fırtına... Ama olsun, bulutların geldiği yerden hava açılır gene...»

Bulutlar hızla toplandı, kısa sürede gelip güneşin önünü örttü. Masmavi gökyüzü ağırlığıyla her şeyi ezen koskoca bir bulut yığınına dönüştü.

Kız adama baktı, adam da kıza. Her şeyi kökünden çözen, yakalanması zor, yıldırım hızındaki bir anlaşma kıvılcımı her ikisinin içinde de aynı anda çakıverdi. Kolomeytsev iradesini şansla birleştirmeye çoktan karar vermişti. Ksyuta ise fırtınanın kopuşu gibi kaçınılmaz bir olayın başına geleceğini içgüdüsüyle seziyordu artık.

O nedenle, Kolomeytsev, «Nereye sığınsak?» diye sorduğunda, babasıyla bir süre önce yığdıkları, bitişik orman açıklığındaki tınaza yöneldi; gücü kesilerek gevşeyen bacakları üzerinde zorlukla yürümeye başladı. Tam şimşek çakıp bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başladığında yığına ulaştılar; çabucak kendilerine bir kovuk açarak henüz oturmamış yeşil otlar arasındaki, hoş kokulu yarı karanlık çukura gömüldüler.

Ama onlardan önce davranıp ikisinin arasında yer alan kurt köpeği bir homurtu koyuverdi.

Bu duruma pek sevinmese de Kolomeytsev gülmekten kendini alamadı. «Oo, koruyucun burada da karşımıza çıktı.»

Nasıl oldu bilinmez, Ksyuta kendinin de beklemediği bir hırçınlıkla bağırdı: «Git buradan, Çarli!»

Sonra tasmasından tuttuğu gibi köpeği, şarıl şarıl yağan sağanağın altına itti.

Çarli sarı dişleriyle sırtara sırtara bir süre direndiyse de hanımının isteğine boyun eğdi, kovuğun dışına doğru yürüdü.

Ksyuta, «Şimdi gelirim,» diyerek hayvanın arkasından çıktı.

Kolomeytsev, yorgun, «Geri dönmez artık. Böylesi daha iyi,» diye düşündü. «Ama hayır, dönecek...»

Ksyuta yığının başka bir yerinde büyük bir çabuklukla ikinci bir kovuk açıp köpeğini oraya sokana değin, fırtına ıslak ama ılık kollarıyla kızı sımsıkı kucakladı; hoyrat, aç dudaklarıyla onu binlere kez öptü; üst üste çakan bembeyaz, kırık şimşekleriyle gözlerini kamaştırdı; ardı arası kesilmeyen gümbürtüleriyle kulaklarını sağır etti.

Genç kız işini bitirip başından aşağı boşanan yağmurun altında sırılsıklam ayağa dikildiğinde, onu yeşil kovukta sabırsızlıkla bekleyen adamdan kaçıp uzaklaşmak istediyse de bir yere gidemeyeceğini anladı.

Gelip adamın bulunduğu kovuğa girdi, ıslak giysisinin sımsıkı sardığı gövdesinin iki yanında kollarını uzatarak ölü gibi kıpırtısız yattı. Çakan şimşeğin kovuğa sızan ışıltısı yarı karanlıkta korkudan donup kalan yüzünü, sıkı sıkıya kapanmış gözlerini aydınlatınca Kolomeytsev'in bir an aklı başından gitti. «Gerçekten otuzuna yakın mı bu kız?» diye düşündü. Ancak ikinci kez şimşek çakınca beyaz ışıklar her yanı aydınlattı; kızın bluzunun aralığından gözüken, gergin, iri memeleri üzerindeki su damlaları mavi bir parıltıyla yandı. Kolomeytsev önce çekine çekine, sonra yavaş yavaş tüm ürkekliğini atarak ellerini kızın bedeninde gezdirmeye başladı.

«Çok ıslanmışsın... Soyunsana...»

Ksyuta'nın canı yandığı zaman hiç ağlamadı, yalnızca dişlerini sıkmakla yetindi. «Kız olduğunu niçin söylemedin?»

Kolomeytsev böyle sorduysa da, «Ne yapalım, kendisi istedi,» düşüncesiyle içindeki tatsız duyguları bastırmaya çalıştı.

«Beni unutmayacaksınız, değil mi?» diye sordu kız, tıptı daha önce ırmak kıyısında sorduğu gibi.

Adam, söylediklerinin doğru olup olmadığım kendisi de bilmeden, «Yok, unutmam,» dedi.

Kızın inip inip kalkan, üzerine yeşil ot saplarının yapıştığı göğsünü öperken dudaklarının altında yüreğinin küt küt attığını işitti. Sonra elini kendi göğsüne koydu, en ufak bir kıpırtı duymadı.

Gülümsemeye çalışarak, «Nereye gitmiş? Benim yüreğim yerinde yok,» dedi. «Seninki şiddetle çarparken benimkinden hiç ses çıkmıyor.»

Ksyuta ufacık ama güçlü elini onun göğsüne bastırdı. «Bir yere gittiği yok. İşte şurada atıp duruyor.»

Adamın elini tuttu, onun kendi yüreğinin çarpıntısını duyurmaya çalıştıysa da o gene bir şey hissetmedi.

«Belki de kalpsiz bir adamım,» diye şaka yaptı adam.

«Hayır, siz kalpsiz olamazsınız,» dedi usulca Ksyuta. «Yüreğinizin atışım işitmiyorsunuz da ondan. Ama ben işitiyorum. Hemi ki işitiyorum...»

Kolomeytsev birden kaygılandı. «Hemi ki... Ne demek hemi ki?»

«Gerçekten demek, gerçekten işitiyorum yani.»

Kolomeytsev şöyle düşündü: «Ne tuhaf! İnsanın kendi dilini de anlamadığı oluyor, anadilinden çeviri gerekiyor. Her neyse... Anladığıma göre kalpsiz bir adam olmuşum ben. Kıza bir sürü laf söyleyip kafasını karıştırdım. Ne gerek vardı bunlara? Sonra da gönlümü eğlendirip bıraktım.

Belki yaşam boyu bunun üzüntüsünü duyacak. Satranç taşı... Anılar bankası... Hepsi de süslü püslü, güzel sözler, ama bunların gerisinde bir tür çıkarcılık kendini belli ediyor. Kapkaççılıktan nefret ettiğim halde kendim de bir tür manevi kapkaççı durumuna düştüm. Kızın tertemiz ruhundan bir parçayı kaptığım gibi kaçtım. 'Öpülmemişlere elini sürme, başı yanmamışları baştan çıkarma' diye bir söz vardır, ne çabuk unuttum? Kendi yüreğimin sesini bile işitmez oldum. Bu duruma göre ne diye başkasının yüreğini şiddetle çarptırmaya kalkıyorum?»

Yüreğinde hiç sevmediği vicdan sızıları uyandırdığı için yanında yatan kıza karşı hoş olmayan duygular beslemeye başladı. Ama o, bu vicdan sızılarının üstesinden gelmesini bilirdi. Hemen, «Kendi kendini deşme»yi bıraktı. Şimdi şöyle düşünüyordu: «Ben olmasam aynı işi belki bir başkası yapacaktı. Hem de belki daha hoyrat, duygusuz bir biçimde. Bir traktör sürücüsü mazot kokan eliyle ağzım kapatıp harmanda ya da ot tınazında zorla ırzına geçecekti. Ya da devşirme işçilerden birisi, üstelik kötü bir hastalık armağan bırakarak... Diyelim başına bunların hiçbiri gelmedi de birisiyle evlendi. O zaman da bir yığın çocuk doğurmayacak, patates, ekmek yiye yiye şişmeyecek, çalışmaktan beli bükülmeyecek, kocası içip içip sopa çekmeyecek miydi? Al işte sana güzel anılar: Fırtına, ot yığını, yarım anlaşılmış, ama olağanüstü sözler söyleyen, başka bir dünyadan gelmiş yabancı bir adam... Kolomeytsev, kendini için için kemirmek yakışıyor mu sana? Basit bir şeyi çetrefilleştirmekle yaşlanmaya başladığını ortaya koymuyor musun? Hadi, yufka yürekliliği bırak bakayım!»

Nefret ettiği duygusallığa karşı koyması, kabaran duygularını bastırması kolay olmadı. Geride bıraktığı yaşam acımasızdı, onu da acımasız yapmıştı, ama henüz sonuna kadar değil.

Ksyuta'nın eli adamın göğsünde kalmıştı. Kolomeytsev teninde kızın nasırlı elindeki sert pürtükleri hissetti, ama kırılıverecekmiş gibi gözüken küçük parmaklarının ucu yumuşacık ve savunmasızdı. Kızın gözlerinde ağlama filan yoktu,

gene de sanki fırtınanın getirdiği iri yağmur damlalarından yaşarmış gibi ikisi de ıslak bir pırıltıyla ışıldıyordu.

Ansızın yeni bir düşünce geçti zihninden: «Her şeye boş verip onu Moskova'ya götürsem, kalan ömrümü birlikte geçirsek nasıl olur? Beyaz bir kâğıt gibi tertemiz bir ruhu var. Yaz yazabildiğin kadar, istediğini yaz...»

Gök yeniden gümbürdedi, yalnız bu kez daha alçak, yatışmış bir gürültüyle; Kolomeytsev kızı yeniden kucakladı, ancak bu kez eski açgözlülüğüyle değil, daha sevecen, daha yumuşak... Ksyuta ondaki bu değişikliği hissetti; aynı acıyı bir daha duyma korkusu olmaksızın, adamın zevk almasını isteyerek ona sokuldu. Kolomeytsev bundan gerçekten hoşlandı, hem öylesine hoşlandı ki, kızın önceki gibi kapamadığı, tam tersine yüzüne diktiği gözlerinden saçılan ışıkla aydınlanan yeşil kovuk sağanağın gürültüsü arasında sarsılmaya başladı ve sanki uzaklara, çok uzaklara sürüklendi gitti.

Yüreği hemen altta, onunkini ararcasına çarpmaya başladığında kız zor işitilir bir sesle sordu:

«Söyleyin, seviyor musunuz beni?»

Kolomeytsev yanıt vermedi, kızın dudaklarını sevgiyle ağzını almakla yetindi. Bu öpücük yanıt yerine geçmiş olacak ki, kız ondan başka bir yanıt beklemedi. «Ne yapalım, sevmezse sevmesin. İsterse adımı bile sormasın, benimle konuşmasın. Ben onu böyle seviyorum. Şu anda bile olsa, benim o,» diye düşünüyordu.

Kolomeytsev dikkatli olmaya çalışarak sordu: «Şimdi acımıyor, değil mi?»

Kız yanağına soluk verdi. «Teşekkür ederim.»

«Niçin teşekkür ediyorsun?»

«Acıyıp acımadığını sorduğunuz için... Korkmayın, acımıyor artık... Ne olur, bana bir çocuk verin...»

Kadınların en çok neden korktuklarını bilen Kolomeytsev şaşırdı. «Çocuk mu? Neden çocuk istiyorsun?»

«Siz gidince o kalır da ondan. Aynı size benzesin istiyorum. Sizden bir anı kalır bana... 'En önemlisi anıdır,' diyen

siz değil miydiniz? Doğruydu söylediğiniz... Aman Tanrım, ne güzel! Hayır, günah olamaz bu...»

Adamı bir daha bırakmamak istercesine sımsıkı saran Ksyuta'nın dudaklarından bu sözler darmadağınık dökülmekteydi. Birinden çok hoşlandığında onu sürekli yanında tutma umudu taşımayan kadın bulunabilir mi yeryüzünde?

Ksyuta acıya benzer bir şey duydu. Ama bu bambaşka bir duyguydu; gövdesini aşağıdan yukarı doğru ağır ağır ilerleyen bir şimşek gibi içten içe aydınlatarak, dağlayarak yaran, geçtikten sonra yerinde dinginlik ve şükran duygusu bırakan mutlu bir duygu...

Dinginlik kızın tüm bedenini gevşeten bir yorgunluğa dönüştü, ne olduğunu ayırımsamadan derin bir uykuya daldı.

Kolomeytsev onun yanında yatıyordu, çok iyi tanıdığı bir boşalmışlık duygusu yüreğini doldurmuştu. Bakışlarını Ksyuta'nın üzerinden sıyırıp attığı ıslak giysi topağına, üç askılı mavi donuna kaydırdı; onu yanında Moskova'ya götürme düşüncesi birdenbire saçma geldi. Bu kız, içinden çırılçıplak fırladığı ırmaktan, şimdi içinde soyunuk yattığı tayga otlarından koparılamazdı. Kolomeytsev dizlerini karnına çekip uykusunda dudaklarını bir çocuk gibi hafif hafif kıpırdatan kızı Moskova'daki kent yaşamı içinde çok anlamsız buldu.

Şarıltılı fırtına sağanağı yerini tekdüze hışırdayan çiselemeye bırakmıştı. Ksyuta, üşüdüğü için arada bir büzüşerek mışıl mışıl uyumaktaydı. Kolomeytsev, «Gitmeli artık,» diye düşündü. «En iyisi uyurken ayrılmak. Yoksa gözyaşlarının, saçma sapan sözlerin arkası kesilmeyebilir. 'Ne zaman görüşeceğiz', 'Bana yazacak mısın?' Hiç tadı kalmaz o zaman.» Gövdesi üşüme titremeleriyle ürperen kızcağızı orada öylece bırakıp gitmeyi gene de içine sindiremedi. Sırtından kovboy gömleğini sıyırıp onu uyandırmadan üzerine örttükten sonra yeşil kovuktan çıktı.

Islanmaktan tüyleri saçak saçak birbirine yapışan kurt köpeği kendi sığınağını bırakmış, onlarınkinin önünde dikilmekteydi. Kolomeytsev'i görünce hırlamadıysa da bakışlarını düşmanca öbür yana çevirdi.

Kolomeytsev, «Güçlü bir kişilik!» diye güldükten sonra sırtında yalnız atletiyle, damlalar gövdesine değdikçe hafifçe derisi yanarak yürüdü. Çayırlıktan ayrılıp taygaya dalmadan başını çevirip kızdan yana bakmak istediyse de bu isteğini yenmesini bildi. Ot yığınının içinde, kovboy gömleğinin altında yatan kız onun büyük yaşamının olsa olsa yalnızca bir şansıydı; oysa yaşamı tüm olarak, başından sonuna dek düşünmek gerekiyordu.

Bulutların arasından süzülerek yeşil kovuğa giren ışınları Ksyuta'yı uyandırdığında kızcağız üstüne örtülen kovboy gömleğiyle başını kovuktan içeri uzatan Çarli'den başka bir şey görmedi.

Gömleğin keskin erkek teri kokan yenini dudaklarına bastırdı. «Gitmiş, beni bırakıp gitmiş. Bana acıdığı için gömleğini üstüme örtmüş,» diye mırıldandı.

Onun kendisini bırakacağını önceden de biliyordu, ama gene de şu anda içinden buna inanmak gelmiyordu.

Kovboy gömleğini sırtına geçirdi, gözlerini güneşten kısarak kovuktan çıktı, ıslak giysilerini dallara astı, şöyle düşünmeye başladı: «Biçilmiş otları kuruması için yaymalı, yoksa demet halindeyken çürürler. Sonra da çatır çatır yanmadan önce toplamalı.»

Kayıplara karışan yabancıyla birlikte biçtikleri ıslak otu tırmıkla yaymaya, özenle yere sermeye başladı. Sırtındaki kovboy gömleği, yabancı dönüp gelecekmiş gibi, küçük de olsa tuhaf bir umut veriyordu ona. Ancak otları serme işi bittiği, çamaşırları kuruduğu, güneş batmaya yüz tuttuğu halde adamdan haber çıkmadı.

İçinde ona karşı en ufak bir güceniklik yoktu, yaptıklarından en ufak bir utanma duymuyordu, gene de babasından korkuyordu. Babası onu severdi, birçok kusurunu da hoş görebilirdi. Ama adını bile bilmediği bir adamın onun ilk erkeği olmasını bağışlamazdı herhalde. Babasının onu anlaması için kendini Ksyuta'nın yerine koyması gerekirdi. Böyle bir şey olamayacağına göre...

Ksyuta kuruyan giysilerini giydi, adamın gömleğini alarak onunla ilk karşılaştığı yere, ırmak kıyısına indi. Orada

da yoktu, onun bir daha dönmeyeceğini iyice anladı. Önce elindeki gömleği ırmağa atmak istediyse de sonra bundan vazgeçti, yamaçtaki geniş yapraklı bir ağacın gövdesinde gördüğü deliğe soktu. Sonra başım Çarli'nin burnuna dayadı; korkuyla, «E, şimdi ne olacak?» diye inledi.

Belaya Zaimka'ya döndükten sonra olanları unutmaya çalıştıysa da her akşam uykuya yatarken yaşadığı tatlı anları yeniden yeniden yaşıyordu. Çok geçmeden İvan Kuzmiç kızının başına kötü bir şey geldiğini anladı. Kızı eskisi gibi Şelaputinki'deki tanıdıklara oturmaya ya da film seyretmeye gitmiyor, akşamları, kendi evlerinde babasıyla başbaşa geçirmeyi, hatta babasının ona İncil okumasını istiyordu. Yalnız bir keresinde, yabancı adamın çekici gibi yerbilim araştırma çekiçleri taşıyan adamlar evlerine süt istemeye geldiklerinde heyecandan yerinde oturamadı. Ancak aralarında o yabancı yoktu.

Gene de güz mevsimi bitmeden Ksyuta, Kolomeytsev'i görebildi. Şelaputinki'deki tüketim mağazasına alışveriş için geldiği bir gün, adam mağazanın ilerisinde bir arabanın önüne oturmuş, elindeki haritayı inceliyor, sigara alması için gönderdiği sürücünün dönmesini bekliyordu. İncelediği haritaya gömülmüş, yabancı bir yüzü vardı. Adam ona bir başkasının baktığını hissedince başını kaldırdı; bir paket sabunla çivi sarılı bir kâğıt çıkını göğsüne bastırarak şaşkın şaşkın dikilen Ksyuta'yı gördü. Kızın sarıya çalan benekli gözlerini hemen tamdı.

Sürücünün elinde sigaralarla mağazadan çıktığını görüp rahatlayarak, oturduğu yerden kalkmaksızın, «O, sen misin?» dedi. «Merhaba, nasılsın?»

Sürücü yerine oturur oturmaz kontak anahtarını çevirdi, bu arada amirinin keyfinin yerinde olduğu gözünden kaçmamıştı.

Ksyuta arabaya iyice sokuldu. «Gömleğinizi... gömleğinizi unutmuşsunuz,» diye fısıldadı.

Kolomeytsev'in yüzüne bir gülümseme yayıldı.

«Anı olarak kalsın sende. Belli olmaz, bir gün gene karşılaşabiliriz.»

Sürücü bu sözü hareket etme buyruğu olarak değerlendirdi, gaz pedalına bastı, araba yerinden fırladı. Ksyuta ortada kalakalmıştı. O şaşkınlıkla kâğıt çıkın açıldı, parlak çiviler yere döküldü. Çivileri toplamak için eğildiğinde karnına saplanıveren bir sızıyla bulantı hissetti. Anlamıştı; bu, çocuğun başlangıcıydı. Ama İvan Kuzmiç'e bir şey demedi, köyde tek kız arkadaşı da yoktu. Karnında sessizce gelişen başka bir yaşama kulak kabartarak gizini içinde sakladı; hatta bakışları bile, sanki kendi içine çevrilmiş gibi, değişik bir durum aldı.

Bir keresinde kayıkla ırmağın üzerinden geçiyordu. Gövdesindeki kovuğa yabancının gömleğini gizlediği yayvan yapraklı ağacı anımsadı, deliği tıkayan karları attıktan sonra donmuş gömleği oradan çıkardı. Artık ter kokmuyordu. Ksyuta nedense eskisine göre bundan daha az etkilenmiş hissetti kendini.

Baharda aynı yere bir kez daha geldi, gömleği kovuktan çıkardı. Gömlek şimdi dondan çözülmüştü, eski sahibinin kokusunu tümden unutmuşçasına çürük ağaç kokuyordu. Ksyuta da hemen hemen unutmuştu adamı, karnında debelenen bebeği düşünüyordu yalnızca, gömleğin varlığı bile ona garip bir şeymiş gibi geldi. İçinde son buz parçalarının döne döne yüzdüğü, takla attığı ırmağa yaklaştı, olanca gücüyle gömleği oraya savurdu. Gömlek boz renkli bir buzun üstüne düştü, gövdesiyle neredeyse onu örterek, damalı kolları kürek çekiyormuş gibi iki yanda sallanmaya başladı. Gömleği taşıyan bu buz parçası önce isteksizce, usul usul yüzdü, sonra akıntıya kapıldı, çevrile büküle, gömleğin yenleri sudan koyulaşarak hızla uzaklaştı, bir sekiye gelince takıldı, hızla vedalaşırcasına bir an irkildi, sonra dönemecin arkasında gözden yitti.

Ksyuta babasının ayaklarına kapanıp gebe olduğunu söylediğinde adamcağız beyninden vurulmuşa döndü. Nasıl olurdu? Kızı her gün gözünün önündeydi, köye bile gittiği yoktu.

Daha önce hiç başına gelmemiş, bu türden bir yüz karasından dolayı duyduğu öfkeyle, «Kim o adam? Kim?» diye inledi.

Ksyuta'dan ses çıkmadı. Adamın adını bile bilmediğini nasıl söyleyecekti? Bu yüzden babası ona daha çok kızmış mıydı? İvan Kuzmiç'in önünde, dizlerinin üstüne çökmüş, elleriyle karnını örterek durdu.

İvan Kuzmiç aynı öfkeyle kükredi: «Sürücü Grişka mı yoksa? Geberteceğim ben o aşağılık herifi! Çabuk söyle, o mu?»

Ksyuta babasının çizmelerine sarıldı.

«Hayır, baba, o değil. O değil...»

Yaşlı Belomestnih'ın hatırına birden yemiş bölge sorumlusu geldi. «O moruk, karı peşinde dolaşmaktan bıkmadı daha,» diye düşündü. Kızının saçlarını eline dolayarak kendine çekti, kan bürümüş gözlerini belertti. «Yoksa Tihon mu?»

Ne yaptığını bilmeyen Ksyuta, babasının acımasız sorgularından kurtulsun, korkudan gerçeği söylemek zorunda kalmasın da ne olursa olsun diye, birdenbire, «O!» diye fısıldadı.

Üstüne başına «esans» kokusu sinmiş, altmışını geçkin, şiş göbekli yemiş sorumlusuyla kızını bir arada gözünün önüne getirince İvan Kuzmiç nefretten, tiksintiden boğulacakmış gibi oldu. Kendi eliyle sağlam bir biçimde yarattığı, hiç değişmezmiş gibi görünen, kızıyla birlikteki yaşantısı bir anda paramparça olup dağıldı; ona kocaman utançtan başka bir şey kalmadı.

Ksyuta'ya pılısını pırtısını toplamasını bildirdi, onu arabaya bindirip yol boyunca tek söz konuşmadan Staraya Zima hastanesine götürüp bıraktı, ayrılırken de şunları söyledi: «İşte nüfus kâğıdın. Şu da ilk günlerin için yetecek para. Artık evimin yolunu unut. Ne ben senin babanım, ne de sen benim kızımsın.»

Oradan doğruca yemiş bölge sorumlusunun evine yollandı, varınca atını evin önündeki telgraf direğine bağladı, elinde av tüfeğiyle avluya daldı. Akşamın alacakaranlığı yeni bastırmıştı; açık pencereden ışık görünüyor, içerden sesler geliyordu. İvan Kuzmiç ev sahibinin özene bezene diktiği dalyaları tepeleyerek sessizce pencereye sokuldu.

Masada don gömlek oturan yemiş sorumlusuyla karşısına kurulmuş şişman mı şişman, eti pelteleşmiş, yağlı sarı göğsü geceliğinin yakasından görünen, saçları bigudili karısı bir yandan masaya oturttukları semaverden çay içiyorlar, bir yandan da iskambil oynuyorlardı. İkisinin de yüzü ter tanecikleriyle kaplıydı, bu yüzlerden babacan bir kurnazlık okunuyordu.

Bölge yemiş sorumlusu el üstünlüğünün verdiği bir rahatlıkla, «Polina Haritonovna, sineğinizi koz altılısıyla alıyorum,» dedi.

Kadın da alaylı alaylı, «Tihon Tihonoviç, korkmayın, elimde sinek altılısı da var... Onu koz beyinizle almak zorunda kalacaksınız,» diye karşılık verdi.

Yemiş sorumlusu burnundan solumaya başladı, sıkıntıyla ensesini kaşıdı. İşte o zaman İvan Kuzmiç'in düşüncesi birdenbire değişti: «Hayır, bu adam olamaz... Ksyuta aldattı beni. Peki, kim öyleyse? Neyse, bir gün nasıl olsa çocuğunu kaptığı gibi geri dönecek. O zaman öğreniriz...»

Böylece hak etmediği bir cezanın burnunun dibinden nasıl geçip gittiğini öğrenmek yemiş sorumlusuna nasip olmadı.

Aynı gece İvan Kuzmiç, «Kim bu adam? Kim? Kim?» diyerek Belaya Zaimka'nın yolunu tuttu.

Ayıbını kimsecikler duymasın diye Şelaputinki'de herkese Ksyuta'yı teknik okula gönderdiğini söylemeye başladı. Bununla birlikte kadınların gözünden, kızın doğuma hazırlandığı kaçmadığı için, hepsi onun nereye kaybolduğunu aşağı yukarı tahmin ediyorlardı. Ancak zavallı İvan Kuzmiç, şimdi yaşlanıp saçları ağarmış, bir zamanlar evlenmek niyetiyle ona yaklaşmalarına burun kıvırdığı dul kadınların onun arkasından alay edip çekiştirdiklerini bilebilir miydi?

Zima'ya gitmek, kızının durumunu öğrenmek için can atıyordu, ama onun kendi ayağıyla tıpış tıpış dönmesini beklemeyi daha uygun buldu, gitmedi. Kurt köpeği Çarli de evin önüne yatıp hanımının yolunu gözlüyordu.

Köpeğin karmakarışık tüylerinden kelotu tohumlarını ayıklayan İvan Kuzmiç, «Korkma, bir yere gitmez o. Nasıl

olsa dönecek,» diyordu, ama akşamları yemeğe oturunca, karısının duvarda asılı soluk hasır çerçeveli resminden onu sitemle süzen gözlerine bakamıyordu.

Sonra, yanında kimse bulunmadığı halde, eski alışkanlığıyla yüksek sesle İncil okumaya başlıyordu...

4

«Esans» şişesi gene yemiş sorumlusunun baldırları arasına sıkıştırılmış, kucağı bebekli Ksyuta aracın önüne yerleşmişti. Kamyonet iki yanda göz alabildiğine uzanan tayga yolunda hızla ilerliyordu. Bölge yemiş sorumlusu, yaşlı Belomestnıh'la yapacağı görüşmeyi düşünüyor, düşündükçe dertli dertli içini çekiyordu. «Of, of! Öldürür beni bu adam... Beni çocuğun babası sanıyor. Kız nasıl olup da başkasıyla karıştırdı? Ama kurtarmak gerek kızcağızı. Kurtarmak gerek. Peki, nasıl?»

Ksyuta'nın düzensiz bir biçimde anlattığı, kara sakallı yabancıyla ilgili öykü, onu bunaltan bu düşünceler arasında Tihon Tihonoviç'i genel olarak yaşam, özel olarak da kendi yaşamı üzerine başka düşüncelere sevk etti. «Ben de az malın gözü değilim. Zamanında benim başımdan da buna benzer şeyler geçmedi mi? Ölüler üzerinden atlarcasına genç kızlar üzerinden atlayarak, hani nasıl derler, aydınlık geleceğe doğru yol almadım mı? Kim bilir benim haberim olmadan kaç çocuk, benim çocuğum, şu dünyada geziyor!» diye geçirdi içinden.

Tihon Tihonoviç dışardan bakınca, gizli gizli çektikleri vicdan sızısını saklamayı beceren adamlara hiç benzemezdi; gene de vicdanını tümüyle susturmayı beceremeyen herkeste olduğu gibi, onun da kimseciklere açmadığı vicdan sızıları vardı. Vicdan sızıları türlü türlüdür: Kimisi kısa süreli, minicik olur; kimisi de hemencecik bitmez, uzadıkça uzar. Her kimin yüreğini deşsen, üzeri küllenmiş eski bir suçu ortaya çıkarırsın. İnsanoğlu bir zamanlar işlediği bir suçu adım başı düşünmez, tüm unutma çabalarına karşın bu suç, tıpkı bedende dolaşan bir şarapnel parçası gibi, yeri zamanı

gelince kendini belli eder, ansızın sızlamaya başlar. Tihon Tihonoviç hamura dönmüş bedeniyle dış dünyanın iğnelerinden kendini korumayı çoktan başarmıştı, ama bu yumuşak bedenin kat kat yağları arasında ona batan, vicdanını için için sızlatan bir suç yatıyordu.

...Çok gerilerde kalmış yıllarda parti gençlik örgütü üyeleriyle birlikte o da tayga köy ağalarının cezalandırılması göreviyle Lena ırmağının üst bölgelerine gönderilmişti. Tişa (*) Tugih o sırada Zima araç deposunda yağlama işçisiydi, kendisi de köy kökenli olmakla birlikte proleter diktatörlüğü temsilcisi olarak bu görevi gururla kabul etti. Gözleri çakmak çakmak parlayan yöneticilerden birinin sertçe bildirdiğine göre, yukardan gelen buyruk üzerine köy ağaları gerekirse sürgün edileceklerdi. Sibirya'nın özel koşulları dolayısıyla zengin köylüler uzaklara değil, Sibirya içinde bir bölgeden başka bir bölgeye yer değiştireceklerdi. (Smolensk, Ryazan gibi batı illerine sürülecek değillerdi ya.) O bakımdan ırmak boyunca aşağı köylerde yaşayanlar muhafızlar gözetiminde, salla yukarılara taşınmaya başlandı, yukarda yaşayanlar da aynı salla, aynı muhafızlar gözetiminde aşağılara getiriliyorlardı.

Sürgün edilenlerden yeni yerlerinde o bölgeden ayrılmayacakları konusunda imzalı yazı alınıyordu, ama gidenler nasıl olsa bir gün eski köylerine döneceklerine inandıkları için ne orada kök salmaya, ne de eşya edinip yerleşik bir yaşam sürmeye niyetli görünmüyorlardı. Sonuçta şu oldu: Aşağı köylerden gelenlerden birçokları ölerek yukarı köydekilerin yanlarına gömüldüler, yukarı köylüler de bunun tersine. Böylece yeni gelenlerin ölüleri, kendi ataları çok uzakta olmadığı halde başkalarının dedeleriyle, büyük dedeleriyle yan yana toprağa konuldular.

O zaman incecik belinde gıcır gıcır palaskasıyla dolaşan yirmi yaşlarındaki Sibiryalı proleter Tişa Tugih, sınıf savaşında en etkin görev yüklenenlerden biriydi. Ancak ne Tişa, ne de arkadaşları köy ağası cezalandırmadaki tüm

(*) Tihon. (Ç.N.)

hırslarına karşın sürgüne gönderdikleri zengin sayısını bir türlü istenen düzeye çıkaramadılar. Kuşkusuz köy zenginleri arasında ırgat çalıştıran, onları yumrukları altında ezen, kuşkusuz bu yüzden de «yumruk»(*) diye adlandırılan gerçek köy ağaları vardı. Tişa böylelerinin gözünün yaşına bakmaz, onların cezalandırılmasını toplumun adaleti sayardı. Gene de sık sık rastlanmıyordu bu gibilere. Tişa'nın görev bölgesi olan Lena ırmağı havzasında isteyen istediği kadar balıkçılık, avcılık, besin toplayıcılığı yapar, kimse kimseyi ırgat olarak kullanmazdı; o nedenle zengin köylü fazlaca bulunmamaktaydı. İşte bu yüzden, Lena'nın üst bölgelerinde tek sokak üzerine kurulmuş, yüz yirmi nüfuslu ufacık Teterevka köyünde, sanki onun suçuymuş gibi, tek ağa çıkmadı; onun tüm araştırmaları boşa çıktı.

Kendi köyünün adamlarını ihbar etme isteğiyle yanıp tutuşan Teterevkah eylemci Spirin, Zaloginler'i sürgün edilmesi gereken zengin ağa ailesi olarak söz konusu ettiğinde Tişa, Spirin'in bu seçimini kuşkuyla karşıladı, çünkü genç eylemcinin yüreği Zaloginler'e karşı kinle doluydu.

Köyün tek sac damlı evi olan Zaloginler'in beş odalı büyük evi Teterevka'nın ta ucundaydı. Kapı, pencere pervazları karmaşık desenlerle oymalı, iç yüzleri yürek resmiyle bezenmiş pencere kanatları gök mavisine boyalı evin, hepsi de sokağa bakan altı penceresinde devrim öncesinden kalma karamela kavanozlarına pembe pembe çiçek açan ıtırlar ekilmişti. Gece bastırmadan bütün pencere kanatları ağır sürgülerle sıkı sıkıya kapatılırdı. Uçlarında çivi delikleri bulunan, hurda sandallardan çıkartılmış kalın tahtalardan evin çevresine yüksek bir çit çekilmişti; tepeleri oymalı sütunların desteklediği merdiven sundurmasından evin kocaman giriş kapısına varılırdı. Kendi kulübesinin çatısı ikide birde akan, çiti yıkılmaya yüz tutmuş Spirin, Zaloginler'in evinin bu sağlamlığını, dayanıklılığını çekemiyor olmalıydı.

Teterevka köylülerinin yaşamlarını yakından incelemeye başlayan Tişa, Zaloginler'e ilk gelişinde evde yaşlı

(*) «Yumruk» yerleşmiş bir deyim olarak köy ağası, zengin köylü anlamına gelir. (Ç.N.)

Sevastiyan Prokofyiç'in küçük kızı Daşa'dan başka kimseyi bulamadı; Daşa, hamur tahtasının başında yufka açıyor, bir yandan da bardakla pelmen(*) hamuru kesiyordu. Genç kızın kolları dirseklerine değin una bulanmıştı, yensiz giysisinin aralanan önünden görünen esmer göğüs çukuruna da biraz un bulaşmıştı, oradan aşağıya doğru süt beyazı göğsü görünüyordu. Gamzeli yanakları, un sürülmüş ince tüyler altında bile al aldı, bakır taşını andıran yeşil gözleri pırıl pırıl parlıyordu.

Daşa canlı bir sesle, «Pelmen yapmama yardım eder misiniz?» dedi. «Yoksa kızıl komutanların elinden böyle işler gelmez mi?»

Bilmem hangi merkezden gelmiş, beli palaskalı bir adam onun gözünde büyük bir adamdı, ancak o böylelerine pabuç bırakmadığını göstermek istiyordu.

Tişa, «Neden gelmesin?» diyerek gülümsedi, oklavayla bir topak hamur açtı, bardağın ağzını batırarak düzgün bir yuvarlak kesti, bunun içine kanlı kanlı bir fiske kıyma koydu, annesinin öğrettiği gibi, çocuk kulağına benzeyecek biçimde bir pelmeni parmaklarının ucuyla özene bezene yapıştırdı.

Bunu Daşa'ya göstererek, «Oldu mu?» dedi.

Daşa gülmeye başladı. «Hem oldu, hem olmadı. Pelmenin hamuru kalın açıldığı için ışığa tutunca içindeki kıyma görünmez,» dedi.

«Oysa bak sen ne güzel görünüyorsun!»

Daşa tam o sırada içinde un taneciklerinin, başka tozların uçuştuğu altın renginde bir güneş ışığı sütununun önünde durmuştu. Minicik ışıltıların kaynaştığı parlak demet genç kızın giysisinin arasından süzülerek geçerken çevik, kıvrak bedeni bunun içinde koyu koyu belli olmaktaydı.

Genç kızın duruşundan ise un, hamur, et, soğan kokusuyla birlikte sevgiye susamış bir delişmenlik savruluyordu. Palaskasının kızın üzerine bıraktığı etkiden hiç kuşkusu

(*) İçinde pişirildiği suyuyla birlikte yenen etli börek.

olmayan Tişa onu belinden kavradı, ama o anda da pek sert olmayan, hissedilir bir tokat yedi.

«Acele etme, kızıl komutan!» dedi Daşa, öfkelenmediğini gösteren bir gülücükle.

O sırada konuşmalarla birlikte, çizmelerindeki çamuru silen birkaç kişinin gürültüsü duyuldu ön merdivenlerden. Daşa hemen ileri atıldı, yazmasını topak yaparak Tişa'nın yanağındaki unlu el izini sildi. İşte bu çabuk hareket iki gencin arasında gizli bir yakınlığın başlangıcını kurdu.

Karı koca yaşlı Zaloginler'le üç yetişkin oğulları, gelinleri, bir yığın çocukla birlikte içeri daldılar; o kocaman oda onlar girince daracık kaldı. Tarladan çalışmaktan dönüyorlardı. Onları görür görmez Daşa hamur tahtasının üzerindeki pelmenleri ocakta kaynayıp duran suya atmaya başladı.

Zaloginler'in soran bakışları karşısında rahatsızlık duyan Tişa poturunun cebinden bir defterle bunun içine sokulmuş sabit kalemi çıkararak, «Durumunuzu araştırmaya gelmiştim de...» dedi. Sevastiyan Prokofyiç kızına çıkışırcasına, «Darya, neden konuğumuzu oturması için buyur etmedin?» dedi. Tişa'ya döndü. «Köye geldiğinizi görmüştüm. Bir tane sokağımız var, görmeden geçilmez zaten.»

Onun niçin geldiğini de biliyordu elbette.

Yaşlı Bayan Zalogin pek konukseverce olmayan bir tavırla, «Hadi, buyrun, oturun,» dedi.

Tişa kendisi de yerli Sibiryalı olduğu için birkaç kadeh içmeden konuşmanın başlamayacağını biliyordu. Onun için oturdu.

Pişen pelmen tencereden buharı tüte tüte masanın ortasındaki çiçekli derin tasa boşaltıldı. Daşa içki şişesini getirdi, herkesin kadehine çiy duruluğundaki ilk içkileri koydu.

Tişa sıkıntılıydı.

«Bu içkiyi neden yapıyorsunuz?» diye sordu.

«Tahıldan, oğul,» dedi Sevastiyan Prokofyiç. «İçkinin en iyisi tahıldan yapılır.»

Tişa daha bir sıkıntılı, «Öyleyse çörekotunuz, içki yapmak için gereçleriniz var demektir,» dedi.

Sevastiyan Prokofyiç tasın içinden parmaklarıyla bir pelmen alırken gururla, «Gereksiz içki yapılır mı?» diye karşılık verdi.

Tişa kadehini bir dikişte bitirdi, içki boğazını tath tatlı yakarak midesine indi.

«Öyleyse bunları bize teslim edeceksiniz.»

«Böyle bir buyruk varsa neden teslim etmeyelim?»

Tişa ikinci kadehi doldurdu. «Var, hem çoktan beri...»

Yaşlı adam gözlerini kıstı.

«Buyruklar bize uzun zamanda ulaşıyor. Lena büyük ırmak, ulaşım araçları kaç günde gelir ki? Devlete tahıl teslimine gelince, o bakımdan kuşkun olmasın. Darya, raftaki tozlanmış alındıları getir, kızım.»

Tişa tahıl alındılarını inceledi, tamamdı hepsi de.

«İyi, içki yaptığınız gereçleri yarın köy yönetimine teslim edin, cezasını da ödeyin,» dedi.

Bayan Zalogin söze katıldı: «Bu duruma göre başkalarının da vermesi gerekmez mi?»

«Başka kimlerde var? Söyleyin de alalım.»

Sevastiyan Prokofyiç karısına doğru sert sert baktı.

«Zaloginler'in ihbarcılık yaptığını kim işitmiş? Bak, oğul, sen kendin araştır, kimde varsa bul. Bizden bu konuda yardım bekleme.»

«Öyleyse hayvanlarınızın sayısını bildirin. Kaçar tane var?»

«Tanrı'ya(*) şükür üç atımız var, üç tane de ineğimiz.»

«Domuz, koyun beslemiyor musunuz?»

«Bunlardan da onar tane bulunur. Eğer hayvandan sayarsanız bir de keçimiz var.»

«Peki, tavuk, kaz yok mu?»

(*) Tanrı sözcüğü aslında küçük harfle başlamıştır. (Ç.N.)

«Tavuğun, kazın sayısı belli mi olur, oğul? Biz koca bir aileyiz, şu eve zor sığıyoruz. Çorbamızın biraz yağlı olmasını istersek bir horozla yanında bir de tavuk kesmemiz gerekiyor. Onun için durmadan azalır, çoğalırlar. Bir de köyün sokağı tektir, herkesin kümes hayvanı birbirine karışır. Kestiğin kazın kendinin mi, yoksa başkasının mı olduğunu bilemezsin.»

Tişa kalemle kulağının arkasını kaşıdı. «Belli, bolluk içinde yaşıyorsunuz.»

Yaşh adam buna soğuk bir sesle karşılık verdi: «Köylü kısmı bolluk içinde yaşarsa bunda ne kötülük var? Aslını sorarsanız, ben hep böyle yaşamış değilim. Lena'da sandalcılık yaptım, başkasının yanına ırgat durdum. Ama kimseyi ırgat tutmadım daha. Neyimiz varsa hepsini kendi alın terimle kazandım. Bak şu ellere, kaynar sudan pelmen alıyorum da bana mısın demiyor. Çalışmaktan nasır bağladı.»

Tişa bir umutla sordu: «İç Savaş'ta(*) hangi tarafta çarpıştınız?»

«Yaş dolayısıyla kimsenin tarafında çarpışmadım. Oğul, o zamanlar altmışını doldurmuş bulunuyordum.»

Bayan Zalogin ikinci kez konuşmaya girdi: «Ne demek kimsenin tarafında çarpışmadım? Kızıl askerleri sakladığımızı unutuyor musun?»

Yaşh baba öfkelenmişti. Keçi gibi direndi. «Onları kızıl oldukları için değil, yaralı oldukları için sakladım.»

Tişa evden ayrılırken zincirinden salınan köpeği tutmak için Daşa da arkasından çıktı ve ansızın kulağına şöyle fısıldadı: «Yarın öğleyin Kosoy Ugor'a(**) gel... Kuşkirazı toplamaya gideceğim oraya.»

Kosoy Ugor'da bol kuşkirazı bulunurdu. Gece yağan yağmurun ıslattığı kara kara yemişler dalları bastırmıştı. İrice bir salkımı koparıp avuç dolusu yemişi ağzına attın mı, dilinle çekirdeklerini ayırdığın buruk tatlı yabankirazı

(*) Ekim Devrimi'nden sonra ülkede başlayan iç savaşlar. (Ç.N.)

(**) Yatık Tepe. (Ç.N.)

peltesi damağına sıvamveriridi. Tişa dalları tutup tutup eğdi, Daşa da yemişleri böylece kolaylıkla toplamaya başladı. Bu arada dallardan düşen yağmur damlaları kızın yakasından girip boynundan aşağı gıdıklayarak yuvarlanıyordu. Kısa sürede iki sepet de dolmuştu.

Daşa, «Çok yaprak koptu, ayıklamak gerekecek,» dedi.

Sonra birdenbire Tişa'ya yaklaştı, ellerini gencin omuzlarına koyarak iyice sokuldu. Bakır taşına benzeyen gözleri öylesine yakındı ki, Tişa gerçek bakır taşındaki gibi onun gözlerinde de incecik damarlar gördü.

Sonra yemiş dolu iki sepetin arasına uzanıverdiler. Beceriksiz bir hareketinden ötürü sepetlerden biri devrilerek kuşkirazları Daşa'nın açılan göğsüne döküldü, Tişa bunları öpücükleriyle tek tek toplamaya başladı.

Buluşmaları bununla bitmedi; kâh kuşkirazı koruluğunda, kâh döngel koruluğunda görüştüler; seviştiklerini kimsecikler görmesin diye köye ayrı ayrı döndüler.

Bir keresinde Daşa, «Aileme bir kötülüğün dokunmaz, değil mi Tişa?» diye sordu. «Biz köy ağası mıyız ki?»

İşte o zaman çirkin bir düşünce gelip Tişa'nın zihnine saplandı: Sevastiyan Prokofyiç devrim görevlisini yatıştırmak için kızını kendi eliyle göndermiş olmasındı? Evinde içki yapan bir kişi olarak gereçlerini parçalayıp cezasını da ödemişti, ama evinde başka gereçler saklayamaz mıydı? Ayrıca ırgat tutmamıştı hiç, gene de köyün en varlıklısı sayılırdı. Tişa sevgilisinin içten davranmadığı düşüncesini zihninden kovmakla birlikte, ikide bir aynı çirkin düşüncenin aklına gelmesini önleyemiyordu. Duruma çok uygun bir düşünceydi çünkü.

Gözleri çakmak çakmak parlayan parti bölge yetkilisi bir gün Tişa'yı ilçe merkezine çağırdı; köy ağası sürgün etme işini gevşek tuttuğu için ona epeyce verdi veriştirdi. Öyle öfkeliydi ki, elinde tuttuğu, sapı menevişli tabancayı bir yerlerden el koyduğu kırmızı ağaç masaya durmadan vuruyordu. Masanın üstü bu vuruşlardan ötürü çizik çizik olmuş, kimi yerde çukurlaşmıştı.

«Senden fazlasını istemiyoruz, ne varsa onu istiyoruz!» diye bağırdı. «Sıçevka'da ağa buldun mu? Buldun. Krutogorye'de buldun mu? Buldun. Peki, Teterevka'da neden bulamıyorsun? Nedir bunun anlamı? Demek oluyor ki, Teterevka bir cennet köşesi, sınıfsız bir toplum yaşıyor orada! Tam bir aydır dönüp dolaştığına göre işlerin tıkırında gitmeli...»

Yetkili kişi üst üste içtiği sigaralardan ötürü öksürmeye başladı, önündeki bardağa su doldurmak için sürahiye davrandı, ama bir an donup kaldı: Sürahi boştu, içinde uçan bir sinek çeperlere çarpıp duruyordu. Adam, onun bu gülünç, ama hiçbir önem taşımayan durumuna tanık olmasından dolayı Tişa'ya kızgınlığı arttı, suratı asılarak sordu: «Sakın sen de ağa soyundan gelmeyesin? Bana iyi bak, biz onu da araştırmasını biliriz!»

Adamın ağzından çıkan söz o zamanlar çok ürkütücüydü, bu zılgıttan yılan Tişa, Teterevka'ya dönünce köydeki iki eylemciye danışarak işlerini yürütmeye karar verdi. Bunlardan Yeryugin, eski bir kızıl partizandı, kiminin kimsesinin ve bir ayağının olmayışı yüzünden köyün en yoksulları arasında sayılırdı. Ancak onun yoksulluğu, yazgısından dolayı değil de beceriksizliğinden yoksul düşenler gibi kıskançlığa dönüşmemişti. İkincisiyse sürekli varlıklıları kıskanan Spirin'di. Spirin de iç savaşta sakat kalmıştı, sol elinin parmakları mermiyle yaralandığı için yeterince kıvrılmıyordu. Söylentilere bakılırsa kendini bilerek yaralayan bir korkaktı o. Yaralanmadan önce kısa bir süre kızılların yanında çarpışmış; Sovyet yönetimi ülkeye egemen olunca, sanki Kolçak(*) onun çabaları sonunda yenilgiye uğratılmış gibi, en ön saflara çıkıvermişti. Kendini birbirinden küçük bir yığın çocuk ve karnı her zaman şiş bir karının kurbanı sayar, umduğunu bulamamanın bungunluğuyla hep sağa sola sataşırdı.

Tişa, Teterevka köylülerinin listesini masanın üstüne koyduktan sonra üzgün ama kararlı bir sesle sordu:

«Hadi, bunların arasından bana köy ağalarını seçin!»

(*) Beyazların komutanlarından. (Ç.N.)

Yeryugin tahta ayağını döşemeye vurarak, «Önce bana ağa diye kime denir, onu söyle,» dedi.

Tişa, adamın bu çıkışını savuşturmaya çalıştı: «Ne o, bilmiyor musun yoksa? Sözde eski partizan olacaksın!»

«Bilmesine biliyorum, ama bir de senden işitmek istiyorum.»

Kulaklarında hâlâ, «Sakın sen de ağa soyundan gelmeyesin? Bana iyi bak, biz onu da araştırmasını biliriz!» sözleri çınlayan Tişa isteksiz bir sesle, «Ağa, başkasının emeğini sömüren kişi demektir,» diye açıkladı.

«Teterevka'da ağa neredeymiş ki? Burada kimse ırgat çalıştırmamıştır. Zengin köylüye gelince, bunların zenginliği karınlarını doyurmaktan öteye geçmez...»

Tartışmaya Spirin'in de katılması gecikmedi. Yeryugin'in tahta ayağını döşemeye vurarak konuşması onu çileden çıkarmaya yetmişti. Öyle ya, herif sakatlığının sahte olmadığını insanın gözüne sokarcasına durmadan takır takır döşemeyi dövüyordu; öte yandan onun kendini sakatladığı konusunda arkasından herkesin dedikodu yaptığından haberi vardı.

«Söyle bakalım, Yoldaş Yeryugin,» dedi. «Atın var mı senin?»

«Yok.»

«Ya ineğin?»

«O da yok.»

«Öyleyse ne diye ikişer, hatta ne ikisi, üçer atı, ineği olanlara karşı sınıf bilincini unutmaya kalkıyorsun? Böylesine, hayvan emeğinin sömürülmesi denmez mi, Yoldaş Yeryugin?»

«Ama senin de atın, ineğin var. Sen onların emeğini sömürmüyor musun?»

Spirin sol elinin parmaklarından birini öfkeli öfkeli kıvırdı.

«Benim bir tanecik atım var.»

Sonra öbürünü kıvırdı.

«Bir tane de ineğim. Dokuz boğazı doyurmak amacıyla çırpınıp didindiğim için buna sömürü değil, zorunlu çalışma durumu derler.»

Üçüncü parmağını da kıvırdı. Belki Zaloginler'e karşı beslediği kinden, belki de daha fazlası kıvrılmayan parmaklarıyla sayamamasından deliye dönerek, «Peki, üç atla üç ineği bulunan Zaloginler'e ne buyrulur?» diye bağırdı. «İşte sömürü dedikleri bal gibi budur!»

Spirin'in, boğazına duran bir kılçık gibi Zaloginler'in adının üstünde ısrar etmesi Tişa'yı son derece üzdü. Karşı koyamadığı bir gücün üzerine çullandığını, onu Daşa'dan uzaklaştırmaya çalıştığını hissediyordu. «Yoksa Spirin ilişkimizi biliyor mu?» diye düşündü içinde bir ürküntüyle.

Tişa uzlaştırıcı bir sesle, «Yoldaş Spirin, buna hayvanların sömürülmesi derler. Ortada insan sömürüsü yok ki! Benim bildiğim, hayvanlarını çalıştırdıklarından ötürü kimse sürülmemiştir.»

Yeryugin de işi alaya aldı. «Bende de iki zağar var. Aç kulağını, Spirin, tam iki zağar! Fazla hayvan bulundurdum diye beni de mi sürgüne göndereceksin yoksa?»

Ama Spirin'in gözleri Tişa'ya dikilmişti, sanki burgu gibi oyuyordu bakışları. «Biliyor,» diye geçirdi içinden Tişa.

«Siz bilmezseniz, Zaloginler insan da sömürürler.»

Yeryugin omuz silkti.

«Kimi sömürmüşler? Söyle! Çalışanlar hep kendileridir. Adam tuttuklarım gören var mı?»

«Onlar birbirlerini sömürürler. Yoksa üç atla üç ineği nereden edineceklerdi?»

Tişa, «Üç atla üç inekten rahat yok sana!» diye düşündüyse de düşündüklerini söylemedi.

Yeryugin, «Bu duruma göre pantolonunu yamadığı için sen de karını sömürüyorsun,» diye söz attı.

«Zaloginler'in evde içki ürettiklerini bilmiyor musunuz?»

«Sana kalırsa tüm köyü ağa saymamız gerekecek.»

Spirin sesini alçalttı, gizli bir şey söylüyormuşçasına fısıldadı: «Bırakın hepsini, onların borç verip sonra emekle ödettiklerini duymadınız mı?»

Tişa kulak kesildi. Zaloginler başkalarının sırtından mı geçiniyorlardı yoksa? İşte bu kötüydü.

«Anlat,» dedi. «Nasıl?»

«Şöyle oldu. Üç yıl önceki kıtlıkta bir kış günü yaşlı Zalogin bana bir çuval buğday vermişti. Yaz gelince sokakta her karşılaşmamızda yüzüme dik dik bakmaya başladı. Hem de her karşılaşmamızda... 'Niye öyle bakıyorsun? Borcumu unuttum mu sandın?' diye sordum. 'İçini rahat tut,' dedi. 'Karşılığında karınla ekin biçersiniz, olur biter.'»

«Sen ne yaptın?»

«Ne yapabilirdim? Biçtik.»

«O da borcunuzu bağışladı mı?»

«Bağışlamasına bağışladı, ama ben bağışlamadım. Borç verip emekle ödetmek sömürünün en su katılmamışı değil mi?»

Spirin köydekilerin ad listesini kaptı, sakat elinin beş parmağıyla burnuna sokarcasına Tişa'ya yaklaştırdı, gözlerini de oyarcasına dikti.

«İşte sana tam on iki kişilik Zaloginler ağa takımı. Onlardan daha iyisini mi bulacaksın? Biri ötekinden beter!»

Yeryugin oradan atıldı: «Tanrı'dan kork! Üçü daha küçücük çocuk.»

«Armut ağacından uzak düşmez. Ağanın çocuğu günü gelir ağa olur. Ancak bunların günü döndü artık. Sana gelince Yoldaş Yeryugin, Tanrı'nın adını ağzına alıyorsun hâlâ. Bildiğin gibi Tanrı yok, bu duruma göre ondan korkmana da gerek kalmıyor. Ülkemiz için yaptığın görevlere saygımız sonsuzdur, ama sendeki geçmişin pürüzlerine şaşmamak da elden gelmiyor. Eski hizmetlerinle daha kaç zaman ayakta durabilirsin? Sovyet yönetimine yeni yeni hizmetler gerek.»

Spirin gözdağı verircesine Yeryugin'e bunları söyledikten sonra Tişa'ya döndü, sertçe kestirip attı: «Yoldaş Tu-

gih, sana da söylenecek bir çift sözüm var: Toplum işleriyle kişisel ilişkilerini ayrı tutmalısın!»

Böylece Tişa, içi ne denli burkulursa burkulsun, ondan istenen adımı atmak zorunda kaldı.

Köy halkı arasından seçilen beş on kişi Zaloginler'in evine gittiler; eski dönemlerin değiştiğini, onun ağa olmadığını bildikleri halde birinin ağa olarak gösterilip toplum için acıya katlanması gerektiğini, kendisi köyün en varlıklısı olması dolayısıyla -kusurları hoş görülsün ama- kurban olarak onları seçtiklerini, dönemin gene değişip bir gün eski yerlerine dönebileceklerini dilleri döndüğünce suçlu suçlu başlarını önlerine eğerek yaşlı Sevastiyan Prokofyiç'e açıkladılar. Bu açıklama üzerine üç oğlan dededen kalma, ağızdan doldurulan tüfeklerine sarıldılarsa da babaları bir el işaretiyle onları durdurdu: «Kandan kan çıkar, bundan da kimseye iyilik gelmemiştir.» Yaşlı Sevastiyan Prokofyiç oğullarına bir dana kesmelerini buyurdu, evlerini üç gün üç gece tüm köye açık tuttular, herkes geldi, yedi içti, evde yapılan içkilerden sarhoş oldular, türküler söylediler, Zalogin ailesini ağlayarak yolcu etmeye hazırlandılar.

Sevastiyan Prokofyiç gönlü zengin bir adamdı. Spirin'in kendisi bile korka korka evine geldiğinde kılım kıpırdatmadı, ona da aynı saygıyı gösterdi, ama berikinin gözleri odayı fırdolayı kolaçan edip düzgün duvarlara, özellikle bir zamanlar salla uzak kıyılardan getirdiği, kent yapısı büyük dolaba imrenerek baktığında acı acı güldü. Çağrıya katılmayan yalnız iki kişi kalmıştı: Bunlardan biri, bekâr yaşantısı içinde köhne evinde tek başına içip içip sızan Yeryugin, öteki de Daşa'dan utandığı için taygadaki göllere ördek avına çıkan Tişa. Tişa'nın yapmak istediği bir şey vardı, o da Zaloginler'i taşıyan salın tam kalkacağı sırada köye dönmek, fazla yaklaşmadan Daşa'yı uzaktan bir daha görmek. Sal ırmağın aşağısından geldi, Teterevka'ya yerleşmek üzere sürgün edilen on beş kişilik bir aile getirdi. Sürme iskeleye adımını ilk atan, dik duruşlu, yaşlı bir kadın oldu; kadın göğsünde bir aziz resmi tutuyordu. Ardından sırtlarında çıkınlarla, çuvallarla delikanlılar, genç kızlar sökün ettiler; çuvallar-

dan birinde çığlık çığlığa bir domuz yavrusu debeleniyordu. Onların arkasından bu üzüntü verici görüntünün ortasında neşeden pırıl pırıl parlayan bir semaveri kulplarından tutarak iki oğlan çocuğu çıktı. En arkadan da Sevastiyan Prokofyiç'in yaşlarında yaşlı bir adam bir elinde gaz lambası, öbür elinde aile fotoğrafları bulunan bir çerçeve taşıyarak iskelede göründü. Yaşlı adam lambayı yere koydu, çerçeveyi özenle bir bacağına yasladı, saldan çıkanlar orada toplanmış bulunan Teterevkalılar'ın yüzlerine yaban yaban bakmaya başladıkları için, kalabalığa eğilerek selam verdi.

«Nereden geliyorsunuz?» diye sordu yaşlı adama Sevastiyan Prokofyiç.

Beriki, yolculukları çok doğalmış gibi, üzüntüsünü belli etmeksizin, «Vostryakovo'dan,» karşılığını verdi.

Sevastiyan Prokofyiç üstü başı dökülen, sırtında gösterişsiz, külüstür bir tüfek asılı, ufak tefek muhafıza döndü: «Peki, biz nereye gidiyoruz?»

Muhafız burnunu çekti. «Onların köyüne, Vostryakovo'ya. Bizim işimiz bir aşağı bir yukarı inip çıkmak... Ama, baba, üzülmenize hiç gerek yok, ora halkı dostça karşılayacaktır sizi.»

Sevastiyan Prokofyiç gidecekleri köyün aşağı yukarı üç yüz kilometre uzakta bulunduğunu tahmin etti; hemen oracıkta ak sakallı ihtiyarla anlaşarak, onların kendi evlerinde, Zaloginler'in de onların evinde oturmaları konusunda karar kıldılar. Sonra Tanrı'nın izniyle her şey eski düzene dönerdi.

Vostryakovolu yaşlı kadın Sevastiyan Prokofyiç'e yaklaştı, aziz resmini uzatarak, «Al bunu, iki gözüm,» dedi. «Bu resim çağlar boyu evimizde asılı durmuştur, gene eski yerinde kalsın...»

«Öyleyse siz de bizimkini alın. Bizim dönüşümüzü beklesin.»

Vostryakovolular'ın aziz resminin çerçeve kaplaması daha zengince olmakla birlikte resimleri değiştirdiler.

Sırtında gereksiz yere vurduğu bir sürü ördekten ağırlaşan çuvalla dik yamaçta, geniş yapraklı bir ağacın altında dikilen Tişa, iki elinde, karamela kavanozlarına ekilmiş, açık pembe ıtır çiçekleri tutan Daşa'nın iskelenin yanında nasıl bitkin durduğunu, onurlu suskunluklarını koruyan ailesi arasından nasıl seçiliverdiğini gördü. Zaloginler'in son bir kez onurlarım kırmak amacıyla Spirin'in tüm kışkırtmalarına karşın mallarına el koyma işlemi büyük bir anlayışla, onları kırmadan gerçekleşmiş; bu işlem yalnızca taşınmaz mal ve büyükbaş hayvanlarla sınırlı kalmıştı. Zaloginler sala binmeye başladıklarında her şey gene aynı sırayı korudu: Bayan Zalogin en başta aziz resmiyle yürüdü, ardından oğulları, gelinleri sırtlarında dolu dolu çuvallarla onu izlediler -bunlardan birinde gene bir domuz yavrusu debeleniyordu-, iki oğlan çocuğu bir semaveri kulplarından tutup taşıdılar, en arkada Zaloginler'in büyüğü, aile resimleri olan camlı bir çerçeveyi koltuğunun altında götürdü. Ailenin başı Sevastiyan Prokofyiç salın ucuna varınca dikeldi, «Bizi kötülükle anmayınız!» diye bağırdı; bunun üzerine sal hareket etti. Ne uğurlayanlar arasında, ne de Zaloginler'den kimse gözyaşı dökmedi, çünkü evde yapılmış içki içilirken, kesilen dana yenilirken ağlanacağı kadar ağlanmıştı. Tişa yamaçtan Daşa'nın yazmasının esintiden çırpınışını bir kez daha gördü, yüreği duracakmış gibi oldu, o anda ölmek istedi. Zaloginler'in yastıklarından dökülen kuş tüyleri kıyıdaki suların üstünde bir süre daha yüzdü; sonra akıntıya kapılarak, döne döne uzaklaştılar.

Zaloginler'in evi Vostryakovolu sürgün aileye verilmedi, çünkü ona el koyan Spirin yeni gelenlere kendi köhne kulübesini bırakmıştı. Sal Zaloginler'den bir pusula getirdi, mektupta onların Vostryakovo'da boşalan eve rahatça yerleştikleri, köylülerin onlara güler yüz gösterdikleri, eski köylerini özlemek olmasa şimdilik bir sıkıntıları bulunmadığı bildiriliyordu.

Tişa toplumsal görevlerden uzaklaşmaya, Sayan ırmağında ya da daha uzak bir yerde tomruk yüzdürme işine girmeye karar verdi; ancak Teterevka'da olanları unutmak

için ne denli uğraşırsa uğraşsın, suçluluk duygusunu yüreğinden atamadı. Tomruk kesme işletmesine seyrek gelen gazetelerden birinde bir gün, bugün bile anlamını tam kavrayamadığı «aşırı» sözcüğünü okudu. «Aşmak»tan gelen, aştıktan sonra geri dönülmenin güçlüğünü gösteren bir anlam taşımalıydı bu sözcük. Bir gün gene ırmakta tomruk yüzdürürken bir yerde kümelenen kütükleri elindeki kancayla ayırmaya çalıştığı sırada ayağı kaydı, iki kütük arasına sıkıştığı için canım zor kurtardı, ama sonunda sakat kaldı. O günden sonra çoğu depolama alanında olmak üzere bir yığın iş değiştirdi; bir gün geldi ki, eski Tişa'yı kimsenin tanımayacağı yemiş bölge sorumlusu görevini yüklendi.

Aile bütçesinin kolay denkleşmesi için Tihon Tihonoviç karısını alışveriş işinden anlayan kızların içinden seçti. Çocukları da olmadı, karı koca arasında büyük bir tutkunluk da var sayılmazdı. Tihon Tihonoviç depoculuk görevleri sırasında çıktığı iş gezilerinde epeyce günah işledi, ancak seçtiği kadınlar gene hep ticaret alanında çalışanlardı, karısından ne bakımdan ayrıldıklarını kendi de pek bilemedi. Birçok gönül serüveni yaşadı, hovardalık yaptı, ama yaşamının en güzel günleri saydığı, artık bir daha geri dönmeyeceğini bildiği, Teterevka'daki kuşkirazı koruluğunu unutamadı.

Arada bir yüreğinde bir sızı depreşirdi: O zamanlar Daşa'yla ikisi de toydular, korunma önlemlerini bilmedikleri için bir çocukları olmuş olamaz mıydı? Ancak Zaloginler'in sonlarının nasıl bittiğini Tihon Tihonoviç bir türlü öğrenemedi. İstese öğrenebilirdi kuşkusuz, ama korktu. İlçe parti yetkilisinin söylediği, «Sakın sen de ağa soyundan gelmeyesin? Bana iyi bak, biz onu araştırmasını da biliriz!» sözü tüm direncini kırmıştı. Artık çok geç kalmış bulunuyordu.

Sanki Daşa yüzünden yaşlı Zalogin'e hesap vermek zorundaymış gibi, Tihon Tihonoviç hiçbir suçu olmadığı halde Ksyuta için babası yaşlı Belomestnıh'la konuşmaktan çekiniyordu. Kafasında geçmiş günlerle ilgili karmakarışık düşünceler ve milis poturlu bacakları arasında «esans» şişesiyle bölge yemiş sorumlusunu, babasız bebeğiyle Ksyuta'yı, man-

tar toplayıcı yaşlı adamı, yerbilimci genci taşıyan kamyonet, direksiyonda Grişa ile Belaya Zaimka'ya doğru yol almaktaydı...

Benzersiz güzellikte yerler uzanıyordu çepeçevre. Uzun uzun anlatmaya ne gerek var, yabanyemişi yetişen yerlerdi buralar...

5

Silindirlerin sıkılaştırdığı sert köy yolu Şelaputinki kavşağında birdenbire son buluyordu. Bundan ötesi gerçek orman yoluydu. Değil iki motorlu araç, iki at arabası bile yan yana zor geçerdi buradan. Hemen ilerde fırtınanın devirdiği bir ağaç, yolu yanlamasına kesiyordu, traktörlerin açtığı derin oyuklara bulanık sular dolmuştu. Kamyonet tayga yolunda ilerlerken artık bir daha geri dönemeyecek, orman onu derinliklerinde yutacak gibiydi.

İki yanda ağaçlar öylesine yakındı ki, kasada yolculuk yapanlar zamanında eğilmezlerse dallar başlarına çarpıyor, sürücü bölmesinin açık pencerelerinden içeri giriyor, geri çıkarken gürültüyle hışırdıyordu. Birçok kez balçığa saplandılar, uğuldayarak boşa dönen tekerler dört bir yana çamur sıçrattı. Kamyonet kendiliğinden kurtulamayınca ya tekerlekler altına çalı çırpı attılar ya da kalın sırıklar sokup kanırdılar. Araç her su birikintisine girdikçe yemiş sorumlusunun bacakları arasındaki «esans» şişesi havaya fırlayacakmış gibi hopluyordu. Sıçrayıp duran harfler yüzünden kitap okumak olanaksız hale geldiği için yerbilimci genç, Exupery'nin romanını bir yana bıraktı. Ne tuhaf, bu tür yollar için doğduğundan mıdır nedir, Ksyuta'nın bebeği ağlamayı şıp diye kesti. İkide bir sürücü bölmesinin tepesine kemikli yumruğuyla vurarak yol kıyısında gördüğü iri bir mantar almak için durmasını söyleyen yaşlı mantar toplayıcısı Grişa'yı canından bezdirdi. Grişa kamyoneti durdurunca beriki, yaşından beklenmeyen bir çeviklikle aşağı zıplıyor, az sonra tepesine sarı çam yaprakları dökülmüş kocaman bir

mantarı utku kazanmışların sevinciyle havada tutarak aynı çeviklikle kasaya atlıyordu. Sonunda dayanamayan sürücü, yaşlı adama bir daha durmayacağını, yolların zaten çok bozuk olduğunu bildirdi. Bunun üzerine kasa kapağına sımsıkı yapışan adamcağız, doğa harikası mantarlar burnunun dibinden her geçişte onlara yercesine bakmaya, üzgün üzgün inlemeye, sivri dirseğiyle yanındaki yerbilimci genci dürtmeye başladı.

«Bak, bak, şuna bak! Vay canına yandığımın, ne güzeldi! Doğa anamız bizler için özenmiş de yaratmış sanki. Ya işte, doğa anamız böylesine yüce gönüllüdür, iyidir. İnsanlar onu her türlü pisliklerıyle kirletirler, ama o gene kızmak istemez. Ya bir gün kızıverirse? Sen uzaklardan mısın, oğul?»

«Leningradlı'yım, dede.»

«Hiç gitmişliğim yok, yalnızca resimlerinden gördüm. Ama ne güzel kent! Bilir misin, kemikler üzerinde kurulmuştur bu güzellik. Çar Petro büyük adamdı kuşkusuz, gene de o bataklıklara kim bilir kaç kişiyi gömdü! Ama doğa anamız şu mantarı, şu güzelliği yaratırken kimseyi öldürmedi.»

Yaşlı mantar toplayıcısı böyle derken, yaradılışının mükemmelliğine şaştığı iri bir mantarı ellerinde evirip çeviriyordu.

«Ben sizin gibi düşünmüyorum, dede. Doğanın kendisi kemikler üstünde duruyor. Yer yuvarlağı baştan başa kemiklerle kaplı. Ha, yeri gelmişken söyleyeyim, birkaç yıl önce bu yerlerde mamut kemikleri bulundu. Buraya yakın bir yerde de insan kemiklerine rastladılar. Bir yığın insan kemiğine bakıp buraların neolit devri yerleşme bölgesi olduğunu düşündülerse de kafataslarının yapısı çok yeni olarak saptandı. Sizin mantarlar işte bu kemikler üzerinde yetişiyor, dedeciğim.»

Mantar toplayıcısı yaşlı adam düşüncelere daldı.

«Söylediklerin doğru, ama korkunç, oğul. Tarihin yasalarını doğanın yasaları içinde düşünürsek olaylara hak ver-

memek elde değil. Böylece pek çok şey korkunçluğunu yitiriyor. Şurada bir ayağım çukurda sayılır; bir gün bakmışsın, mantar olup yeniden çıkıvermişim...»

«Dedeciğim, siz doğanın ölümsüzlüğüne mi, yoksa Tanrı'ya mı inanıyorsunuz?»

Mantar toplayıcısı, «Ben mantarlara inanırım,» diye kurnazca gülümsedi. «Öbür dünyadan şimdiye dek kimse dönüp orasının nasıl bir yer olduğunu söylemedi. Belki de insanoğlu bu dünyada yaptıklarının cezasından korksun diye öbür dünya masalı uydurulmuştur. Kim bilir, belki tüm cezalar bu dünyada verilir, öbür dünyada ceza filan yoktur, ama korkusu, yaşarken bize yeter. İnsanlar uzaya çıkıp ayın, öteki gezegenlerin fotoğraflarını çekince öbür dünyaya benzer bir yer bulamadılar, böylece korkusu da azaldı. İşte bu korku azalır azalmaz günah işlemeler arttı.»

«Her şeyi korku üzerine kurmak doğru mu, dedeciğim?»

«Bu, senin korktuğun şeye bağlı. Eğer sen benim amirimsen, ben de senden korktuğum için buyruklarını yerine getiriyorsam, bu işin sonu kötüdür; zarar verir. Çünkü saygı denen şey kalmamıştır aramızda. En başta senin için kötüdür; neden dersen, seni sevmediğim için öldüğünde kılını bile kıpırdatmam, seni iyilikle anmam. Yapılmasını istediğin iş için kötüdür, çünkü korkudan yararlı bir şey yapamam, akıllıca verdiğin buyrukları bile korkumdan berbat ederim. Buyruklarını yerine getiren kişi için, yani benim için kötüdür, çünkü çiçek olup açamam, mantar olup büyüyemem, kuru bir yaprak gibi kıvrılır kalırım. Toplum için de kötüdür, çünkü biri korkmaya başlarsa o korku başkalarının üzerine de sıçrar; ansızın her yeri saran bir yangın gibi topluluk üzerine büyük bir korku çöker. Aslında yanan bir şey yoktur, ama küller kaplar ortalığı. Bu korkunun kime ne yararı olur? Öbür korkuya, birinin senin üzerinde yaratmayıp kendi içinde ürettiğin, kıyamet gününde günahlarını, her şeyi gören birinin gözlerinden saklayamayacağın korkusuna gelince; işte insanı insan yapan odur.»

«Demek oluyor ki, dedeciğim, gene de Tanrı'ya inanıyorsunuz?»

«Bulutlar üzerinde oturan, ak sakallı bir dede gibisine inanmıyorum. Kendim dede oldum; gelgelelim ne kendim her şeyi gören biriyim, ne de her şeyi gören başka bir dedeye rastladım. Siz gençler bizim gibi dedeleri düşünürken bizleri ya tümüyle aptal sanıp yerin dibine geçirirsiniz, ya da gözünüzde büyütüp göklere yüceltirsiniz. Oysa gençler gibi biz yaşlılar arasında akıllısı da vardır, aptalı da...»

«Ama siz kıyamet günü her şeyi gören gözlerden söz ettiniz. Demek oluyor ki, birinin her şeyi gören gözleri var.»

«Eğer çevresine bakıp da her şeyi gören birini arıyorsanız böyle birini bulamazsınız. Ama gözlerini içine çevirir çevirmez her şeyi görmeye gelince, böylesi gözler herkeste bulunmalıdır, herkes kendiliğinden ahretten korkmalıdır. İşte buna vicdan denir, vicdanımız Tanrı'mızdır. Öbür dünya masaldan başka bir şey değildir herhalde, gene de korkulması gereken yararlı bir masaldır. Böyle bir korku gereklidir insana, kötü işler yapmaması bakımından hem çok gereklidir! Senin öyle bir korkun yok mu?»

Yerbilimci genç kuşkuyla, «Bilmem,» dedi. «Kötü bir şey yapmasına yapmam, çünkü annem babam beni öyle yetiştirdiler. Ama iyi şeyler yapamamaktan korkarım.»

«Evet, iyi işler yapamamak da çok kötü, o bakımdan korkmakta haklısın. Bakın, ruh diye bir şey daha var. Oğul, bilim açısından insan ruhu bir tür enerji midir?»

«Öyle. Enerji sayabiliriz, ruhsal enerji.»

«Bu ruhsal enerji bir gün ortadan yiter mi? Elinde bir kitap var... Kim yazmış bunu?»

«Bir Fransız... Saint-Exepury adında bir yazar.»

«Duymadım adını. Guy de Flobert'i, Gustave Mopassant'ı işittim ama Zaperi diye birini işitmedim.(*) Sağ mıdır kendisi?»

(*) Yaşlı adam Gustave Flaubert, Guy de Maupassant adlarını karıştırıyor. (Ç.N.)

«Hayır, pilottu, düşüp öldü.»

«Kendisi düşüp parçalanmış, ama ruhsal enerjisi olduğu gibi duruyor. Eğer başka bir ulustan olan sen, onun kendi ülkesi Fransa'dan çok uzakta, Sibirya taygalarında oturup kitabını okuyorsan, ruhu sapasağlam yaşıyor demektir. Doğru söylemiyor muyum?»

«Doğru.»

«Şöyle bir düşünürsek, bizlerden önce, insan soyunun başlangıcından beri kaç iyi insan ölüp gitmiştir, ama onların ruhsal enerjisi bizimle birlikte yaşıyor, güneş enerjisi benzeri hepimizi etkiliyor. Ben sizin Leningrad'a bir kez olsun gitmedim, oysa Moskova'da bulundum birkaç kez. Moskova'yı gezmek için gidenler ellerine akrabalarının, tanıdıklarının isteklerini içeren uzun bir liste almayı da unutmazlar; oraya varınca kadın sutyeninden tutun da sandal motoruna değin ısmarlananları almak için mağazadan mağazaya koşarken tabanları şişer, ama Moskova'yı göremeden dönerler. Kuşkusuz benim elime de listeler tutuşturmaya kalktılar, ama almadım ben. 'Tükürürüm sutyenine, kendim takacak değilim ya! Müzeleri gezmeden dönülür mü?' dedim. Başlangıçta garda gezgin kümelerine katıldım, ama sonra sevmedim sürü gibi kalabalıkla birlikte dolaşmayı. Kendi başıma dolaşmaya başladım. İstersem rehberlerin anlattıklarına kulak kabarttım, istediğim zaman da yalnız dikilip seyrettim. Başkalarının boş gevezeliklerini, kulaklarıma zorla tıkıştırdıklarını dinleyecek değildim ya. İşte böyle bir gezimde çok ilgimi çeken bir tabloya takıldı gözlerim. Yabancı bir ressam yapmış. Önünde bir kalabalığın toplanması boşuna değildi. Bir kadın resmedilmişti; kendisi üzgün duruyordu, ama dudaklarının ucuyla gülümsüyordu. Yüzyıllardan beri gülüyordu, kim bilir herhalde. Ben karşısında dururken gülümsemesinden bana da çok şeyler geçiyordu... Ruhsal enerjisiydi işte bu, onu yapan ressamın. Bir gülücüğün neler yaptığını anla! O zaman şöyle düşündüm: Yapılan iyi şeyler ruhsal enerjiden oluşan ak bir bulut gibi biz insanların tepesinde asılı duruyor ve bizleri etkiliyor. İnsanlar bu bulutta Tanrı'yı buluyorlar. Bir de yapılan kötü şeyler var. Tarih bo-

yunca şu dünyadan kaç tane zorba, kaç kan dökücü gelip geçmiş, onlar da kendilerine göre bir ruhsal enerji yaymışlar, bu enerji bulut olup insanların tepesinde asılı durmuş, ama kara bulut olmuşlar, biz insanları kötü yönde etkilemişler. Biz insanoğulları masallarımızda böylelerini 'iblis' diye adlandırmışız. İşte bunun çözümü de böyle. Bir insanın ak ya da kara bulutun oluşmasında katkıda bulunması tümüyle onun vicdanına bağlı. Eğer ak buluta katkıda bulunmazsak ruhsal enerjimiz boş bir duman olup havalanır, sonunda gidip kara buluta karışır.»

Tihon Tihonoviç uykulu uykulu söylenmeye başladı:

«Babalık, amma da çok konuştun! Deminden beri seni dinliyorum, ama bir şeyi hiç anlamadım. Ben bir yazar ya da ressam değilsem, kitap yazıp resim yapamayacağıma göre, senin şu ak bulutuna nasıl katkıda bulunabilirim?»

«Gülücüğünle, Tihon Tihonoviç, gülücüğünle...»

6

Adı Nikanor Sergeyeviç Barhotkin olan yaşlı mantar toplayıcısı kendisi de bir bakıma ressam olduğu halde, bundan söz etmeyi hiç sevmezdi.

Şimdi yetmiş beşini doldurmuş bulunuyordu, çocukken gittiği kilise okulunda öğretmenini resme yatkınlığıyla şaşırtırdı. Diyelim ki, tanrıbilim dersinde sırasına oturmuş dersini dinliyor. Bir yandan da Sibirya tarzı evler, evlerin önündeki toprak yığınlarına oturmuş yaşlı kadınlar, pazarda alışveriş yapan köylüler, kilise önünde dilenciler çizer dururdu. Özellikle yoksullar çok iyi çıkardı kaleminden. Nikanor'un belleği çok güçlü olduğu için çevresinde acı çeken insanlar gördüğünde onları hiç unutmaz, kurşunkalemiyle bir kâğıda resmini çizinceye değin aklında tutardı. Çeşit çeşit boyalarla Sibirya'nın kızıl tanlarını, ateş rengi mor günbatımlarını, mavi çitler üzerinde hüzünlü bir sarı ay, bir düğün töreninde her biri değişik donlu, yeleleri kırmızı kurdeleli atların çektiği, üzerine doluşmuş yığınla insanı karlı sokaklarda ta-

şıyan süslü kızaklar, arka ayakları üzerinde ahududu yiyen boz ayı resimleri yapardı. Boya az para tutmuyordu, o yüzden sık sık kızardı babası. Eli sıkı bir tarikat mensubu olan baba Barhotkin, gerçekte bir ortağı filan bulunmadığı halde, tabelasında, «Hırdavatçı Barhotkin ve Ortakları» yazan bir dükkân işletmekteydi.

«Seninki iş değil, delikanlı,» derdi. «Resimle vakit geçireceğine alışveriş öğrensen iyi edersin. Yaptığın bu ıvır zıvırlardan ne geçecek eline?»

Baba Barhotkin'i en çok kızdıran da oğlunun bol bol dilenci resmi çizmesiydi, bunları alır alır yırtardı.

«Bu baldırı çıplaklarda ne buluyorsun, oğlum? Zengin adam, evinin duvarında yoksul resmi görmek istemeyeceği için senin yaptığın dilenci resimlerini satın almaz. Yoksul olan da almaz, çünkü hem parası yoktur, hem de kendisi zengin olmak istediği için yoksulluğu sevmez.»

Birinci Dünya Savaşı başladığında baba Barhotkin eve çarşıdan satın aldığı ağaç basması bir tablo getirdi. Tabloda o zamanlar kahramanlığıyla ün salmış Don Kazağı Kosma Kryuçkov ile mızrağının ucuna şiş kebap gibi dizdiği, bacakları iki yana ayrılmış dört Alman askeri resmedilmişti.

«Bu tablonun ayrısını yapar mısın?» dedi oğluna. «Ama benim istediğim bundan daha büyük olacak. Sana yağlıboyalar, en iyisinden keten bezi getireceğim.»

O güne dek kâğıt üzerine suluboyadan başka boya kullanmamış olan Nikanor böyle güzel şeyleri aklından bile geçirmiş değildi.

«Yaparım,» dedi sevinçle.

«Sayı yuvarlak olsun diye dört Alman askerine bir tane daha ekler misin?» diye sordu babası.

«Kolay, onu da yaparım.»

Nikanor tuvalin başında tam iki hafta uğraştı, sonunda ağaç basmasından hayli büyük bir tablo çıktı ortaya. Yeni tabloda Kryuçkov'un atının burun kanatları daha şişkindi, mızrağın ucunda debelenen beşinci askerse etkisi büyük olsun diye, Kayzer Wilhelm'e benzetilmişti.

Baba Barhotkin tabloyu çok beğendi.

«İşte resim diye ben buna derim! Bak, senin dilencilerine hiç benziyor mu?» dedi.

Yurtseverliğinden kimse kuşkuya düşmesin diye de tabloyu götürüp dükkânının vitrinine astı.

Bir gün dükkânlarına uğrayan tuhafiyeci bir tanıdıkları vitrindeki resmi uzun uzun süzdü; sonra dulavratotuyla yağlanmış, düz tıraşlı saçlarını sıvazlayarak baba Barhotkin'e sordu:

«Nereden aldın bu resmi?»

Baba Barhotkin, ilk kez oğlunun ressamlığından koltukları kabararak, «Benim oğlan yaptı,» dedi.

«Satsana şunu bana!»

«Yo, satamam. Ama istersen bizim Nikanor sana da bir tane yapsın. Kaç ruble verirsin?»

Tuhafiyeci üç ruble verdi, baba Barhotkin on ruble istedi, beş rublede uzlaştılar. Böylece Nikanor, dili gene dışarda, ağaç basmasından değil de doğrudan doğruya kendi yaptığı tablodan ikinci bir resim yapmaya koyuldu. Yaptırdığı tabloda tuhafiyecinin en çok hoşuna giden, Alman kayzerinin ıstakoz gözleri gibi fırlak gözleri oldu. Sonuçta Nikanor para karşılığında ilk resmini satmış bulunuyordu. İlçenin kasabı, ekmekçisi, bakkalı sıraya girdiler; yiğit Kosma'nın resmi onların dükkânlarını da süslesin diye, biri ötekinden daha büyük tablolar ısmarladılar. Ancak tablo büyüdükçe parası da artıyordu. Biri ötekinin aynısı resimler çizmek Nikanor'un çok canını sıkmaya başlamıştı. Her ne kadar mızrağa dizili Almanlar'ın yüzlerini birbirinden değişik yapıyor, Kosma Kryuçkov'un küheylanını bazen doruya, bazen kıra, bazen yağıza boyuyorsa da, işin aslı hiç değişmiyordu. Sonunda Kazak kahramanından öylesine nefret etmeye başladı ki, yaptığı kopyalardan birine iyice dikkat edilecek olursa, sanki mızrağının ucuna Nikanor'un kendisini geçirmiş gibi, yiğit Kosma Kryuçkov'un yüzünü alabildiğine acımasız çizerken, zavallı, talihsiz kayzere de pek sevimli bir yüz konduruverdi. Neyse ki bu, kimsenin dikkatini çekmedi. Resmi

yaptıran ilçe emniyet amiri çok hoşnut kaldığı için kalkıp Barhotkin'in hırdavatçı dükkânına geldi, bir baba sevgisiyle Nikanor'un saçlarını okşadı.

O sıralar Zima'da, cephede çarpışan orduya bağış devşirmek için gelen bir yardım toplama kurulu, bunların başında da belki bir general bekleniyordu. Yardım toplama kuruluna saygıda, konukseverlikte kusur etmemek için hazırlıklar yapıldı, son anda konukları çarın portresiyle karşılamayı düşündüler. Ancak ilçe yönetiminde işe yarar bir çar portresi yoktu; emniyet amiri taş basması, camlı bir resimle çıkarak rezil olmamak için Nikanor'a yenisini ısmarladı. Ne var ki, vakit çok daralmıştı; çarın bıyıklarını, sırma kordonlarını çizmek için Nikanor'un gece gündüz çalışması gerekiyordu. Okuldan izin alındı. Nikanor üç gün, üç gece uğraştı, sonunda portreyi bitirdi. Yaptığı resim emniyet amirinin çok hoşuna gitmişti, tabloyu kaptıkları gibi istasyona yardım kurulunu karşılamaya koştular.

Beklendiği gibi kurulun başında bir general gelmediyse de bir kolu kara askıya alınmış yiğit bir albay çıktı trenden. Çar portresinin ressamı Nikanor tanıtılınca, albay, çocuğun becerisini överek onları karşılayanlara şu sözleri söyledi:

«Çok şükür yurdumuz yetenekli kişilerden yoksun kalmamıştır!»

Bu karşılamanın ardından Nikanor okul için, istasyon için, hatta polis karakolu için birer çar portresi daha yapmak zorunda kaldı.

İç savaş yıllarında Nikanor'un saçları kesildi, beyazlar safında askerlik görevine gönderildi: Şu şansa bakın ki, Kıdemli Üsteğmen Oçakovski'nin yanına emir eri olarak verilmişti. Üsteğmen votkaya, başkalarının çenesini dağıtmaya, bir de açık saçık kartpostallara düşkün bir subaydı. Bir gün Nikanor'un resim çiziktirdiğini görünce kartpostallardan seçtiklerini daha büyük boyda yeniden çizip boyamasını buyurdu. Zavallı Nikanor taşra saflığının verdiği tiksintiyle suratını buruştura buruştura yaptı resimleri. Üsteğmen Oçakovski subay arkadaşlarıyla bir araya geldiği bir toplantıda alaylı alaylı şöyle söyledi:

«Biliyor musunuz, beyler, benim öyle ahlak düşkünü bir emir erim var ki! Suratına bakınca bir şeye benzetemezsiniz, ama ah, o ne anasının gözüdür!»

Nikanor bir türlü beyaz orduyla bağdaşamamıştı. İki kızıl partizanın kurşuna dizilmesi sırasında başka yöne ateş ettikleri gerekçesiyle Zimalı iki hemşerisine öldüresiye dayak atılması üzerine daha fazla dayanamayarak beyazların yanından kaçıp kızıl ordu saflarına geçti. Ancak orada da onu gene resim işleri bekliyordu. Bu kez geniş bezlere parolalar yazdı, kızıl yıldızlı kep giymiş dev yapılı bir erin süngüsünün önünde tabanları yağlayan ufak tefek, zavallı beyaz asker resimleri çizdi.

Nikanor terhis olup Zima'ya döndüğünde Sovyet yönetimi ülkeye sapasağlam yerleşmiş bulunuyordu. Beyazlarla işbirliği yaptığı için baba Barhotkin kurşuna dizilmişti. Nikanor'un fırçasından çıkma Kosma Kryuçkov ve çar tabloları iz bırakmadan ortadan kaybolmuşlardı. NEP(*) döneminde Nikanor eski hırdavatçı dükkânını yeniden açtıysa da bir türlü gönlü bu işe yatmadı. Alışverişte başkalarının sözüne kanması, işteki beceriksizliği yüzünden ancak ucu ucuna yetiştiriyordu; sonunda da iflas bayrağını çekti. Neyse ki gene resim yapmaya başlamıştı, karnını zar zor doyuruyordu ressamlık mesleğiyle. 1930'larda dönem yeniden değişti, Zima'ya gelen devlet büyüklerinden biri istasyon kulübesinde asılı duran bir tabloda ressamın sinsi alaycılığını ansızın yakalayıverdi. Aslında alaycılık filan yoktu, eğer portrenin yüzünde bir çarpıklık varsa, bu ya ressamın elinin yorgunluğundandı; ya da onun gibi bir şeydendi. Ama ressamın kimliğini araştırdılar, her şey beklenmedik bir biçimde üst üste çakıştı: Çar portreleri, kurşuna dizilen baba, beyazlar safında askerlik görevi, NEP döneminde başarısız dükkân işletmeciliği...

Nikanor uzun sürgün yıllarını Uzak-Doğu'da geçirdi; önceleri ormanda tomruk kesiminde, sonra demiryolu hat

(*) Yeni Ekonomi Politikası, 1921'de başlatılan, tam sosyalizme geçmeden önceki kısmi özel girişimcilik dönemi. Ana işletmeler proletarya devletinin elinde olmak üzere küçük işletmeler anamalcılara bırakılmıştı. (Ç.N.)

döşeme işinde çalıştı. Fırçasını kullanma fırsatı çıktığında yalnız parolalar, pankartlar yazdı, yeteneksizliğini ileri sürerek portre çizmekten özellikle kaçındı. Birçok iyi insanla karşılaştı, kır ateşi başında, şurada burada pek çok akıllı konuşmaya katıldı. Başlangıçta neler konuşulduğunu pek anlamadıysa da konuşanları can kulağıyla dinledi; zamanla yavaş yavaş akıllandığını fark etti. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde çalıştığı demiryolu hattının yakınında Nikanor'da bir köy kulübü kurmasını istediler, yardımcısı diye de yanına Kurado-san adında, savaş tutsağı bir Japon ressamı verdiler. Nikanor çok geçmeden Kuroda-san'ın kendisinden birkaç gömlek üstün bir ressam olduğunu anladı. Gerçekten de, adamın bakarak yaptığı kurşunkalem çalışmalarında insanlar canlı gibiydiler; Kuroda-san onları kişiliklerini belli başlı çizgileriyle yakalıyor, önemsiz ayrıntılara hiç dokunmuyordu.

Karısının doğum günü dolayısıyla yaptığı portre karşılığında, muhafız birliği komutanı, Kuroda'ya güzel bir deri kalpak, en iyisinden Watman resim kâğıtları armağan etti; ayrıca özel konular dışında onun resim çalışmalarını kimsenin engellemeyeceğini bildirdi.

«Sen iyi adam,» dedi Kuroda muhafız komutanına.

«Ne iyisi, ben iyi olamam. Komutanlar hep serttirler...»

«Komutan, senin görev sert, sen kendi iyi... Rusrar hep iyi adamrar... Japonya'ya dönünce burada resimreri gösterecek. Bakın ne iyi adamrar diyecek... Bizde gazeterer Rusrar'ı hep kötü adamrar, hayvan gibi yazar... Kötü propaganda, komutan... İyi yüz sizde var...»

«Madem istiyorsun, yurduna dönerken yaptığın resimleri yanında götürürsün.»

Sonunda komutan dediği gibi de yaptı.

Kuroda-san'la Nikanor sıkı dost oldular, birbirlerini çok iyi anlıyorlardı. Ancak Kuroda-san'ın aklının almadığı bir şey vardı: Nasıl oluyor da komutan gibi iyi bir insan Japon olmadığı, Rusya'ya karşı savaşmadığı halde Nikanor gibi iyi bir insanı gözetim altında tutuyordu?

Kuroda-san Hiroşimalı'ydı, doğduğu kente savaşta atom bombası atıldığından haberi vardı. Annesi, babası, iki erkek kardeşi orada kalmışlardı; ancak başlarına ne geldiğini bilmiyordu.

«Berki ben de senin gibi öksüz kardı,» diyordu Nikanor'a. «Ben ne yapar? Birdiğim bir şey hep resim yapmak. İnsanrarı çizecek hep. Sen neden insan resmi çizmiyor?»

Nikanor susmakla geçiştiriyordu. Başka ne yapsın? Kosma Kryuçkov tablolarından başlayıp her şey tepetaklak gittiğine göre ona ne demek düşerdi?

Kuroda öbür savaş tutsaklarıyla birlikte Japonya'ya döndü, çok geçmeden Nikanor'u da memleketine gönderdiler. Nikanor, Zima'da bir depoya bekçi girdi, evlenmedi, yalnız yaşantısı içinde kendini kitap okumaya verdi. Bir gün, nasıl sağ kaldığına aklının ermediği, babasının tuhafiyeci arkadaşına rastladı. Adam çok yaşlanmıştı, eski püskü eşyaları pazara götürüp satmakla geçimini sağlıyordu. Baba dostu Nikanor'a resim yapmadaki yeteneğini anımsattı, kuğu resimlerinden çok para kazanacağını söyledi. Nikanor bekçilik işini bıraktı, yeniden resim yapmaya girişti. Önceleri düş gücünü kullanıyor, yeni biçimler üretmeye çalışıyordu, ama sonra bir kalıp üzerinden boyaları sürü sürüvermeye başladı. Yeter ki kuğular pembeye kaçan parlak beyaz renkte olsun, gagaları altın sarısıyla ışıldasın, ömründe görmediği serviler zümrüt yeşiliyle parlasın, suyun üstüne ayın gümüş şeridi düşsün... Kazandığı paralarla kendine küçük bir kulübe aldı, ama gene eski bekâr yaşantısını sürdürdü. Evlenmekte çok geç kaldığını düşünüyordu. Ama kitap okumada hiçbir zaman geç kalınmazdı. O nedenle bir yığın kitap edindi, Uzak Doğu'da kır ateşi başında dinlediği akıllı adamların sözünü ettikleri yazarlardan şaşmadı. Nikanor Sergeyeviç kitap okudukça akıllandığını hissediyordu, kitap okumak, onun için keten bezi parçalarına kuğu resmi boyamaktan apayrı bir şeydi. Çocukluğunda Kosma Kryuçkov'un resimlerinden nasıl nefret ediyorsa, gene öyle tiksine tiksine boyuyordu kuğuları.

Mektup yazacak kimsesi bulunmadığı için kimseden mektup filan almazdı Nikanor Sergeyeviç. Ancak günün birinde posta müdürü onu çağırttı, alındı karşılığında kendi eliyle ona Japonya'dan gelmiş değerli bir paket teslim etti.

Paketten bir mektupla kitaplar çıktı. Mektup Japonca yazılmıştı, okuyup anlayamazdı; kitaplardan birini açtığında kapağında Kuroda'yı tanıdı. Aynı zayıf Kuroda'ydı kapakta gördüğü, yalnız saçları ağarmıştı; ceketli kravatlı olarak bir anıtın önünde duruyordu. Nikanor Sergeyeviç sayfaları çevirirken arkadaşının eski resimleriyle karşılaşacağını umduysa da, hiçbiri eski yaptıklarına benzemiyordu. Ölüm saçan alevlerin önünden kaçan insanların, yığın yığın cesetlerin, dehşetten gözleri kocaman kocaman açılmış çocukların resimlerinin röprodüksiyonlarıydı bunlar. Kısacası Hiroşima anlatılıyordu.

Nikanor Sergeyeviç sonunda mektubu okutacağı bir genç buldu. Bu genç, Japonca dil öğrenimini gördüğü İrkutsk kentinden Zima'ya yaz dinlencesine gelmişti. Kuroda mektubunda, Japonya'ya dönüşlerinde onu ve öbür tutsak arkadaşlarını, ülkedeki işgal kuvvetlerinin bir aydan fazla denetim altında tuttuklarını yazıyordu. Japon asıllı Amerikalılar'dan oluşan istihbarat görevlileri, tutsak kaldıkları sürece kızıl casus olarak yetişip yetişmediklerini anlamak için uzun uzun araştırmışlar, onları sorguya çekmişlerdi. Bu arada Kurado'nın yaptığı resimlerin tümü elinden alınmış, bir daha da geri verilmemiş. Kuroda Hiroşima'ya vardığında bir de bakmış ki, ailesinden kalan tek kişi yok. O korkunç bomba sonunda hepsi ölmüşler. Bir süre sonra evlenmiş, üç çocuğu olmuş. Uygun bir zamanda Nikanor'la birlikte çalıştıkları demiryolu şebekesini görmeye ailesiyle birlikte gelmeyi düşünüyormuş.

Nikanor Sergeyeviç, Kuroda'nın resimlerine bir daha baktı, sonra kendi kuğu resimleriyle karşılaştırdı; içini büyük bir hüzün kapladı. Gerçi başından Hiroşima olayı gibi bir felaket geçmemişti, ama yalnız onun bildiği bir sürü durumla karşılaşmıştı. Bütün bunlar tablo ya da ölümü yenen başka tür yapıtlar olarak öbür insanlara kalmayacak; onunla birlikte öleceklerdi.

İşte Jokond'un gülümsemesini gördüğü Moskova gezisi bu sıralara rastlıyordu. Nikanor Sergeyeviç o gün kendi kendine yemin etti: Bir daha eline keten bezi boyama işini almayacak, yeniden depoda bekçiliğe başlayacaktı. Ne var ki kuğu resimli bezler çok yapışkandı, kolayca elini bırakmadı. Böylece Nikanor Sergeyeviç'in tek mutluluk kaynağı olarak okuma, bir de taygada mantar toplayıcılığı, balık avcılığı kaldı.

Ne zaman köy evlerinin birinde serviler altında boyunlarını cakayla eğerek yüzen kuğularını görse tüm neşesi kaçardı. Kuğular sürü sürü dağılmışlardı köy evlerine, kulübelere. «Söz serçe olmadığı için ağzından kaçırdığın zaman bir daha yakalayamazsın,»(*) ama aynı kalıp üzerine çizip çizip boyadığın bir tane değil sayısız kuğu yeryüzüne dağılmışsa o zaman ne yaparsın?

Nikanor Sergeyeviç'i kurtaran bir şey vardı: Çekmek zorunda kaldığı tüm eziyetlere karşın yaşama küsmedi, insanlardan nefret etmedi. Kuğularının gagasından yakasını kurtardığı zamanlar sokulgan, neşeli bir insan oldu; keten bezi parçalarına boyadığı birbirinin aynısı resimlere hiç benzemeyen, gökkubbenin altındaki olayların durmadan değişmesi karşısında hayranlığını hiç yitirmedi.

7

O gün bir şey olacağı sanki İvan Kuzmiç Belomestnıh'ın içine doğmuş gibiydi.

Alnında ak akıtması bulunan, her zamanki uslu kara ineği sabahleyin süt sağarken yerinde rahat durmamış, ayağıyla süt güğümünü dökmüştü. Çarli burnunu çizmelerine sürerek, gözlerini yüzüne dikerek sabahtan akşama dek ona yaranmaya çalışmıştı. İvan Kuzmiç şöyle bir düşündü de, çok garipti şu köpeklerin suratı. Neşeli oldukları zamanlar bile gözlerindeki hüzün değişmezdi. Köpek yüzüyle değil, kuyruğuyla, çenilemesiyle gülümserdi. Eğer üzüntülüyse

(*) «İyi düşün, öyle konuş» anlamında Rus atasözü. (Ç.N.)

gözlerinden öyle derin bir tedirginlik okunurdu ki, yalnız köpeklerin sezebileceği bir felaketin yeryüzüne çökmek üzere olduğunu sanırdınız. İvan Kuzmiç bir de köpeklerin kısa yaşamlarının nedenini düşündü. İnsandan daha ince yapılı olmalarından, ayrıca duygulu olmaktan çok sezgilerinin güçlü olmasından dolayı erken ölüyorlardı herhalde. Sahibi evden kısa süreliğine de ayrılsa bir köpek onun temelli gelmeyeceği korkusuna kapılırdı. Yakınını, köpeğin bağlılığıyla bekleyen başka bir yaratık daha yoktur yeryüzünde, gömütlerine gelip efendisinin yattığı yerden kalkmasını bekleyen köpeklere bile rastlanmıştır.

Uzun ömrü boyunca İvan Kuzmiç çok köpek gömmüştü; belki de Çarli ondan sonra yaşayacak, ölümünde onun yolunu gözleyecek sonuncu köpeğiydi. Gene de sinirlendiği zamanlar itip kakmıştı hayvancağızı. Zaten en iyi insan bile sinirlendiği zaman katı yürekli olur. Aslında hiç de sert yaradılışlı olmayan insanların sinirlilik anında yaptıkları acımasızlıkların sayısı az mıdır? İyi bir işi acımasızlığa dökmek kolaydır, ama acımasızlığı iyiliğe dönüştürmek zordur. İvan Kuzmiç katı yürekli bir adam sayılmazdı, gene de sert davrandığı sık görülmüştü. Ancak, katı yüreklilikle sertlik arasındaki sınırı kim çizebilir ki? Bir zamanlar annesine karşı sert davranmıştı. Kadıncağız, «Oğlum nen var? Anlatsana bana?» dediği zaman İvan Kuzmiç, suratından düşen bin parça, «Anlatacak ne var?» diye karşılık verirdi. Karısıyla da sertti ilişkileri. «Vanya, bana bir çift tatlı söz söyle,» diye yalvaran karıcığına homurdana homurdana gönül alıcı birkaç söz söylerdi. Sevmez miydi karısını? Severdi. Yalnız, yumuşak yaklaşmayı kadınlara özgü saydığı için sevecen davranmazdı. Oğullarını sert yetiştirmişti. Karanlık bir köşeye dizlerinin altına nohut taneleri koyarak diziktirir, gerektiğinde kayışla ver yansın ederdi. Ama şimdi üçü de savaşta ölmüşlerdi, istese de gönüllerini alamazdı zavallıların. Ksyuta'ya da aynı sertliği gösterdi. Karısına karşı beslediği kıskançlığın bir bölümünü kızına saklamış gibi, onu herkesin gözünden sakınmaya çalıştı. Ama ne oldu sonun-

da? Zamanında söylenmemiş tatlı sözleri bir daha söyleyemezsiniz, acı sözleriyse geri döndürmenin olanağı yoktur.

İvan Kuzmiç şimdi düşünüyordu da, iyi yüreklilik utanılacak bir özellikmiş gibi, insanlar iyi yürekli oluşlarını gizlemeye çalışıyor gibiydiler. İçlerinde kuşku taşımayan, acıma duygusunu yitiren kişilerdi asıl kendilerini güçlü göstermek isteyenler; kim bilir, belki de kendinden kuşkuya düşmeyle başkalarına acıma duygusuydu insanoğlunun temel güç kaynağını oluşturan. Kızı Ksyuta'yı sıkıştırıp, çocuğunun babası Tihon Tihonoviç'miş gibi ağzından saçma bir laf almaktan dolayı ne geçmişti İvan Kuzmiç'in eline? Nasıl olmuş da onun söylediklerinin doğruluğuna salakçasına inanmıştı? Acaba kendisinin de, karısının ölümünden sonra o geç yaşında, bir arı yetiştiricisinin, Ksyuta'nın yaşındaki genç kızıyla bir sarhoşluk sonucu günaha girmesinden mi kaynaklanıyordu kızının söylediklerine inanması? Ne diye kendi günahını başkasında da arıyordu? İşte kızını kem gözlerden sakınayım derken yaşının geçmesine neden olmuştu. Günah yeryüzünde kol geziyordu, baştan çıkaracak birini arıyordu adım başı. Nasıl olmuşsa olmuştu, bebeğin bunda ne suçu vardı? Ne diye kovmuştu kızını evden?

Bu düşünceler altında ezilen İvan Kuzmiç, ambarında yeterince odun bulunduğu halde eline nacağı aldı, odun kırmaya girişti. Önce iri bir kütük parçasını yeni kesilmiş yeri yukarda duracak biçimde kütüğün üstüne koyuyor, ağır ağır baltasıyla vurarak kanıra kanıra ikiye böldükten sonra nacakla gereğinden ince parçalara doğruyordu. Amacı işi uzatmaktı. Yaşlılık kendini belli ediyordu bir iş yapmadığı zamanlar, ama çalışmaya koyulunca güçsüzlüğü bedeninden çıkıp gidiyordu.

O böyle çalışırken Çarli birdenbire kulaklarını dikti, sonra ileri atıldı, dış kapıyı tırmalamaya başladı. İvan Kuzmiç havaya kalkık nacağı öylece tuttu, kulak verdi: Gittikçe artan bir kamyon gürültüsü geliyordu uzaktan. Belaya Zaimka'ya kırk yılın başında bir araç uğrardı, gene de kimin ne iş için geleceği belli olmazdı. O bakımdan çalışmasına ara vermedi.

Kamyon çok yakınlarda uğuldadı, evin yüksek tahta çitleri arkasında ansızın durdu. Dış kapının demir tokmağı döndü, yemiş bölge sorumlusunun içeri dalmasıyla köpekle çarpışması bir oldu. Adamcağız az kaldı yere yuvarlanıyordu.

«Ne oluyor sana, Çarlicik, ne oluyor? Yoksa Tihon Tihonoviç'i tanımadın mı?»

Bunları ürkek bir kıvraklıkla söylerken birden İvan Kuzmiç'in elindeki nacağı görerek kekelemeye başladı:

«İvan Kuzmiç, ne, ne, ne yapıyorsun, ku... kuzum sen? Masumum ben, sana karşı hiç suçum yok! O nacakla ne yapıyorsun?»

«Odun kırıyorum... Peki, senin ne işin var buralarda?»

Yemiş sorumlusu kapıya doğru geri geri giderken kekelemesini sürdürdü:

«Be... be... ben kızını getirdim, to... torununu da...»

İvan Kuzmiç elinden nacağı bırakmaksızın kapıya doğru yekindi. «Aman, kızı doğrayacak!» korkusuyla bölge sorumlusu öyle bir irkildi ki, hızla yaşlı adamın kollarına atıldı.

«İvan Kuzmiç, nacağı bırak elinden! Bırak diyorum sana!»

Yaşlı adamın aklı başına geldi, elindeki nacağı yerdeki kütüğe sapladı, yemiş sorumlusunu yana iterek kapıdan dışarı fırladı.

Efendisinden önce davranan Çarli çoktan kamyonetin önünde zıplayıp durmaktaydı. Bebeğini bağrına basan Ksyuta'nın sararmış yüzü sürücü bölmesinin camından ürkek ürkek bakıyordu.

Kızını görünce İvan Kuzmiç kendini toparlayıp ağır ağır yürümeye başladı; sanki Ksyuta'yı bu aracın içinde tam bu saatte bekliyormuş, her şey tam umduğu biçimde gerçekleşmiş gibi, soğukkanlı bir tavır takındı.

«Ee, genç anne, ver bakalım bebeği!» dedi.

Ksyuta hıçkırıklar arasında, içinden küçücük bir bebek yüzü görünen bir çıkını babasına uzattı.

«Sakalınız batmasın ama...»

Oğullarından ilkini karısının kucağından kollarına aldığı zaman onu nasıl tutacağını bilememenin şaşkınlığını duyan İvan Kuzmiç gene aynı şaşkınlıkla tuttu minik torununu.

Gelip bir şey boğazına tıkandı, ama zayıflığı kendine yediremediği için gözyaşlarını tuttu, yalnızca. «O, nasıl da tombalakmış, ne ağırmış benim yavrum!» dedi. «Sibiryalı kemiği ne de olsa, kurşun gibi... E, küçük Sibiryalım, gidelim evimize.»

Tam içeri girecekti ki, durdu, çağrısız bekleşen konuklara döndü.

«Hepiniz yorulmuşsunuzdur; hadi, içeri buyrun! Bebeğin annesi dinlensin, size dede sakalımla ev hanımlığını ben yapayım.»

İşlerin böylesine çarçabuk yoluna girmesinden şaşkına dönen yemiş sorumlusu yaşlı adama yaltaklanmaya başladı:

«İvan İlyiç, böyle mutlu bir olay için yanımda esansım bile var.»

«E, onu da getir, işimize yarar. Bugünün onuruna ben bile içeceğim.»

Yaşlı adam kimsenin duymamasına çalışarak Tihon Tihonoviç'in kulağına eğildi.

«Azizim, sen de az ödlek değilmişsin hani!»

8

Bir evde bulunabilecek ne varsa hepsi masanın üstüne konmuştu; salamura som balığı, lahana turşusu, kırmızı yabanmersini yemişi tuzlaması, mantar kızartması, üzerine perhiz yağı ve yabansarmısağı konmuş patates haşlaması, hatta bebeğin onuruna açılmış, ta Meksika'lardan gelme ananas konservesi... Bunlara Grişa, serinlesin diye kuyu suyuna konan birasını da ekledi.

Bu şölenin suçlusu olan, capcanlı, yepyeni insan topağı bitişik odada annesinin koynunda mışıl mışıl uyumaktaydı. Kesme kadehlerden içilen «esans»ın ölçüsünü herkes şaşırmıştı, ama sofra başı söyleşisinin sonu gelmiyordu.

Bölge yemiş sorumlusu, «Çocuk ne demektir, bilir misiniz?» dedi. «O, doğanın bize bağışladığı bir kâsedir ki, içini ya zehirle doldururuz ya da...»

Ama sonunu getiremeyince Grişa şaka yollu onun konuşmasını tamamlayıverdi:

«Ya da esansla...»

Yemiş sorumlusu çok hüzünlenmişti.

«Evet, ya da esansla... Peki, ben kimim? Ben esans dolu bir çocuğum işte...»

İvan Kuzmiç takıldı:

«Ne çocuk ya!»

Yaşlı mantar toplayıcısı söze karışarak: «Tihon Tihonoviç haklı,» dedi. «Hepimiz çocukluğumuzda neysek, gene öyleyizdir. İsterseniz alalım beni ele, dış görünüşümde yeni doğmuş bebeğe tek benzer yanım, ikimizin de yüzlerimizin buruş buruş olmasıdır. Ama hepsi o kadar mı? Şöyle beni derinden eşerseniz, karşınızda babamın perçeminden çeke çeke götürdüğü küçük Nikanor'dan başkasını bulamazsınız. Kendim de babama karşı nankörlük ettiğim halde, doğrusunu söylemek gerekirse, babalarına nankörce davranan çocukları hiç sevmem. Benim neden nankörce davrandığıma gelince, beni sürekli korku altında tutardı da ondan. Babam korkunun en iyi öğretmen olduğuna inanırdı nedense. Doğru, korkunun öğrettiği bir şey vardır, o da doğruluğuna inanmadığın bir şeyi körü körüne kabul etmektir. Bu duruma göre, nefret ettiğin, bayağı bulduğun bir şeyi kabul etmek zorunda kalman, nefret ettiğin o şeyin tıpatıp aynısı olmak değil midir? O halde geri dönüşü olmayan bir korku yoludur bu. Çocuklar ancak bir tek korku altında tutulabilir, o da vicdanda duyulan korkudur. Çocuklar bir gün birer büyük insan olduklarında yaşam onlarda birtakım ürkütücü korkular uyandırırsa onların vicdanlarındaki yüreklendirici

korkuya bir kayaya çarparcasına çarpar ve gerilemek zorunda kalır.»

«Ailenin verdiği eğitimi biraz abartmıyor musun, Nikanor Sergeyeviç?» diye sordu Grişa. «Sözgelimi annem babam bana hiçbir kötü şey öğretmediler, çocukluğumda korku nedir bilmedim. Ama evimizin avlusundan dışarı adımımı atar atmaz korkmaya başladım. Çünkü sokaktaki kopuklar bıçaklarla oynuyorlardı, sarhoşlar yerlerde yatıyordu, adım başı sövgü işitiyordum, komşu komşuyu saçından tutup sürüklüyordu. Ben böylesini evimde kesinlikle görmemiştim. O zaman sokaktakilere benzemediğimi anladım, içimde bir ürküntü uyandı. Dikenli kelotları yanında saksıda yetişmiş ıtır çiçeği gibiydim. Bir keresinde muhallebi çocuğuyum diye bir güzel sopa çektiler bana. Öyleyse zayıf görünmemeliydim, ben de bir bıçak edindim, külhanbeyi tavırları takındım.»

«Nasıl tavırlar yani?» diye sordu yerbilimci genç.

«Pantolonunun paçasını çizmenin içine sokmadan dışarda bırakırsın, çizme konçlarını da kıvırırsın; onun gibi şeyler işte... Bir keresinde eve geldiğimde sabah olmak üzereydi, ilk kez votka içtiğim için harman yerinde kusmuştum. Bahçede belime değin soyundum, bir koca soğuk suyu başımdan aşağı boca ettim. O sırada annem geldi yanıma, «Grişa, göğsündekiler nedir öyle?» diye sordu. Baktım, tüm göğsüm mor beneklerle, emme izleriyle kaplı, ama kimin yaptığını bilmiyorum. On yedisinde ya vardım, ya yoktum. Annem oradan ıslak bir paçavra kaptığı gibi suratıma vurmaya başladı, ilk kez dövüyordu beni. O anda sokaktan öğrendiğim sövgülerden biriyle karşılık verdim. Annem ağlamaya başladı: 'Grişa, babanla ben sana bunları mı öğrettik?' diye. Kuşkusuz böyle bir şey öğretmemişlerdi, ancak onların öğrettikleri başka öğretmenlerin verdiklerine karşı koyamamıştı.»

Tihon Tihonoviç'in kaşları çatıldı.

«Sen de kendine hep kötü öğretmenler seçmişsin, oğlum! Sokakta hiç iyisine rastlamadın mı?» dedi.

«Rastlamasına rastladım da, böyleleri çok can sıkıcı oluyorlar, kısa sürede kabak tadı veriyorlar. Kimi zaman da iyisini, sıkıntı vermeyenini bulduğunda onu Tanrı katına yüceltmeye kalkıyorsun. Ama bir gün adamın küçük bir kusurunu görüp, ağzından çıkan ulu sözlerle bağdaştıramayınca Tanrı katına yücelttiğin kişi çürümüş bir ağaç gibi devriliveriyor. O zaman yüce sözlere karşı bir kuşku uyanıyor içinde, hepsi aldatmacaymış gibi gelmeye başlıyor. 'Başkasına verir telkini, kendi yutar salkımı,' diye düşünüyorsun. Oysa kötü öğretmenler telkinden zorlamadan uzak; davranışlarıyla özgür, ilginç kişi etkisi bırakıyor üzerinde. Böylece onlara öykünmeye başlıyorsun. On sekizimde bıçak oyunlarına paçamı kaptırmam bunun sonucudur. Çok şükür, kimseyi öldürme fırsatı çıkmadı. Ama 'Korkak diyecekler' diye öldürebilirdim de.»

Tihon Tihonoviç, kırmızı yabanmersini şurubuna biraz 'esans' koydu.

«Aman canım, sen de! Kendine fazla kara çalmıyor musun? Al şunu, iç bakayım! Kabadayılık dönemini başarıyla atlatmışsın, katil olacağın yerde iyi bir adam olmuşsun. Herkes şimdi sana saygı duyuyor.»

«Beni kurtaran korkudur, katil olmak korkusu. Daha önce hapse düşmüştüm; hem de sokak kabadayılarının değil, gerçek katillerin arasına. Bana öğretmenlik taslayanlara bile rastladım. Onlara benzeyeceğim korkusu daha o zaman yerleşmişti içime. Biliyorum, annemin ıslak bezle dövmesi yetmezdi bana, lanetlemeye kadar vardırırdı herhalde.»

Nikanor Sergeyeviç, «İşte yüreklendirici korku diye ben buna diyorum,» dedi. «Gene de asıl kaynağı aile eğitimindedir. İnsanlar öyle garip yaratıklardır ki, kimisi ak enerjiyle, kimisi de kara enerjiyle bir adamı tepeden tırnağa değiştirmeye çalışırlar. Ne yazık ki, ak enerji bunda pek başarıya ulaşamamıştır; iyi ki kara enerji de ulaşamamış. Eğer tüm insanlar el ele verip çocuklarını yüreklendirici korkuyla, yani vicdanda duyulan korkuyla eğitmek için uğraşırlarsa işte o zaman en büyük devrimi gerçekleştirirler.»

Tihon Tihonoviç'in suratı asıldı.

«Ne demek bu? En büyük devrim Ekim Devrimi değil mi?»

«Şimdilik en büyük olanı o... Köhne kulübemizden yeni evimize taşınırken yalnız yastıkları, bohçaları elden geçirmekle kalmayız, gömleklerimizin dikiş yerlerine kadar bakarız; yeni evimize bit, pire, tahtakurusu götürmeyelim diye. Ben korkuyu köhne kulübemden taşımış bir adamım, içimdeki tahtakurularını üzerine gaz döküp yakmak istediysem de öldüremedim. Korku, sinsi tahtakurularına benzer; kanını eme eme beslenince tahta yarıklarına gizlenmiş cırcırböcekleri gibi cırcır edip durur, sen de tatlı cırıltısından köşende rahat rahat uyursun. Neyse ki, şimdi çocuklarımız böyle korkuları bilmiyorlar, gene de vicdanlarındaki korku yetersizdir.

Nikanor Sergeyeviç bu sözlerden sonra bir bardak «esans» daha yuvarladı, sonra som salamurasından aldı, yerbilimci gence döndü.

«Benim genç kuşağa sokurdandığımı sanma sakın. Aslında gençler bizlerden daha iyidir. Çok mu iyi, diyeceksiniz... Gönül isterdi ki, çok iyi olsunlar. Biz eskilerden iyi olan ne varsa hepsini alın, tahtakurularımıza dokunmayın ama... Adın neydi, oğul?»

«Seryoja Laçugin.»

«Hemen söyleyeyim, soylu ailelerden kalma bir soyadı değil seninkisi. Baban ne iş yapar?»

«Glasiyoloji profesörüdür.»

«Ne demek o? Biyoloji, fizyoloji, psikoloji, zooloji nedir, bilirim, ama bunu hiç duymadım.»

«Buzulları inceleyen bir bilim dalıdır.»

Nikanor Sergeyeviç düşüncelere daldı.

«Her şey buzulla başladı, belki buzullarla da bitecek. Bundan anlaşılıyor ki, çok yararh bir bilim glasiyoloji... Peki, babanın babası neciydi?»

«O da Putilov'un(*) fabrikalarında çalışan, sonra kızıllar cephesinde savaşmış bir işçiydi.»

(*) O dönemde büyük bir fabrikatör. (Ç.N.)

Tihon Tihonoviç oturduğu yerde sevinçle kımıldandı.

«Ya, gördünüz mü, torunu da yerbilimci olmuş! Ekim Devrimi'nden önce böyle şeylere rastlanır mıydı?»

«İtiraz eden kim?» dedi Nikanor Sergeyeviç. «Gerçekten yoktu böyle şeyler. Gerçi Lomonosov(*) da bir köylü çocuğuydu, çarlık zamanında en yükseklere çıkmasını bilmiştir.»

«Öyle, öyle... Büyük Petro'nun piçi olunca işler kolaylaşır...»

Tihon Tihonoviç o anda birdenbire uyduruverdiği bu önemli kanıtla Nikanor Sergeyeviç'i mat ettiğine seviniyordu.

«Petro'nun ne haltlar karıştırdığını bilemem artık,» dedi Nikanor Sergeyeviç. «Gene de bence Rus aydın zümresinin temeli Puşkin'e dayanır. O zamanki nasıl bir aydın zümresiydi? diyeceksiniz. Elbette soyluların oluşturduğu bir aydın zümresiydi. Köylü kısmının kölece hizmetine güvenemedikleri için çocuklarının bakımını bile Fransa'dan getirdikleri eğiticilere bırakırlardı. Okudukları kitaplar gene çeşitli yabancı dillerde yazılmıştı. Dekabrist hareketi(**) bir anlamda köylülerin yararına yapılmış bir devrim girişimiydi. Cahil köylüler ekip biçmeseler soyluların çocukları Fransızca kitap alıp okuyabilir, böylece özgür düşünceye kavuşabilir miydi? İşte bu bakımdan soylu kökenli aydınlar ağzı var, dili yok köylülere karşı borçlarını ödemek istediler. Ancak soylu aydınlar bir avuç bir şeydi. Bir avuç insan ne yapabilir? *Nedelya (Hafta)* gazetesinde okumuştum, Aleksandr Sergeyeviç Puşkin zamanında kitaplar topu topu 3.000 adet basılırmış, oysa şimdi öyle mi? Basım sayısı milyonlara varıyor.»

(*) Mihail Vasilyeviç Lomonosov (1711-1765) dünya çapında üne sahip ilk Rus bilgini, ozanı, ressamı, tarihçisi... (Ç.N.)

(**) Çoğunluğunu 1812'de Napolyon'a karşı Anayurt Savaşı'na katılmış subayların oluşturduğu aydınların girişikleri bir ayaklanma/darbe hareketi. Hareketin amacı mutlakiyetin kaldırılması, meşrutiyetin getirilmesi, toprak köleliğinin kaldırılmasıydı. 1825'de gerçekleşen bu başarısız hareket sonunda 5 kişi asılmış, birçok aydın aileleriyle birlikte Sibirya'ya sürgün edilmişti. Rusya'da kentsoylu kökenli ilk devrim girişimi olup bundan sonraki hareketlere esin kaynağı olmuştur. (Ç.N.)

Grişa güldü.

«Herkesin Puşkin'i anladığını mı sanıyorsun sen şimdi? Portakal alır gibi kapışa kapışa kitap satın alıyorlar, ama bu, onların hepsini anladıklarını göstermez. Bizim depoda görevli kız yeni eviyle ilgili olarak bana ne söyledi, biliyor musun? 'Bak, Grişa, *Lola* marka, Mısır yapısı iki kişilik bir karyolam, takımı taklavatı biraz eksik ama *Gdansk* marka, Polonya işi bir mutfak ocağım var. Kitaplığım bile Çekoslovakya'dan gelme. Raflardaki boşluğu kendi elimle ölçtüm, tam bir metre yirmi santimlik daha kitap alabilirim,' dedi.»

«Doğrudur dediğin. Kitaplık kalıcı bir şeydir, o okumazsa çocukları okurlar, yetişirler. Puşkin'in çağındaki aydınlar seçkin bir zümreyi oluşturuyorlardı. Eğer belleğim beni yanıltmıyorsa Ekim Devrimi'nden önce halkın okur yazarlık oranı yüzde yirmi beşti ancak. Oysa şimdilerde okuma bilenlerin sayısı kat kat fazladır. Öbür türlü, devrim yerine oturmazdı zaten. Lenin de o aydınlardan biriydi. Sonra aydınlarımızın başına neler geldi dersiniz? Birçoğu İç Savaş'da hem kızılların, hem de beyazların safında öldüler. Pek çoğu ülkedeki olayları anlamadıkları için yaban ellere kaçtılar. Geride kalanlar bildiğiniz o yıllarda kırıma uğradılar, sonra Alman'a karşı savaşta kayıplar verdiler. Ancak köylümüz gibi aydınlarımız da dokuz canlıdır. Tümüyle yitmediler, yitmek şöyle dursun, sayıca çoğaldılar. Putilov'un fabrikasında çalışan işçilerin çocukları profesör oldu, glasiyoloji bilimiyle uğraşıyorlar. Yalnız bizim ücra Zima'mızı ele alırsak, kaç kişi yüksek öğrenim bitirdi, biliyor musunuz? Tepkili uçakların ilk denemesini yapan kim? Bizim Zima'dan çıkan Grinçik değil mi? *Ruslar savaş istiyorlar mı?* şarkısını besteleyen kim? O da yüksek öğrenimini tamamlamamış, yolunu bulamamış biri olmakla birlikte Zimalı bir genç. Şimdi artık okuma yazma bilmeyen kalmadı, eskiyle karşılaştırılırsa büyük bir utkudur bu.»

Yuvarladığı yeni bir bardak «esans»tan başı dönen yemiş bölge sorumlusu gururla, «Okuma yazma bilmeyenler diye bir sınıf kalmadı ülkemizde!» dedi.

Nikanor Sergeyeviç konuşmasını sürdürdü:

«Ancak okuryazarlık, kültür birdenbire, koşarcasına gelmez bir ülkeye. Ben bu geçkin yaşımda yığınla kitap aldım, her türden büyük yapıtları okuyorum, ama aydın olmakta geç kaldığımı da biliyorum. Ne yaparsın, yabancı ressamın tablosundaki kadın çok geç gülümsedi bana. Gerçek aydın ancak okuryazarların üçüncü göbeğinden, kültürü parça parça almayıp o kültürü hava solur gibi soluyanlar arasından yetişir.»

Grişa atıldı:

«Bir dakika, Nikanor Sergeyeviç! Sen Gorki'yi yabana mı atıyorsun? Ekmekçi çıraklığı yaparak yetişti diye onu aydın saymayacak mıyız?»

«Gorki bir istisnadır. İstisnalar kuralı bozmaz.»

Yemiş sorumlusu tedirginlikle kıpırdandı.

«Dur hele sen! Sözü nereye getirmek istiyorsun bakayım? Demek istediğin, bizim aydınlarımızın aydın olmadığı mıdır?»

«Onu demek istemiyorum, Tihon Tihonoviç.»

Bunu uzlaştırıcı bir tavırla söyleyen mantar toplayıcısı bir eline içinde balık çorbası bulunan derin tabağı, öbür eline de üzerine ekmek dilimleri konmuş, çiçek işlemeli teneke tepsiyi aldı.

«Şu tepsi tabağa göre ne kadar yayvan, görüyorsunuz. Eğer elimdeki çorbayı tepsiye dökersem genişçe yayılır, kaşıkla almak zorlaşır. Bir kaşık çorba bile içemezsiniz. Benim demek istediğim, Rusya'mızda aydınlar zümresinin yaygınlaştığı, ülkemizin tüm yüzeyini kapladığıdır; buna karşılık derinliği şimdilik yeterli değil.»

Grişa, depo görevlisi kız hakkında söylediklerini unutmuşçasına sinirlendi.

«Peki, Gagarin'e, nükleer denizaltılarımıza, burnumuzun dibindeki Bratsk hidroelektrik santraline ne buyurulur? Aydınlarımızla birlikte işçi sınıfımız olmasa bunları kim yapacaktı?»

«Bratsk hidroelektrik santralini kendimiz yaptık, o doğru, ama teknik iştir bütün bunlar. Puşkin'imize gelince, Puşkin gibi bir ozan yetiştirmedik henüz. Ve *Ogonyok* dergisinde resimlerini gördüğümüz süt sağıcı kızlarımızdan hiçbiri yabancı ressamın tablosundaki o kadın gibi gülümsemesini beceremiyor daha...»

Yemiş sorumlusu homurdanmaya başladı:

«Şunun yediği naneye bak! Hımmm... Yabancı hayranlığından kurtulamıyorsun anlaşılan...»

Mantar toplayıcısı güldü.

«Niçin yabancı hayranlığı olsun? Anamalcılığa yabancı kökenli sömürgenliğe hayranlık duymuyorum ki ben! Yabancı bir ressamın emek vererek yarattığı gülümsemeye duyduğum büyük yakınlık bence hiçbir zaman yabancı hayranlığı değildir. Babamın perçeminden çekerek öğrettiği anamalcılık -ne denli küçük bir anamalcılık da olsa- aşağılık bir şeydi, bunu bilmiyor muyum sanıyorsun? Ayrıca Amerikalılar'la birlikte bira içerken tüfek harbisiyle ölesiye adam dövdürten Kolçak'ın subaylarının dönemini, İç Savaş'taki sömürgenlik dönemini de yeterince tanıdım sayılır. Onların ne biçim aydın olduklarını iyi bilirim. Yeni aydınlarımız konusunda yüreğim yanıyorsa bunun nedeni, kendim bir aydın olamayışım, benim yapamadığımı onların yapmasını istememdir. Aydınlarımızın yaygınlığı bakımından anamalcı ülkelerin hepsine taş çıkartırız. Ancak derinliğimiz yetersiz. Eğer kazandığımız bu genişliği derinleştirirsek, üçüncü göbekten insan toplulukları arasında aydınları en bol ülke biz oluruz.»

Yaşlı mantar toplayıcısı böyle diyerek «esans» bardağını utku kazanmışçasına başına dikti.

Yemiş sorumlusu ahlayıp oflamaya başladı.

«Nikanor, senin kafanın içi karmakarışık, biliyor musun? Kâh kapkara görüyorsun her şeyi, kâh tozpembe. Sonuçta akla kara karışacağı yerde karayla pembenin karışımı bir şey çıkıyor ortaya. Senin dediğin gibi olursa çifti kim sürecek, tezgâhta kim çalışacak?»

«Amma da yaptın, Tihon Tihonoviç! Gene aydınlar çalışacaklar. Yalnız profesörler mi aydın olurlar? Köylüsü de, işçisi de öyle olabilirler... Eğer bir adam kendini aydın sayıp burnunu havaya dikerse ona aydın mı diyeceğiz?»

Grişa kararlı bir sesle onu onayladı:

«Bu konuda size tümüyle katılıyorum, Nikanor Sergeyeviç. Hiç unutmam, bir gün İrkutsk'tan konferans vermeye gelen bir adamı arabayla götürüyordum. Adam iyice kafayı çekince...»

Yemiş sorumlusu parmağını sallayarak ona gözdağı verdi:

«Sakın içki düşkünlüğünü aydın olmamakla bir tutmaya kalkma!»

«Ben sözü içki içip içmemeye değil, adamın nasıl içtiğine getireceğim. Biri içer içer, sonra kendi halinde giderken su birikintisine yuvarlanıverir. Böylesinin kendinden başkasına zararı yoktur, yalnızca insanlık adına kötü bir görüntü sergilemektedir. Bir başkası efece sesini yükseltir, bir sürü gürültü koparır. Böylesini de anlayışla karşılarsınız, çünkü adam kostaklanıp kendini göstermek istemektedir. Bir adamın aklının köşesinde ne varsa içince en üste çıkar. 'Ayığın aklındaki sarhoşun diline vurur,' derler ya, işte o. Bizim konuk da önce uluslararası konular üstüne güzel bir konferans verdi; anamalcılığın bunalımını, gelişen ülkelerdeki gelişmeyi aydın bir kişi olarak açıklamaya çalıştı. Sonra birlikte ava, ördek avına gittik. Tersliğe bakın ki, tek ördek çıkmadı karşımıza. Orada kır ateşi yaktık, bir şeyler içtik, içince bizim bilim adamının dili çözüldü, birbirinden açık fıkralar anlatmaya başladı. Herifin anlattıkları yalnız açık saçık olmakla kalsa gene neyse, böylesini ben günahkâr da sık sık yaparım, ama bir türlü bayağılık akıyordu adamın tavırlarından. Benim gibi bir sürücü parçasına açık saçık fıkralar anlatarak bana yaranmaya; benim gibi halktan bir adam olduğunu, demokrat olduğunu göstermeye çalıştığını seziyordum. Kendisi söylüyor, kendisi kahkahayla gülüyordu. Ben hep susuyordum. Bunun üzerine, 'Sana öyle bir ta-

ne anlatacağım ki, gülmekten kırılacaksın!' dedi. Anlattı ya, inan olsun, eski rejimin pislikleri akıyordu adamın ağzından. Bir de, 'Nasıl, fıkrayı beğendin mi?' diye sormaz mı? 'Hayır, hiç beğenmedim. Anlaşılan, siz Sibiryalı değilsiniz,' dedim. 'Niçin soruyorsun?' diye karşılık verdi. 'Niçin olacak? Bizim yerli Sibiryalılar burada yaşayan bir yığın topluluk arasında birini ötekinden ayırmazlar, barış içinde birbirini gücendirmeden geçinirler. Ben 'Çıfıt' sözünü ilk kez hapishanede bir katilin ağzından duydum,' dedim. Benim hapiste yattığımı işitince yan yan baktı, ama bir bardak daha yuvarlayınca tüm çekinmesi, korkusu geçti. Birdenbire, 'Grişa, bana eti budu yerinde bir köylü karısı bulur musun? Kentlerdeki gözü sulu hanımlardan bıktım,' demez mi? 'Bakın, yoldaş konferansçı, ben kendim zampara bir adamım, ama bugüne dek kimseye pezevenklik etmedim. Ayrıca köylü karısına kıran girmemiş, gidin kendiniz bulun!' dedim. Eve dönerken kuş çiftliğinin önünden geçiyorduk. Bizim konferansçının avcılık hevesi kursağında kaldığı için hep fırsat kolluyordu. Bendin üstünde devlet çiftliğinin kazlarını görür görmez omzundaki tüfeği sıyırdığı gibi ateş etti. Ben tüfeği elinden hemen kaptıysam da iki tanesini haklamıştı. Gördünüz mü, herif aydın geçinip ne haltlar karıştırıyor?»

«Yok canım, böylelerine aydın denmez,» karşılığını verdi mantar toplayıcısı. «Ben bu tür fıkraları yalnız dükkân esnafından işittim; ne aydınından, ne köylüsünden, ne işçisinden... Pazar yerlerini saymazsak şimdi özel dükkânlar, kendi hesabına ticaret kalktı artık. Gene de sözde devlete hizmet ediyor görünenlerden kendi hesabına çalışanlar çıkıyor. Bu gibilerin gerçek yüzlerini araştır, sahte görünüşleri altında bakkalıyla, tuhafiyecisiyle, hırdavatçısıyla o eski dükkân esnafını bulursun. Ancak benim şansım varmış. Uzak Doğu'da gerçek aydınlarla karşılaştım; onların konuşmalarından yararlandım. Gerçek aydın halkla oyun oynamaz, halktan biriymiş gibi ikiyüzlülük yapmaz. Kendisi gibi biriyle konuşurcasına rahat konuşur, çünkü kendisi de halkın bir parçasıdır.»

«Halk nedir?» diye sordu yerbilimci genç.

«Halk diye topluluğun içindeki en iyi insanlara denir. En iyi olmak için de okumuşluk yetmez. Puşkin'in dadısı Arina Rodionovna, toprağı bol olsun, kendisinin okumuşluğu yoktu ama halktan biriydi, Puşkin'i de öyle yetiştirdi.»

Yemiş sorumlusunun yüzündeki kırışıklıklar tedirginlik içinde kıpırdanmaya başladı.

«Seni gene anlamıyorum, Nikanor. Söylediklerine göre bazen okumuşluk en iyisi, bazen de okumamış bile olsa iyi yüreklilik daha üstün.»

«İyi yüreklilik en başta gelir, ama o kişi kendini yetiştirmemişse zayıf kalır. Kötü adam, bilgisi arttıkça korkunçlaşır.»

Mantar toplayıcısı bu karşılığı verdikten sonra ev sahibine döndü:

«İvan Kuzmiç, senin torunu tümüyle unuttuk, hadi şimdi onun sağlığına içelim! Aslında unutmuş sayılmayız, deminden beri bütün konuşmalarımız onunla ilgili. Dilerim, minik afacan büyüyünce okumuş, iyi bir insan olsun. Şimdi bitişik odada annesinin göğsüne dudaklarıyla yapışan bu yavru kimdir? Geleceğin Rusya'sı!»

«Rusya» sözünü işitince yemiş sorumlusu başını silkti, kendine bir bardak «esans» daha doldurdu, bunu tepesine dikerek, iri bedenine uygun kaçmayan incecik bir sesle bir şarkıya başladı:

Göçmen kuşlar uçarlar...

Grişa, tiz notaları kadife yumuşaklığındaki sesiyle çıkararak ve şarkı söyleyişine kendi de hayran kalmışçasına ona katıldı:

Ne Türkiye kıyılarını isterim,
Ne Afrika kıyılarını görmeyi...

Yemiş sorumlusu sanki kendi pek gençmiş gibi ev sahibiyle mantar toplayıcısını göstererek; «Bunlar yaşlı, böyle bir şarkıya katılmamalarını anlarız. Ama sen ne diye söyle-

miyorsun, yerbilimci arkadaşım? Yoksa sana da şarkı mı eski geldi?» dedi.

«Sözlerini bilmiyorum. Ama ben olsam Türkiye'yi de, Afrika kıyılarını da görmek isterim.»

Yemiş sorumlusu parmağını salladı.

«Ah, siz gençler yok musunuz! Hangi şarkıların sözlerini biliyorsun bakayım? Tvistlerin mivistlerin, değil mi?»

Mantar toplayıcısı söze karıştı:

«Gençlere dokunmak yok, Tihon Tihonoviç. Şimdi ben başlayınca bahse girerim o da bize katılacaktır.»

Yaşamın yeterince örselediği bu ufak tefek adam ayağa kalktı, ağzından dökülmeye hazır sözlerin varlığını hissetmişçesine elinin tersini dudaklarında gezdirdi. Kuş gagası gibi sivri burnunun süslediği, yılların buruşturduğu yüzünden bir coşku dalgası geçerek tüm kırışıkları sildi. Cılız omuzları dikleşti birden. Seyrek sakallı çenesi gururla havaya kalktı, sanki söyleyen o değilmiş de onun içinde bir başkasıymış gibi, genç, gür bir sesle şarkıya katıldı:

Şanlı göl, kutsal Baykal!

Grişa da ayağa kalktı, sesi daha bir gürleşti:

Som fıçısı gibi balıkla dolu, şanslı gemi!

Elinde bir som kuyruğunu sallayan Tihon Tihonoviç gözyaşlarını kadehine akıtarak bağırdı:

Ey öfkeli poyraz, kabart dalgaları!

Deminden beri yerinde sessiz oturan İvan Kuzmiç doğruldu; sıkıntılı, boğuk sesiyle eski günlerini anımsamaya çalıştı:

Yiğidin gideceği yer ha şurası!

Yerbilimci genç pek güzel olmasa da içtenlikle katıldı şarkı söyleyenlere. Demek sözleri biliyormuş...

Ağır zincirleri taşıdım uzun yıllar...

Nikanor Sergeyeviç'in gözlerinde bir sevinç parıltısı çaktı. «Ya, Sibirya şarkımızı biliyor bu genç! Tihon Tihonoviç, ne diye tvisti başına kaktın?» Bu düşünceyle delikanlıyı sol koluyla kucakladı, sağ elini de yumruk yapıp bilinmez birine doğru salladı.

Dolaştım yıllar boyu Akutay dağlarında...

Grişa, yemiş sorumlusunun ne de olsa amiri sayıldığını tümüyle unuttu, onu kollarıyla sarıp kurnazca göz kırparak sesinin tüm zenginliğini ortaya koydu:

Yaşlı serseri hapisten kaçmama yardım etti...

Yemiş sorumlusu kendisi için ah çekercesine onu izledi:

Özgürlüğü hissedince canlandım yeniden...

O sırada Ksyuta göründü kapıda, gözlerini ovuşturarak ve sert görünmemeye çalışarak parmağını dudağına koydu. Bebeğe duydukları saygı dolayısıyla şarkı söylemeyi kestiler.

Bunun üzerine İvan Kuzmiç Belomestnıh şunları söyledi:

«Şimdi hepimiz birlikte şarkı söylediğimiz gibi bütün insanlar da yeryüzünde uyum içinde yaşasalar ne iyi olurdu! Şurada çok şey konuşuldu, tartışıldı. Ben güdük aklımla hepsini anlamadım, kiminizle de aynı görüşü paylaşmadım, ama önemli olan bu değil. Asıl önemlisi, insanların rahatça konuşmaları, kendi düşüncelerinden korkmamalarıdır. Eğer düşünceden korkulursa yeryüzünde düşüncenin adı bile kalmaz. Çok teşekkürler, değerli konuklarım, bana bir torun armağan getirdiniz. Büyüyünce hangi mesleği seçer bilmem, ama adam olsun yeter. Deminden beri konuşmala-

rınızda bir konuya değinmediniz, ona da ben değineyim: Savaşlar artık hiç olmasın. Savaş insanı iyilikten de, kültürden de uzaklaştıran bir beladır. Yüzyıllar boyu Mamaylar'la savaştık, ne kazandık bundan? Sonra başka ne savaşlar oldu! Beni ele alırsak üçünün tozu daha çizmelerimde duruyor, o yüzden kendimi biraz harcanmış sayıyorum. Bende iyilik ararsanız yeterince bulamazsınız, hele kültür aramaya hiç kalkmayın. O nedenle hoş görün beni. Kızım, Ksyuta sen de kusura kalma. Barış biz yaşlı insanlara da gerekli, artık iyi seçmiyor ama gözlerimiz daha güzel bir yaşam görmek istiyor. İçerde yatan yumurcağa barışın ne derece gerekli olduğuna gelince; o, bundan şimdi pek anlamaz, onun yerine biz anlamak zorundayız. Halklar arasında barışın gelişmesi için önce insanlar arasında anlaşma olmalıdır. Bir bakıyorum da birbirimizle boş yere savaşıp duruyoruz. Eğer entipüften nedenler yüzünden savaştığımızı anlarsak savaş mavaş kalmaz insanlar arasında.»

Yemiş sorumlusu, «Barış için!» diye bağırarak yaşlı Belomestnih'ın göğsüne atıldı. «Ah, İvan Kuzmiç, ben de tıpkı senin gibi düşünüyorum. Hepimiz, hepimiz senin gibi düşünüyoruz. Kim başka türlü düşünebilir ki? Ah, şimdi ben ne yapacağım?»

Sözleriyle anlatamadığı coşkunun etkisiyle hüngür hüngür ağlamaya başladı, sonra sofra başında oturduğu yerde, başı lahana turşusu tabağına düşerek sandalyesinde uyuyakaldı.

Grişa'yla yerbilimci genç gidip ot ambarına yattılar. Yarıklar arasından sızan rüzgâr otları kımıldatıyor; hareket gelen kuru otlar bir canlı varlık gibi soluk alırcasına hışırdarken orada yatan insanlarla düşüncelerini paylaşmaya çalışıyor, ama bunu başaramıyorlardı. Suyu çekilmiş bir kuyunun tapıncağı rüzgârdan gıcırtılar çıkarıyor, çok yoruldukları halde insanlara ışıklarını saçmayı sürdüren yıldızların altında durmadan uzun boynunu sallıyordu. Yıldızlar daha uzun yıllar insanlara ışık saçmak zorundaydılar. Çünkü insanlar yerçekiminden dolayı aşağı eğilen başlarını arada bir

kaldırıp onlara bakabilmeli; yeryüzünde gülünçlükler ve hüzünden, bayağılıklar ve iyilikten, ölümden ve yaşamdan başka bir evrenin sonsuzluğu bulunduğunu da düşünebilmeliydiler.

Mantar toplayıcısını köşe odadaki, dört ucunda nikel yuvarlaklar bulunan gıcırtılı bir karyolaya yatırdılar; İvan Kuzmiç gaz lambasını tutunca adamcağız karyolanın tam tepesinde kendi yaptığı kuğu resmini gördü. İçinde bir hüzünle, «Buraya da uçup gelmişler,» diye düşündükten sonra derin bir uykuya daldı. Ancak uyur uyumaz bir düş görmeye başladı. Sözde Japon Kuroda'yla birlikte olağanüstü bir ormanda bulunmaktaydılar. Ormanda adam boyunda dev mantarlar bitmişti. İkisi hızarın uçlarından tutup mantarlardan birinin, bir insanın kucaklayamayacağı genişlikte gövdesini kesmeye başlıyorlardı. Dev mantarı kestikten sonra Grişa'nın kamyonetiyle Hiroşima'ya götürecek, insanlar kendi yaptıkları başka korkunç mantarlardan (*) utansınlar diye bu dev mantarı göstereceklerdi...

Ama minik adam herhalde henüz düş filan görmüyordu, çünkü onun daha hiçbir geçmişi yoktu, geçmişi olmadığı için düşleri doğuran anıları da yoktu.

9

Seryoja Laçugin herkesten önce uyandı. İvan Kuzmiç'in, Grişa'yla ikisinin üstüne örttüğü koyun derisinden gocuğunu, uykusunda onun üstünden çekip alan sürücü, şimdi yanında fosur fosur uyumaktaydı. Artık ışıklarına gerek kalmayan yıldızların parlaklığını bastıran gökyüzünün göz kamaştırıcı bir maviliği vardı, tayganın bir ucundan başını göstermiş bulunan güneş ağır ağır yükselerek kıpkızıl ışıltılar saçıyordu.

Seryoja sürücüyü uyandırmamaya çalışarak ot yığınının üstünden yavaş yavaş aşağı sıyrıldı, ambardan dışarı çıktı.

(*) Atom bombası atıldıktan sonra havaya yükselen dumanı dev bir mantara benzemektedir. (Ç.N.)

Sabah çiylerinin toprağı örttüğü serin bir hava vardı dışarda; insan yaşamın sürüp gittiğini hemen hissediyordu. Seryoja bir bloknot yaprağına, «Konukseverliğiniz için çok teşekkürler. S. Laçugin» diye yazdıktan sonra kâğıdı evin kapısının yanındaki, hamut asılı çiviye taktı, ayaklarının dibinde dostça kıvranıp yatan Çarli'nin boynunu okşadı, dış kapının demir tokmağını tıkırdatmamaya özen göstererek sessizce sokağa çıktı.

Araştırma ekibinin karargâh kurduğu yere kırk kilometre kadar yol vardı daha, hava kararmadan oraya ulaşabilmek için hızlı adımlarla yürümek gerekiyordu. Ancak insan yirmi yaşlarındaysa adım atışları kolaydır; bastığı yerler ayaklarını aşağı çekmek şöyle dursun, bir sonraki adım için yukarı iter gibidir. Seryoja'nın havayolları çantasında Saint-Exepury'nin romanından başka araştırma ekibinin Zima istasyonunda bir aydır biriken mektupları, telgrafları, özel bir mektupla mermi paketleri vardı. Cebindeki izci çakısını saymazsak Seryoja'nın yanında bir tek silah bile bulunmuyordu. Ancak taygayla baş başa oluşu, yüreğini, attığı adımlarla ve düşünceleriyle birlikte büyüyen bir erkeklik gücüyle, insana sevinç veren bir güven duygusuyla dolduruyordu. Seryoja'nın, yaşadığı dünyayla ilgili deneyimi fazla değildi, ama bir gencin ufak çaplı deneyimi bile tüm insanlığın deney birikimine bir katkı sayılır ve başkalarının deneyimlerine gene de benzemez. Belaya Zaimka'da bıraktığı insanları düşünürken, «Birbirinden apayrı, ne güzel insanlar bunlar! Yaşlı mantar toplayıcısını başlangıçta kendisiyle mantardan başka bir şey konuşulmaz, can sıkıcı, bunak bir emekli diye değerlendirdiğime göre, yaşam hakkında ne kadar az şey biliyorum!» diye geçirdi içinden. Gerçekte Nikanor Sergeyeviç Barhotkin'in yaşam öyküsünün hepsini bilmiyordu, yemiş bölge sorumlusunun yaşam öyküsünü de... Eğer bilseydi, büyük harfle başlayan Tarih küçük harfle başlayan tarihlerden oluştuğu için, daha derin düşüncelere dalardı.

Seryoja'nın yürüdüğü yol, onu, ırmak kıyısında kurulmuş tek sokaklı Şelaputinki köyüne getirdi. Köyün çoğu sağlam görünen evlerinin terk edilmiş bir hali vardı, çünkü pen-

cereler dıştan çapraz tahtalarla çakılarak öylece bırakılmıştı. Gene de tek tük insana rastlamyordu. Uzaktan, sırtında sırıkla kova taşıyan, ayakları lastikli bir kocakarı çıktı. Kadın yolu karşıdan karşıya geçecekken Seryoja'yı görerek durdu, şunları söyledi:

«Biraz bekle, delikanlım. Sırığın ucundaki kovalar boş... Geçersen yolun açık olmaz...»

Seryoja onu dinleyip durdu.

Lastik ayakkabılarını tozlar içinde şıkırdatarak yürüyen kadın yosunla kaplı, o yüzden soluk yeşil renkli, çatı biçiminde tahta kapağı olan kuyuya yaklaştı; zinciri şakırdata şakırdata loş derinlikten iki kez su çekti, dolu kovaları sırığın iki ucuna şıppadak taktıktan sonra gerisin geriye yola doğru yürüdü, tam ortaya gelince Seryoja'ya gülümsedi.

«Geçebilirsin, yiğidim... Yolun açık olur artık...»

Seryoja da gülümsedi; az önce kovadan dökülen, ama henüz yolun tozlarınca emilmeyen su damlacıklarına basarak, içinde gizemli duyguyla yürüdü.

O Seryoja'yı tanımasa da, Seryoja bu kocakarıyı tanırdı. Köye bunca yerbilimci gelip gittiğine göre kadının onu tanımaması olağandı. Kocakarı, oğulları onu bırakıp başka yerlerdeki yapı işlerinde çalıştıkları için, Şelaputinki'den geçenleri evine gece yatısına alır; Tanrı göstermeye, hiçbirinden para istemezdi. Bir keresinde onun evinde, tahtalarla ayrılmış bir bölmede bakılan danasıyla yan yana bir gece geçirdikten sonra, Seryoja erkenden avluya çıkmış, her sabahki idmanını yapmaktaydı. Kadın elinde bir paçavrayla geliverdi, bir yandan istavroz çıkararak korkuyla ona bakmaya başladı.

«Ne yapıyorsun, yavrum? Yoksa bir hastalığa filan mı yakalandın? Gerçi düşüren bir hastalık(*) var, onu bilirim, ama sıçratanını hiç görmedim.»

Seryoja güldü.

«İdman yapıyorum, nineciğim. Jimnastik, jimnastik...»

(*) *Paduçaya*: «Sara hastalığı» bu anlama da gelir. (Ç.N.)

«Cimlastik ne işe yararmış, yavrum?»

«Kasları geliştirmeye yarar.»

Kocakarı yanına geldi, kolunu uzattı.

«Değ şu koluma hele. Korkma, korkma, bir şey olmaz.»

Seryoja kadının bükülü kolunun dirsekten yukarısına dokundu; giysisinin altında küçük, ama demir gibi sert bir topağa değdi eli. Kadının, yaptığı işlerin ve zamanın çarpıltıp bozduğu parmaklarıyla bağdaşmaz nitelikte bir pazusu vardı.

«Demek oluyor ki, oğul, ben senin cimlastiğinle sabah akşam bostanda, tarlada uğraşıp duruyorum ama bacaklarım daha sıçramayı akıl etmemiş...»

İşte böyle bir kocakarıydı o.

Seryoja köyün tüketim mağazasına yaklaşmıştı ki, içerden gene sırtında sırıkla bir adam ansızın karşısına çıkıverdi. Ancak bu kez kovalardan su yerine koyu kırmızı damlalar dökülmekteydi. Kovaları taşıyan adam yükünün ağırlığından çok, başka bir nedenden dolayı sallana sallana yürürken, sönmeye yüz tutan sigarasını hüp hüp hava çekerek tutuşturmaya çalıştırıyordu. Seryoja merak ettiği için sordu:

«Nedir bu kovalardaki sıvı, amca?»

Köylü gülerek ondan yana yalpaladı, sonra kahkahayı bastı; işte bu sırada ağzındaki sigara kovalardan birine düştü.

«Bu mu? Surat çarpıtan deriz, biz buna.»

İzmariti iki parmağıyla tutup kovadan çıkardı.

«Neyse, tütünle daha sert olur.»

«Neymiş surat çarpıtan dediğiniz bu şey?»

«Şarap, oğul, şarap. Adını biz böyle koyduk. Fıçılar içinde Moldavya'dan geldi. Aslında iyiymiş; besbelli, gelirken biraz ekşimiş. İçiyorsun, içiyorsun, bir şey anlamıyorsun. Ama yarım kova içersen o zaman yolunu şaşırırsın. Başın çatlarcasına ağrımaya başlar, suratın çarpılır. İşte o yüzden surat çarpıtan dedik. Biraz tatmak ister misin? Dur, oğul, şurada bir maşrapa olacak...»

Böyle diyerek kovaları yere bıraktı, cebinden alüminyum bir maşrapa çıkarıp ceketinin eteğine sildi, sigara düşmemiş kovaya daldırdı.

«Al, iç.»

Seryoja içti; hafif buruk tadı olan, katıksız sek şaraptı bu.

«Yo, çok güzel. Bozulmamış,» dedi.

Adam onun söylediklerine inanmamıştı.

«Ya! Demek ekşimemiş? Tadı neden ekşi öyleyse?»

«Tatlı olmayan, ayrı bir şaraptır da ondan. Kuru(*) şarap derler buna.»

«Ama bal gibi ıslak işte! Nasıl kuru olur? Benimle dalga geçme, delikanlı!»

Parmağını salladıktan sonra sırığı yeniden omuzladı, yoluna devam etti. Giderken, «Herkes dalga geçiyor bizimle, herkes,» diye söyleniyordu.

«Adam sözlerime inanmadı,» diye geçirdi içinden Seryoja, ama onun bilgisizliği yüzünden böyle davranması karşısında kendini ondan üstün görmeyi de düşünmedi. Yabanyemişi yetişen bu yerlerde sek şarap içilmediğini, bu tür şaraptan anlayan birinin çıkmayacağını biliyordu. Buralarda votka içerler, adına «şarap» derlerdi; alkol gene alkoldü, içine alkol eklenmiş şarap, hangi renkte olursa olsun «kırmızı» adını alırdı. Seryoja neyse ki, kentlerde yetişmiş yaşıtları gibi insan aklının şarap, araba markalarıyla moda şarkı adlarını bilmekle sınırlandığını sanan, o yüzden yanılgıya düşen gençlerden değildi. Yabanyemişi yetişen bu yerlerde öyle çok kişiye rastlamıştı ki, bunlar onun çocukken öğrendiği konularda çok saftılar, ama onların daha çocukken bildikleri şeylerden kendisi gibilerin haberi bile yoktu.

Seryoja, Şelaputinki köyünden çıkar çıkmaz tayganın derinliklerine daldı. Ağaçların ötesinde sürekli çağıltısıyla ona yol gösteren ırmak boyunca yürürken, spor ayakkabıların tabanıyla yayvan yapraklı ağaçların köklerinin toprağın üstünde kabarıklığını hissediyordu. Irmaktan gelen bir

(*) Şarap için «sek» anlamında. (Ç.N.)

esintiyle hafif hafif sallanan ladin çalısı ve adaçayı çiçekleri iğne yapraklı ağaçların salınımlarıyla birlikte tayganın kendine özgü hışırtısını yaratıyordu; ormana sorsanız bu hışırtı onun öz sessizliğiydi. Tayga ormanı başka anlar da bilirdi. Gökten yağan yıldırımlar koskoca ağaç gövdelerini parçalayarak korkunç yangınlar çıkarırdı ya da boralar, fırtınalar kurt ulumasını andıran uğultusuyla ağaçlar devirir, kırardı. Kış günleri köy evlerinin üstüne öyle çok kar yağardı ki, sabahları kapıyı açmak için içerden baltayla kesmek gerekirdi.

Taygayı tanıyanlar, onun acımasızlığı üstüne birçok söylence üretmişler, türküler düzmüşlerdi, ama onlar tayganın güzelliklerini de bilirlerdi. Bu güzellikler, yabanyemişlerinin yeşile çalan pembe, tombalak meyvelerinde, kuşüzümü çalılarının donuk yeşil yapraklarında, kan kırmızısı alıç salkımlarında, yabanmersinlerinin koyu parlak dalları arasına gizlenmiş, kızıl renkli yemişlerinde, tayganın armağan ettiği bal tatlısı, çeşit çeşit meyvelerden birini gagasına kıstıran bir çalıhorozunun gürültülü kanat çırpışlarında kendini belli ederdi.

Seryoja, kapısını bir yolcunun dışardan, taze kesilmiş bir kütük parçasıyla bastırıp kapattığı kışlık bir barınağa doğru yürüdü. Onun da bildiği tayga kurallarına göre barınakta bir sonraki yolcu için her zaman bir şeyler bırakılırdı. Kapıyı açıp içeri girdi. Masanın üstünde ağzı yeni açılmış bir paket tuzla birkaç kibrit kutusu vardı; duvarda da güneşte kurutulup közlenmiş iki tane som balığı solungaçlarından çiviye asılı duruyordu. Seryoja balıklardan birini aldı, karşılığında çantasından çıkardığı bir paket mermiyi bıraktı. Sonra kapıyı dışardan gene aynı kütükle bastırarak kapattı; balığı ikiye bölüp onu közleyen adamın parmaklarından pullara sinmiş kır ateşi kokusunu içine çekerek yola koyuldu. Yürürken, yol kıyısındaki kuşüzümü çalısından bir salkımı eliyle sıyırıverip balıktan kopardığı bir lokmayla birlikte ağzına attı. Parmaklarının arasından avucuna yumuşacık dökülen kuşüzümü, serinletici, ekşimsi bir su olup ağzına yayıldı; orada, damağına yapışan incecik bir yapraktı.

Biraz ilerlemişti ki, üzerine granit bir kaya yatırılmış bir gömütle karşılaştı. Gömütün ucunda haç yoktu; ya hiç dikilmemişti, ya da sonradan kaybolmuştu. Kayayı örten yosunlar arasından Seryoja, «Timofey Şadrin, altın arayıcısı. 1902» yazısını okudu. Kayanın üstüne eğildi, parmağıyla yosunları kazıdı, ortaya yeni bir yazı daha çıktı. O da şöyleydi: «Hiç kötü iş işlemedi.» Yazılı kayanın soğukluğunu parmaklarının ucunda hisseden Seryoja gömütün başında bir süre dikildikten sonra yeniden yola koyuldu. Koltuklarının altında süzme tekneleri, ayaklarında yırtık pabuçlarıyla lanetli altın peşine düşmüş bir yığın insan buralarda yok yere ölüp gitmişlerdi. Bir an Seryoja'ya, altın tozu kurbanlarının ölümsüz, tedirgin gölgeleri ağaçlar arasında şimdi bile dolaşıyorlarmış gibi geldi. Bazen tek başlarına altın aramaya bu yerlere koşanlar, aralarından onların gömüt taşına yazı kazıyacak tek dostları kalmadığı için, geride bir iz bırakmadan öbür dünyaya göçerlerdi. Belki de onların hiçbir zaman bulamadıkları altın zerrelerinin parıltıları Seryoja'ya doğru uzanarak, ona yol açıklığı dileyen kocakarının kovasmdan dökülen su damlacıklarının ışıltısıyla birleşip sarmaş dolaş olmuşlardı.

Seryoja kendi kendine, «Hiç kötü iş işlemedi,» diye söylendi. Tanımadığı bir adamın tüm yaşamını en yalın biçimde anlatan bu sözleri hep aklında tutmak istiyor gibiydi. Bu yaşamla henüz başlangıcında bulunduğu kendi yaşamı arasında kopmaz bir bağın bulunduğunu hissetti içinde.

Seryoja bir kentte, «Rusya'yı şanlandıran» ulu kişiye adanmış bir anıtın duldasında büyümüştü. Komutanlar, devrimciler, yazarlar, bilginler adına dikilmiş daha nice anıtlar bilirdi. Onların büyüklüklerine gösterilen saygının taştan birer simgesiydi bu anıtlar. Ormanın ortasında bir gömütün üstüne yatırılan kaya parçasıysa, altında yatanın başka bir üstünlüğünü değil, yalnızca kötü bir iş yapmadığını, iyi bir insan olduğunu anlatmak için oraya konulmuştu. Yalnızca iyi bir insan olmak, anıt dikilmeye değer bir büyüklük müydü? Seryoja'nın yaşında kim tanınmayı, ünü düşünmezdi? Ama kaya parçasına rastladığı o gün Seryoja'nın üne kavuşmasıy-

la ilgili bütün istekleri söndü, yok oldu; «hiç kötü iş işlemeyen», yalnızca iyi bir insan olmayı istemeye başladı.

Tayga, onun yüreğini dolduran bu temiz duyguları sezmişçesine, tarihin çağıldayan anılarına benzer tekdüze bir uğultuyla ona karşılık veriyordu; çünkü içinde tüyler ürpertici ne olaylar taşırsa taşısın, tarihin anıları da temiz kalmayı sürdürmekteydi.

Seryoja birdenbire irkildi. Çalılar arasından hemen önüne bir ayı yavrusu fırlamıştı. Ayı yavrusu tedbirli olmayı düşünemeyen bir yaşta, tam delişmenlik çağındaydı; onun için korku nedir bilmiyordu. Yavru, karşısında donakalan Seryoja'ya sokuldu; ıslak kara burnuyla çocuksu meraklı gözleri ışıldayarak, homur homur homurdanarak gencin blucinine sürünmeye, dişleriyle paçalarını ağzına alıp gevelemeye, arkadaşça tırtıklamaya başladı. Seryoja anlatılanlardan biliyordu: Yakınlarda bir yerde yavrunun anası da bulunurdu, onunla karşılaşmak hiç de hoş bir şey değildi. O nedenle izci çakısını cebinden çıkarıp ağzını açtı, ama yerinden hiç kıpırdamadı. Derken, az ilerde akdikenler hışırdadı; çalılar arasından kocaman bir boz ayı, tüylerine bir sürü diken yapışmış olarak ortaya çıktı. Çıkar çıkmaz durdu; Seryoja'nın gözlerinin içine öfkesiz, soran gözlerle bakmaya başladı. Sonra dolanıp Seryoja'nın arkasına geçti. Orada bulunması en tehlikelisiydi. Seryoja onun hırıltılı soluğunu işitiyor, kokusunu hissediyordu. Hiç kıpırdamadı, öylece durdu. Ayı arkasından çıktı, yavrusunu dişleriyle ensesinden yakalayıp Seryoja'nın yanından uzaklaştırdı, söz dinlemek istemediği için pençesiyle vura vura çalılığa doğru kovaladı. Orada çalı çırpı çıtırtıları, homurtular dinene değin Seryoja öylece kıpırdamadan bekledi. Sonra çakı birden elinde sıçradı. Bir de baktı ki, bıçak yerine kaşığı açmamış mı? İşte orada ilk kez güldü ve dizleri ancak o zaman titremeye başladı. Yumruklarıyla dizlerini epeyce dövdüyse de titremeyi durduramadı. Yeniden yola koyulduğu sırada ağaçlar arasındaki boşluktan bakınca ana ayıyı ırmakta yüzüyor gördü; dişleriyle yavrusunu yakalamış, onu da yüzdürüyordu.

Avazı çıktığınca bağırdı:

«Hoşça kalın!»

Mutluydu. Hem ayılara rastladığı, hem de sağ kaldığı için.

«Hoşça kalıuın!» diye yankılandı tayga.

10

Seryoja'nın gelecekteki babası, Sovyetler Birliği Havacılık Sanayiini Destekleme Derneği ve Uluslararası Devrim Savaşçıları Örgütü madalyaları taşıyan, işçi fakültesi(*) öğrencisi genç; parke döşeme üzerinde haincesine üstübeç izleri bırakan bez ayakkabılarıyla İlk Çağ tarihi profesörü Zagoryanski'nin evine ilk kez geldiğinde ne yapacağını şaşırdı.

Bu eski, geniş evin göze çarpan bir konforu filan yoktu, ama her yer tıklım tıklım kitapla doluydu. Aileye kuşaktan kuşağa geçen kitaplar odaların duvarlarını boydan boya kapladığı gibi; masaların, sandalyelerin üzerine, pencerelerin önlerine de yığılmıştı. Ancak öğrencilerin işçi fakültesi yurtlarında yaptıkları biçimde, bunların üstüne kimse çaydanlık koymuyordu.

Profesörün kızı İrina, «Sizi tanıştırayım,» dedi. «Bu Volodya. Bu da babam.»

Laçugin ancak o zaman ağırlığı altında ezildiğini hissettiği, raflara sıra sıra dizilmiş, sırları yaldızlı kitaplar arasında kısa boylu, epey yaşlı bir adamı fark edebildi. İhtiyarın siyah takkesinin altından fırlayan kızıl saçları alnını örtmüş, durmadan kıpırdayan, canlı yüzüne dağılmıştı.

Kalın bir cildi kucağında tutan yaşlı adam kütüphane merdiveninden maymun çevikliğiyle aşağı indi, o sırada işçi fakültesi öğrencisinin ileri uzanmış eli profesörün eli yerine kalın cilde değdi.

«Özür diliyorum,» dedi Laçugin.

(*) Sovyetler Birliği'nin kuruluşunun ilk yıllarında işçi ve köylülerin hızlı öğretimden geçirildikleri yüksek okullar. (Ç.N.)

Zagoryanski güldü:

«Olsun, benim yerime Bizans tarihiyle el sıkıştınız. Çok insandan daha güvenlidir... E, delikanlı, anladığıma göre İrina'nın kocasısınız, değil mi? Şimdi her şey öylesine çabucak olup bitiyor ki! Ne de olsa büyük toplumsal değişimler çağındayız.»

Laçugin şaşaladı.

«Baba!» dedi İrina serzenişli bir sesle. «Biz Volodya'yla dostuz.»

Zagoryanski, Laçugin'in yüzüne merakla baktıktan sonra neşeli bir sesle, «Daha iyi ya!» dedi. «Dostsanız niçin karı koca olmayasınız? Delikanlı, kitaplara bakışınızı beğendim. Ama bilgiçliğimi hoş görün, 'özür diliyorum' demek pek nazik kaçmıyor. Sanki kendi kendinize özür diler gibisiniz, oysa bağışlayın demeniz gerekirdi.»

Laçugin sonradan İrina'nın gerçekten kocası oldu. Yaşlı profesör Zagoryanski, Volodya'yla birlikte geçirdiği uzun saatler boyunca ona Bizans kültürünü, Ispartalılar'ı, Eski Roma'yı anlattı. O konuşurken takkesinin altından dökülen kızıl saçları bir meşalenin alevleri gibi dalgalanır, ancak hüzünlü karşılaştırmalar yaptığı sırada yaşlanmış görünen, canlı gözlerini örterdi.

Havada bir Ispartalı kılıcı ararcasına, çillerle kaplı elini başının üstünde dolaştıran Zagoryanski, «İlkçağ tarihi derslerini şimdi iyice azalttılar,» dedi. «Eski dünyayı yadsıyalım!» sloganınızı anlıyorum. Ama eski dünyanın yarattığı her şeyi yadsımaya ne gerek var? Eski dünya yalnız zorbalarla kölelerin dünyası değil ki! Onun bir de kültürü var. Publius Ovidius Nazon şunları yazmış:

Küçük kaygıları bırakıp önemli işlere geçmek,
Pupa yelken yolunuza devam etmek istiyorsanız,
Daha güler yüzlü, yumuşak olmaya çalışınız,
Çünkü yumuşaklık insanlara, öfke hayvanlara yaraşır.

Çevremde pek çok öfkeli, pek az yumuşak yüz görüyorum. Neron'u, Kaligula'yı yadsıyın, ama Nazon'a dokunmayın. Ayrıca, yadsımak için bile yadsıyacağınız nesneyi iyi öğrenmek gerekir. Yeterince öğrenilmemiş tarihsel trajediler siz hiç farkına varmadan çağdan çağa atlar. Tarihi çok iyi bilen Marx'ın bizleri uyardığı gibi, trajediler rahatça güldürüye dönüşebilmektedir. Bir de bakmışsınız, yeni bir Kaligula görkemli togasına bürünmeden karşımıza dikilivermiş! Hatta günümüzün en gösterişsiz üniformasını giyebilir, en sert yatakta yatabilir. Tarihi öğrenmek insanoğlunun kendi kendini uyarması anlamını taşır.»

Volodya Laçugin'in yedi göbekten işçi olan babası, gene yedi göbekten aydın Zagoryanski'nin evine geldiğinde, çay masasında, hatta şeytana uyup içki sofrasında sık sık tartışsalar bile her zaman ortak bir dil bulurlardı.

Bir keresinde Zagoryanski kurnaz kurnaz, «Bilmem, öyle bir şey anımsamıyorum,» dedi. «Yoksa siz burada kızıl milisler için çayevi mi açmıştınız? Böyle bir şeye başka yerde rastlamadım da...»

«Evet, bir gün bize kızıl milisler gelmişlerdi. Sağı solu dolaştılar, araştırdılar, ama suç sayılabilecek bir şey bulamadılar. Sonra aralarından biri sordu: 'Söyler misiniz, bu kitapların hepsini okudunuz mu?' Ben, 'Hemen hemen hepsini. Okuyamadıklarımı da fırsat buldukça okuyacağım,' dedim. Baktım, sizin kızıl milisler soğuktan buz kesmişler. Dışarısı dersen, 'kar yağıyor, tipi kol geziyor.' Dedim ki gelenlere: 'İster misiniz, devrim öncesinden kalma çay ikram edeyim sizlere? Birbirlerine baktılar, 'İsteriz,' dediler. Oturduk, çayımızı içiyoruz. 'Bay profesör, bizim kusurumuza bakmayın, zaman böyle,' dediler. 'Anlamadım, bu zamanda ne varmış?' diye sordum. Biri, 'Zor zamanlar geçiriyoruz,' dedi. Öbürü, 'Çetin bir dönem yaşıyoruz,' diye ekledi. Üçüncüsü, 'Devrimci kahramanlık günleri bu günler,' diye arkadaşlarını destekledi. 'En eski kahramanlardan hangilerini tanırsınız?' diye sordum onlara. Düşünmeye başladılar.

Bir tanesi, 'İlya Muromets,'(*) dedi. Öbürü, 'Stenka Razin,'(**) üçüncüsü, 'Yemelyan Pugaçov.'(***) Onlara, 'Çok iyi. Ama insanlar Muromets'ten de, Razin'den de, Pugaçov'dan da önce vardı. Çocuklarınızın, insanlık âlemi içindeki yerlerini anlamaları için çok kitap okumaları gerekecek,' karşılığını verdim. Bunun üzerine, 'Bay profesör, bize eski kahramanlardan biraz anlatır mısınız?' dediler. Onlara Heraklit'in kahramanlıklarından söz ettim. Sonra sordum: 'Bu anlattıklarımdan en çok hangisi hoşunuza gitti?' Hepsi söz birliği etmişçesine Augias'ın Ahırları öyküsünü seçtiler. Sanırım, en güzeli de oydu. Ruhlarımızın ahırını sürekli temizlemek gerekir, değilse öyle pis kokulu bir gübre yığını oluşur ki, şu masada söylemeye dilim varmaz... Ancak ahırları temizleme işi çok dikkat ister, yoksa küreklerle, tırmıklarla en iyi atların ayaklarına zarar verirsiniz.»

En büyük Laçugin, «Sizce en iyi atlar hangileridir? Soyluların bindikleri koşu atları mı?» diye sordu. «Bir de yük beygirleri vardır. Onların ayaklarına zarar verilebilir mi?»

«Hayır, Rus aydın zümresi çalışan yük beygirlerini incitmemiştir bugüne değin. Narodnikler'in(****) tümü de Rus toplumunu doyuran köylülerimize büyük saygı göstermiştir. Köylü sınıfından siz işçiler çıktınız. Puşkin daha o çağda dünya edebiyatından çeviri yapanları 'kültürün posta beygirleri' diye adlandırırdı. Bu duruma göre biz Rus aydınlarına ne ad vereceksiniz? Arap cinsi koşu atları mı?»

En büyük Laçugin babacan bir tavırla güldü, başını salladı.

(*) Bir Rus masal kahramanı.

(**) 1630 - 1671 arasında yaşamış bir Don Kazakları atamanı. Çara karşı köylü ayaklanmasına önderlik ettiği için asıldı.

(***) 1742 - 1775 arasında yaşamış bir Don Kazakları komutanı. Çara karşı köylü ayaklanması başlattı, yakalanıp asıldı. (Ç.N.)

(****) Rus küçük kentsoylu aydınlarından XIX. yüzyılın ikinci yarısında köylü topluluğunu ülküselleştirenler. (Ç.N.)

«Hayır, Apollinari Viktoroviç, siz Arap koşu atı olabilir misiniz? Yük beygirisinizdir olsa, olsa... Rusya arabasını birlikte çekiyoruz. Oğlum ve onun gibiler için siz aydınlara sonsuz teşekkür borçluyuz. Şurası bir gerçek ki, herkes sizin kültür düzeyinize erişemez. Beş yıllık devlet planı önemli bir düzenlemedir, önemli olduğu kadar da zordur. İşten dönen işçi, evine pestili çıkmış olarak gelir, hemen kendini yatağa atar ve oracıkta sıza kalır. Sizin Heraklit'inizi kim dinler, söyler misiniz?»

Zagoryanski parmağını havaya kaldırdı.

«Dünyada gereksiz bilgi yoktur. İnsanların çoğu kez bilgisizlikten de pestili çıkar. İlerde öyle yeni enerji türleri bulunacak ki, ruhsal zenginliklerini artırmaları için insanları özgür kılacaktır. O günlere biz değilsek bile torunlarımız erişecek, onlar da olmazsa onların torunları erişecek...»

...Seryoja dedelerinin ikisini de görememişti, çünkü doğduğunda onlar artık bu dünyada değillerdi. İkisi de çok uzaklarda ölmüşlerdi, belki de mantar toplayıcısı ihtiyar onlarla birlikte bir ateş başında oturmuştu. Ancak onların, Leningrad kuşatması sırasında ölen ağabeyinin saçlarını okşadıklarını biliyordu. Annesi bir mucize sonucu kuşatmadan sağ kurtulmuştu. Konservatuvarda öğretmenlik yaptığı günlerde, küçücük bir çocukken Seryoja'nın elinden tutar, ağabeyinin de gömülü bulunduğu Piskarev gömütlüğüne götürürdü. Sinemada kuşatmayla ilgili belgesel bir film seyrettikleri bir gün annesi birdenbire irkilmiş, seyircilerin gözlerinden akan yaşların ışıl ışıl parladığı salonun yarı karanlığında Seryoja'nın elini sıkarak, «Bak... Bu senin ağabeyin... Bu da ben,» demişti. Ekranda karlara bata çıka bir kadın yürüyordu. Kamburu çıkmış, yüzü bitkinlikten yaşlılarınki gibi buruşmuş o kadında Seryoja annesini zor tanımıştı. Ölüyü andıran o kocakarı görünüşünden nasıl kurtulabildiğine inanası gelmiyordu. Annesi astarı pamukla beslenmiş ceketinin üstünden, püsküllleri sallanan, dededen kalma nakışlı perdeye sarınmış olarak, ayaklarında eski pabuçlarla küçük bir kızağı çekmekteydi. Kızağa, yüzü atkıyla örtülü bir çocuk bedeni yatırılmıştı. O günden sonra Seryoja annesini hep kızak çeken o kadın olarak gördü.

Seryoja'nın ağabeyi bir iş tutup ülkesine hizmet edemedi, çünkü öldüğünde on yaşındaydı. Duvarda asılı resminden Seryoja'ya bakar dururdu. Üzerinde, şimdi, Seryoja'nın yaşıtlarının unuttuğu püsküllü bir izci pelerini, yana uzattığı elindeyse pırıl pırıl parlayan bir izci borazanı vardı. Ağabeyinden ona, okumaktan tiftiği çıkmış, Haydar'ın kitapları kalmıştı. Seryoja'nın yaşıtları şimdi bu kitaplara biraz küçümseyerek bakarlar, «Hepsi de Timur(*) bunların!» derlerdi, ama Seryoja, öykülerindeki izci borazanlarının onda uyandırdığı çocuksu, temiz, aldatmacasız duygulardan dolayı Haydar'ı severdi. Biricik oğullarına bildikleri her şeyi gizlemeden anlatan annesinin, babasının sözlerinden Seryoja'nın anladığına göre, Haydar'ın öykülerinden birindeki mavi fincanı kırmayan kimseler de vardı. Mavi fincanı kıran bencillere rastlanıyordu kuşkusuz, ama bunu yapan ne Haydar'dı, ne Timur gibilerdi, ne de Seryoja'nın iki dedesiydi. Eski Petersburg evinin duvarlarında iki kişinin yüzü özellikle dikkatini çekerdi. Kolunda kızıl milis bandı bulunan, deri ceketli, eskiden Putilov'un fabrikalarında çalışmış bulunan işçinin sert duruşlu yüzüyle ilkçağ tarihi profesörünün kurnazlık okunan, canlı, yumuşak yüzüydü bunlar. Seryoja'nın kökü değişik yerlerden gelmeydi, ancak kökler birbirine öylesine kaynaşmıştı ki, baltayla kesseniz ayıramazdınız.

Kuşatma sırasında Leningradlılar zorda kalınca en değerli kitaplarını bile yakmışlardı. O sıralar yeniden ortaya çıkarılan «burjuva» marka sobalarda alevleri kıvrıla kıvrıla yükselen kitap yaprakları sıcaklıklarıyla insanları ısıttılar. Ama İrina Apollinaryevna babası Profesör Zagoryanski'nin kütüphanesindeki tek kitaba bile dokunmadı, böylece oğlu Seryoja küçük yaştan kitaplar arasında büyüdü. Kitaplar en iyisinden en akıllısından birer ev ciniymiş(**) gibi canlanırlardı çocuğun gözünde. Granat, Brokgauz, Yefron ansiklopedilerinin kalın ciltleri, eski Babil, Asur, Bizans, Mısır, Yunan, Roma tarihi kitapları birer yaşayan yaratık olup onu da aralarına alırlardı. Ya Rusya tarihleri? Bunların sayıları öylesine

(*) Çocuk kitapları yazarı Haydar'ın çocuk kahramanlarından biri. (Ç.N.)

(**) Rus masallarına göre her evde yaşayan cin. (Ç.N.)

çoktu ki! Sçerbatov, Tatişçev, Karamzin, Kostomarov, Solovyov, Klyuçevski, hepsi hepsi Seryoja'ya miras kalan ülkenin tarihini değişik bir açıdan, ama değişmeyen bir özelliğiyle anlatırlardı. Bu özellik, Seryoja'nın ülkesinin tarihinin başka tarihlerden ayrı ve çok büyük olduğuydu; bu tarihi sürdürmenin de kendine göre, çok önemli bir yolu bulunması gerektiğiydi. Seryoja, Leningrad müzeleri arasında en çok Çar Petro'nun evini severdi.

Seryoja, İngilizce öğrenim yapan bir kolejde okumuştu. Bu arada müzik, artistik patinaj çalışmış; beş yaşından beri de tenis oynamıştı.

Ülkenin önde gelen bilim adamlarından Vladimir Vikentyeviç Laçugin -bir zamanların, bez ayakkabıları üstübeçle boyalı, sıradan bir işçi fakültesi öğrencisi olan Volodya(*) Laçugin'i- bazı günler oğlunu düşünürken kaygılanırdı: Acaba kendi çabasıyla elde etmediği üstünlükler kendinden aşağıdaki yaşıtlarını gördükçe çocuğu bozar mıydı?

Eşi İrina Apollinaryevna onu yatıştırmaya çalışırdı:

«Hayır, Seryoja yapısı gereği iyi bir çocuktur. Daha küçücük bir çocukken oyuncakları arkadaşlarından birinin hoşuna giderse hemen armağan ederdi.»

Vladimir Vikentyeviç somurturdu. «Evet, her zaman başka çocuklarınkinden daha çok oyuncağı olmuştur. Benim bildiğim, iyi çocuk diye elindeki tek oyuncağını verene derler.»

«Bak, Volodya, bir zamanlar kendi yaşadığımız güçlükleri çocuklarımızın da yaşamasına özellikle çalışmamalıyız. Çünkü zaten onların kendi güçlükleri olacaktır...»

Laçuginler'in tüm ev işlerini gören, Klanya Teyze dedikleri, Vologodçina köyünden gelme bir yardımcıları vardı. Hayatta tek başına kalmış, yaşlı bir kimse olan Klanya Teyze, lapayı dibine tutturduğu, ütülerken pantolon yaktığı, tabak çanak kırdığı için onu kimse azarlamadığı halde, ev sahiplerine kendini beğendirememekten sürekli korkan, hareketleri telaşlı, yılgın bir kadıncağızdı. Zamanında kendi

(*) Volodya, Vladimir adının küçüklük biçimi. (Ç.N.)

çocuğu olmadığından, şımartırken de, karnını doyururken de Seryoja'yı çok severdi. Gerçi oğlunu doyurma işine İrina Apollinaryevna da yardım ederdi, çünkü ilk oğlunun açlıktan ölmesi kadıncağızın bir türlü aklından çıkmıyordu. Klanya Teyze çocuğa buğulu buğulu etten köfteler yapar; taze portakal, greyfurt sıkıp suyunu içirirdi. Haftada bir gün alışverişe çıkan İrina Apollinaryevna evin yiyeceğini büyük bir karton kutuya doldurarak getirirdi. Gerek kendisi, gerekse kocası deyimi pek sevmeseler de, bu tür davranışı vakitlerinin yokluğuyla haklı çıkarmaya çalıştıkları «kayırma» sonucu bulurlardı yiyeceklerin çoğunu.

Seryoja yüzünü buruştururdu.

«Kahvaltıda gene mi havyar?»

Klanya Teyze onu hiç boş bırakır mı?

«Ye, Seryojacığım, ye. Pahalı bir yiyecektir havyar.»

Tanrı esirgeye, önündekileri yemeyip artık bırakır diye Klanya Teyze sofrada Seryoja'nın yanından hiç ayrılmazdı. Ama çocuğun nefret ettiği yiyeceklerden patates dedikleri bir nesne vardı ki, Klanya Teyze başını öbür yana çevirir çevirmez çorbanın içinden parmaklarıyla kaptığı gibi dolabın arkasına fırlatırdı. Temizlik yaptığı bir gün kadıncağız dolabın arkasında bir yığın kurumuş patates bulunca üzüntüden ağlamıştı.

«Seryojacığım, senin bu yaptığın çok kötü, biliyor musun? Bu patatesleri insanlar elleriyle tek tek çukurlara ekerler, sonra elleriyle üstünü kapatırlar, sonra da gene elleriyle söküp ayıklarlar. Yağmurlu havalarda çalışırken soğuktan insanın eli uyuşur. Bak şu ellerime, ömür boyu patates dikip sökmekten ötürü romatizmadan sızım sızım sızlıyor. Ekmekten bir de topak yapma gibi kötü bir huyun var, çok günahtır. Seryojacığım, ekmekle oynanmaz; Tanrı kızarsa ekmeksiz bırakır.»

Seryoja, Klanya Teyze'yi dinledi dinledi, yaptıklarından çok utandı. Ona pek seyrek acı söz söylerdi Klanya Teyze; işi ağlayana dek götürdüğüne göre, patatesle, ekmekle oyun oynamak gerçekten kötüydü.

Seryoja'nın sınıf arkadaşları arasında Kostya Krivtsov adında, herkesten uzak duran, az konuşan, arkadaş ilişkilerindeki beceriksizliğine kızan, ama bu yüzden onunla alay etmeye kalktıklarında hemen yumruklarını sıkıp üzerlerine atılmaya kalkışan bir genç vardı. Krivtsov'un kara gözleri öylesine güzeldi ki, kızlarınkine benzeyen uzun kirpikleri altından çikolata renginde iki kelebek gibi pır pır eder dururlardı. Derslerde, sıra arkadaşından gizlemek için üzerini eliyle kapadığı muşamba kaplı kalın bir deftere bir şeyler yazardı hep. Ama onun şiir yazdığını sınıfta bilmeyen yoktu. 1 Mayıs dolayısıyla okulun duvar gazetesi için bir şiir yazmasını istediklerinde Krivtsov suratını asarak şöyle demişti:

«Ben tarihsel şiir yazamam.»

«Vostoçnıy» lokantasının yönetici yardımcısının kızı olan, duvar gazetesi düzenleyicisi güzel Alla şaşırmıştı.

«Ne demek tarihsel şiir? Ben senden öyle bir şey istemedim ki!»

Krivtsov alaylı alaylı gülmüştü.

«Tarihsel şiir, belli bir tarihle ilgili şiir(*) demek. Yapamam onu.»

Bir gün Krivtsov, Seryoja'nın yanına geldi, her zamanki beceriksizliğiyle, «Bana bak, Laçugin,» dedi, «dediklerine göre iyi bir kitaplığın varmış. Gelip görebilir miyim? Hiçbir kitaba el koymayacağıma söz veririm.»

Laçuginler'in evine geldiğinde, bir zamanlar üstübeç boyalı bez ayakkabı giyen, işçi fakültesi öğrencisinin şaşırdığı gibi, kitap bolluğu karşısında başlangıçta Krivtsov da afalladı. Ama onun şaşkınlığı uzun sürmedi. Hemen Profesör Zagoryanski'nin eski merdivenine tırmandı, kendinden emin bir tavırla raflardan istediği kitapları çekerek yapraklarını çevirmeye koyuldu.

(*) «Tarihsel» ve «belli bir tarihle ilgili» arasındaki söz oyunu Rusça'sında tümüyle başka olup, çeviride anlam vermeyeceği için bu deyimler kullanılmıştır. (Ç.N.)

«*Vesov, Apollon* dergileri eksiksiz ciltler halinde. Az bulunur şey doğrusu! Bu dergilerin varlığını bilirdim ama hiçbirini elime almamıştım. *Yunost, Novıy Mir* dergilerine aboneyim, ama eski sayılarını alamam ki. Bak şu işe! Mandelştam'ın *Kamen*'i bile var, üstelik yazarının imzasıyla. Kime imzalamış?»

«Dedeme.»

«Mandelştam'ın bir ciltte çıkan yapıtlarını almak için bir keresinde Yazarlar Kitabevinin önünde bütün gece kuyrukta beklemiştim de gene elim boş çıkmıştı. Hoş, sonradan Neva caddesinde karaborsacılardan elli ruble verip aldım, ama o başka.»

«Krivtsov, bunca parayı nereden buldun?»

«Bir mobilya mağazasında geçici bir iş buldum. İki arkadaş sandalye, masa, dolap, epey eşya taşıdık. Bir keresinde öyle ağır bir divan yüklendik ki, hiç sorma! Karnım tam bir hafta ağrıdı durdu. Ama sonunda Mandelştam'ı elde edebildim.»

«Şiirlerini beğeniyor musun?»

«Bir bakıma düş kırıklığına uğradım sayılır. Hoşlanacağım bir ozan değil. Ama aynısını yinelememek için ozanların hepsini okumak gerekir.»

«Çağdaş yazarlardan hangisini seviyorsun, Krivtsov?»

«Puşkin'i.»

«Sorumu anlamadın. Çağdaş yazarlardan dedim ben.»

«Ondan daha çağdaşı var mı ki?»

«Ben, çağımızın demek istiyorum. Yani yaşayanlar arasından...»

«Puşkin yaşayan bir ozandır.»

«Peki, Voznesenski nasıl?»

«Çok güzel yazıyor. Öylesini ben yazamam. Ama onun gibi yazmak da istemem zaten. Ozanımızın şiirinde bir kadını otomobilde tartaklıyorlar; o tutmuş, güzel görüntüler çiziktiriyor, 'Bacaklar tavanı dövüyordu ki, iki beyaz

ışıldak sütunu gibi,' diye. Eğer yakınında bir kadını hırpalıyorlarsa kadın bacağı seyredeceğine saldırganın suratına patlatman gerekir.»

«Ya Yevtuşenko?»

«O da geçilmiş bir aşama. Bak hele! Gumilev'in yapıtlarının ilk baskısı var sende. Yeni basımları yapılmadığı için ondan hiç okuyamamıştım. Şuna bak ne güzel!»

Yeni dünyanın tepesinden, Tanrı'nın
Başını uzatıp baktığı o gün,
Tek sözle güneşi durdururlardı,
Tek sözle yıkarlardı kentleri.

Bak, şu da Mayakovski'yi çağrıştırıyor:

Biliyorum, yürek hoplatan sözlerin gücünü biliyorum.

Ya şu sondaki dizelerin sağlamlığına ne demeli?

Raylar üstünde yaklaşıyor trenler sürünerek,
Öpmek için şiirin nasırlı ellerini.

Sanki 'zzz' diye bir metal sesi işitiyorsunuz.(*) Gumilev'de bundan ötesi zayıf. Gereksiz yere güzel söylemeye çalışmış. Bununla birlikte Blok'un şiirinde de epeyce zayıf olanlar var. 'Dünkü meleğim benim, batır yüreğime Fransız pabucunun sivri ökçesini,' gibi. Düpedüz bayağılık! *İskitler* kesinlikle bir Rus şiiri değildir. Çünkü biz ne *İskit*'iz, ne Asyalı; başka bir şeyiz. Buna karşılık *Özgür Düşünceler, Misilleme, On İki* şiirlerine diyecek yok. Ahmetova'ya gelince, onda kötü şiir bulamazsınız. Gene de Tsvetayeva en çok hoşuma gider. Sanki yüksek gerilim kulesindeki vınlamayı işitirsiniz onun şiirlerinde. Bir ciltte toplanmış yapıtlarını üç günlüğüne vermişlerdi; tam üç gün, üç gece uyumadım, daktiloyla yeni baştan yazdım. Babam fabrikadan ödedikleri primle bana bir daktilo almıştı. 'Belki senden bir şeyler çıkar,' diye.»

(*) Şiirin aslında her sözcükte «z» sesi var. (Ç.N.)

Seryoja çekine çekine, «Gerçekten bir şeyler çıkar mı senden?» diye sordu.

Krivtsov'un yüzü sapsarı kesti.

«Bilmem. Yaşım da epey ilerledi, on altısındayım. Bundan sonra ne yapabilirim ki?»

Böyle dedikten sonra sanki onu biri boğuyormuş gibi mırıldandı:

«İster misin, sana şiirlerimden okuyayım. Ama kimseye söylemek yok!»

«Hayır, söylemem.»

Krivtsov merdivenden indi, sırtını dışarı dönerek pencerenin önüne oturdu. Yüzüne ışık düşmüyordu. Kendine güvenen bir sesle konuştu:

«Önceden haber vereyim, şiirlerim şimdilik iyi değil, henüz başkalarının etkisi altındayım. Ama ilerde daha iyilerini yazacağım. Bizim kuşak kendi sözünü söylemek zorundadır.»

Şiirin ritmine uygun bir biçimde eliyle havayı yararak, birdenbire değişen, çelik sertliğini alan bir sesle okumaya başladı:

«Leningrad'ın rutubetli köprüleri altında,
Fenerlerin soğukta titrediği o kentte,
Neva ırmağı gene tembel tembel akıyor,
Bir zamanlar, 1916'da aktığı gibi.

Ama başı fabrika düdüklerinden uğuldayan
1917 devriminin yaratıcısı Piter(*)
Barut kokusu gibi anılar sinmiş baştan başa,
Bu yüzden nasıl da barut deposuna benziyordu o zamanlar!

Ayaklarının altında buzları ezerek kıtır kıtır
Sokakta bir işçi yürürken
Uzaklarda öten fabrika düdükleri gibi
1917 yılının anıları kulaklarında çınlıyor.

(*) Petersburg, Leningrad. (Ç.N.)

Ve süngü soğukluğunda bir parıltı
Birden kirpiklerinin arasından çakıyor.
Önemini kendisinin de bilmediği
Sınıf bilinci uyanıyor yeniden.

Bize kendimizi unutturan,
İçki âlemleri, fıkralar, tokluklar arasında
Tek senin uğultuna inanıyorum, Piter,
Yalnız sana inanıyorum, işçi sınıfı!

Anılarla sıkılmış yumruklarımı
Sessizce cebimden çıkarıp dikleşerek,
Sarhoş Finliler'in ve tok insanların
Arasından yavaşça geçip gidiyorum.

Uzak kır ateşlerinin alevi sönmedi daha.
Smolny(*) *bana yalnız pencereleriyle ışıldıyor:*
Ve kızıl milis kol bağı
Ansızın yenimde kan kırmızısı büyüyor.»

Krivtsov sustu. Elleri belli belirsiz titriyordu. Seryoja'nın ve odanın sınırlarının ötesine geçen bakışları uzaklardan geriye döndü. Eski çocuksu sesi de yerli yerine oturdu.

«Nasıl buldun, Laçugin?» diye sordu. «Yanıt vermeyebilirsin, kendim nasıl olduğunu biliyorum. Sana başka bir şiirimi okuyayım. *Aile Resmi* diye alaycı bir başlık koydum. Ama ailemi çok sevdiğimi de bilmeni isterim.»

«Kaç yıldır babam,
İşyerine gider gelir,
En güzel boyunbağını takarak,
En güzel ceketini giyerek,
Bunları götürür asar,
Çalışkan işçiler vestiyerine.

(*) Devrimcilerin karargâhı. (Ç.N.)

Yıllar yılı anam,
Mağazaya gider gelir.
Anamın ne yorgunluğunu
Ne de çektiği sıkıntıları
Bilip acıyan biri var yeryüzünde.
Onun çalışkan işçiler vestiyeri de yok.»

Onları gizli gizli dinliyor olacak ki, Klanya Teyze ellerini çarparak, «Aman Tanrım, nasıl da güzel yazmışsın!» dedi. «Önceden gözüm biraz korkmuştu, ama bunu beğendim. Anneni de unutmamışsın. Zavallının çok yorulduğunu ne güzel anlatmışsın, yavrum.»

Krivtsov silkindi.

«Benim annem zavallı değildir. Bir gün olsun sızlandığını duymadım... Dinle beni, Laçugin, kitaplarından birkaçını geçici bir süre alabilir miyim? Daktiloyla kopyalarını çıkaracağım da... Korkma, yapraklarını kıvırmam. Kitapları insanlardan daha çok sayarım. Gerçi insanlar gibi yoz kitaplar da vardır.»

Klanya Teyze çocukları yemeğe çağırdı. Krivtsov başlangıçta gelmek istemediyse de, sonradan kabul etti.

«Ben havyar yemem!» dedi kesin bir dille. «Alışmak istemiyorum. Ama patatese bir diyeceğim yok.»

Yemeğin bitiminde bir gazeteye sardığı, Gumilev'in bir kitabıyla birlikte giderken, alaycı bir ayıplama tavrından çok arkadaşını uyarmak istercesine, «Bolluk içinde yaşıyorsunuz, Laçugin,» dedi.

Başka bir gün Seryoja onların evine gitti. Krivtsovlar dört kişi bir apartmanın bodrum katındaki bir odada yaşıyorlardı.

Bir yaşındaki küçük oğlunu kolunda uyutmaya çalışan anne Krivtsov, böyle bir yerde oturmalarının nedenini açıklamak istercesine, içini çekerek, «Hep bekliyoruz, ama bir türlü ayrı daire vermediler,» dedi. «Neyse, sıramız artık yaklaştı. Onun için kusura bakmayın. Biraz sıkışık oturuyor-

sak da sızlanmaya hakkımız yok... Kostya'nın kitapları fazla yer kaplıyor işte. Ama gerekli onlar da çocuğa. Olsun, bizim yazarımızdır o.»

Kostya içini çekti.

«Anne, ben daha yazar değilim.»

Kostya'nın babası uzlaştırıcı bir tavırla araya girdi.

«Durmadan yazdığına göre yazar sayılırsın.»

Sonra masanın üstüne bir bardak votka koydu, çocuklara ise, kocaman bir şişeden, içinde şişmiş koyu vişnelerin yüzdüğü vişne şurubu doldurdu. Anne Krivtsov evde yapılmış et suyu tiridiyle hıyar turşusu getirdi masaya, koltukları sevinçten kabararak küçük büfeden kara havyar dolu ufak bir kavanoz çıkardı.

«Evimizde bulunanların hepsi bu işte. Bayrama saklamıştım, ama eve konuk geldiğine göre bugün bayram demektir.»

Havyarı yememek olmazdı.

Tavandaki kaçınılmaz rutubetin oluşturduğu lekeler sayılmazsa Krivtsovlar'ın odası tertemizdi, iç açıcı bir havası vardı. Pencereye dantelli bir perde çekilmiş, yastıkların üstüne fistolu örtüler örtülmüştü. Küçük bir paravanla ayrılan köşede, üstü Kostya'nın çalışma taslaklarıyla yığılı bir yazı masası duruyordu. Masada *Moskova* marka bir daktilo makinesinin yanında, bisiklet farından yapılıp içine sünger doldurulmuş kulaklıklar vardı.

Kostya, «Bu kulaklıkları şiir yazarken takıyorum,» dedi. «Dışardan gelen seslerin düşüncelerimdeki ritmi bozmasını önlüyor.»

Kostya'nın gerçekten çok kitabı vardı, ama bunlar satın alınmaktan çok, eski baskılardan onun daktiloya çekip özenle ciltlediği kopyalardı.

Seryoja: «Ne, *Usta ve Margarita*'yı da mı daktilo ettin?» diye şaşırdı. «Bu işi bitirmek için ne kadar zamana gereksinmen olmuştur, kim bilir?»

Kostya güldü:

«Bulgakov'un, romanını bitirmek için uğraştığım kadar değil. Başka ne yapabilirdim ki? Kitabı satın almam olanaksızdı. Bir tanıdığım, torpilim yoktu. Elimin altında bulunsun diye daktiloyla kopya ediverdim. Yeri gelmişken şunu da belirteyim: Bu yolla yazarın biçemini, düşünme tarzını daha iyi kavrıyor, her sözcüğü derinden duyuyorsun. Mayakovski'nin, Yesenin'in kitaplarını bulabilmiştim. Ama Pasternak'ın tek ciltte toplanan yapıtlarını daktiloya çekmek zorunda kaldım. Sonunda parmaklarımla neyi anladım, biliyor musun? Pasternak'ın ilk şiirleri yoğunluk, anlaşılma güçlüğü bakımından sonrakilerden ayrılıyor. Son yazdıkları daha kolay anlaşılıyor, buna karşılık niteliği düşmüş. Yazdıkça bir şeyler kazanmış, ama bir şeyler de yitirmiş. Bulgakov'u, Pasternak'ı, Tsvetayeva'yı, Ahmetova'yı kopya etmek için kitapları kimden aldım, biliyor musun? Hepsini Alla'dan. Kebapçı babası zor ele geçen kitapları bulup alıyor, ama okumak için değil herhalde. Yeni tip insanlar çıktı şimdi ortaya, zamana ayak uydurabilmek için modaya uygun mobilya satın alır gibi kitap alıyorlar. Geçenlerde bir Beryozka mağazasından(*) çıkan bir yabancı gördüm, koltuğunun altında en azından on tane Ahmetova vardı. Oradan geçen okullu genç kızlar adamı görünce apışıp kaldılar. Yabancı durumu kavradı, kıkır kıkır güldü, kızlardan birine bir kitap uzattıktan sonra yanağını okşadı. Bir baba tavrıyla kuşkusuz. Demek ki, Anne Ahmetova, kitabını bir yabancının Rus kızlarına armağan ettiği günleri de görecekmiş... Ülkemizde işte bu derece bir kitap açlığı vardır.»

Kostya'nın babası söze karıştı:

«Kitap açlığıyla kalınması gene iyi. Çok şükür, sen bizim katlandığımız sıkıntıların hiçbirini görmedin.»

«Bunun neresi iyi, baba? Sana göre ruh mu daha önemli, beden mi?»

«Ruhtur, derim ben. Ancak bedenin önemini de aklından çıkarmaman gerekir. Onun için tiritten al biraz daha, sarımsaklısı iyi olmuş... Ha, ne diyecektim? Öncü işçilerin

(*) Yalnız yabancıların dövizle alışveriş yaptıkları mağazalar. (Ç.N.)

Moskova'daki toplantılarına katılmıştım bir gün. Beni Ukrayna Oteli'ndeki toplantıya vermişlerdi. O günün onuruna savaş ve çalışma madalyalarının hepsini taktım, otelin holünde bekliyordum. Baktım, ilerde ışıl ışıl bir satış yeri görünüyor. Kara havyar mı istersin, kırmızı havyar mı, çağanoz konservesi mi, tıpası açılıp kapanan votkalar mı! Kuş sütünden başka hepsi var. (Masadaki votka şişesine tırnağıyla vurdu.) Bunun tıpasını çıkarınca bir daha kapayamazsın; içindeki votkayı istesen de, istemesen de bitirmek zorundasın. Ama orada gördüklerimin tıpasını, biraz içtikten sonra yeniden kapatabilirsin. Ne güzel, değil mi? Söylediklerimin dışında giyecek türünden şeyler de vardı oteldeki satış yerinde. Kürklü şapkalar, her renkten ipekli eşarplar, yünlü bluzlar... Hani şu bele kadar gelen çoraplar vardır ya, onlardan bile gördüm.»

Bayan Krivtsov güldü.

«Külotlu çorap mı demek istiyorsun? Çok hoşsun doğrusu!»

Kostya'nın babası neşeli bir şey anlatıyormuş gibi keyiflenmişti.

«Evet, evet, o işte! Oradaki satıcı kızlardan birine yaklaştım. 'Bakın, kızım, karım için bir bluz, bir eşarp, on tane de külotlu çorap istiyorum. Mümkünse on altı yaşındaki oğluma da kürklü bir şapka. Bana da bir şişe votka, lütfen,' dedim. Kız, biri onu boğmaya çalışıyormuş gibi gözlerini belertti, maviye boyadığı göz kapaklarının arasından bana dik dik bakarak soğuk bir sesle, 'Olmaz, alışverişimiz dövizledir,' deyiverdi. Sanki anası onu Rio de Janeiro'da palmiyeler altında doğurmuş, bizden ayrı bir varlık. Burnu, ne kadar pudralarsa pudralasın, kalkık kısa Rus burnu. Oradan ayrılıp yandaki satış yerine doğru yürüdüm. Baktım, her şey birden değişiverdi. Ne uçan halılar, ne havyarlar, ne çağanoz konserveleri, ne kürklü şapkalar, ne külotlu çoraplar... Şu içtiğim votkayı bile zor bulursun. Bunların yerine bağlanmadan takılıp çıkarılan boyunbağları, tavukkarası renginde berbat taraklar, ancak yas günlerinde giyebileceğiniz tür-

den saten donlar raflara tıkış tıkış doldurulmuş. Yanımdaki arkadaşla, 'Lokantaya girelim,' dedik. Kapıda bir yazı: 'Yalnız yabancılar için.' Neyse, sokaktaki dükkândan votkayla sucuk aldık da odada karnımızı doyurduk. Otel odamız gerçekten güzeldi; kırmızı ağaçtan mobilyalar, kadife perdeler, duvarda bir tablo... Televizyon bile var. Nedense kendimi orada yerimde hissedemedim. Bakın, bizim buranın tavanı alçak, ama odanın içinde ne varsa hepsi kendimizin, onun için yabancılık çekmiyorum. Çalıştığım tersanede de öyledir, her yerinde kendimi oranın sahibi gibi hissederim. Yaptığımız yeni bir gemi suya indirilirken, sanki ben de o büyük suya giriyormuşum duygusuna kapılırım. İşte sizin önünüzde de aynı büyük su var, gençler. Kendi aranızda İngilizce konuşuyor, şiirler yazıyorsunuz, ama yabancılar gibi düşünmekten uzak durun, özünüz Rus kalsın.»

Seryoja sık sık Krivtsovlar'a gidip gelmeye başladı. Bir keresinde Kostya'nın babası özel izin alarak çocukları tersaneye götürdü. Seryoja daha önce işçileri yalnızca birahanelerin önünde gazete kâğıdı üzerinde çiroz balığı ayıklarken, bira bardaklarının kenarlarına tuz koyarken(*) görmüştü. İş başında gördükleriyse yol yapımında rastladığı bir ekskavatör sürücüsü, ellerinde küskülerle tramvay raylarını onaran kadınlar, yüksek iskelelerin tepesinde apartmanların dış cephelerini boyayan kızlar ve iki dakikalık işlerden bile üç ruble koparmadan gitmediği için «Üçlük Amca» diye ad takılan, konut işletme bürosu su tesisatçısı Leşa Amca'ydı. «Üçlük Amca»nın, her akşam havanın durumuna bakmaksızın asfalta uzanıp yatmak, birkaç rublelik içki parası sızdırmak amacıyla aletini kubur deliğine düşürüp sonra da gösterişli bir çabayla onu almaya uğraşırken anlaşılmaz homurtular çıkarmak gibi huyları vardı.

Ama Seryoja büyük bir iş yapmanın verdiği bir duyguyla yüzleri anlamlı, hırslı bir durgunluğa bürünen işçilere ilk kez tersanede rastlıyordu. Aynı yüz anlatımını ders sırasında şiir yazarken Kostya'da da görmüştü. Kostya'nın babası

(*) Bizde tuzlu kuruyemişlerle içilen bira onlarda bu şekilde tuzlanarak içiliyor. (Ç.N.)

da tıpkı öbür işçiler gibiydi. Kendi çalışma birimini tanıtırken, makine gürültülerini bastıran bir sesle konuşurken bir dev gibi gözükmüştü Seryoja'nın gözüne. Ama böyle bir devin küçücük bir bodrum odasına sığıştığını düşünmek bile zordur. Seryoja burada, tersanede Çar Petro'nun yaptığı ilk sandalla bugünün işçi sınıfının oksijen kaynaklarıyla perçinlediği geleceğin gemileri arasında ilişki kurmak gibi mutlu bir duygu yaşadı. Böylesine büyük bir güç üreten insanlar kendileri de bir güçtü, ama belki hepsi bunun bilincine varmamışlardı. Seryoja daha sonra onlara yeniden birahanelerin önünde bardaklarının kenarlarına tuz koyarken rastladığında artık onların yarattığı gemileri görüyordu. Ama aynı işçiler Leningrad avlularında domino oynadıkları sırada, bu oyun devlere yaraşmadığı için yüreğine bir hüzün çöküyor, bu durumu tuhaf karşılıyordu.

Kostya'nın söylediği, «Bolluk içinde yaşıyorsunuz, Laçugin,» tümcesi Seryoja'nın hiç aklından çıkmadı. Bir gün sofrada babasına sordu:

«Baba, biz zengin miyiz?»

Vladimir Vikentyeviç'in lokması ağzında kaldı, köftesini yutamadı; oğlunu ilk kez görüyormuş gibi ona dikkatle baktı.

«Kim söyledi bunu sana?»

«Kimin söylediği önemli değil. Zengin miyiz gerçekten?»

Adamcağız nasıl yanıt vereceğini bilmiyordu.

«Ne diyeyim, bilmem ki... Yoksul sayılmayız... Başkalarından daha iyi yaşıyoruz kuşkusuz. Ama annen de, ben de çalışıyoruz. Evimizde ne varsa hepsi emeğimizle, alın teriyle kazanılmıştır.»

«Peki, ne kadar aylık alıyorsun, baba?»

«Bunu niçin sorduğunu anlayamadım. Ben yedi yüz ruble kadar, annen de üç yüz ruble alıyoruz. Ama her zaman böyle yaşamadık biz. Ananası ilk kez savaştan önce bir dükkânın vitrininde gördüm, cebimde kalan son paramla alıp

onu annene armağan ettim. Daha ananasın nasıl yeneceğini bile bilmiyorduk. Kuşatma sırasında cepheden döndüğüm gün annen bana patates kabuğundan gözleme pişirmişti de onu yemiştik. O zaman evimizde bulunan buydu işte. Ama sen şimdi çorbadan patatesleri çıkarıp çıkarıp dolabın arkasına fırlatıyorsun.»

«Atmıyorum artık, baba. Ama önceleri böyle yapmışsam suç sende.»

«Demek ki ben, bizim yaşadığımızdan daha iyi yaşamanı istediğim için suçluyum?»

«Hayır, suçun o değil. Senin suçun, sizden çok daha az para kazandığı için dört kişi bir bodrum odasına tıkılan insanların bulunduğunu söylememen ya da söylemeyi unutman...»

«Ya, demek öyle... Anladığıma göre birilerinin bodrum odasında yaşadığını gördün; kardeşlik, eşitlik duygularıyla vicdanın sızlamaya başladı. Seryoja, bak oğlum, bende böyle bir bodrum odasında büyüdüm. Her şey birdenbire olmaz. Bizim evlerimiz dünyanın en sade, en ucuz evleridir, gene de herkese yetmiyor. Amaç, iyi yaşayanların konut koşutlarını yapay yollarla kötüleştirmek değil, kötü yaşayanların düzeylerini yükseltmek olmalıdır. Çabalarımız sonunda aradaki farkı en aza indireceğiz, ama fark kalacak gene de, çünkü tam eşitleştirme olanaksızdır. Yeteneksiz bir hımbılın yaşam koşullarını bir dahininkiyle eşit kılmak mümkün mü?»

«Ama baba, aileden miras kalması olayına ne buyurulur? Sümüğünü silmesini beceremeyen bir çocuk, diyelim ben, yeteneksizin, hımbılın biriyim; öte yandan babam kendi alanında bir dahi olduğu için, daha çocukken bile birçok ayrıcalıktan yararlanmaya başlıyorum.»

Vladimir Vikentyeviç kestirip attı:

«Demek oluyor ki, bu ayrıcalıklardan yararlanma gururunu taşımalısın sen de. Ananın babanın yardımını istemeden, ekmeğini taştan çıkarmalısın.»

Seryoja alçak ama kararlı bir sesle, «Söyler misin, baba,» dedi. «Demin dedin ki, ilk kez ananası savaştan önce

gördün ve onu anneme armağan ettin. Şimdi mağazaların vitrinlerinde ananasa hemen hemen hiç rastlanmıyor, gene de neredeyse bizim soframızda ananas eksik değil. Dükkânlarda donmuş et satılır, oysa bizim evde hep tazesi yenir. Dükkânlarda som balığı, mersin balığı, havyar yokken bizim soframızda bu gibi yiyecekler her zaman bulunur. Siz torpilden nefret ederken neden hep o yola başvuruyorsunuz?»

Vladimir Vikentyeviç kalkıp çalışma odasına gitti, doktor kesinlikle yasakladığı halde üst üste bir sürü sigara içti.

«Seryoja'nın sorularından nasıl kurtulabilirim?» diye düşünüyordu. «Basmakalıp öğütler mi versem ona? Çocuğa bunları açıklamanın bir yolu olmalı. Öte yandan bunları kendime nasıl açıklayacağım? Zavallı çocuk, tümüyle bozuldu. Hayır, çok şükür, bozulmadı benim oğlum, bozulsa bu soruları sormazdı. Onun duygusuz, kendini beğenmiş biri olmasını ister miyim? En korktuğum şey budur. Öyleyse duyarlı bir çocuk olmasından şimdi ne diye korkuyorum? Öyleyse kendim değiştim. Yok, yok, ben gene eskisi gibiyim, yalnızca düşünmekten yoruldum biraz. Ama madem düşünmekten yoruldum, değiştim demektir. Hayır, değişmedim hiçbir zaman. Bak, Seryoja'nın ağzından sorular soruyorum kendime. Oğlumda Putilov'un fabrikalarında çalışan işçinin kanı var. Ona güveniyorum, adam olacak. Oldu bile...»

İrina Apollinaryevna o gece konservatuvardaki öğrencilerinin verdiği dinletiden geç vakit döndü eve. O içeri girince Vladimir Vikentyeviç izmarit dolu sigara tablasını koltuğun altına sürüverdi. Karısına da dedi ki:

«İrina, senden bir dileğim var. Bundan sonra evin yiyeceklerini başka yerden al, olur mu?»

«Niçin başka yerden alacakmışım, Volodya? Vaktim yok ki! Bizim için büyük kolaylık. Adamlar önceden hazırlıyorlar, paket ediyorlar. Ayrıca başka dükkânlarda her aradığını bulamazsın.»

«Onun için istemiyorum ya. Bugüne dek ayrıcalıksız yaşadık, bundan sonra da öyle yaşarız.»

İrina Apollinaryevna koltuğun altındaki küllüğü buldu, şaka yollu parmağını salladı.

«Gene mi tüttürdün sigaraları? Seni anlıyorum. İvan Seryoja'yla atışmışsınız. Adım gibi biliyorum, oğlandan epey zılgıt yemişsin. Gördün mü? 'Nasıl biri olacak?' diye korkuyordun. Torunları yüzünden iki dedesinin de yüzleri kızarmayacak.»

Ertesi sabah kahvaltıda Vladimir Vikentyeviç oğluna sert bir sesle, «Hadi benim hımbıl oğlum, bundan böyle evin günlük alışveriş işlerini sen üstleneceksin,» dedi. «Paranın artanı da sende kalır. Klanya Teyze kuyruklarda itiş kakış bekleyecek yaşta değil, annenle ikimizin de vakti yok.»

Seryoja alışveriş işlerini elinden geldiğince iyi yürütüyordu. Bir gün fileden güzel bir ananası yeşil kuyruğundan çekip çıkardı.

«Bunu görüyor musun, baba? Savaştan önce senin başına gelen inanılmaz şey benim de başıma geldi. Sıradan bir sokaktan, son derece sıradan bir dükkânın önünden geçiyordum. Baktım, vitrinde şu gördüğün nesne, ananasın ta kendisi duruyor. Bunun nasıl yendiğini unutmuşum, lütfen söyle de kesip hazırlayayım.»

Seryoja'nın okuduğu, İngilizce eğitim veren kolejde çocuklardan bir bölümü aralarında bir çeşit «klan» oluşturarak kendilerini öbürlerinden ayırmışlardı. Tanınmış bilim adamlarının, «toplumun ileri gelenleri»nin, sözgelişi yukarda anılan 'Vostoçnıy' mağazasının yönetici yardımcısının, bir toptancı mağazasının mal sorumlusunun, bir oto bakım istasyonunda görev yapan bir başmühendisin, yiyecek satan bir mağazanın yöneticisinin çocuklarıydı bunlar. Öğrencilerden kimisinin devletin araçlarıyla dersin başlamasından önce okula getirilip bırakıldığı sık sık rastlanan olaylardandı. Bakmışsınız, yaşlı başlı bir sürücü on beş yaşındaki bir oğlanın peşine düşmüş, «İgor İgnatyeviç, çantanızı unutmuşsunuz!» diye koşturup duruyor. Seryoja okula yalnız troleybüsle gelir giderdi ama «bilimler akademisi üyesi» ve makam arabası olan bir babanın oğlu olması, «klan» da yer alması-

nı kolaylaştırmıştı. «Laçugin» soyadının ne de olsa bir çınlayışı vardı. «Krivtsov» aynı çınlamayı vermediği için Kostya Krivtsov «klan»ın dışında kalmıştı. Ote yandan Seryoja okulda herkesten iyi İngilizce konuşurdu. Gerek okulda, gerekse dışarda öğrencilerin kendi aralarında yalnız İngilizce konuşmaları gibi değişmez bir kuralın bulunması, onu arkadaşlarının gözünde yüceltiyordu. «Klan»ın üyeleri Polonya ya da Yugoslavya yapımı mallara düşmeksizin hepsi *Levis* marka blucinler giyerler; *Seiko, Rolex, Omega* saatlerinden başkasını takmazlar; ülkesine İran'dan yeniden dönen Ermeni moda öncüsü Jorj'un işlettiği güzellik salonunda saçlarını kestirirler; *Kent ve Malrboro* dışında sigara içmezlerdi. Birer de stereo teypleri vardı her birinin. «Klan»ın başı ise İgor Seleznev (İgot İgnatyeviç Seleznev) adındaki hani şu biraz sert yüzlü, yakışıklı oğlan var ya, oydu işte. İgor'un, konuşürken gözlerinizin içine öyle dik bir bakışı vardı ki, karşısında ne yapacağınızı şaşırırdınız. Bu oğlan babasına hiç benzememişti. Leningrad'daki büyük fabrikalardan birinin yöneticisi olan babası okula arada bir gelirdi. Yüzü sıradan bir Rus'la aynı, yaşlanıp yıpranmış, gerek üretim çalışmaları, gerekse aile işlerinden şaşkına dönmüş bu adama som altından kol düğmeleri, karısının üzerine giydirdiği, yandan yırtmaçlı ekose tvid ceket hiç yakışmıyordu.

İgor'un elbette İngilizce olarak babasıyla hoşgörülü bir alay edişi vardı. «*Well, what can you do with him! He's such an incorrigible old square! He spent all his youth in a sort of 'bosovatii' style. My mother's trying to teach him another style you call 'bossovatii' but I think she's not getting very far,*»(*) derdi.

Baba Seleznev'in evdeki çalışma masasının üstünde, kitaplığının raflarında her türbinli motor maketleri, türbin motorları üstüne kitaplar, bu motorların montajıyla, yerine

(*) Adama ne yapabilirsiniz ki! Yola gelmez bir moruk işte! Tüm yaşamını «baldırı çıplak» olarak geçirmiş, annem ona «patronlar» gibi yaşamayı öğretmeye çalışıyorsa da eline bir şey geçeceğini sanmıyorum. (Not: Yazar Rusça «bosovatıy: baldırı çıplak, uşak» ile İngilizce'den bozma «Bossovatıy: patron, efendi» sözleri arasında ses benzerliği, onların karşıtlığı söz oyununu kuruyor.)

takılmasıyla, çalıştırılmasıyla ilgili fotoğraflar bulunurdu. Oysa genç Seleznev'in odasının duvarlarını, Ringo Starr, Elvis Presley, Johnny Halliday, Muhammed Ali, Boby Halley, Filli Esposito gibi ünlülerin resimlerinin yapıştırıldığı afişler kaplardı.

«*I don't look at diplomacy as my goal in life, but merely as the key to open the world with,*»(*) derdi İgot Seleznev.

Dünyaya giriş kapısının anahtarını bulmaya kuşkusuz Seryoja da çalışıyordu. Onun da Huckleberry Finn'in yolunu izleyerek Mississippi'yi vapurla geçmek, Paris, Meryem Ana katedralinin duvarlarına eliyle dokunmak, bir Afrika ülkesinde hindistancevizi ağacına tırmanmak, Prado dehlizinden yürümek, Tower'ın iç karartıcı kubbesinin altında durmak türünden düşleri vardı. Ancak dünyaya giriş kapısı, Seryoja için, Seleznev'inki gibi yalnız «yurtdışı»na açılmakla sınırlı değildi. Onun amacı kendi ülkesine de açılmaktı. Dedesinden kalan kütüphane onun için uçsuz bucaksız bir dünyaydı. Çeşitli insanların dünyalarını tıkış tıkış sığdırarak her sabah giden troleybüs de koca bir dünyaydı. Yürüdüğü her sokak, gördüğü her pencere bir dünya. Sayısız bacalarıyla binlerce işçinin dünyasını iç boşluklarına çeken Leningrad fabrikaları da bir dünya. Belki yurt dışına adım atmaya fırsat bulamadan ölen insanların yattığı Piskarev gömütlüğü de bir dünya. Dükkânda bir kilo değil, yarım kilo değil, bir tane elma tartıp vermelerini isteyen yaşlı kadın da. Metro vagonunda dört bir yanından yolcularca sıkıştırılmış halde, rayların tıkırtısına uyarak sallanırken ayakta gene de Gabriel Garcia Marquez'in *Yüzyıllık Yalnızlık*'ını okumayı sürdüren genç kız da. Bir bulvar kıyısındaki sırada, güpegündüz, için için ağlayan ak saçlı bir adam da, onun yağmurluğunun boynundan garip bir biçimde fırlamış kapkara askı ilmiği de. Ön kapağında pembe renkli çıplak bir taşbebeğin ışıldadığı bir arabaya binmiş, kuşkirazı çiçekleri gibi bembeyaz gelinliğiyle giden gelin de. Dostoyevski'nin kitaplarını almak için sıraya girmiş, sağanakta başlarının üstünde

(*) Diplomatlığa yaşamının bir erceği olarak değil, olsa olsa bana dünyaya giriş kapısı açacak bir anahtar gibi bakıyorum.

şemsiyelerini, ıslak gazeteleri tutan insanların tüm Liteynıy Caddesi boyunca oluşturdukları kuyruk da. Ermitaj müzesinde Gaugin'in gizemli, çıplak güzellerine biraz utanarak bakan, tertemiz giyimli, gencecik denizciler de. Kızarık akçaağaç yapraklarını yaya kaldırımından süpürürken yapraklardan birini yerden alıp ilk kez görüyormuşçasına onu elleriyle düzelten kapıcı kadın da. İçinden kuğular gibi bulutların süzüldüğü büyük boy aynasını iki ucundan tutup cakayla götüren sokaktaki şu karı koca da. Nereden geldiğini bilemeyeceğiniz, birilerinden savrulan esans kokusu da. Bir çocuğun elindeki cam kavanozda yüzen altın balık da. Bir tanesi de senin olan binlerce soluğun oluşturduğu hava da. İşte bütün bunlar Seryoja'nın her gün kapısını açtığı dünyalardı.

Bir kent çocuğu olarak köyü hiç tanımamıştı. Gittiği tek köy, yazlık evleriydi. Onuncu sınıf öğrencilerini okulca «patates sökmeye» götürdükleri gün, bu, Seryoja için buzdolabının, banyonun, gaz fırınının, tost makinesinin, sucuk ve portakalların bulunmadığı, yepyeni bir dünyanın açılışı oldu. Gerçek Rusya neydi, ilk kez orada öğrendi. İlk kez bir köy evinde geceledi, ev fırınını ilk kez gördü. Capcanlı Rus toprağına ilk kez elini sürdü.

Patatesi İgor Seleznev de söktü, ama ellerine annesinin verdiği lastik mutfak eldivenlerini geçirerek. Köylüleri, onlara biraz tepeden bakarak, «köle» olarak adlandırdı, onlarla araya uzaklık koymak amacıyla arkadaşlarıyla sürekli İngilizce konuştu. Köylülerin onlara taktıkları adla, «İngilizler» gene de köy eğlentilerine katıldılar, arkadaşlarıyla birlikte Igor Seleznev de katıldı. İgor gelirken yanında bir de Japon yapımı transistorlu teyp getirmişti; teyp müziğiyle köyün kızlarına twist, shake gibi danslar öğretti. Kızlar dansların inceliklerini öylesine kısa zamanda kaptılar ki, yarışta «İngilizler»i bile geçtiler. Ancak akordiyonlarıyla kendi türlerini çalıp kentten gelenlerin ayaklarına uyarak köy oyunları da oynadılar, yeni tarzda türküler de düzdüler. Özellikle kara gözlü Tonya bu konuda büyük beceri gösterdi. Parmak uçlarıyla saç örgüsünü tutup, gözleriyle ve tüm bede-

niyle kıvır kıvır kıvranarak döktürdüğü oyuna şöyle bir türkü uyduruverdi:

Leningrad'dan İngilizler
Geldiler bizim köye,
Gübreyi kokladılar,
«Bu nedir?» diye diye...

«Bence şiir bu!» diye güldü Krivtsov. «Aferin Tonya! En can alıcı noktadan vurdu. Başı bulutlarda gezen toplumculuğu nasıl da kıskıvrak yakaladı!»

Seleznev sertçe çıkıştı:

«You're breaking our clan's rule, Krivtsov!»(*)

Krivtsov dikleşti, suratını astı.

«Ben senin klanından değilim, bunu iyi bil. Ben onların çevresinden gelmeyim.»

«You've insulted me. I'll remember you for that.»(**)

«Şuna bak, bir de diplomat olmak istiyorsun! Aşağı gördüğün bir halkı nasıl temsil edeceksin?»

«I don't believe in the grey masses. I believe only in strong individuals.»(***)

«Kitlelere egemen olan güçlü kişilikler kuramı mı gene? Seninki yeni bir şey değil, Seleznev. Okul kültür kolunun da kabul ettiği gibi, uluslararası ilişkiler konusunda parlak söylevler çekebiliyorsun. Güçlü kişiler konusunda bir de parti gençlik örgütünde konuş da görelim bakalım. Foyanı nasıl çıkarıveriyorlar! Senin her yaptığın, kendini beğendirmek çabasından başka bir şey değil, göze girip ilerlemek istiyorsun. Patates sökmeye gelmen bile aynı ereği taşıyor, eldivenli de olsa toprağı kazmaya bu amaçla tenezzül ettin. Ancak kendini beğendirmeye çalışmak başka, sağlam kişilikli olmak başka. kişilikli olmak başka. Sende üstün adam

(*) Klanımızın kurallarını bozuyorsun, Krivtsov.

(**) Beni küçük düşürdün, bunu sana göstereceğim.

(***) Boz kitlelere inanmıyorum. Ben yalnız güçlü kişiliklere inanırım.

olma hastalığı var, Seleznev. Bu, şimdilerde demir gibi ruh sağlığı diye yutturulan moda bir hastalığın ta kendisidir. Bir an önce tedavi olmanı öğütlerim.»

Kentten gelmiş iki öğrencinin birbirinin üzerine atılmaya hazırlandığını görünce Tonya aralarına girdi.

«Kavga etmeyin lütfen! Patatesleri sökme işini bitirelim de, sonra ne yaparsanız yapın.»

Seleznev'e döndü, suçlu suçlu gülümsedi.

«Uydurduğum türküden dolayı kusura bakmayın. Kötü bir niyetim yoktu.»

Seleznev önemsemiyormuş gibi bir tavır takındı.

«Yok canım, o da ne demek! Sesiniz çok güzel, ayrıca yaratıcı bir yeteneğiniz var... Epey zamandır dikkatimi çekiyordunuz. Renoir'in kadınlarından bazı izler buluyorum sizde.»

«Kimden, kimden?» diye şaşırdı Tonya.

Seleznev gözünü kırpmadan bir yalan kıvırdı.

«Çağdaş Sovyet ressamlarından İvan Renuarov(*) vardır; birçok ödülün sahibi, sanıyorum aynı zamanda bilimler akademisi üyesi. Kollektif çiftliklerde çalışan kadın işçilerin başarılı portrelerini çizmiştir.»

«Klan»ın öteki üyeleri elleriyle ağızlarını kapatarak dalkavukça gülmeye başladılar. Tonya durumu anlamadığı için tek tek herkesin yüzüne bakıyordu. Ama sonunda kendisiyle alay edildiğini sezdi, bundan ötürü kıpkırmızı kesildi.

Seleznev, «*She's not bad-looking, especially when she blushes. She reeks slightly of onion but with those natural pink cheeks of hers she probably makes a tasty borsch. Actually I wouldn't at all mind tasting that borsch,*»(**) dedi.

(*) «Renoir'ın kadınları» derken «Renoir'ın» sözcüğü Rusça'da «Renuarov» olmaktadır. O bakımdan ortaya «Renuarov» gibi bir soyadı çıkıyor. (Ç.N.)

(**) Özellikle yüzü kızardığında daha güzelleşiyor. Ağzı soğan kokmakla birlikte, yanaklarının bu doğal kırmızılığı ona ağza tat veren iyi bir borç çorbası yapabilir. Bana sorarsanız bu çorbadan tatmak isterdim.

Tonya ne yapacağını şaşırmıştı.

«Yoksa benim için kötü şeyler mi söylüyorsunuz?» diyebildi.

Seleznev son derece sakin bir sesle şu karşılığı verdi:

«Tam tersine. Arkadaşım Seryoja'ya sizi çok beğendiğimi söyledim.»

Ama Seryoja kendini tutamadı:

«İnanmayın ona, Tonya! Çok kötü şeyler söyledi.»

Seleznev alaylı alaylı güldü.

«Arkadaş beni kıskanıyor, Tonya. Şimdi size soracağım: Bana mı inanıyorsunuz, ona mı? Hadi, bakın gözlerime.»

Böyle diyerek Tonya'yı omuzlarından tutup biraz kendine yaklaştırdı; karşısındakini baskı altına almasına çok çalıştığı gözleriyle kızın ıslak, kara gözlerine dik dik bakmaya başladı. Seleznev yalnız kaslarını geliştirmekle kalmamış, bakışlarını da epey eğitmişti.

«Bilmiyorum...»

Tonya böyle diyerek gözlerini, önüne indirdi, gencin ellerinden sıyrılmasıyla oradan uzaklaşması bir oldu.

«*I don't think we should ruin our friendship over this little girl; she's just a short episode in my life, and I'll never see her again. But you and I are from the same 'clan', and we could be of use to each other sooner or later in the future which belongs to us. I don't advise you to quarrel with me.*» (*)

Bir gün Seleznev, çocukların hep birlikte kaldıkları eve sabaha karşı döndü, yatağına uzanırken, yanında yatan Seryoja'ya her zamanki yapmacıklı can sıkıntısıyla, «*It was hard work, she was a virgin,*»(**) dedi.

(*) Bu kızcağız yüzünden arkadaşlığımızın bozulmayacağını umarım. Bu kız benim yaşantımda önemsiz bir olaydır, üstelik onu bir daha görmeyeceğim. Oysa biz aynı «klan»ın mensuplarıyız, bizim olan sonraki günlerde, geleceğimizle birbirimize yararlı olabiliriz. Benimle dövüşmeni sana hiç tavsiye etmem.

(**) Zor bir iş yaptım, meğer kız'mış.

Seryoja berikinin yakasından tuttuğu gibi yerden kaldırdı, suratının ortasına bir yumruk kondurduktan sonra İngilizce, «*You bastard!*»(*) diye bağırdı.

Bu gürültüyle herkes yataklarından fırladı, lambayı yaktılar. Onların bakımını üstlenen yaşlı kadının başı ranzadan aşağı sarktı.

«Aman Tanrım, ne oluyor bunlara! Kent çocukları kavga eder mi hiç?»

Seleznev, Seryoja'nın karşısında biraz sallanarak don gömlek ayakta dikiliyor; heykele benzeyen bedeninin kaslarını oynatmaktan başka bir şey yapmıyordu.

«Bakın işte, ona elimi bile sürmedim. Vurmaya kalksa böcek gibi ezerim. Sorun bakalım, ne diye vurmuş bana! Ama söyleyecek bir şeyi yok ki...»

O zaman Seryoja geriye dönüp berikinin suratına bir daha patlattı. Dört bir yandan atılıp Seryoja'nın kollarına sarıldılar, ellerini arkasına büktüler. Sonuçta ona, parti gençlik örgütü kanalıyla «patates sökme kampanyasına katıldığı sırada yaramazlık yaptığı» için kınama cezası verdiler.

Bir zaman sonra Seryojaların okuluna üst sınıflardan seçilmiş bir küme Amerikalı öğrenci geldi. Seryoja'nın okulunun kadın yöneticisi öylesine heyecanlandı ki, «en üst düzeyde önlemlerin alınması için» dört bir yana adam koşturdu.

Herkesin beklediği gibi, yabancı erkek öğrenciler blucin giymişlerdi, saçları da uzundu, ama bunlar yalnızca iki kişiydiler ve görünüşleriyle tıpatıp bizim «İngiliz» okulunun öğrencilerine benziyorlardı. Bizimkilerden bütün farkları, kollarında daha ucuz saatler bulunması, bir de şakır şakır çiklet çiğnememeleriydi. Kızlardan bir tanesinin keten gibi düz saçları vardı, gözlerini de mora boyamıştı. Amerikalı öğrenciler çok sade davranıyorlardı. Buna karşılık onların başına verilen, sırık gibi uzun boylu ABD Dışişleri Bakanlığı görevlisinin sevimli görünmeye çalışırken öyle telaşlı

(*) Seni piç!

halleri vardı ki, bu bakımdan, yabancıların gelişi dolayısıyla apar topar pantolonlu bir takım elbise giyen «İngiliz» okulu yöneticisi kadına çok benziyordu.

Uzun boylu Dışişleri Bakanlığı görevlisi, okul yöneticisi kadın için, «Herhalde durup dururken bu okulun başına verilmemiştir,» diye düşünüyordu. Okul yöneticisi kadının onun hakkındaki düşüncesi de aynıydı: «Herhalde bu adam boşu boşuna konuk öğrencilerin başında görevlendirilmemiştir,» diyordu o da. Onların böyle düşünmeleri, birbirlerine karşı biraz tedirgin davranmaları sonucunu doğuruyordu. İkisinin de en büyük kaygısı, «Aman bir şey olmasın!»dı. O nedenle, gerçekte kötü bir şey olmadığı halde, kendilerine sıkı talimat verilmişçesine bu konuda birbirlerine pek güvenmiyorlardı. Verilebilecekken verilmemiş bir talimatın yarattığı karşılıklı güvensizlik, aslında bir talimatın yasaklayacağı, içinden çıkılması zor bir durum ortaya koymaktaydı. Diyelim, öğrencilerin okul toplantı salonunda değil de bir sınıfta bir araya gelip konuşma yapmaları, konukların başında gelen Dışişleri görevlisi kişiye, okulda bile siyaset gütmenin bir belirtisi gibi göründü. Oysa son derece basit bir nedeni vardı bunun. Bayan yönetici son anda, okul yönetiminin gurur vesilesi olan toplantı salonundaki tanıtma standlarından birinin tam tepesinde duvarın aktığını fark etmişti. Krivtsov her ne kadar, «Amerika'da duvar akmaz mı?» diye çok çırpındıysa da, yönetici kadın, «Belki akar, ama herhalde standların konulduğu yerde değil,» diyerek toplantıyı salondan bir sınıfa aldırdı. Elinden gelse standları da sınıfa taşıtırdı, ancak öğrenci sıraları buna engeldi. Sonra sıralardan birinin kapağına öğrencilerin çakıyla kazıdıkları, okla delinmiş bir yürek resmi görünce, «Keşke başka bir sınıfı seçseydik!» diye için için kendini yedi durdu. Çünkü ABD Dışişlerince görevlendirilen kişi tam gelip dirseklerini o kapağa dayamış, kollarını tedirginlik içinde oynatıp dururken, kazıntı resmin çizgileri boyunca sürülen mor boya adamcağızın bej renkli ceketinin kolunu berbat etmişti.

Neyse karşılama konuşmasını Seleznev'e yaptırdılar. Sonradan Amerikalı öğrencilerin söyledikleri gibi, tam «Ox

ford şivesi»yle konuştu, konuklar böyle bir beceriden dolayı açıkça hayranlıklarını belirttiler. Seleznev bir tek dilbilgisi yanlışı yapmaksızın, Vietnam'da barış adına, ABD'de ırkçılığa karşı savaşan Amerikalı öğrencilerle dayanışma içinde olduklarını vurguladı. Konuşmasının sonunu Lincoln'un bir tümcesiyle bağladı. Konuşma, konukların başında görevlendirilen kişiyi öylesine etkiledi ki, «Vietnam», «ırkçılık» sözleri geçtikçe adamcağızın gıdısı yukarı çıkarak gömleğinin kolalı yakasına dayandı, ancak Lincoln'dan yapılan alıntıyı duyunca biraz rahatladı. Sanki Lincoln onunla aynı işyerinde çalışan, yakın bir arkadaşıydı.

Seleznev'den sonra Amerikalı bir erkek öğrenci söz aldı. Çocuğun yüzünde, ince ince bakır tellerden yapıştırılmışçasına kızılımsı tüyler vardı. Ayaklarına kirli mi kirli basketbol pabuçları, sırtına da üstünde Che Guevera'nın portresi bulunan bir fanila geçirmişti. Rusça konuşması kötü sayılmazdı ama eski MHAT'ın(*) telaffuzunu da aramamak gerekirdi. Şunları söyledi:

«Ben Tucson'luyum... Kentimizin çevresinde bir zamanlar kocaman, çok güzel kaktüsler yetişirmiş. Aralarında öyleleri varmış ki, sürgünleri birbirine karıştığı için el ele tutuşan iki insan gibi görünürler, o yüzden yan yana yürüyen sevgililere benzerlermiş. Kuvvetli rüzgârda kaktüsler hışırdamaz, bir çeşit gıcırtı çıkarırlarmış. Bu gıcırtı onların aşk şarkısıymış. Dağlarımız vardır. Kızılderililer'in yüzü gibi bakır kırmızısıdır. Çağlayarak akan suyu buz gibi soğuk bir ırmağımız vardır, bir zamanlar içinde alabalıklar yüzermiş. Ama ben, herhalde bu kaktüsleri yemek isteyen alabalıkları ya da bu alabalıkları yemek isteyen kaktüsleri hiçbir zaman görmedim. İnsanlar tüm alabalıkları, kaktüsleri, dağları, ırmakları yok etmek için birbirleriyle yarışıyorlar. Doğayı seviyorum, o yüzden okulu bitirince, çevrebilimci olmak istiyordum. Sonra düşündüm: İnsanlar Kırmızı Kitap'a(**) niçin kendilerini de koymuyorlar? O günden beri insanın

(*) Moskova Sanat - Akademi Tiyatrosu. (Ç.N.)

(**) Nesli azalan hayvan ve bitkilerin korunması için yayımlanıp dağıtılan kitap. (Ç.N.)

çevresini incelemeyi kendime amaç edindim. Babam bir kolunu Vietnam'da yitirdi, kolu şimdi orada gömülüdür. Kendisi Tucson yakınlarında bir otelin büfesinde çalışır. Tek elle sandviç yapmak çok zorsa da bu işi iyice öğrendi. Geçenlerde Vietnam Savaşı'nda sakat kalan askerlerle birlikte New York'a gitmiştik; onlar orada Özgürlük Anıtı'nın içine girdiler ve birkaç gün anıta kimseyi, hatta polisi bile sokmadılar. Amerikan halkına iletmek istedikleri bir bildirileri vardı: Artık savaş bitsin! İki elimle yaptığım sandviçler götürdüm onlara. Onların bu davranışı siyaset filan değildi, insan doğasına en uygun hareketti. Bu gibi şeyler olmazsa yeryüzünde ne bizim Özgürlük Anıtı'mız, ne sizin Kremlin surlarınız, ne bizim kaktüsümüz, ne de sizin kayınağacınız kalır. Biz Amerikalılar ve siz Ruslar birbirimizi Elbe'deki gibi çok iyi anlayabilmemiz için yeni bir Hitler'in çıkmasını mı bekleyeceğiz? Elbe küçük bir ırmaktır, ama bana göre anlamı Mississippi'den daha büyüktür. Söyleyeceklerim bu kadar...»

Dışişleri görevlisi adam, konuşan çocuğa karşı pek iyi duygular beslemediği için, «Kendine önde bir yer edinmeye çalışıyor. Şimdi okullarda bile böyleleri çoğaldı. Devlet gemisini sarsıyorlar. Kendimize iyi bir başkan seçemeyişimizin nedeni belki de önder olmak isteyenlerin sayısının çok olmasındadır,» diye düşünüyordu. Oysa bir zamanlar kendisi de öğrenci önderlerinden biriydi. Sonra araya çocuklar, bebek kundaklamalar, borç taksiti ödemeler, ardından da Dışişleri Bakanlığında görev girince hepsi unutuldu. Nerede o başta kalma çabaları şimdi? Eğer gözünü dört açmazsan kendini Tayland konsolosluğunda sivrisineklere yem olarak buluverirdin.

Öte yandan okul yöneticisi kadın da şöyle düşünüyordu: «Bunları söyleyen bir öğrenci mi? Kimse ona çocuk diyemez... Hoş, bizimkilerin çoğu da artık çocuk sayılmazlar...»

Kızıl saçlı konuşmacı kapağında «Vova Lyusa = ?» yazılı bir sıraya oturdu, oturur oturmaz cebinden kızıl haç ça-

kısını çıkararak o da kendine göre bir şeyler kazımaya başladı. Onun öteki çocuklardan ne farkı vardı ki?

Bir Amerikalı kız öğrenci ayağa kalktı; dizini, kapağı açık duran sıranın üstüne koyarak öylece dikildi. Bu sırada ayakkabısının tabanı, tam arkasında oturan Dışişleri görevlisinin burnuna dayanmıştı. Okul yöneticisi kadın, «Şimdi bizim kızlar da maymun gibi aynı hareketleri yapıyorlar,» diye düşündü. Kız öğrenci şunları söyledi:

«Ben New-Orleanslı'yım... Bizim kaktüslerimiz yok, ama kentin yakınlarında bir timsah bahçemiz bulunur. Bahçede Joe adında yaşlı mı yaşlı bir timsah yaşardı. Joe çocuklarla fotoğraf çektirmeyi pek severdi. Bir keresinde ben sırtına bile tırmanmıştım. Sonra birisi onu vinçester tüfeğiyle öldürdü. Ölüsünü gömmeye Joe'yu seven birçok çocuk katıldı. 'Timsah gözyaşları'(*) diye bir deyim vardır, bence timsah gözyaşları timsahlardan çok insanlara yaraşır. Öldürmenin çok kötü bir şey olduğunu hepimiz biliriz, gene de öldürmeler sürer gider. Birisi birini öldürünce hapse atılır. Ama birçok insanı, bir halkı topluca öldürenler niçin serbestçe gezerler?»

Bu sözler üzerine öğrenciler arasından çocuk sesine benzemeyen, hırıltılı, batıcı bir kahkaha yükseldi. Kahkahayı atan, siyah deri ceketinin üstünde sayısız şimşek ışınlarının resmi bulunan on altı yaşlarında bir Amerikalı erkek öğrenciydi. Öğrenci, ayağa kalkmayı bile gerekli görmeden konuşmaya başladı:

«Bütün bunlar duygusal konuşmalar. Yaşam kavgası insanın içgüdüsünde vardır. İnsanoğlu ta eski çağlardan beri savaşmakta olup, savaş bundan sonra da sürüp gidecektir. Bir mamutu öldüren kişi bunun etini, derisini mamutu öldüremeyenlerle paylaşırdı. Buna karşılık onları kendi hesabına çalıştırır, borçlarını böyle ödetirdi. Yeryüzünde yalnız güçlü kişiler, güçlü halklar yaşarlar. Savaş, elde silahlarla yapılan bir yarıştır. Barış üstüne ne denli güzel sözler söylersek söyleyelim, insanlar var olduğu sürece savaşlar da

(*) Cana kıydıktan sonra üzüldüğünü gösteren gözyaşları. (Ç.N.)

eksilmeyecektir. Ancak benim bir Amerikalı sömürgen olduğumu düşünmeyin. Savaşmayı ben de istemiyorum... Benim bütün düşkünlüğüm motosikletleredir. Gene de bizim motosikletlerimizin sizinkilerden daha iyi olduğunu söylemeliyim.»

Okul yöneticisi dikkat kesildi: «Yoksa alınan önlemler bir işe yaramayacak mı?» Dışişlerinden gönderilen görevli büzüştü: «Ne de olsa liberaller daha iyi...»

Birinin üstüne atlamaya hazırlanıyormuş gibi kabaran Krivtsov yerinden fırladı.

«Duygusallığı utanılacak bir şey sayan kişilerden korkarım. John Brown'un isyanı yapılan haksızlığı görüp gözleri yaşla dolunca başladı. Dostoyevski, dünyanın en yüce ülkülerinin bile ezilen, masum bir çocuğun gözyaşlarına değmeyeceğini yazar. Yazarın söylediği başka bir şey daha var: 'Herkes her şeyden sorumludur.' Savaşın kaçınılmazlığına kendini inandıran kişi aslında kendi sorumluluğundan korkakça kaçıyor demektir. Motosikletleri istediğiniz gibi seviniz, ama sizinkilerin bizimkilerden daha iyi olduğunu ileri sürerek öç alırcasına sevinmeyiniz. İnsanlar arasındaki güvensizliği öç alma sevinci kadar artıran başka bir duygu yoktur. Bir Rus ozanı Amerikan ozanlarından birinin şiirinde kötü dizeler var diye seviniyorsa bundan dolayı kendisi daha iyi şiirler mi yazacaktır?»

«Bravo!» diye bağırdı kızıl saçlı Amerikalı öğrenci. Bağırırken ayaklarını döşemeye öyle hızlı vurmuştu ki, okul yöneticisiyle Dışişleri görevlisi aynı anda yerlerinden sıçradılar.

Bunun üzerine kara saçlı, Hıristiyan azizlerinki gibi süzgün gözleri olan Amerikalı bir erkek öğrenci ayağa kalktı.

«Ben duygusallık konusunda birkaç söz söyleyeceğim... Okulumuzda Çehov'un bir öyküsünü, köy çocuğu Vanka Çukov'u anlatan öyküsünü okumuştuk. Savaş üstüne yazılmamıştır, ama gene de içimi ürpertir. Çocuğun mektubunda yazdığı şu tümceyi anımsayınız: 'Sevgili dedeciğim, yanıma gel...' Sonra zarfın üstüne, doğru adres yazdığını sanarak

şunları yazar: 'Köye, dedeme.' Bana öyle geliyor ki, yeryüzünde kötü insandan çok iyiler yaşamaktadır. Ama onlar birbirlerinin adreslerini bilmedikleri, önlerini kapatan kötülerin başlarının üzerinden bağıramadıkları için birbirlerine seslerini duyuramıyorlar. İşte o yüzden ben büyüklerin çoğunu Vanka Jukov'a benzetirim burada adreslerimizi karşılıklı verip ülkemize dönünce yazışacağımızı umarım. Gene de en önemlisi bu değil. En önemlisi birbirimizin duygularını anlamamızdır.»

Okul yöneticisi kadın şöyle düşündü: «Hayır, hayır, önlemlerimiz yeterlidir... Gene de konuk öğrencilerin hazırladığımız standları görmemesine üzüldüm.»

Böyle düşündüyse de şunları söyledi

«Klasik yazarlarımızı tanımanız çok hoşumuza gitti. Şurası bir gerçek ki, Vanka Jukov'un öyküsü ülkemizin uzak geçmişiyle ilgilidir.»

Dışişleri görevlisi bloknotuna şöyle yazdı: «*Chekhov's short story about 'İvan Jhukov' - read next weekend.*»(*)

Hıristiyan azizi görünüşlü genç, çadır bezinden kılıfı içinden altı telli gitarını çıkardı.

«Sözlerle söyleyemediğimi şarkıyla tamamlamak istiyorum,» diyerek Bob Dylan'ın savaş karşıtı bir şarkısını çalıp söylemeye başladı.

Dışişlerinden gönderilen görevlinin bu işe bayağı canı sıkılmıştı.

O akşam büyüklerin gözünden kaçmayı beceren Rus ve Amerikalı öğrenciler, gençlerin gittiği bir kahvede buluştular. Rus öğrenciler kesenin ağzını açıp birkaç şampanya getirttiler masaya. Ama Amerikalı çocuklar, motosikletçi oğlan dışında şampanyayı ilk kez içtiklerini söyleyerek Rusları epeyce şaşkınlığa düşürdüler. Seleznev küçük görürcesine dudaklarını büktü, anlaşılan eski kafalı, çağdışı kalmış Amerikalılar'dandı bunlar.

(*) Önümüzdeki hafta sonunda Çehov'un «Vanka Jukov» adlı kısa öyküsü okunacak.

Yüzme havuzunun yöneticisinin oğlu, Laçugin'i dirseğiyle dürttü.

«Seryoja, şu motosikletçi gencin sırtındaki ceket ne güzel, değil mi? Şimşeklerin çokluğuna bak! Amerika'da onlara ne dendiğini biliyor musun? 'Cehennem zebanileri' diyorlar.»

Seryoja arkadaşının bunu niçin söylediğini anlamamıştı.

«E, ne olmuş?»

«Çocuğa söylesem de benimle küçük bir değiş tokuş yapsa, ne dersin? Evde on sekizinci yüzyıldan kalma bir antika var, ceketi onunla değiştirmek ister belki.»

Seryoja öfkeyle fısıldadı:

«Hay seni, eşoğlueşek! Hele bir değiştirmeye kalk!»

Öğrenci topluluğu kendiliğinden iki kümeye ayrılmıştı. Seleznev ile çevresi «cehennem zebanisi»ni de aralarına alarak motosikletler, yatlar, plaklar üstüne bir konuşmaya daldılar; Laçugin'le Krivtsov ise öbür Amerikalı öğrencilerle edebiyattan konuşuyorlardı. Amerikalı öğrencilerin önderi olan kızıl saçlı genç, konuşmalar boyunca defterine Kurt Vonnegot'un, William Styron'un, John Updike'ın adlarını yazmak zorunda kaldı, çünkü bütün bu yazarları gerçekten okumamıştı.

«Amerikan edebiyatını Ruslar'dan öğreneceğim hiç aklıma gelmezdi,» diyerek bir kahkaha attı.

Günün modasına uysun diye, Polonya malı blucinlerinin arka ceplerinin üstüne uyduruk *wrangler* etiketleri diken, Vasilyevsk adasından gelme bitlisler elektrogitarlarının tellerini koparırcasına sahnede tepinip durdukları; son moda giyinmiş kızlarla oğlanlar onların çevresinde, ağızlarında Tallin yapısı plastik kamışlarla, buzdolabının sürekli bozulması yüzünden ılınan «Kwai Köprüsü» adlı içeceklerini içtikleri sırada gençlerin eğlendikleri kahveye hasır şapkalı, kolu kırmızı bantlı yaşlı bir adam çekine çekine girdi. Gönüllü koruyucuların safları arasından onların hoşgörüsü

sonucu geçebilen ihtiyarın, şapkasındaki yas şeridiyle buradaki havaya uyan bir durumu yoktu. Vestiyerde almadıkları, kurşun gibi ağır, içerisi tıklım tıklım dolu filesini de yanında getirmişti.

Amerikalı öğrencilerle Rus çocuklarının bir arada oturdukları masada bir kişilik yer gördü; döne kıvrıla dans eden gençlerin arasından güçlükle geçerek, dolu filesiyle onların bacaklarına takılarak boş sandalyeyi gördüğü masaya doğru yürüdü. Yırtık paketten çıkan makarna çubukları filenin gözlerinden dışarı fırlamıştı. Adam masaya yaklaşınca beceriksizce şapkasını çıkardı, kırlaşmış seyrek saçlarının birbirine yapıştığı başıyla selam vererek, aynı çekingenlikle, «Oturabilir miyim?» dedi. «Çok susadım da... Çay ya da maden suyu içip gideceğim.»

«Cehennem zebanisi»yle konuşmaya dalmış bulunan Seleznev «Görmüyor musunuz, burası dolu!» diye tersledi adamı.

Laçugin yandaki sandalyeyi çekti.

«Buyurun, oturun.»

«Teşekkür ederim, teşekkür ederim...»

Adam özür dilercesine bunları söylerken filesini masanın altına soktu. Sonra konuşmasını sürdürdü:

«Buralı değilim. Bir saat sonra otobüsüm kalkıyor da... Çok yoruldum, susuzluktan dilim damağım kurudu. Terslik bu ya, otomatların hepsi bozulmuş, içecek bir şey bulamadım. Dedim, şuraya uğrayıvereyim... Neyse, kapıdaki gençler yakınlık gösterdiler. Siz de öyle...»

Gerçek «Wrangler» marka blucin giymiş bulunan kıvrak garsonlardan biri yaklaşınca Krivtsov, «Bir çay getirir misiniz?» dedi.

Garson öylesine kıvraktı ki, hemen atlatmaya kalktı.

«Bizde çay bulunmaz.»

Krivtsov garsonun koluna yapıştı.

«Öyleyse maden suyu ya da limonata getirin.»

«Bitti hepsi... İsterseniz özel kokteylimizden vereyim.»

Filesinin devrilip devrilmediğini anlamak için eliyle masanın altını yoklayan ihtiyar tedirgin bir sesle, «Aman, ben öyle şeyleri içmem,» dedi. «Bir bardak suyunuz yok mu? Musluktan doldurup getirseniz de olur.»

Garson kolunu Krivtsov'un elinden kurtarıp, masalar arasında kıvrıla kıvrıla uzaklaşırken yaşlı adam sordu:

«Sizler hepiniz buralı mısınız, gençler?»

«Evet, Leningradlı'yız,» dedi Laçugin.

«Biz de Amerikalı'yız,» dedi kızıl saçlı öğrenci önderi.

Yaşlı adam anlayamadı.

«Ne, siz yani... Ama burada oturuyorsunuz!»

Laçugin güldü.

«Evet, oturuyoruz. Ne olmuş?»

«Ama sanki aranızda Rusça konuşuyorsunuz, öyle değil mi?»

Amerikalı bir kız öğrenci atıldı:

«Amerika'da okulumuzda Rusça öğreniyoruz.»

«Biz de İngilizce öğreniyoruz,» dedi Krivtsov.

«Ya, demek öyle! Aferin çocuklar! Biz zamanımızda böyle şeyler bilmezdik. 'Ne işe yarar?' diye düşünürdük. Her şey bambaşkaydı o zaman. Ama bir keresinde yabancı dil bilmediğim için çok üzüldüm.»

Sonunda getirilen sürahiden bardağına su doldururken, yaşlı adam bunları gülerek anlatıyordu.

«Ne zaman oldu bu?» diye sordu Krivtsov.

«Elbe'de. Amerikalılar'ı ilk ve son kez gördüğümde. Baktım, ne onlar beni anlıyorlar, ne ben onları. Hepimiz de kafaları çekmişiz... O zaman saçlarım gürdü...»

Yaşlı adam utangaçça böyle derken bir elini başında kalan saçlarının üzerinde gezdirdikten sonra hasır şapkasını giydi, öbür eliyle gene filesini yokladı.

«Nasıl? Elbe'de mi?»

Bu soruyu soran kızıl saçlı Amerikalı öğrenci şaşkınlıktan ayağa fırlamıştı. Korka korka masaya yaklaşıp bir bardak su içmek için oturan bu ihtiyar, bir simgenin somutlaşan örneği olsun! İnanası gelmiyordu.

Yaşlı adam kalkmak için davrandı.

«Eh, hoşça kalın, çocuklar. Ne güzel, oturmuş birbirinizle konuşabiliyorsunuz. Oysa biz konuşamazdık. Aman, bir daha savaş mavaş olmasın da, en önemlisi o...»

Bunları söyledikten sonra kapıya yöneldi; masadaki öğrenciler arkasından bakarken, geldiği gibi aynı hızla çıkıp gitti. Bu arada dans edenlere çarpan filesinden dökülen makarnalar yerlere saçılmıştı.

Seleznev alaylı alaylı güldü.

«Moruğun anlattıklarına inandınız mı? Kafasından uydurdu hepsini. Rastlantının böylesi az görülür, doğrusu. Düpedüz caka satıp böbürlenmek istedi. Sözde gözümüze girecek... Bu pensler çok kıtırcı olurlar.»

Kızıl saçlı öğrenci anlamamıştı.

«Pensler mi? Pens İngiliz para birimidir. Ne demek istedin yani?»

«Emekliler,»(*) dedi Seleznev isteksiz isteksiz.

Krivtsov dayanamadı.

«Kendin de bir gün emekli olacağını aklına getirmiyor musun hiç?»

Kızıl saçlı Amerikalı öğrenci de Seleznev'e dik dik baktı.

«Okulda yaptığın resmi konuşmanın senin ağzından çıktığına inanamıyorum doğrusu. Davranışların çok değişti.»

Seleznev altta kalır mı, işi şakaya vurdu.

«Eğer hepimiz resmi konuşmalarımızdaki gibi davransaydık tekdüze, son derece sıkıcı bir yer olurdu şu dünya.»

(*) «Pensioner = emekli» sözcüğünden yaptığı «pens» kısaltmasından Seleznev'in Amerikalılar'ın kısaltma düşkünlüğüne özendiği vurgulanmaktadır. (Ç.N.)

Kızıl saçlı öğrenci önderi sertçe konuştu:

«Madem söylediklerinle yaptıkların birbirine uymayacak, ne diye inanmadığın şeyleri söylüyorsun?»

Seleznev kayıtsızca omuz silkti; «cehennem zebanisi» ve öbür arkadaşlarıyla kalkıp masada kalanlara gösterişli bir selam verdikten sonra çıkış kapısına doğru yürüdü.

«Öf be! Parke döşemede makarnaların ne işi var?» diye söyleniyordu dışarı çıkarken.

Kızıl saçlı öğrenci önderi Krivtsov'a, «Yakın arkadaşınız mı?» diye sordu.

Krivtsov, «Aynı okuldanız, hepsi o kadar,» dedi. «Ama çok değer verdiğimiz bir özelliği vardır: Düşündüklerini saklamadan söyler.»

«Ama bir gün bakmışsın, onu da öğrenivermiş. Böylelerinin yüksek mevkilere geçtikleri, üstelik halkın mutluluğundan söz ettikleri çok görülmüştür. Bu gibilerin yere dökülmüş makarnaların üzerine basıp geçmelerini önlemek gerek.»

Gitar çalan süzgün bakışlı Amerikalı öğrenci, «Onların adreslerini almayı hiç canım istemedi,» dedi. «Sanki Vanka Jukov'un ülkesinin çocukları değiller. Bizim 'cehennem zebanisi' gibi onlar da adamsendeciler ülkesinden. Keşke deminki ihtiyarın adresini alsaydım.»

Amerikalı bir kız öğrenci, «Adamsendeciler çok mutsuz olmalılar, çünkü kimseyi sevmezler,» dedi.

Krivtsov, «Bence adamsendecilerin mutsuz oldukları savı doğru değil,» diye kestirip attı. «Bizim bakış açımızdan mutsuzdurlar onlar, ama kendileri bakımından değillerdir. Para, eşya sözlerini geçirme gibi bir sürü sevinç kaynağı var ellerinde. Bu da çocukluklarında, başkasında olmayan oyuncakların onlarda bulunmasından ileri geliyor.»

Laçugin, «Büyüklerimiz iyi uyarılar verelim derken çoğu kez bizi kötü yola itiyorlar,» dedi.

Ama kızıl saçlı öğrenci yumruğunu masaya sertçe vurdu.

«Ne diye her şeyi büyüklere bırakıyoruz? Biz çocuklar da insanız, kafamızın içinde kendi beynimiz yok mu?»

Gitarcı genç yeniden söze karıştı:

«Suçlular, caniler için sık sık 'eğitim kurbanları' dendiğini duymuşsunuzdur. Bu sözde onlara acımamızı, onları haklı görmemizi isteyen bir hava var. Böyle bir eğitim kurbanı karanlık bir sokakta bıçağıyla birinin karnını deşse, bunda onu yetiştiren, eğiten ana babasının ne suçu var? Eğer ben kötü bir iş yapmışsam, Seatle yakınlarındaki çiftliğimizde tavuktan başka bir şey kesmemiş bulunan annem mi bundan sorumlu tutulacak?»

Sonra hep birlikte köprülerin açılışını seyretmeye gittiler. Üzerlerindeki sokak fenerleri yavaş yavaş baş aşağı dönerken köprü kanatları iki yandan havaya kalkıyordu. Krivtsov köprünün korkuluğuna çıktı, ellerini sallayarak şiir okumaya başladı. O sırada açılan köprünün altından «Mayflower»la(*) birlikte Petro'nun gemileri de geçiyormuş gibi bir duygu içindeydi.

Gitar çalan Amerikalı altı telli gitarını çıkardı; hem Amerikalılar'ın, hem de Ruslar'ın çok iyi bildikleri anlaşılan bir şarkıyı hep birlikte söylemeye başladılar:

We shall overcome,
We shall overcome,
We shall overcome some day...(**)

(*) Amerika'ya yerleşmek için giden ilk İngiliz göçmen grubunun bindiği gemi. (Ç.N.)

(**) Yeneceğiz, / Yeneceğiz, / Bir gün yeneceğiz...

11

Leningrad'dan binlerce kilometre uzaklıktaki bu Sibirya taygasında yürürken, öğrencilik günlerinde geçirdiği o geceyi yeniden anımsayan Laçugin kendi kendine, «*We shall overcome, we shall overcome...*» diye mırıldanıyordu. Üzerinden fazla zaman geçmeyen o öğrencilik yılları öylesine uzak görünüyordu ki şimdi ona! Birden aklına nereden geldiyse şöyle düşünmeye başladı: «Gerçekten Rusça 'yenmek' eylemi birinci tekil şahısta çekilemiyor. 'Ben yenece...'(*) Olmuyor işte. Böyle bir çekim yok. Belki de bir kişi tek başına yenemeyeceği için... Ancak hep birlikte...» Acı acı güldü. «Ama her zaman hep birlikte olunamaz ki... Gerekli de değil zaten... İgor Seleznev ya da Dışişleri görevlisi o herif gibisiyle nasıl birlikte olunur? Herkesle birlikte olunamaması doğal bir şey, buradan da o gibilerle çatışma gereği doğuyor. Ama Krivtsov, öteki Amerikalı çocuklar bu çatışmada benim yanımda olmalılar...»

Yer yuvarlağı Piskarev gömütlüğüyle, bombalanan Vietnam'ıyla, Seryoja'nın üzerinde yürüdüğü taygasıyla birlikte dönüyor, dönüyordu... Seryoja, bir zamanlar sağken şimdi ölmüş insanların yeryüzünü baştan başa doldurduğunu; yeryüzü yuvarlağının magma katmanına değin birçok insanın gerçekleşmemiş umutlarından, artık toprağa dönüşmüş, şimdi başka insanların basıp geçtiği, sayısız susmuş yüreklerden oluştuğunu düşündü. Pek çok yeni insan gibi Seryoja da bu topraklarda durmadan yürümeyi, ama dinç adımlarını her atışta yer yuvarlağının iyiliğe, adalete doğru dönmesine yardım etmeyi istiyordu.

«Bilimler akademisi üyesi Laçugin'in oğlu» olmaya sığınmak ona göre değildi. O yüzden koleji bitirir bitirmez Moskova'ya gitti, orada yerbilimleri araştırma fakültesine

(*) «Yenmek» eyleminin gelecek zaman birinci tekil şahsının çekimi yoktur. (Ç.N.)

girdi. Baba ocağından burslu yurda geçtiği için Klanya Teyze'nin yemeklerinin yerini «müzikli» çorbalar,(*) öğrenci yurdunun tavasında çabucak ısıtılıveren Bulgar gözlemeleri aldı. Krivtsov çok istediği halde edebiyat fakültesinin sınavlarım kazanamaymca babasının tersanesine işçi girdi. Seleznev ise yüksek okullardan birine yazılmış olmalıydı. Bir gün Seryoja «Lira» gençler kahvesinin önünden geçerken onu orada bir kız arkadaşıyla birlikte güldür güldür İngilizce konuşurken gördü. Herkes içeri girmek için sıra beklerken o ikisi, onları yabancı sanıp korkuyla açılan gençler arasından içeri dalıverdiler.

Seryoja Kazakistan'daki ilk uygulama çalışmasında kazmayla toprak kazmayı, bulduğu maden örneklerini çekiciyle el büyüklüğünde düz parçalara bölmeyi, bir kibrit çöpünü jiletle üç parçaya ayırıp her parçayı ayrı kullanmayı öğrendi. Tiksinme denen şey nedir, sonunda onu da unuttu. Araştırma ekibinde babacan tavırlı, tam yüz kilo çeken bir aşçı vardı; adam hem kendisi durmadan tıkınır, hem de başkalarına yedirmeyi severdi. Aşçının görevlerinden biri de lagar bir beygirin çektiği arabaya binip, ağaç fıçıyla çadırlara birkaç kilometre uzaklıktaki ırmaktan su getirmekti. Bu suyla çorba, lapa pişirilir, çamaşır yunulur, yıkanılırdı. Aynı sudan da içerlerdi. Yerbilimciler her sabah güneş doğarken işe giderler, akşam güneş batarken de çadırlarına dönerlerdi. Bir gün hava öylesine sıcaktı ki, güneşin yakmasına dayanamayıp çadırlara erkenden dönmeye karar verdiler. Sırtlarında maden örneklerinden ağırlaşmış çantalar vardı, susuzluktan dilleri damakları kurumuştu, kaplarında tek damla su kalmamıştı. Ayaklarını güçlükle sürükleye sürükleye yürürlerken bir an önce çadırlara varmanın, demir kepçeyle fıçıdan su alıp kana kana içmenin tatlı düşlerini kuruyorlardı. İşte o sırada tepenin ardından birinin sözsüz, garip, neşeli bir şarkı tutturduğunu işittiler. Birbirlerine baktılar, adımlarını hızlandırdılar. Tepeyi aşınca bir de gördüler ki, lagar beygirin çektiği su arabası tıngır mıngır gelmekte. Ama beygirin sürücüsü yok ortada. Öyleyse kim söylüyordu şarkıyı?

(*) Yedikten sonra karında gurultu çıkaran mercimek çorbası. (Ç.N.)

Sonra farkına vardılar ki, arabanın dikeçlerinden birine bir don asılmış, fıçının tepesinden aşçının kafası görünüyor. Bilmem kaç derecelik sıcakta adam serin suyun içine çırılçıplak girmiş, çocuklar gibi keyif çatıyor; bir yandan da gırtlaktan gelen sesiyle neşeli şarkılar söylüyor... Yerbilimciler birbirlerine tek söz söylemeksizin, suratları bir karış asık, fıçıya doğru koştular. Aşçı onları görünce korkudan gözlerini yumdu. Ama berikiler onu dövmediler, tartaklamadılar; anadan doğma güzelliğiyle çekip suyun içinden çıkardılar. Adamı o öfkeyle sarsarlarken sordular: «Ulan hergele, bunu her zaman mı yapardın, yoksa yalnız bugün mü yaptın?»

Adam korkudan zangır zangır titrerken, «Ye... yemin ederim yalnız bugün! Yemin ederim yalnız bugün!» diyordu.

Yerbilimciler herifin kollarını bıraktılar, adam gitti donunu giydi. Hepsi öylesine susamışlardı ki, suya bakıyorlar, gene de tiksintilerini yenemiyorlardı. Irmak çok uzaktaydı, bir daha gidecek güçleri yoktu. Ekip başkanı Kolomeytsev dedi ki:

«Eh, ne yapalım! Gene de su işte!»

Boş matarasını suya daldırdı. Sonra başını arkaya attı, içmeye başladı. Onun ardından Seryoja da aynı şeyi yaptı.

Seryoja yalnız kaldığı zamanlar şarkı söylemeyi severdi. İyi bir kulağı var sayılmazdı, sesine gelince onun da belirgin bir özelliği yoktu, ama şarkı söylemekten kendini alamazdı gene de. Açılmış maden örneği çukurlarını belgelemeye giderlerken herkesten önce yola çıkmaya çalışır, şemsiye biçiminde çiçek açan bitkiler arasında yürürken tek başına şarkı söylerdi. Şarkılar bazen sözlü, bazen de sözsüz olurdu, ama sesinin çekirgelerin çıtırtısına, göğün mavi sonsuzluğuna karışmasından mutluluk duyardı. Bir akşam kır ateşinin başında hep birlikte yemek yedikleri sırada, alacakaranlığın içinden bir atın pofurtusunu işittiler. Derken, semersiz bir atın geniş sağrısına kurulmuş, atı gibi geniş kalçalı genç bir kadın, elinde bir söğüt dalıyla çıktı geldi.

Kadın nedeni belirsiz bir meydan okumayla sordu:

«Aranızda biri hep şarkı söylüyor. Kim o bakalım?»

Yerbilimciler neşeyle birbirlerine baktılar.

«Yoksa çok mu hoşunuza gitti?» diye sordular.

«Evet, öyle, çok hoşuma gitti.»

Yerbilimciler gülüştüler, utancından nereye bakacağını şaşıran Seryoja'yı öne doğru ittiler.

«Bizim Laçugin'in işidir bu.»

Kadın söğüt dalıyla Seryoja'nın omzuna dokundu.

«Demek sensin?»

Seryoja kötü bir davranış beklediği için istemeye istemeye, «Benim...» dedi.

Güneş yanığı çıplak bacaklarıyla atının böğürlerini sıkan kadın incelercesine baktı Seryoja'nın yüzüne.

«Söylediğin şarkıların sözlerini de biliyor musun?»

Seryoja utançtan kıpkırmızı kesildi.

«Biliyorum...»

«Öyleyse hadi bize gidelim. Ben biraz ilerde kovanlıkta otururum. Burada beylik keseden yemek yemekten mideniz kurumuştur, biraz düzgün yemek yüzü görürsün. Sonra şarkı söyler, sözlerini bana yazdırırsın.»

Yerbilimciler gülmekten kırıldılar. Araştırma çalışmaları sırasında bile saçlarını iki yana tarayıp arada ip gibi düzgün bir çizgi bırakmayı ihmal etmeyen maden örneği toplayıcısı Siteçkin kahkahadan kasıklarını tutuyordu.

«Oh, oh, öleceğim gülmekten!» dedi. «Şarkının sözlerini yazdıracakmış! Hani böyle bir fıkra vardır, bilirsiniz! Oh, tutamıyorum kendimi! Ne olur bir şeyler yapın!»

Arı bakıcısı kadın atının üstünden eğildi, söğüt dalıyla Siteçkin'e veryansın etti. Berikinin ilk işi, ellerini kaldırıp saçının çizgisini korumak oldu. Bu arada ötekiler de sopadan yeterince nasiplerini aldılar.

«Kapatın çenenizi, utanmazlar! Bir de yerbilimci olacaksınız... Hadi, delikanlı, atla arkama; bugün benim konu-

ğumsun. Birlikte şarkı söyleyeceğiz. Bugün benim özel günüm.»

Siteçkin dayanamayıp, «Bugün özel gününüzse şarkıyı başka bir zaman da söylersiniz!» diye sataştıysa da söğüt dalı suratına çaprazlama iki kez daha indi.

Kolomeytsev sertçe çıkış yapmak zorunda kaldı.

«Terbiyenizi takının, Siteçkin! Size gelince, Seryoja, onunla gidebilirsiniz. İzin veriyorum.»

Sonra sesindeki sertliği yumuşatmak için gülümsedi.

«Bu içten gelen çağrıyı değerlendirmek gerekir...»

Seryoja arı bakıcısının arkasına bindi; bunun üzerine kadın, atın kızıl tüylü böğürlerini ayaklarıyla dürtükleyerek, hayvanı yıldızların ışıltısıyla dolu bir dünyanın içine doğru sürdü.

«Çekinme, sımsıkı sarıl bana!» diye bağırdı az sonra.

Böyle bağırırken atının hızını da artırmasından, gerek atının, gerekse kendisinin o çevreyi çok iyi tanıdıkları belli oluyordu. Kovanlık beş kilometre kadar uzakta, kırlık bir dağ yamacında ansızın yükseliveren küçük bir koruluğun içindeydi. Yerbilimciler bir gün olsun o yöne gitmemişlerdi; o bakımdan orada ne böyle bir kovanlığın, ne de bağımsız çalışan bir arı bakıcısı kadının varlığından haberleri yoktu. Kadın, yiğit bir süvari gibi ata binen, dağ başında yalnız yaşarken bir söğüt dalıyla da olsa kendini kaba erkek şakalarından koruyabilen yaman birine benziyordu.

Arı bakıcısı, Seryoja'yı tertemiz bir kulübeye götürdü, üzerine kar beyazı bir örtü çekiverdiği bir masaya oturttu. Bir anda örtünün üstünde tabaklar, çatallar, kaşıklar belirdi; fırında pişe pişe iyice yumuşamış, dökme demir bir tencere içinde buğuları tüten patatesle birlikte gözlerinden bal süzülen petekler geldi; bunların yanına hafifçe köpüklenen, altın sarısı bir içkiyle dolu bir kova kondu.

Arı bakıcısı kadın içki almak için çömçeyi kovaya daldırınca Seryoja sordu:

«Nedir bu?»

«Bal şerbeti. İçince başım ağrır diye korkma.»

Kadın hemen oracıkta yere oturdu, elindeki bal şerbeti dolu tası Seryoja'nınkiyle tokuştururken öbür elini ona doğru uzattı.

«Benim adım Grunya... Sizinki?»

«Ben de Seryoja...»

Laçugin kadından geri kalmamak için o ne yaparsa kendisi de aynısını yapıyordu. Gerçekten mis gibi bal kokan şerbeti sonuna dek tepesine diktikten sonra ağzını yaka yaka bir patates yedi, üstüne bir parça petek balı aldı.

Kapları ikinci kez dolduran Grunya, «Bugün benim özel günüm,» diye üsteledi; bal şerbetinin altın sarısı ışıltısı gözlerine vurmuş gibiydi.

İkinci kabı da bitiren Seryoja ancak o zaman: «Ne bakımdan özel?» diye sorabildi.

«Artık orası beni ilgilendirir. Ben sizin hakkınızda soru soruyor muyum?»

Üçüncü kabı içtikten sonra Seryoja'nın kafası gene eskisi gibi ayık kaldıysa da, kendini belli etmeyen bir balla doldurulmuşçasına, gövdesini bir gevşeklik sardı. İstediği halde yerinden kıpırdanamıyordu. Kafasındaki bu hafiflikle gövdesindeki ağırlığın aynı anda gelmesi onun için son derece şaşırtıcıydı. Oysa Grunya'nın gözlerinin altın rengi ışıltısı arttıkça artıyordu. Seryoja'ya iyicil, tehlikesiz bakışlarla bakarken kapları üst üste doldurdu, ara vermeden içti. Sonunda çenesini güçlü, sıksan kan damlayacak yumruklarına dayadı; sokulgan bir sesle, «Eh, Seryojacığım, şimdi şarkı söyleyebilirsin,» dedi.

Seryoja kendini yüreklendirmek için bir yudum daha bal şerbeti içti, Grunya'dan utandığı için gözlerini havaya kaldırarak şarkıya başladı:

We shall overcome...

Nedense o anda canı yalnız bu şarkıyı söylemek istemişti. Sesi de yolda her zaman kendi kendine söylediğinden daha güçlü çıkıyordu. Ancak gözlerini tavandan indirip de

Grunya'ya baktığında kadının yüzünün dehşetten çarpılmış olduğunu gördü.

«Sen değilsin o, sen değilsin!» diye çırpınıyordu kadıncağız bir çeşit korku içinde.

«Hayır, benim. Ormanda giderken bu şarkıyı hep ben söylerim.»

Grunya başını salladı.

«Kesinlikle sen olamazsın. Başka biri olmalı... Koridorlu bir şarkıydı benim dinlediğim...»

Seryoja iyice afallamıştı.

«Ne koridoru? Ben öyle bir şey söylemedim.»

«Şarkının sözleri önemli değil, ses bambaşkaydı.»

Laçugin'in tepesinden aşağı soğuk sular döküldü sanki.

«Sizin söylediğiniz koridor değil, toreador olacak,» dedi alçak bir sesle.

«Evet, nasıldı bakayım: 'Sen koridor, atıl dövüşe korkmadan...' Ses çok değişikti. Seninkine hiç benzemiyor. Sen şarkı söylemiyorsun, düpedüz bağırıyorsun. Ama o iyi söylüyordu. Peki, kim olabilir?»

«Siteçkin... Hani şu, çubukla vurduğunuz genç var ya...»

Kadının, onun şarkı söylemeyi bilmeyip bağırdığını söylemesi Seryoja'ya öylesine dokunmuştu ki, az sonra gözlerinden yaşlar geldi, ağlamaya başladı. Bu yaptığından da utandı, oradan kalkıp kaçmak için davrandı. Ancak yerinden kıpırdanacak durumda değildi. İşte o anda, pütürlü, okşayıcı ellerin yüzüne dokunduğunu, gözyaşlarını sildiğini hissetti.

«Aman canım, bana gücenmiş... Çocuk gibisin inan, çocuk gibi... Kurban olduğum, Tanrı'm sesi sana vermemiş de o suratı patlayası utanmaza vermiş...»

Grunya bir an durakladı.

«Yok, yok, senin sesin de güzel. Belki onunkinden daha güzel... Ama içinden çıkarmasını bilmiyorsun.»

Seryoja biraz yatıştı, hıçkırıklar arasından sordu:

«Nasıl yani? Sesimi çıkarmasını bilmiyor muyum?»

«Demek istediğim, boğazında kalıyor senin sesin... Gırtlaktan yukarı çıkmasına izin vermiyorsun. Şarkı ta göğüsten söylenmeli. Sonra hep yabancı bir şarkı söylüyorsun. Oysa kendi şarkılarımız yok mu?»

«Belki ben iyi söylemiyorum, ama aslında güzel bir şarkıdır o. Amerikalı ilerici öğrenciler söylerler...»

Grunya anlamamıştı.

«Kim dedin? Zenciler mi yani?»

«Yalnız zenciler değil, beyazlardan da ilericiler vardır.»

«Şarkının anlamı nedir peki?»

«Şöyle:

Yeneceğiz,

Yeneceğiz,

Bir gün yeneceğiz...»

«Ya, demek öyle! Ben nereden bileceğim? Şimdi anladım. Peki, sen gene o dilde söyle. Sesini de fazla yükseltme ama.»

Seryoja söylemeye başladı.

Ve o anda bir mucize gerçekleşti: Göğüsten gelen, az bulunur güzellikte bir sesle Grunya ezgiyi sözsüz olarak Seryoja'yla aynı anda söylemeye başladı; söyledikçe sesi açıldı, yükseldi; sesiyle birlikte ezgi de güçlendi, büyüdü, kulübenin boyutlarını aşıp dışarı taştı. Ancak söylenen bu ezginin bir Amerikan şarkısı mı, yoksa Rus şarkısı mı olduğunu anlamak artık mümkün değildi.

«İster misin, bir tane de ben sana okuyayım?» dedi Grunya şarkı bitince. «Annemin orak şarkısı.»

«Evet, isterim.»

Grunya söylemeye başladı:

«Ot biçerken gözlerimden
Yuvarlandı üç yaş damlası,
Biri düştü orağa, dedi 'Hadi,
Götür buradan beni kente.'

Ot biçerken düştü öbürü,
Dedi 'Götürme beni bir yere,
Kalacağım seninle birlikte
Babanın gömüldüğü yerde.'

Yuvarlandı öbürü yere,
Düştü biçilmeyen otlara,
Ne ağladı, ne sızlandı,
Işıl ışıl ışıldadı sevinçle...»

«Niçin annenin şarkısı diyorsun buna?» diye sordu Seryoja.

«Annem kendisi uydurdu da ondan. Annem şarkı düzmeyi severdi.»

«Yazar mıydı hepsini?»

«Yok canım, ne yazması! Okuma yazma bilmezdi ki. Uydururdu işte. Hepsini aklında tutardı.»

«Sağ mı annen?»

«Sana söylemiştim, bana soru sorma diye... Bugün benim özel günüm... Gel, şarkıyı sana da öğreteyim.»

Seryoja başını önüne eğdi.

«Ama beceremem ben.»

«Ne demek, beceremem? O koca suratlı beceriyor da sen mi beceremeyeceksin? Hadi, gidelim de merdivene oturalım. Orası yardım eder sana.»

Seryoja'nın ayağa kalkamayacağını anlayan kadın onu tuttuğu gibi havaya kaldırdı, birlikte merdivene kadar yürüdüler. Orada en üst basamağa oturdular. Dört bir yandan gecenin fısıltıları geliyor, karanlığın soluduğu duyuluyordu.

«Gecenin seslerini işitiyor musun?» diye sordu Grunya.

«Evet, işitiyorum.»

«Dur, omzuna atkımı örteyim. Korkma, ısırmam seni... Gece ne güzel soluk alıyor, değil mi? Gecenin soluk alışı gibi sen de derinden söylemeye çalış... Yıldızlara bak yalnız. Yıldızlara bakarsan sesinin daha rahat çıktığını göreceksin. Hiç bağırma, yavaştan yavaştan başla. Ta derinden, sesinle birlikte soluk al.»

«Peki, ne söyleyeceğiz?»

«İstersen senin o yabancı şarkıyı.»

«Annenin şarkısı olsun mu? İster misin?»

«Çok mu beğendin? İyi, o olsun. Ama sen dur önce, benim ardımdan başlarsın. Ama bana bakma, yıldızlara bak.»

Grunya şarkıya başladı:

«Ot biçerken gözlerimden...»

Eli uzanıp atkının altından Seryoja'nın omzuna yaslandı. Seryoja, kadının ona söylediği gibi gözleri yıldızlarda, onun ardından şarkıya katıldı.

«...üç yaş damlası...»

Sanki yıldızların onun göğsünden çekip çıkardığı sesi Grunya'nın sesiyle karıştı; çevresindeki hışırtıların, cırıltıların, doğanın soluk alışlarının arasına yayıldı gitti. Şarkı bittiği zaman Seryoja farkında bile değildi, çoktan sustukları halde o gene öyle şarkı söylediğini sanıyordu.

«Gördün mü?» dedi Grunya. «Söylemesini beceriyormuşsun. Çünkü temiz bir yüreğin var senin.»

«Nereden biliyorsun öyle olduğunu?»

«Hemen anlaşılıyor... Hadi, bir şarkı daha söyleyelim. Seninle birlikte söylemek hoşuma gidiyor. O koca suratlıya vurmakla iyi etmişim...»

Birlikte merdiven başında uzun süre oturdular, Seryoja çoğunu ilk kez işittiği birçok şarkı söyledi. Sonra Grunya koluna girip onu içeriye götürdü, küçük bir çocuğu yatırır gibi

yatağına yatırdı, şerbet kabını bu kez buz gibi suyla doldurup getirdi. Seryoja olanlara inanmaksızın ve mutluluktan titreyerek soğuk suyu içerken, Grunya ne anlama geldiği belli olmayan, «Bugün benim özel günüm,» sözünü bir daha yineledikten sonra karanlıkta soyunmaya başladı.

Ertesi sabah erkenden kadın Seryoja'yı gene atına bindirdi, atının ayak bilekleri yerlere serilmiş alçacık sislere gömüle gömüle çadırların yanına götürdü, sesinde birdenbire beliren bir acımayla, «Keşke seni bozmasalardı...» dedikten sonra atını söğüt dalıyla dehledi, sisler arasında kaybolup gitti. Seryoja uyku tulumuna öyle çabuk girdi ki, döndüğünü kimsecikler fark etmedi. Ancak on beş dakika sonra Kolomeytsev'in diri sesi duyuldu: «Hadi, kalkın!» Siteçkin sinsice gülerek Seryoja'nın böğrünü anlamlı anlamlı dürttüyse de Kolomeytsev aşağılayıcı bir bakışla onu durdurdu. O gün öğle vakti yerbilimciler arazi çalışmasından döndüklerinde aşçı, Seryoja'yı anlamlı bir bakışla köşeye çekti, ona ağaç kabuğundan yapılmış bir kutu verdi. Kutuda ağızlarına dek petekli balla dolu birkaç çömlek vardı.

«İyi bir kadına benziyor,» dedi aşçı. «Buradan ayrılıyormuş, söylediğin şarkılar için getirmiş sana.»

Yemekten sonra Seryoja kimsenin gözüne görünmeden kovanlığa bir uğramak istediyse de, birkaç adım atmadan Kolomeytsev'in elini omzunda buldu.

«Kendini hemen bırakıverme, Laçugin. Bir serüven yaşadın, ama görülecek bir yığın işimiz var. Yarın uzun bir çalışmaya çıkacaksın.»

Seryoja arazideki çalışmasını bitirdiğinde aradan üç gün geçmişti. Yoldan, kovanlığa saptı, ama kovanların hiçbiri yoktu yerinde. Kulübenin kapısı, pencereleri dışardan tahtalarla sımsıkı kapatılmıştı. Kadının getirdiği balı çok geçmeden yiyip bitirdiler.

...Herhalde herkesin gençlik çağında ondan yaşça büyük bir iblisi olmuştur. Gencin, yüreğinde başka insanlara duyduğu güveni yıkmaya çahşan, insanın yalnız kendi çıkarı için yaşadığına onu da inandırmak için çırpınan bir iblis...

Kolomeytsev, Seryoja için böyle bir iblis değildi, tam tersine tapılacak bir puttu. Onun görev sırasındaki efendiliğinin, zarafetinin inceliği öylesine belirgindi ki, ne o başkasının özel yaşamına karışır, ne başkasını kendi özel yaşamına karıştırırdı. Arazideki çalışmaların ana amacına her zaman sımsıkı bağlıydı; eğer bundan sapmalara izin verirse kendisininkini yanındakilere fark ettirmeden, başkalarınınkiniyse kendisi her şeyi bilerek yapardı. Öbür türlü bütün düzenin bozulacağına inanırdı. Arazi çalışmaları boyunca bırakın onunla yanında çalışan kişiler arasında herhangi bir laubalilik bulunmasını, Kolomeytsev, iş arkadaşları arasındaki laubaliliklere bile göz yummazdı. Yerbilimcilerden biri onun bu davranışına «aydın baskıcılığı» gibi bir ad koymuştu. Ancak başkalarına karşı hoşgörü göstermeyip kendisine birtakım ayrıcalıklar tanıdığı için Kolomeytsev'e sitem etmek doğru değildi. Onun tek ayrıcalığı her şeye kendisinin karar vermek istemesiydi.

Görev yerlerinin en zorlarına kendisi gider, en güç anlarda atakça davranmaktan çekinmez, böyle durumlarda herhangi bir heyecan eseri de göstermezdi. Onun bu tutumu, ekibine, astlarına karşı yılışık davranan, genel toplantılarda ne yapacağını onlardan soran ya da kızdığı zamanlar bağırıp çağırarak herkesi kendine güldüren başka ekip başkanlarının ekipleri yanında büyük üstünlük sağlamaktaydı. Toplum içinde, ne türden olursa olsun, sorunlara çözüm getirmekten hastalık derecesinde korkan insanların bulunduğunu Seryoja daha okul sıralarında öğrenmişti. Okulda duvar gazetesi çıkarırlarken yazı kurulunda sorumluluktan kaçmayı daha çocukluklarında meslek edinmiş arkadaşlarının bulunduğunu biliyordu. Kolomeytsev sorunların çözümünden kesinlikle çekinmezdi, sanki çözüm bulmak için yaratılmıştı. Gerçi İgor Seleznev de karar vermeyi seven biriydi. Ama Seleznev'den farklı olarak Kolomeytsev üzerine aldığı işin kirliliğinden dolayı tiksinti duymaz, yok yere başkalarını küçük görmeye kalkmazdı. Seleznev korkak değildi, ama onun ataklığı zorlamaydı. Kolomeytsev'inkiyse içten gelmeydi. Seleznev çevresinde dalkavukların bulunmasından hoşlanırken, Kolomeytsev böylelerinden nefret ederdi.

Kendini iradesizlikle, duygusallıkla, düşüncelerini kendine saklamakla suçlayan Seryoja bu bakımdan Kolomeytsev'e hayranlık duyuyor; onun gibi olmak istiyordu. Ama onun da bir iblisi vardı gene de. Onun iblisi, Nahabkin adında biriydi. Nahabkin, onların araştırma ekiplerinin üssü olan küçük bir maden kasabasında levazım sorumlusuydu. Seryoja'yı bazı günler alet, erzak getirmesi için kasabaya gönderirler; böyle zamanlarda çocukcağız elli yaşlarındaki bu adamın yapışkan konukseverliğinden yararlanmak zorunda kalırdı. Alaycı, ufacık gözleri başkalarının hep aşağılık yönlerini arayan; yerden bitme, kısa ama sağlam gövdesinin üzerindeki kocaman dazlak kafasıyla tuhaf görünüşlü biriydi Nahabkin adındaki bu adam. Seryoja'yla ilk karşılaşmalarında, erzak verirken sorduğu bir soruyla çocuğun aklını karıştırmıştı:

«Hırsızlık yapar mısın?»

Seryoja ezilip büzüldü.

«Hayır.»

Laçugin yayvan yayvan güldü.

«Hadi, hadi, yalan söyleme! Hırsızlık yapmayan insan var mı ki! Peki, çocukluk günahı işliyor musun?»

«Neymiş o?»

Nahabkin gözlerini dikerek baktı.

«Hadi canım bilmez gibi davranma!»

Seryoja söyleyecek söz bulamadığı için pancar gibi kızardı. Sonra öfkeyle, «Hayır!» dedi.

«Bal gibi yalan söylüyorsun işte... Senin yaşında herkes o günahı işler! Bak şuna, carumın içi, bir de kızarıp bozarıyor! Ama korkma, o iş geçicidir. Bir iyiliği varsa, giderken uğurlanmak istemez.»

Adam alaylı alaylı gülüyordu. Seryoja dayanamadı.

«Kesin şu aşağılık laflarınızı!»

«Aşağılık mı dedin? Aşağılık olur mu? Böyle şeyler insanın yaşamında çok önemlidir, o nedenle utanmamak gerekir. Bak, iki gözüm, tatlı sözlerden korkma sen; patavatsızca söylenmiş sözlerden kork. Tatlı sözler insanı yanılgıya

sürükler, yaşama gücünü azaltır, ama kaba saba sözler biraz çizmeyi aşsa da insanın direncini artırır. Okşayıcı sözlerden sonra sokağa çıkmak bile tehlikelidir, çünkü en ufak kabalıklar bile dokunur insana. Oysa kabalıklardan sonra karşılaşacağınız tatlı sözlerden bir zarar gelmez, sizi güç duruma sokmaz. Küçükken döverler miydi seni?»

«Hayır.»

«Kabalığın değerini bilmediğin nasıl da belli! Ama şu Nahabkin'in değerini anla, oldu mu? Bir köylü kadını olan annem küçükken beni öyle döverdi ki, anlatamam! İz kalmasın diye bedenime ıslak çarşafı sarar, sonra basardı yaş odunu. Karşındaki adam bu canlılığı o yaş odunlara borçludur...»

Nahabkin bunları anlatırken, işaret parmağına takılı paslı bir demir yuvarlağı fır fır çevirip duruyordu.

Aynı gün Seryoja'yı evine götürdü; bütün insanların aşağılık birer yaratık olduğu, sevgi, dostluk gibi kavramları, öbür insanlardan farksız, aşağılık yazarların uydurdukları konusunda çocuğun kafasını epeyce şişirdi. Bu arada kendisinin de bir şeyler karaladığını anlattı, hatta bununla da kalmadı, kalın demirbaş defterine, «Yevgeni Onegin» tarzında yazdığı uzun şiirinden parçalar okudu. Seryoja'nın hatırında yalnızca birkaç dize kalmıştı.

Şöyleydi:

Ne yabancı mürebbiye Folbalalarca
Yetiştirildi bu kızcağız,
Ne soylular yatılı okuluna gitti,
Bolşevik çocuk yuvasında yetişti.

Bir de şunu anımsıyordu:

Bavulluyla birlikte iki kardeş gibi,
Arşınlıyorlar Arbat Alanını.

Nahabkin'in birlikte yaşadığı, maden çay ocağında bulaşıkçı olarak çalışan, ufak tefek bir kadını vardı. Başkalarının yüzüne bakmaktan çekinen, bu ürkek, zavallı kadını Na-

habkin neredeyse horlayıcı davranışlarının değişmez hedefi seçmişti. Eve her gelişinde ayaklarını ona yıkatırdı. Ayak yıkama töreni özellikle başkalarının bulunduğu bir zamanda yapılırdı. Nahabkin'in bakış açısından anlaşılacağı üzere, bu durum onu başkalarının gözünde yüceltiyor, kadıncağızın şahsında da tüm insanlığı küçültüyordu. Seryoja ile gene böyle konuştuğu bir gün kadına leğeni doldurup getirmesini buyurdu, ayaklarını sıcak suya daldırıp kıllı parmaklarını oynatarak boğazından keyifli iniltiler çıkarmaya başladı. Demli çayla alkolü karıştırarak yaptığı sevgili «punç»unu içerken konuşmasını sürdürdü:

«Sen sanıyor musun ki, iki gözüm, toplum sevgi üstüne kurulmuştur? İşte sana bir örnek. Ben bu kadınla aynı yatakta uyuyorum, ama gene de ondan nefret ediyorum. O da benden nefret ediyor, ama nefret ede ede benimle yatıyor, üstelik ayaklarımı yıkıyor. Peki, biz niçin birlikte yaşıyoruz? Çünkü birbirimize gerekliyiz. O bana ayaklarımı yıkamak, birlikte yatmak için; ben de ona barınacağı bir çatı altı sağladığım için. Aslında toplum sevgi üzerine değil, herkesin birbirinden nefret etmesi üzerine kurulmuştur... Şimdi anladın mı, iki gözüm?»

Seryoja kadına baktı. Dizlerinin üstüne çökmüş, Nahabkin'in ayaklarını yıkıyordu. Ve o anda iki damla gözyaşının kirli suyun içine, Nahabkin'in mutluluktan gevşemiş ayak parmaklarının yanına düştüğünü gördü. «Ot biçerken gözlerimden yuvarlandı, üç yaş damlası...» Nahabkin denen adamın söylediklerinden dolayı Seryoja'nın yüreğine çetrefil bir duygu saplanmıştı: Merakla karışık nefret duygusuydu bu. Ne gariptir ki, Nahabkin'in konuşmalarında da İgor Seleznev'in tavırlarını andıran bir hava vardı. Seleznev'i çocukluğunda yaş kütükle kimse dövmemişti; Nahabkin'den daha kültürlü, daha genç, daha yakışıklı, ne üzücü ki, geleceği daha parlaktı, ama insanlara karşı duyduğu nefrette Nahabkin'den geri kalmıyordu. Hatta Nahabkin'in ondan bir gömlek üstün olduğu söylenebilirdi, çünkü hiç olmazsa kendini yabancı diye satıp kahvelerin kapısından sırasını beklemeden dalmıyordu. Belki Nahabkin'in duyduğu nefret küçüklü-

günde yediği dayaklardan kaynaklanmaktaydı. Peki ama Seleznev'in onurunu kim kırmıştı? Onun nefreti nereden geliyordu? Sonra Seleznev gibilerinin geleceği nasıl daha parlak olabiliyordu? Onun nefretinin kime ne yararı vardı? Herhalde Seleznev ne Nahabkin'den, ne de Siteçkin'den hoşlanırdı; bu gibi kişiler onun yakın çevresine giremezlerdi, ona göre «geri kafalı»ydılar, «ilkel»diler. Aslına bakılırsa Seleznev'in kendisi de ilkeldi, yalnızca dış görünüşüyle kendini gizlemesini biliyordu. Bu düşüncelerden sonra Seryoja; Seleznev, Nahabkin, Siteçkin gibi adamlara aynı gözle bakmaya başladı. Seryoja tümüyle iyi ya da tümüyle kötü insanın olamayacağını birçok kez işitmişti. Sözgelişi, Nahabkin ele alınacak olursa onun hırsızlık yapmadığı söyleniyordu. Bunu belirtirken açıkça saygı duyuyorlardı adama karşı. Seleznev'in de çok iyi, hatta imrenilecek bir özelliği vardı: Bedensel cesareti. Nehirde buzların yürüdüğü bir gün buz parçalarının birinden ötekine atlayarak karşı kıyıya geçmişti. Seryoja o gün onu kıskanmıştı, ama aynı şeyi kendisi yapmayı göze alamamıştı. Ya Siteçkin? Onun da beğenilecek yanları var mıydı? Hiç olmazsa bir tane? Bulmak çok zordu, çünkü gerçekten tiksinilecek biriydi... Gene de çalışkanlık gibi iyi bir özelliği vardı Siteçkin'in. İşlerin en pisini de verseler çalışır, çabalar, üstesinden gelirdi. «Bir insan duygusuzsa, parasal dürüstlük, bedensel cesaret, çalışkanlık ne işe yarar? Duygudan, anlayıştan yoksun insanların 'tümüyle kötü' olmadıklarını söylemek için birer iyi yönlerinin bulunması yeterli midir?» diye düşünüyordu Seryoja.

Seryoja kendi halkını tanıdıkça iyi insanların çoğunlukta olduklarını görerek bundan büyük bir sevinç duyuyor, öte yandan duygusuz azınlığın kendilerine gösterilen hoşgörüden bol bol yararlanmaları karşısında onlardan daha çok nefret ediyordu. Gerçekten böyle kişilere katlanmak pek mi gerekliydi? Eğer iyi insanlar «tümüyle kötü olmayan» bu insanlara karşı sabırlı davranırlarsa nasıl kendileri «tümüyle iyi insanlar» olabilirlerdi? Kendisi bile farkına varmadan halkının, tüm insanlığın çoğunluğunun bir üyesi olma yolundaki Seryoja'nın genç kafasından geçen düşünceler bun-

lardı. Bir keresinde Nahabkin kente işçilerin parasını almaya gittiğinde Seryoja'yı da yanında götürmüştü. Bindikleri kamyonu, ağzında bir sıra çelik kaplama diş, kolunda dövmeler bulunan sessiz bir delikanlı sürüyordu. Dönüşe hazırlandıkları sırada Nahabkin, Seryoja'nın kulağına eğildi.

«Bu adama karşı dikkatli ol. Hapiste yatıp çıkmış. Ne de olsa büyük para götüreceğiz,» dedi. «Gerçi şurada bir şeyler yok değil. (Böyle derken elini cebinin üstüne koymuştu.) Gene de gözünü aç, herifin hareketlerini gözden kaçırma!»

Nahabkin bankadan aldığı paraları bir daha, bir daha saydı, sonra bunları yıpranmış deri çantasına tıka basa doldurdu. Kamyonun önünde üç kişiydiler. Kimselerin gelip geçmediği ıssız yerlerde iki yüz kilometre kadar yol alacaklardı.

Yolda giderlerken iki yanlarındaki tuz gölleri ölgün ölgün ışıldıyor, telgraf direklerine konmuş kır kartalları, kanatları yanında ufacık kalan başlarını ağır ağır çevirerek kamyona bakıyorlardı. Epeyce ilerledikten sonra Nahabkin'in birden dili çözüldü. Sürücüye dönerek, «Şu dünyanın işleri ne garip!» dedi. «Biliyor musun, şurada çantamda bir sürü para var; öyle sanıyorum ki, bunların hepsinin senin olmasını isterdin. Ama biliyorsun ki, bir de tabanca taşıyorum. Beni öldürsen bile bir yere kaçamazsın. Bir keresinde başına ne işler açıldığını unutmadın, değil mi? Yoksa öldürür müydün beni? Öldürür müydün, ha?»

Sürücü sert bir fren yaptı. Başı şiddetle ön cama çarpan Seryoja bir an sonra gördü ki, tabanca sürücünün elinde, üstelik Nahabkin'in karnına çevrilmiş.

«İn arabadan, dürzü!» dedi sürücü, Nahabkin'e. «Senin ağzından çıkanlar akıllı adam sözleri değil, konuştukça çevreye pislik saçıyorsun. Şuna bak, kokudan yanında durulmuyor! Paraları da bırak bakayım!»

Bunları söyledikten sonra zangır zangır titreyen Nahabkin'in elinden çantasını kaptı, kendisini de kapı dışarı etti, gaza basıp yürüdü.

«Biliyor musun?» dedi Seryoja'ya kamyonu hızla sürerken, «Parayı alıp kaçacağımı sanıyor. İnsanları kendi ölçüsüne vurur hep. Böyle adamların eline fırsat geçse tüm dünyayı pislerler. Hepimiz bok içinde yüzerdik.»

Seryoja dönüp geriye baktı. Issız bozkırın ortasında ellerini kollarını sallayarak, bağırıp çağırarak Nahabkin'in onlara doğru koştuğunu gördü.

Sürücü dişlerinin arasından, «Korkma, ona bir şey olmaz. Böyleleri yedi canlıdır,» dedi.

«İnsanların hepsinin hırsız olduğunu niye söylüyor? Kendisi de öyle mi?» diye sordu Seryoja.

Sürücü kahkahayla güldü.

«Onda gerçekten hırsızlık yapacak yürek var mı sanıyorsun? O yalnız kendi düşüncelerinde hırsızlık yapar, sonra da gece yatarken, niçin gerçekten hırsızlık yapmadı diye inler durur. Herkese hırsız gözüyle bakmasının nedeni bu.»

«Ama gerçekten hırsızlık yapan kişiler yok mu?»

«Vardı, ama hepsinin kökü kazındı. Eski azılı hırsızlar yok artık, dinazorlar gibi nesilleri tükendi. Ortaya ufak soyguncular çıkalı onlara iş kalmadı ki... Ayrıca soyguncuların para çarpması şart değil. Bir insanın ruhunu soymak onu öldürmekten daha kötüdür.»

Maden kasabasına yetmiş kilometre kadar kala kamyon ansızın durdu. Sürücü yere inerek radyatörün kapağını açtı; içerden öyle bir buhar fışkırdı ki, kendini zor yana attı.

«Radyatör su kaynatmış,» dedi. «Şimdi yapılacak tek şey kalıyor. Sen arabanın yanında bekleyeceksin, ben de gidip yardım getireceğim. Parayı da yanıma alıyorum, çünkü buralardan kimin gelip geçeceği belli olmaz. Bozkırda her türlü adam bulunur. Ben gelmeden bir yere ayrılma.»

Çantadan paraları çıkardıktan sonra gömleğinin altına koynuna soktu, güneşin yakıcı sıcağından korunmak için başına kirli mendilini bağladı. Birkaç adım yürümüştü ki, geriye döndü.

«Korkma, paralara bir şey olmaz. Bırak alıp götürmeyi, öyle bir şeyin düşüncesi bile yok kafamda.»

Seryoja yiyeceksiz, susuz, tek başına kaldı bozkırın ortasında. Güneş iki kez doğdu, battı. Sıcaktan cayır cayır yanan kamyonun çevresinden ayrılmadı; iki gün sütleğen yoldu, sertleşmiş saplarının ekşimsi suyunu emerek beslendi. Arada bir tuhaf tuhaf şeyler göründü gözüne. Binlerce Nahabkin uzaklarda, ta ufukta belirdi; binlerce sessiz, boynu bükük kadın oturup adamın ayaklarını yıkadılar. Ama Seryoja bunlara aldırmadı, çünkü sürücünün geri döneceğini biliyordu. Üçüncü günün gecesinde kamyonun ön bölmesinde kendinden geçmiş yatarken göz kamaştırıcı iki ışığın yüzüne vurduğunu hissetti, birtakım karaltıların çevresini sardığını gördü. Kapı açıldı, dövmeli iki kol onu kucakladı.

«Yaşıyor! Yaşıyor!» dedi sürücünün sesi.

Nahabkin gerçekten yedi canlı çıktı, çünkü bir süre sonra ekip karargâhına ansızın döndüğünü gördüler. Ama artık Seryoja'nın ona karşı beslediği ilgiden, meraktan eser kalmamıştı; kalan tek şey, ona duyduğu nefretti. İblis tehlikeli olmaktan çıkmıştı.

12

Motorcu Keşa, iki yanından hızla akan suların ortasında, bir kaya çıkıntısının üstünde oturuyordu. Motorcu Keşa gökyüzüne bakıyordu. Aslını ararsanız, insanların gökyüzüne bakmasında bir olağanüstülük yoktur. Göğe bakmak için neden mi ararsınız! İnsanlar çoğu zaman basit bir nedenden dolayı, yani hava durumunu öğrenmek için bakarlar gökyüzüne. Ama motorcu Keşa kanatlanan düşüncelerini, hava durumuyla hiçbir ilgisi bulunmayan büyük ve güzel düşüncelerini orada görmek için bakıyordu. Çünkü oraya baktıkça ne kadar mutlu bir insan olarak doğduğunu düşünüyordu. Eğer doğmamış olsaydı aşçı Kalya'ya hiç rastlamayacak, böylece, sevgisi karşılıksız kalmış da olsa, sevmenin ne güzel bir şey olduğunu öğrenemeyecekti. Kayanın üstünde onunla birlikte Kalya da oturuyordu. Sırtında kır ateşinden yer yer yanmış bir denizci gömleği; ayaklarında, dizlerine

kadar gelen, beyaz beyaz köpüklerin ıslattığı lastik çizmeler vardı Kalya'nın. İkisi kayanın üstünde som balığı avlıyordu. Kalya da, Keşa da yirmi yaşlarındaydılar. Orada otururken Keşa'ya mutlu bir görev düşmekteydi; kamışlı oltasını sık sık dolaştıran Kalya'nın makarasındaki düğümü çözmek. Ekibin aşçısı Kalya şimdi gene Keşa'ya yaklaştı; gökyüzüne diktiği bakışlarını oradan koparark, yeni bir düğümü çözmesi için elindeki kamışı sessizce uzattı. Keşa'nın üzüm gibi güzel gözleri vardı; Kalya'ya bakınca kadıncağızın içi eridi, onu hayran hayran seyretmekten kendini alamadı

«Ah, ne güzel gözler!» dedi. «Bir de kamburu olmasaydı...» Sonra aklından geçenlerden utandığı için kabaca takıldı:

«Hadi, tut şu kamışı, asalak. Aval aval bakıp durma!»

«Asalak» sözü delikanlının öylesine hoşuna gitti ki, içi bir tuhaf oldu.

«Kalya, baksana, gökyüzü ne kadar güzel!» dedi coşkuyla.

Kalya omuzlarını silkti.

«Ne var ki orada? Her zamanki bildiğimiz gökyüzü...»

«Ama bugün olağanüstü bir güzelliği var. Hele şu güneşe bak!»

Böyle diyerek sırtından gömleğini çıkardı, güneşe doğru salladı.

Yerbilim araştırma ekibinde herkes, yaratılıştan gelen mutsuzluğuyla hiç bağdaşmasa da, yaşamaktan dolayı duyduğu, eşi az bulunur coşkusundan dolayı bu delikanlıya bayılırdı. Ancak köylere, kasabalara yaklaştıkları zaman Keşa oraya gitmek istemez, surat asar, motorlu kayıkta kalmaya çalışırdı. Kalya önce bunun nedenini anlayamadı. Ama bir gün ikisi birlikte motorla Şelaputinki'ye yiyecek almaya gittiklerinde yanlarına iki çocuk takıldı, «Kambur! Kambur!» diye zavallının peşini bırakmadılar. Kalya işte o zaman anladı. Ormanda yabancı insan bulunmadığı için Keşa durumundan utanmaz, hatta sıcaklarda gömleğini bile çıkarırdı.

Kalya, «Böyleleri de var yeryüzünde,» diye düşündü. «Belki Keşa bir kaçık. Ama hayır, akıllıların akıllısı o. Yok, akıllı da olamaz, yalnızca iyi bir insan. İyilerin hepsi aptaldır, çünkü çevrelerindeki kötülüğü görmezler. Belki de aslında kötülüğü hiç görmemek gerek. Yani demek istediğim, görmeli de, kimi insanların yaptığı gibi, burnunu pisliğe daldırmamalı. İşte ben öyle yapıyorum. Sonra da üstüme pislik bulaştı diye yaygarayı basıyorum. Sanki tüm dünya o pisliğe batmış sanıyorum. Ana avrat sövmeler, kabalıklar; hiçbiri hoşuma gitmiyor. Keşa'nın böyle şeyler yaptığı var mı? Yok! İyi yürekli oluşundan... Ama onun iyi yürekliliği, yaratılıştan kusurlu oluşuna bağlı. Kamburu olmasa o da öbürleri gibi hergelenin biriydi şimdi. Yok, yok öyle olmazdı... İnsanın ruh yapısı neyse odur, kamburu vardır diye oraya ayrı bir iyi ruh mu yerleşecekti? Tanrım, bir de Sen'in varlığına inanırlar! Eğer gerçekten var olsan kötü insanların hepsinin sırtına birer kambur yapıştırırdın. Ne diye böyle bir kusuru tuttun da zavallı Keşa'mıza verdin?..»

Ellerini güneşe doğru uzatan Keşa tam o sırada sırtını ona döndü. Kalya delikanlının sararmış kamburunda pek zavallı görünen iki ben fark etti. Ve gözlerini kaçırdı, kamışla Keşa'yı dürttü.

«Hadi, hadi işini çabuk bitir bakalım.»

Keşa, «Amma da karışmış!» diyerek neşeyle güldü, makarayı kamıştan ayırıp silkeledi, kızlarınki gibi küçücük elleriyle büyüye benzer bir şeyler yaptı, düğüm bir anda çözülüverdi Kalya'ya kalsa bu iş kolay kolay bitmek bilmezdi.

«Biliyor musun, Kalya,» dedi bir ara Keşa. «Sanki ben çok çok eskilerden beri yaşıyormuşum gibi bir duygu var içimde.»

«Nasıl çok çok eskilerden beri?»

Onun ne demek istediğini pek anlamayan Kalya, «Besbelli kaçığın biri,» diye düşündü.

Keşa altın rengi, dağınık saçlarını silkeledi.

«Yani güneş gibi, gökyüzü gibi, toprak gibi ezelden beri varım... Başka türlü olamaz zaten. Baksana arkama bir de tepecik kondurmuşlar...»

İlk kez hüzünlü bir gülümsemeyle güldü, ama bir an süren bu hüzünden sonra gözleri yeniden ışıl ışıl parladı.

«Şu çocukla evleniversem. Ondan daha iyisini mi bulacağım?» diye düşündü Kalya. Ama sonra, «Kim ne derse desin, ben rezil karının biriyim...» dedi.

Oltayı dolaştırmadan fırlattıysa da balık filan gelmedi.

Tam o sırada yakından tanıdığı, kendinden emin bir ses duyuldu arkasından:

«Şunu bana ver bakayım!»

Yanında bir grup yerbilimci ve maden ocağı kazıcısıyla birlikte taygadan gelen Kolomeytsev'in sesiydi bu. Ekip başkam oltayı üst üste iki atışta birer tane ışıl ışıl som balığı çıkardı ırmaktan.

Babacan tavırla, şişman bir adam olan Burşteyn yüzündeki sivrisinekliği kaldırarak, «Tamam artık, şansınızı daha fazla zorlamayın,» dedi.

Adamın sıkıntılı, hatta biraz öfkeli bir görünüşü vardı. Ötekiler de yüzlerindeki örtüyü kaldırınca Kolomeytsev dışında onların da suratlarının asık olduğu anlaşıldı.

Kolomeytsev güldü.

«Yok, şansını bir daha deneyeceğim.»

Böyle diyerek kamışın ucundaki oltayı fırlattı, fırlatır fırlatmaz misina yay gibi gerildi.

Keşa sevinçle bağırmaya başladı:

«Turnabalığı bu! Çekin, çekin! Durmayın!»

Sarma makarası çatır çatır sesler çıkarmaya başladı. Kolomeytsev balığı bir çekiyor, bir bırakıyordu. Oltadan kurtulmaya çalışan balık sudan dışarı birkaç kez sıçradıysa da kurtulamadı; çengel iyi saplanmıştı anlaşılan. Suyun üstünde beliren köpüklü bir akıntı gittikçe kıyıya yaklaşıyordu.

Kolomeytsev, «Tüfekle vurun şunu! Yoksa kaçacak!» diye bağırdı.

Omzundan sıyırdığı çifteyi, geniş bağa gözlüklerin yarı yarıya kapladığı yüzüne yaklaştıran yerbilimci Vyazemskaya ara vermeden iki kez ateş etti. Vyazemskaya çiftesin-

den hiç ayrılmazdı; güzelliğine özen gösteren bir kadının tüfek taşıması, üstelik maviye boyadığı gözleriyle nişan alması garip bir görünüm sergiliyordu. İri turna balığı ala boyanan suyun üstüne son kez fırladı, bunun ardından cansız gövdesi misinanın ucunda kıyıya doğru sürüklenmeye başladı.

Siteçkin avı görünce heyecanlandı.

«Aman ne güzel, ne güzel balık bu! Bir dakika bekleyin, ne olur! Gidip fotoğraf makinemi getireyim.»

Kolomeytsev yüzünü buruşturdu.

«Siteçkin, görev yaptığımız bu yerlerde birisi fotoğraf makinesiyle durmadan çıt çıt etsin, işte bundan hiç hoşlanmam!»

Sonra konuyu değiştirdi.

«Hey, Keşa! Laçugin dönmedi mi daha?»

Bu soruyu sorarken Kolomeytsev'in yüzü asıktı. Yalnız onun değil, ötekilerin yüzlerinin de asık olmasının bir nedeni vardı. Bir önceki yıl yerbilim araştırma ekibi bu bölgede, içinde bolca kassiterit bulunan kvars damarlarına rastlamıştı. Elmas gibi ışıldayan, siyahlık derecesinde koyu esmer renkli kassiterit madeninin içinde kalay vardı. İlk verilere göre buradaki maden yatakları oldukça zengin görüldü. Ancak içinde bulundukları yılda uğursuz kassiterite bir şeyler oldu, açılan ocaklardan çoğunda rasgele çıkmaya başladı. Bir kayboluyor, bir yeniden varlığını belli ediyordu. Kolomeytsev hesabını yapmış, madene büyük umut bağlamıştı, ama şimdi bekledikleri gerçekleşmiyordu işte... Yerbilimciler arasında madenin varlığına inanan artık yok gibiydi. Kolomeytsev'in kendisi bile arada bir inancını yitiriyordu. Ama madenin varlığına inancını kendine duyduğu güvenle bir tuttuğu için bu işten bir türlü vazgeçemiyordu. Kolomeytsev'e göre insanın kendine güvenini yitirmesi olacak şey değildi, öbür türlü kendini tümüyle gözden çıkarması gerekirdi. O yüzden kassiteriti aklıyla değil, bunu bir onur konusu yaptığı için arıyordu. Arazi denemelerinden olumsuz sonuçlar alınmasına bakmaksızın kesin kararın verilmesi için Laçugin'i topladıkları mineral örnekleriyle birlikte İr-

kutsk maden laboratuvarına göndermişti. Şimdi sabırsızlıkla onu bekliyordu.

Kolomeytsev, savaştan sonra doğdukları için ekmek karnesini kaybetme korkusu nedir bilmeyen Seryoja'ya ve yaşıtlarına pek güvenmez, ama onlara gene de hoşgörülü davranır; onun kuşağını şaka yollu «uluslararası gerginliğin kalktığı dönemin çocukları» diye adlandırırdı. Çünkü onların, bir savaş çıkacak olsa, güç koşullara dayanamayacak denli ince bağırsaklı olduklarına inanırdı. Böylelerinin ne kendilerine, ne de büyük bir şeyin gerçekleşeceğine yeter derecede güvenleri olabilirdi. O yüzden her zamanki kesin bakış açısıyla genç kuşağı dört sınıfa ayırmaktaydı. Bunlar, plaklardan tutun da her türlü çula çaputa düşkün «papağanlar», kendi çöplüklerinde uysal eşelenen «köy serçeleri» durmadan birilerinin beynini oymakla uğraşan «ağaçkakanlar» ve ortalıkta kostaklanarak dolaşan «baba hindiler»di.

Ancak Seryoja, Kolomeytsev'in sınıflamalarından hiçbirine girmemekteydi. Sabahleyin uyku tulumunun yanıbaşında çizmelerini giymiş, ayakta dikilen Kolomeytsev, onda pek rastlanmayan bir imrenme duygusuyla Seryoja için şöyle düşünüyordu: «Temiz oğlan. Hiçbir kir, hiçbir çamur bulaşamaz bu çocuğa!» Ama duyduğu kıskançlığı hemen bastırmaya çalıştı. «Yoksa Prens Mışkin türünden safın biri mi bu oğlan?»

Burşteyn o sırada üstüne karıncaların üşüştüğü *Spidola* marka radyosunu dinlemekteydi. Radyodaki konuşmadan «dönekler», «insan hakları», «Senatör Jackson» gibi sözler çevreye yayılıyordu. Bu ortamda, tayganın sessizliğine karşı bu sözleri duymak bir garip geliyordu insana. Kolomeytsev, «Boris Abramoviç, öyle sanıyorum ki, siz Prens Mışkin'i(*) beğenirsiniz, öyle değil mi?» diye sordu.

Burşteyn derisi buruşmuş çizmelerini solidolla yağlarken isteksiz isteksiz:

(*) Dostoyevski'nin Budala adlı romanının baş kahramanı. (Ç.N.)

«Štirlits(*) gibi birinin yanında beğenirim elbet,» karşılığını verdi.

Bir ayna parçasının karşısında saçlarının ayrım yeriyle uğraşan Siteçkin hemen yapıştırdı:

«Bana kalırsa sizin Mışkin'iniz uyuşuğun biri!»

Berikinin Burşteyn'in düşüncesini kabaca desteklemesi Kolomeytsev'in hoşuna gitmedi, yüzünü buruşturdu. Eski dostluklarına dayanarak Kolomeytsev, sıkılgan, biraz da ağırkanlı bir adam olan Burşteyn'e arkadaşça takılmaktan hoşlanırdı. Ama bu, Siteçkin gibilerin onların arasına girmesi için bir neden değildi. Burşteyn'i severdi, çünkü ona göre sevilecek bir adamdı. Durup dururken fikirlerini ortaya atmaz, eğer biri sorarsa onun da bir düşüncesi olduğu anlaşılırdı. O yüzden kimse ona kolay kolay soru soramazdı. Ama Kolomeytsev onun düşüncelerini öğrenmek isterdi hep. İkisinin arasındaki eski dostluğa dayanan, eski bir oyundu bu. Kolomeytsev, emrinin altında yaltakçıların çalışmasından çok, onun gibi düşünmeyen, gene de onun buyruklarını yerine getiren kişilerle bir arada çalışmaktan zevk alırdı. Dalkavukları buyruğun altında tutmuşsun, bundan ne çıkardı? Asıl zevk, kafasında düşünce taşıyanları çalıştırmaktı.

Kolomeytsev bir sigara yakarak, «Her insan, Dostoyevski'nin bütün kahramanlarının bir toplamıdır,» dedi. «Her birimizde biraz Nastasya Filippovna'lık, Rogojin'lik, Raskolnikov'luk, Yüzbaşı Lebyadkin'lik, Smerdyakov'luk, Stavrogin'lik, Petenka Verhovenski'lik, Mışkin'lik vardır. Önemli olan bizde hangi kahramanın kişiliğinin daha çok bulunduğudur. İşte ben, kendimdeki Mışkin'liği öldürdüm, Boris Abramoviç. Çünkü çalışmalarımı engelliyordu.»

«Peki, onu öldürdüyseniz kimi bıraktınız?»

«Öyle sanıyorum ki, hiçbiri sağ kalmadı.»

«Acımıyor musunuz onları öldürdüğünüze?»

(*) Savaşta Almanlara karşı casusluk yapan Sovyet süpermeni. (Ç.N.)

«Kesinlikle. Eğer öldüremediğim, bir yerlere sinen biri kaldıysa benim zayıf yanım işte odur. Dostoyevski'de dört dörtlük bir kahraman bulamazsınız. Hepsinin bir eksiği, gediği, bir kusuru vardır. Bir irade yetersizliği, bir zayıflık... Bütün bunlar yazarın saralı olmasından kaynaklanıyor.»

«Kim bilir, belki de insanın ta derinliklerine bakması bu büyük yazarı hastalığa itmiştir. Her neyse, gene de Dostoyevski'den korkmanız için ne gibi bir neden var acaba? Yoksa kahramanlarının hepsini öldüremediğiniz için mi korkuyorsunuz ondan? Prens Mışkin canınızı ne bakımdan sıktı ki, Raskolnikov'un suç işlediği yere dönmesi gibi hep Mışkin'e dönüyor, onu kafanızdan atamıyorsunuz?»

«Mışkin tümüyle etten, kemikten yoksun bir kahraman. Oysa tarihi etten, kemikten, iradeden yapılmış kahramanlar yaratırlar. Mışkin aslında Oblomov'un başka bir türüdür. Onun çocuksu bir saflıkla ellerini silkelemesi, insan sevgisi üstüne vaaz vermesi güçsüzlüğünü gösterir, çünkü bunların altında tembelliği, eyleme geçme korkusu yatmaktadır.»

Kolomeytsev 'Spidola'nın düğmesini çevirdi, boğuluyormuş gibi konuşan ince bir seste durdu. «Mao-Tsedung'un düşüncelerinin güneşi altında halkımız...» diye bir yayın başlayınca söverek radyoyu kapattı.

«Merak ettiğim şu ki, bizim çalıştığımız bu kampa Mışkin gelse ne işe yarardı acaba? Bir gözünüzün önüne getirin: Her yerini sivrisinekler yemiş, o narin bedenine bakmadan sırtına mineral örnekleriyle tıklım tıklım dolu bir çanta vurmuş, bu durumda ne yapardı? Bir deri, bir kemik kalırdı herhalde.»

«Merak etme, hepsine dayanırdı. Üstelik vaazlarından da yararlanırdık. Vaaz vermek de bir eylemdir.»

Bunları alçak bir sesle, ama ne söylediğini bilerek söyleyen Burşteyn radyoyu yeniden kurcalamaya başladı, Rahmaninov'un ikinci senfonisini bulunca rahat bir soluk aldı.

«Bir de şu var: Eğer bana soracak olsalar, bizim çalışma kampı da içinde olmak üzere her yerde herkesin utanacağı bir kişinin(*) bulunmasını isterdim.»

Kolomeytsev radyonun sesini biraz kıstı.

«Değil, herkesin çekineceği bir kişiye görev veririm ben de. İradeye dayanan, eylem adamının yapacağı bir görev olurdu bu.»

Burşteyn başım olumsuz anlamda salladı.

«Utanmayla korkma arasında dağlar kadar fark var. Utanma düşünmeyi öğretir, korku ise unutturur.»

«Gene de güçlü birine gerek vardır her zaman.» Kolomeytsev sözlerine gelecek yanıtı bildiği için konuşmasına hiç ara vermedi. «Güçlü ama mantıklı birine... Ştirlits'in yeni dizi filmi gösterilirken bütün sokakların boşalmasının, herkesin televizyon başına toplanmasının bir nedeni yok mu sence? Bana kalırsa, herkeste güçlü bir insana duyulan özlemin payı var bunda.»

«Bence, açıklanması epey karmaşık bir olay. İzleyicilerin gururunu okşayan, kahramanla özdeşleşme öğesi burada önemli rol oynuyor. Kendini aldatmanın hoş bir biçimi diyebiliriz buna. Izleyicilerin zihninin bir köşesinde belli belirsiz şöyle bir düşünce yatmaktadır: Ben de sevmediğim bir işte çalışıyor, düşüncelerimi gizlemek zorunluluğunu duyuyorum. Ama öz olarak insan kaldığım için, biraz tehlikeli de olsa bu gibi işleri yapmaya çahşıyorum. Yani ben de bir çeşit kahramanım.»

Radyoda Rahmaninov'un müziğinin yerini bir spor spikerinin canlı sesi aldı: «Top Çekoslovak takımının kalesi önünde... Bizim çocuklar...»

Bu kez radyonun sesini Burşteyn kapattı. Ama kulak kesilerek yayım izleyen Siteçkin atılarak yeniden açtı.

Başka bir çadırdaysa madenbilimleri doktoru Yuliya Sergeyevna Vyazemskaya o sırada hüngür hüngür ağlamaktaydı.

(*) Herkes Prens Mışkin gibilerden utanacağı için dürüst olmaya çalışırdı. (Ç.N.)

Evli barklı bir kadın olan yerbilimci Vyazemskaya'nın çok iyi ateş ettiği çiftesini ikiye katlayıp başını onun üstüne koyarak öyle kadınsı bir ağlayışı vardı ki! Kalya ise, bir erkek gibi sert, her zaman ağırbaşlı olan bu bilim kadınının, ara ara görünen kır tellerini hiçbir boyanın kapatamadığı, üzerine çam yaprakları düşmüş dik saçlarına bakarak ve neden ağlıyorsun, diye tek soru sormadan, o her zamanki kadınca duygulu sözlerle onu teselli etmeye çalışıyordu: «Geçer, geçer... Hepsi geçer...» Ateşin üstündeki balık çorbasının taşacağı bir an aklına gelince çadırdan dışarı fırlayan Kalya, Keşa'nın, elinde bir çam yongasıyla kazanın yanında çorbanın köpüğünü aldığını gördü. Yuliya Sergeyevna gibi bir kadının kendisi gibi ağlamasından dolayı çok şaşırdığı halde delikanlıya bu konuda bir şey söylemedi.

Vyazemskaya tam yirmi yıldır Kolomeytsev'i sevmekteydi, ama bunu kimse bilmiyordu; kadının düşündüğü gibi, Kolomeytsev'in kendisinin bile bundan haberi yoktu. Bir zamanlar Vyazemskaya birinci sınıf öğrencisi, Kolomeytsev ise fakülteyi yeni bitirmiş biri olarak, öğrencilerin 1 Mayıs akşam eğlencesinde dans etmekteydiler. Kolomeytsev aslında yaşça ondan pek büyük değilse de sırtındaki, subay apoletlerinin izi belli belirsiz, cepheden kalma üniforması yüzünden kızın gözüne epeyce yaşlı gözükmüştü. Öğrenci yurdunun salonunda boğuk sesle bir çalgı savaş öncesi «Rio-Rita» şarkısını tüm çığırtkanlığıyla bağırıyordu. Türlü türlü ucuz meyve şaraplarının votka, elma likörü ve birayla karıştırılmasından elde edilmiş, iblisi bile baştan çıkaracak bir içki kokteyli ortadaki masada duran, kuş nakışlarıyla süslü, Çin işi bir tasa doldurulmuştu. İsteyen, oradaki çay tabağını tasa daldırıp içiyor; dans edenler tepindikçe duvarlarda asılı Ladınina'nın, Bernes'in, Mariki Rokk'un resimleri iki yana sallanıyordu. O zamanlar mağazaları dolduran çağanoz ve morina balığı ciğeri konserveleri türünden en ucuz ve öğrenci kesesine uygun mezeler masada onlar için hazırdı. Kim nasıl yaptıysa, biri konserve kutularından birini devirdi, Yuliya'nın modaya uygun tek giyeceği olan krepdöşin giysisini berbat etti. Kolomeytsev mendiliyle lekeyi silmeye çalıştıysa da o güzelim giysiyi daha çok kir-

letti. Sonra Yuliya'ya sarıldı, iki eliyle birden başını tutarak, dik bakışları karşısında ezilip büzülen kızcağızı gözlerinin içine bakmaya zorladı. Fokstrotun itiş kakışı sırasında ayaklarındaki muşamba çizmelerle kızın sandaletlerine basa basa onu koridora çıkardı; kopya kalemiyle üzerine telefon numaraları, adresler yazılmış yırtık duvar kâğıtlarının boydan boya kapladığı duvara, telefonun yanına arkasını dayayarak, onun dudaklarını kendi dudaklarıyla araladı. Yuliya'nın o sıradaki tek korkusu, nasıl öpüşüleceğini bilmemesiydi. Kolomeytsev onun sımsıkı kapanmış dudaklarından koptuktan sonra gene foksrot yapmaya başladılar. Kolomeytsev öylesine sıkı sarılmıştı ki, belindeki palaskanın tokasının batmasına kızcağız zor dayandı. Böylece dans ede ede koridoru geçtiler, merdiven sahanlığına indiler. Kolomeytsev orada kızı kucaklayıp kollarına aldı, kedi kokusu sinmiş giriş kapısından çıkarıp avluya götürdü, çevresine pencerelerden dikdörtgen biçiminde altın rengi ışıklar düşen avlunun karanlık bir köşesindeki kum havuzuna yatırdı, kız daha kendisini toparlayamadan, kabalığa kaçan bir zorlamayla ıslak kumların üzerinde ona sahip oldu. Yuliya'nın en çok acıyan yeri sırtı oldu, çünkü çocuklardan birinin havuzda oynarken unuttuğu tenekeden yapılmış kum kovası tam belinin ortasına gelmişti. Ertesi gün voleybol alanında Yuliya yere çakılmak üzere olan ölü bir topu atılarak kurtarırken dizini kanatacak derecede sıyırdığı zaman Kolomeytsev sanki bir gün önce aralarında bir şey olmamışçasına ona bakıp, yaptığı ataklığı çok beğenmiş gibi sırtını sıvazladı ve «Aferin Yuliya, yiğit kızsın!» dedi. O sırada eli tam oyuncak kovadan dolayı acıyan omurgaya değmişti. Yuliya onun bu sözlerinden *aramızda* bir şey olmadı anlamını çıkardı.

Yuliya her zaman bu sözlere uydu, tüm koşulları kabullendi. Kolomeytsev'e karşı hep «yiğit kız» tavrı takındı, hatta günü gelince düğününe bile gitti. Kolomeytsev, görevi herkesten gizli tutulan, önemli bir uçak mühendisinin gösterişsiz, göz doldurucu bir özelliği bulunmayan kızıyla evleniyordu. Ama mühendisin kendisi öylesine yaşam dolu bir adamdı ki, düğün boyunca kahkahaları hiç eksilmedi. Yuliya'yla «Çinge-

ne» dansı yaparlarken kırmızı ağaçtan mobilyaları ayaklarının altında zangır zangır titredi, o sarsıntıyla büfenin üst rafı aşağı inince öbür raflar da üst üste düştü, büfenin içinde ne kadar Çekoslovak kristali, Sakson porseleni varsa hepsi tuzla buz oldu. (Burası Yuliya'nın ömründe ilk kez gittiği, tek aileye verilmiş bir daireydi.)(*) Sonra mühendis Yuliya'yı kucakladı, gözleriyle onu Kolomeytsev'e göstererek ve düğünde toplanmış bulunan herkese duyurmak istercesine, «Sen benim aptal kızımla değil, işte bunun gibi biriyle evlenecektin!» diye bağırdı. Onun böyle bağırması üzerine konuklar önce, «Neler oluyor!» gibisinden afalladılar, ardından düğün havasına uyup kahkahalar atarak gülüşmeye başladılar. Birbirinin aynı pardösü ve takımlar giyerek düğüne gelmiş, koca kalabalık içinden kimsenin tanımadığı, yüzleri bile neredeyse birbirinin aynı iki adam da durumu kavrayamadıkları için birbirlerine bön bön bakarak bu kahkahalara katıldılar. Mühendisin koruma görevlisi olan bu iki kişi vestiyerde şapkalarını, çizmelerini çıkarmadan içeri girdikleri için salonun girişinde ayakta durarak yemek yemişler, içkilerini içmişlerdi.

Sonra Kolomeytsev'le karısı da Yuliya'nın düğününe geldiler. Yuliya'nın evlendiği adam, ağız hastalıkları uzmanı Dodikov, süzgün bakışlı, az konuşan biriydi. Dr. Dodikov meslek yaşamında ilk kez yirmi yaş dişi çekmiş olmasından dolayı herhalde, hastası Yuliya'ya verdiği acılara kendisi dayanamayıp, karşılaşmalarının üzerinden üç gün geçmeksizin, kızcağızı kolundan tuttuğu gibi yanağının şişi inmeden nikâh memurunun karşısına oturtmuştu.

Yuliya'nın düğününde Kolomeytsev uzun masanın ta bir ucundan, «Gelin kızın diş pastasından ilk parçayı ben isterim!» diye bağırdı. Yuliya dilimi kendi eliyle kesti, Kolomeytsev'e kendi eliyle verdi. Demek ki, *aralarında bir şey olmamıştı.* Zamanla, ansızın karşısına çıkan kocasına, Dr. Dodikov'a alışıp ısındı, hatta yumuşak başlı, nazik oluşundan dolayı onu sevdi. Dodikov, karısının iradesi dışındaki gönül bağını sezmiş olsa bile onun duygularına karışmamaya özen gösterdi.

(*) Konut sıkıntısından ötürü çoğunlukla birkaç aile bir daireyi paylaşmak zorunda kalıyorlardı. (Ç.N.)

Yuliya, Kolomeytsev'le birlikte birçok araştırma gezisine katıldı, birlikte gittikleri yerlerde onun çeşitli gönül serüvenlerine tanık oldu. Kendi koyduğu katı kurallar sonucu başkalarının göremediği, Kolomeytsev'in bu kısa «roman»larının teki bile Yuliya'nın gözünden kaçmış değildi. Ayrıca ne o, ne de öbürü bir zamanlar aralarında bir olay geçmiş bulunduğunu birbirlerine dokundurmaya bile kalkmadılar. Kolomeytsev'in, gerekmediği durumlarda belleğini kapalı tutmak gibi bir huyu vardı. Birbirlerine hep «siz» diye, ad ve baba adıyla seslendiler. Yuliya Sergeyevna farkındaydı, Kolomeytsev yıllar geçtikçe katılaşıyordu. Aslında eskiden de katı bir insandı, ama gençliğinde, yaşama susamışlığın neşeli bir biçimi olarak kendini gösteriyordu bu katılık; oysa şimdi kimi günler insanı korkutan bir somurtkanlığa bürünüyordu.

Kolomeytsev kadınlara kolayca sahip olur, sonra onları kolayca unutur geçerdi. Yaşamı egemenliği altına alması da kadınlar gibi olsun isterdi. Gençlik yıllarında bunu kolayca başardığını sandığından, aynı alışkanlıkla yaşamı istediği gibi çekip çevirmeye davrandığında onun kendinden kaçtığını gördü, buna çok sinirlendi. İsteklerini ne zaman gerçekleştirmeye kalksa, yaşam hep işitmezlikten geliyordu. Yaşam onun için sevmekten bıkmadığı biricik kadını gibiydi. Bu kadının ondan yüz çevirdiğini gururu yüzünden anlamak istemiyor, ama hayvansı bir seziyle gerçeği de kavradığından ne pahasına olursa olsun onu elinden kaçırmamaya çalışıyordu. Kolomeytsev'in en korktuğu şey başarısız görünmekti, başkasının gözünde değil de kendi gözünde başarısız görünmek onun için çok ürkütücüydü. Başarısızlıklarının başlaması bir bakıma işte bu ürküntü yüzündendi. Karşısına çıkan her güçlüğü yenmek için durmadan «iradesini biliyor», bu arada farkına varmadan kendi içindeki iyi yönleri ikinci plana itiyordu. Neydi bu iyi yönler? Mertlik, gösterişten kaçınma, mesleğini aşk derecesinde sevme, keskin zekâ... Seryoja Laçugin'le şimdi yerbilim araştırma enstitüsünde okuyan, Yuliya Sergeyevna'nın yirmi yaşlarındaki oğlunun onu beğenmeleri boşuna değildi. Şaşılacak bir durum daha vardı, o da Yuliya Sergeyevna'nın oğlunun dış görünüşüyle tıpkı Kolomeytsev'e benzemesiydi.

Oysa kesinlikle onun oğlu olamazdı. Yuliya Sergeyevna bir yerde okumuştu, eğer bir kadın bir erkeği düşünürse -o erkek yaşamasa bile- oğlu ona benzermiş.

Yirmi yıldır ilk kez Yuliya Sergeyevna kendini tutamayıp o gün «boşanmıştı». Bunun da nedeni Kolomeytsev'le ikisinin maden örneği almak için açılan daracık bir çukurda yüz yüze gelmeleriydi. İkide bir kaybolup sonra ortaya çıkan kassiterit mineralinin varlığını belgelemek amacıyla açtıkları bir çukura elini güneşe karşı siper ederek atlayan Kolomeytsev, hiç beklemediği bir anda kadınla orada burun buruna geliverdi. Güneş sanki ışığından kaçınmak isteyen bu adama çok kızmış olmalı ki, Kolomeytsev çukurda doğrulduğunda yüzünü tüm acımasızlığıyla aydınlattı ve Yuliya Sergeyevna bu yüzün ne derece yıprandığını, yorgun düştüğünü gördü. Kolomeytsev onun gözüne ilk kez böylesine yaşlanmış görünüyordu. Oysa Yuliya Sergeyevna yalnız kendinin yaşlandığını, Kolomeytsev'in ise hep o karanlık kum havuzundaki gibi genç kaldığını sanırdı. Kolomeytsev'i orada, çukurda öpmedi, elini bile sürmedi, yalnızca yirmi yıldır uyduğu kuralı bozarak, *aralarında geçenleri anımsatırcasına* yüzüne dik dik baktı. Elleriyle yüzünü kapatan Kolomeytsev de parmaklarının arasından ona baktı ve kurala uymamasından dolayı onu cezalandırırcasına, sertçe, «Gözlerinizi boşuna maviye boyuyorsunuz. Size hiç yakışmıyor,» dedi.

Kolomeytsev'in eliyle gölgelendirdiği yüzü güneş ışığı altındaki gibi zavallı görünmüyordu artık. Yüzündeki gölge buruşukları adamın ilk şaşkınlığını örtmüş; yalnızca irade gücünü belli eden, yılların oluşturduğu derin çizgiler kalmıştı. Yuliya Sergeyevna o irkilmeyle nasıl arkasını çukurun duvarına çarptıysa oradaki sivri bir taş, oyuncak teneke kovadan ötürü o günden beri için için sızlayan o omurgaya rastlayıp acıttı.

Yuliya Sergeyevna'nın çadırda hıçkırıklarla ağlaması kendisi için değildi. Ağlamasının nedeni, yüzünü güneşten saklamaya çalışan Kolomeytsev'in çukurdaki o zavallı görünüşü yanında, mutsuzluğunun farkında olmayan yalnız bir kurdun o sırada çok anlamsız kaçan güçlü görünme çabasıydı.

Ömründe yurt dışına çıkmadığı halde Zagraniçnıy(*) gibi bir soyadı taşıyan, kıdemli maden örnekleme uzmanı İvan İvanoviç üçüncü çadırda kediler üstüne konuşuyordu. İvan İvanoviç'in böyle bir soyadı taşıması arkadaşları arasında her zaman işçilerden birinin «Buraları eşip duruyoruz ama hepsi boşuna... Para durumumuz da kedileri ağlatır,»(**) demesiyle başlamıştı.

Bunca yorgunluk, can sıkıntısı, içki özlemi, yara bere, ellerde peydahlanan su kabarcıkları, bunların patlamasıyla başlayan kaşıntılar dururken kediler üstüne bir konunun açılması şaşılacak şeydi doğrusu. O kediler ki, çöp inceliğindeki gözbebekleriyle ışıl ışıl bakarlar, yumuşak, sokulgan patilerinin içinde gizli, sivri tırnaklarıyla ansızın tırmalarlar, insana güven duyarak sürünürlerken kuyruklarını havaya dikerler, bir yandan kuşkulu, bir yandan da içtenlikle mır mır ederler...

Çopur yüzü yumruk kadar ufak bir adam olan İvan İvanoviç Zagraniçnıy hep uyurmuş gibi kapalı tuttuğu, onun için rengini kimsenin bilmediği gözlerini merak dolu bakışlarla birdenbire açarak, «Ben helikopter üssünde çalışırken yemekhaneden çıkmayan bir kedimiz vardı,» diye anlatmaya başladı.

Eğer «gözlemeden» söz edilse, gözlemeyle ilgili şeyler anlatılırdı herhalde. Gözleme çeşitlerinden en lezzetlisinin hangisi olduğu tartışılırdı: Tereyağlısı mı, kaymaklısı ya da kaymak suyuyla yapılanı mı, balık tuzlaması ya da yalnız yaşlı Zagraniçnıy'ın zamanında bilinen, havyarla yapılanı mı... Sonra bir kerede kimin daha çok gözleme yiyeceği üstüne bir övünme yarışı başlardı. Bunun ardından herkes gözleme hakkında bir olayı dile getirirdi. Tıka basa gözleme yediği için nalları diken birinden söz edilir, birinin sarhoşken şapka sanıp gözlemeyi başına geçiriverişi anımsanırdı. Söz gözlemeden açılmışken konu döner dolaşır, mutlaka kadınlara gelirdi. Eh, zaten böyle güzel bir konu dururken yatakta kimin gözüne uyku girerdi ki? Biri belki gözlemenin ortasını koparıp bir kadınla o delikten öpüştüklerini anlatırdı. Bir başkası bu konudaki

(*) «Yurt dışılı, yurt dışından, yabancı ülkeden» anlamında. (Ç.N.)

(**) «Çok az» anlamında bir deyim. (Ç.N.)

üstünlüğünü vurgularcasına bir kahkaha atar, «Oho, arkadaş, öpüşmenin lafı mı olur! Ben sana öyle bir olay anlatayım ki...» diyerek göz kırpar, iç gıcıklayıcı bir öyküye başlardı. Ancak şimdi konu «kedi»den açılmıştı, herkesin kafasında kedilerle ilgili şeyler vardı.

İvan İvanoviç Zagraniçnıy, «İşte bizim bu yemekhane kedisi edepsizin biriydi,» diye anlatmasını sürdürdü. «Helikopter pilotları öyle bir şımartmışlar ki, sormayın! Hayvanı, masalarına dadandırmışlar, o yüzden iyice arsızlaşmış. Diyelim, hep birlikte oturmuş, akşam yemeği yiyoruz; bir de bakarsınız, kedi sırtınızdan aşıp sofraya atladığı gibi önünüzdeki köfteyi kapıvermiş... Bir keresinde İrkutsk'tan yüksek rütbeli komutanlar gelmişti. Bizim aşçı kadın yüzümüzü kara çıkarmamak için karaciğerli güzel dolmalar, tavuk etinden özel pirzolalar hazırlamış; pirzolalar kolay tutulsun diye de ucundan sivri bir kemik bırakıp kâğıtla sarmış. Üstelik kâğıtlar fistolu cinsinden...»

«Komutanlardan en büyüğü ayağa kalkmış, hava filosunun onuruna kadeh kaldırarak birkaç söz söylüyordu. Tam o sırada bizim kedi nereden çıktıysa, masaya fırladığı gibi adamın pirzolasını tabağından kapıverdi. Üstelik sanki soylu bir ailede yetişmiş gibi, kâğıda sarılı kemiğin ucundan yakaladı. Komutanın canı epeyce sıkılmış olmalı ki, 'Sizin burası yemekhane mi, yoksa hayvanat bahçesi mi?' diye homurdandı. İşte bizim kedinin böyle pis bir huyu vardı. Kötü şeylere alışmış, gözü doymaz bir hayvan. Sonra onu yerbilimcilere armağan gönderdilerse de gerisin geriye aynı helikopterle geldi. 'Insana yemek yedirmiyor, lokmasını ağzından kapıyor. Sonra geceleri miyavlamasından rahat uyuyamadık. Sizi özlüyor olmalı,' demişler. 'Bu kediyi ne yapsak?' diye düşünmeye başladık. Öldürmeye kıyamıyorduk, çünkü ne de olsa kendine göre düşünceleri olan bir hayvandı. Kafese koysak... Kedinin kafese kapatıldığı nerede görülmüş? Herkes bizimle alay edecek. Sonunda şöyle bir çözüm yolu geldi aklımıza. Küçük bir paraşüt dikip iplerini hayvanın karnının altından geçirdik. Sonra pilotlar kediyi üsten yüz kilometre kadar uzakta helikopterden tayganın tepesine bırakıverdiler. Ormanın üstünde bir

tur daha atarlarken bakıyorlar ki, paraşüt güzelce açılmış, bizim kedi ayaklarını oynata oynata inişe doğru alçalıyor; gönül rahatlığıyla oradan uzaklaşmışlar. En korktukları şey, hayvanı aşağı attıkları sırada paraşütün helikopterin kuyruğuna takılmasıymış. Bu iş böylece kapanınca yemeğimizi çekinmeden yemeye başladık. Gerçekten güzel bir kediydi bizim yaramaz. Tam bizim buraların, Sibirya'nın kedi soyundan gelme. Elinizi daldırdınız mı, tüylerinin içinde kaybolurdu. İnsan elinin altında bir şey olsun da hep okşasın ister. Bizim kedi hırsızın tekiydi, ama mırıl mırıl edişi, suçlu bir sokulganlıkla pantolonumuza sürünüşü çok hoşumuza giderdi... İşte böyle bir hayvanı başımızdan atmıştık, ama şimdi de onu özlüyorduk. Sanki aramızdan biri eksilmişti. Bir gün oturmuş, gene pirzola yiyeceğiz, ama çatalımıza taktığımız eti çevirip duruyoruz. Tüylü bela olmadan pirzolanın tadı madı kalmamıştı. Bir yandan da vicdanımız sızlıyor. 'Paraşütçü kedimizin başına bir şey mi geldi? Yere inerken düşüp parçalanmış olmasın? Paraşütü çalılara mı takıldı? Ya da yere indikten sonra bağlarından kurtulabildi mi? Kemiğinin ucu kâğıda sarılı pirzola bulamayacağına göre açlıktan mı öldü? Yoksa bir ayıya yem mi oldu?' gibisinden üzülüyoruz. Kedimizin tek başına hava indirme harekatı üzerinden bir hafta kadar geçmişti ki, bir gün kendiliğinden çıkageldi. İyice örselenip hırpalanmış, zayıflamış bir halde; karnının altında paraşüt bağlarıyla gene masanın üstüne fırladığı gibi benim önümden pirzolayı kapıverdi... Bizdeki sevinci sormayın artık! O günden sonra ona da yemek hakkı tanıdık, bize ne çıkıyorsa ona da aynısı çıkmaya başladı. Böylece biz de hoşnut, o da hoşnut. Arsız kedimiz hakkını kopara kopara almasını bilmişti. İnsanlara örnek olacak bir davranış, değil mi?»

Herkes gülmeye başladı. O sırada çadırın arkalarından bir ses duyuldu:

«Arkadaşlar, ben de size Ruslan ile Lyudmila'nın öyküsünü anlatacağım. Dinleyin!»

Çadırdakilerin amiri olarak İvan İvanoviç Zagraniçnıy bundan biraz alınmış gibi, yüksekten, «Yoksa sen bizi hiç Ler-

mantov(*) okumadı mı sanıyorsun?» dedi. «Şimdi konuyu kedilerden uzaklaştırmayı bırak.»

«Şey, İvan İvanoviç, senin de bildiğin gibi *Ruslan ile Lyudmila* bir pasta markasıdır.»

«Ne pastası?»

«Basbayağı pasta. Leningrad'da yapılır.»

«Peki, pastayla kedilerin ne ilgisi var?»

«Şimdi anlatınca öğrenirsin, İvan İvanoviç... Dinleyin. Bir gün beni ödül olarak iyi bir yere geziye göndermek istediler. Sordular: 'Nereye gitmek istersin?' Dedim ki: 'New-York olsun.' Hepsi apışıp kaldılar. 'Niçin oraya gitmek istiyorsun?' Dedim ki: 'Düşmanı da öğrenmek gerekir.' Düşündüler, enselerini kaşıdılar. 'Dur bakalım canım, sırası gelince oraya da göndeririz.' Sonra da Truskavets, Kislovodsk gibi yerleri önerdiler. Ben altta kalır mıyım? 'Öyleyse Leningrad'a gönderin. Hiç olmazsa eski düşmanlarımızı öğrenirim,' dedim. Bir telaşlandılar, bir telaşlandılar! 'Çarları yani,' diye açıklayınca rahatladılar. Elime izin belgesini tutuşturdular hemen. Başlangıçta grupla birlikte dolaşıyordum, baktım, çok hızlı yürüyorlar, ayrıldım onlardan. Çarların günlük yaşantısına öfkeleneceksem içime sindire sindire öfkeleneyim istedim. Her şey çok güzel sergilenmiş. Bir ara, 'Şöyle koltuklardan birine oturayım da geçmişin pisliklerine kıçımla değeyim,' dedim ama nerde? Her yer iplerle çevrilmiş. Neyse, geze geze sarayların hepsinin altından girip üstünden çıktım. Gezmediğim tek yer Pavlovsk Sarayı kalmıştı. Bunun üzerine elektrikli trene atladığım gibi oraya yollandım. Yanıma bir şişe şarap aldığım için bir yandan içiyor, bir yandan da karşılaşacağım kültür şölenine kendimi hazırlıyordum. Karşı kanepede soylu görünüşlü, tam müzelik bir kocakarı oturuyordu. Yanıbaşında da kınnapla bağlanmış *Ruslan ile Lyudmila* marka bir pasta kutusuvardı. Kocakarı şarap içmeme yan yan bakıyor, ama sesini de çıkaramıyordu. Derken, geçtiğimiz istasyonlardan birinde içki şişeleriyle, çıkınlarıyla gürültülü bir

(*) Sözkonusu *Ruslan ile Lyudmila*, Lermantov'un değil, Puşkin'in bir uzun şiirinin adıdır. (Ç.N.)

kalabalık içeri sökün etti. Saçlarının uzunluğuna bakarak kimin erkek, kimin kız olduğunu anlamak olanaksızdı. Kompartımana dalıp boş yerleri dolduruverdiler. Ardından, isteyip istemediğimizi sormadan teyplerini öyle bir açtılar ki, anamıza sövseler daha iyiydi. Zavallı kocakarı bu şamatadan gücenmişçesine gözlerini yummak zorunda kaldı. Ama fazla sürmedi, kalabalık geldiği gibi çekip gitti, ancak arkalarından kulaklarımızda bir gürültü süprüntüsü bıraktı. Kocakarı gözlerini açtı, kolumdan çekerek derin derin göğüs geçirdi. Gösterdiği şeye baktım, inanılacak gibi değildi. Kadıncağızın pasta kutusunu değiştirmişlerdi. Kutu aynı kutu, ama üstünde *Ruslan ile Lyudmila* yerine *Meyveli-Yemişli Pasta* yazısı okunuyor. Kocakarı ağlamaya başladı.»

«'Neden ağlıyorsunuz, anacığım? İstemeden yapmışlardır,' dedim.»

«Kanepede oturan başka bir kadın, 'İstemeden yapmışlar olur mu?' diye söze karıştı. 'Dene bakalım, *Ruslan ile Lyudmila*'yı bulmak kolay mı? Bu hippiler de çıkarlarından başka şey düşünmezler. Genç değiller mi, büyüklere saygı hangisinde kaldı ki? Bu uzun saçlıların işi nerelere götürdüğünü gördün işte...'»

«Ben gene, 'Ağlamayı bırakın,' diye yatıştırmaya çalıştım, kocakarıyı. 'Gene de elinizde bir pasta var. Boş elle gitmiyorsunuz konuk gideceğiniz yere.'»

«Kadın gözyaşları arasında, 'Benim konuk gittiğim filan yok. Vasya'yı gömmeye gidiyordum,' dedi.»

«Ben, 'Başınız sağ olsun, anacığım. Ölen kocanız mı, oğlunuz mu?' diye üzüntülerimi belirttim.»

«Kocakarı, 'Vasya benim kedim. Tam on sekiz yıl evimde yaşadı,' demez mi?»

«Ne karşılık vereceğimi şaşırdım. 'Peki ama, anacığım, *Ruslan ile Lyudmila*'nın kedinizin ölmesiyle ne ilgisi var?' dedim.»

«Kadın demez mi: 'Kedim Vasya'yı pasta kutusuna koymuştum da kentin dışında bir yere, kayın ağaçlarının altına gömecektim,' diye?»

«Arkadaşlar, işte o sırada bana neler olduğunu size anlatamam! Bir yandan ürkütücü bir sahne var karşınızda, bir yandan da gülmekten katılacağınız bir durum. Şöyle bir gözünüzün önüne getirin: Bizim teypli enayiler kalabalığı ellerinde. *Ruslan ile Lyudmila* kutusuyla gene paldır küldür birinin evine dalıyorlar, kutuyu masanın üstüne bırakıp ipini çözüyorlar. Ee, bundan sonrasını düşünemiyorum artık! Gülmek mi gerekir, ağlamak mı?»

İvan İvanoviç Zagraniçmy hafifçe yüzünü buruşturdu, bu öyküyü başka bir yerde daha işitmiş gibiydi. Bu da herkesin ağzında sakız olan fıkralar türünden bir öyküydü anlaşılan. Öte yandan kendi anlattığı paraşütle kedi atma öyküsünde de, doğrusunu söylemek gerekirse, başkasından duydukları yanında kendi kattıkları da vardı. Tayganın ıssızlığındaki çadırlarda anlatılan öykülerin ortak bir özelliği bulunurdu, bunları anlatanların kendileri bile gerçekle uydurma olanı birbiriyle karıştırırlardı. Hepsi olayın bir başkasının değil, yalnız kendi başlarından geçtiğine inanmak isterler, bunun yanında bir de arkadaşlarını kahkahayla güldürmeye çalışırlardı. Çünkü arkadaş kahkahalarının en yakın dost olarak kabul edildiği tayganın yalnızlığında gülmek herkes için ilaç gibiydi. O bakımdan İvan İvanoviç kutuların değişmesi öyküsünü anlatan arkadaşına sesini çıkarmadı, üstelik öykü sahibinin, «Buna gülmek mi gerekir, ağlamak mı?» sorusuna, «Yaşam türlü türlüdür... Kediler de buna ayrı bir renk katar,» diye karşılık vererek öyküyü sözüm ona beğendiğini anlatmak istedi.

Üçüncü bir ses konuşmaya katıldı:

«Belki inanmazsınız. Almanya'ya girdiğimiz günlerdeydi. Bir yerde karşıma bir kedi gömütlüğü çıktı. Adamlar tunçtan, mermerden anıtlar bile dikmişlerdi. Bir an, 'İnanılacak gibi değil!' diye düşündüm. Herifler bir yandan ölmüş kedilerine anıtlar dikiyorlar, öbür yandan üzerine yattıkları şilteleri insan saçlarıyla dolduruyorlar. Olacak şey miydi?»

İvan İvanoviç Zagraniçmy içini çekti.

«İnsanlar da kediler gibi anlaşılması zor yaratıklardır... Bu iki soyun da az sonra ne yapacağını kestiremezsiniz,» dedi.

Bir başkası çamaşır makinesine düşen bir kedinin öyküsünü anlatmaya koyuldu. Tam o sırada çadırın örtüsünü kaldırarak aşçı Kalya içeri girdi.

«Yoldaşlar, gelin artık, balık çorbanız soğuyor!»

Üç çadırdan, üç ayrı dünyanın adamları bir araya gelerek ateşin başında toplandılar ve küçük bir insan topluluğu oluşturdular. Kır ateşinin toplayıcılığı başka hiçbir şeyde yoktur.

Yukardan uçaktan bakıldığında karanlık tayganın bağrında her kır ateşi zavallı bir kandil gibi görünür; gene de dört bir yana serpiştirilmiş bu ölü kandilleri gören pilot bunlara baktıkça, sallantılı kanatları üstünde bulutlara sürtünerek geçen kendi kandilini sürmekte pek bir yalnızlık çekmez. Uzayda da buna benzer bir tayga bulunur. Orada da insan eliyle gönderilmiş, el değmeden yapılan kandiller vardır ve bunların içindekiler birbirlerine baktıkça boşlukta yalnızlık çekmezler.

Kır ateşinin başında toplanan her kişi için ateşin değişik bir yüzü vardır, her insan orada kendi düşüncelerinin yüzünü görür. Kır ateşi insana düşünme özgürlüğü verir, ama bu, yalnızlığın getirdiği saçma sapan bir özgürlük olmayıp, aynı ateşe bakan değişik kişilerin düşünce çeşitliliğinden doğan bir özgürlüktür. İnsanlar ateşi seyretmekten niçin hoşlanırlar? Bir zamanlar tüm canlılar ateşten çıktığı için mi? Her balıkçının, her avcının ruh derinliğine biraz inecek olsak, onlar için asıl önemli şeyin, avladıkları balıklar ya da çalıhorozları değil, kır ateşi olduğunu görürüz. Kır ateşinin başında suskun oturanlar bile onunla konuşuyor gibidir; kır ateşi de acı dumanıyla, kıvılcımlarıyla, yanan dalların çıtırtısıyla durmadan sizinle konuşur. Sonuçta insanlar arasında olmayan bir durum kır ateşinin başında ortaya çıkar: Hem konuşursunuz, hem ateşle karşılıklı birbirinizi dinlersiniz.

Seryoja Laçugin kıyısını izleyerek yürüdüğü ırmağın kıvrımında yanan ateşi görünce gülümsedi: Ateş yakıldığına göre işler tıkırında demekti. Arada bir bulutların arasına giren ay, ayaklarının altındaki patikayı yeterince aydınlatmadığı halde adımlarını hızlandırdı. Bir ara ateş gözden silindi, sonra karanlık ağaçların arasından kokusuyla birlikte ansızın görünerek tabak gibi ortaya çıktı. Her adımda aydınlığın çevresinde oturanların yüzleri daha bir belirginleşti, her adımda ateş koyu karanlığın içinden oyup oyup yeni yüzler ortaya çıkardı. Seryoja iyice yaklaşınca bir an durdu, gelişini hiç kimse fark etmediği için, parmaklarıyla bir çamın gövdesine vurarak, şaka yollu, «Girebilir miyim?» diye sordu.

Onu ne kucakladılar, ne öptüler, ne de soru yağmuruna tuttular; yalnızca hep birlikte ona doğru uzandılar. Kalya eline bir çorba kâsesi tutuşturdu. Seryoja dumanı tüten balık çorbasını kaşıklarken öbürleri kaşıkları havada, öylece kalakalmışlardı. Getirdiği haber onlar için öylesine önemliydi ki! Habere aldırış etmez görünen yalnız Kolomeytsev'di. Seryoja konuşmak istedikçe onu durdurdu, çorbasını bitirmesini söyledi. Seryoja bu adama hayran kaldı yeniden. «İşte irade diye buna derim. Bir başkası olsa kendini tutamaz, hemen sorardı,» diye geçirdi içinden.

Sonunda Kolomeytsev heyecanlandığı zamanlarda yaptığı gibi tembelce, umursamaz bir tavırla, «E, elçi yoldaş,» dedi. «Gidelim de biraz temiz hava alalım.»

Sanki açık havada kır ateşinin başında değil de gereksiz tanıklarla tıklım tıklım dolu bir çalışma odasındaydılar.

Burşteyn bıyık altından güldü. «Bana ne!» gibisinden omuz silkti. Vyazemskaya başını bile kaldırmadı. Siteçkin sadık bir köpeğin bakışlarıyla onlarla birlikte «temiz hava almak» için davrandıysa da ekip başkanının dondurucu bakışları karşısında yerinde çakıldı. Önlerini el feneriyle aydınlatan Kolomeytsev, Seryoja'yı ırmak kıyısına götürdü, orada bir kütüğün üstüne oturdular, ekip başkanı sigarasını yakıp ağır ağır birkaç soluk çektikten sonra sordu:

«Anlat bakalım.»

İçinde tuttuğu merak, çatlak, boğuk bir sesle böyle dışarı vurmuş bulunuyordu.

Seryoja sırtındaki havayolları çantasından bir zarf alıp ona uzattı. Kolomeytsev zarfı yırttı, içinden ikiye katlanmış bir yazı çıkardı, el fenerinin ışığına tutarak okudu. Altında, bağlı bulundukları yönetimin mührüyle yetkili imzasını taşıyan yazı kısacıktı: «Yapılan incelemeler bundan sonraki maden araştırmalarının yarar sağlamayacağı sonucunu vermiştir. Ekibinizde görevli bulunanları Üst Sayan araştırma bölgesine gönderiniz. O bölgeden gelen örnekler umut vericidir.» Kolomeytsev kâğıdı gene ikiye katladı, koltuğunun altında taşıdığı çantasının içine soktu.

Seryoja'nın yüzüne bakmaksızın sordu:

«Yazıyı okudun mu?»

«Okumadım, Viktor Petroviç. Ama ne yazıldığını biliyorum.»

«Sen hiçbir şey bilmiyorsun, anlaşıldı mı?»

Seryoja, herkesten çok şey bildiğine inandığı bu adamın her beklenmedik kararı karşısında duyduğu saygıyla, «Peki,» dedi.

Kolomeytsev güldü.

«Üst yönetimlerden gelen yazıları şiir okur gibi okumak gerekir,» dedi. «En önemlisi de satır aralarını okumak... Yetkili kişiler sorumluluktan kaçıyorlar, tüm yükü benim omuzlarıma yıkıyorlar. Eğer başarı kazanırsak buna onlar da ortak olacaklar, başaramazsak ellerinde bu kâğıt parçasının bir kopyası bulunduğu için kendilerini temize çıkaracaklar. Masa başında çalışanların davranış tarzı budur. Ama Seryoja, biz iş başındayız...»

Korları küllenmiş ateşin yanına döndüklerinde Kolomeytsev'in yüzünde kendinden hiç kuşkuya düşmeyen, en tatlı gülümsemelerinden biri vardı.

«Hepinizi kutlarım,» dedi oradakilere. «Kısaca özetlersek, 'Maden örnekleriniz umut verici' deniliyor.»

Seryoja, kendisini tehlikeye atmaktan çekinmeyen bu adamın gösterdiği yürekliliğe, sarsılmazlığa şaşmaktan kendini alamadı. Burşteyn afallayarak kaşlarını oynattı. Vyazemskaya yerinden hiç kıpırdamadı. Siteçkin dizlerinin üstünde doğruldu, 'Gördünüz mü? Ben size demedim miydim?' dercesine herkesi cakayla süzdü. Kolomeytsev kimsenin toparlanmasına fırsat vermeden çantasından örselenmiş bir harita çıkardı, dizlerinin üstüne yaydı.

«Bu duruma göre araştırmayı sürdüreceğiz,» dedi. «Kassiteriti kuyruğundan sımsıkı yakalamak zorundayız...»

İvan İvanoviç Zagraniçnıy başım salladı.

«Kuyruğunu nasıl yakalayacağız bu kassiteritin? Kertenkeleninki gibi kopuveriyor. Kazmadık yer mi bıraktık?» dedi.

Kolomeytsev haritada bir noktayı gösterdi.

«İşte şurada el sürülmedik bir yer kaldı. Irmağı şu yerden geçip sol kıyıda araştırma yapacağız. Kassiteritin varlığını gösteren granit kayalarım, sıcak su damarlarım, daha ne ararsan bulursun orada. Bizden kurtulamaz bu maden, onu elimizle koymuş gibi bulacağız. Keşa, yarın sandalları hazır et. Yakıtımız yeterli mi?»

Keşa bir an kararsızlık geçirdi:

«Yakıtımız yeterince var olmasına var ama...»

Sonra bu kararsızlığından dolayı utandı. Boşalmış kâsesini kaşığıyla bir kez daha sıyırarak, «Şey... Irmağın suyu epeyce alçaldı da. Aşağıya doğru üç yerde kayalık var. Yağmur yağmasını beklesek de sular yükselse?» diye açıklama yapmak zorunda kaldı.

Kolomeytsev kor yığınının uzağında kalmış bir odun parçasını ahp ateşin üstüne atarak, «Bunu söyleyen benim bildiğim Keşa mı?» dedi.

Motorcuyu zayıf yerinden yakalamak için aşçı kadına takıldı:

«E, Kalya, sen de mi korkuyorsun yoksa? Yemeklik yarmayı ıslatırım diye mi çekiniyorsun?»

Kalya umursamazca omuz silkti.

«Islanmasından niçin korkayım? Islanırsa kuruturum.»

Ancak Keşa'yı savunmaktan da geri durmadı:

«Bizim Keşa akşamları biraz tembelleşir, ama sabahları fırtına gibidir.»

İçi boşalan fincanını hâlâ kaşıklamayı sürdüren Keşa kuşüzümü gözlerini ateşten uçuşan küllerin konduğu elindeki boş kabın dibine dikmişti.

«Su çok alçaldı,» dedi dalgın dalgın.

Burşteyn öksürdü.

«Bizi oraya bırakması için helikopter çağırmaya ne dersiniz?»

Kolomeytsev kendini tutamadı.

«İsterseniz bir layner çağıralım. 'Karavel' mi olsun, 'Boeing' mi? İçinde bir de Amerikan bar bulunsun ister misiniz? Arkadaşlar, bizler yerbilimciyiz. Gezmeye çıkmış turist mi sandınız kendinizi?»

Vyazemskaya suskunluğunu sürdürüyordu. Bunun üzerine Kolomeytsev, İvan İvanoviç'e döndü:

«E, kol emekçileri bu konuda ne düşünüyorlar?»

İvan İvanoviç Zagraniçnıy isteksiz isteksiz homurdandı:

«Madem öyle gerekiyor, gerekeni yaparız...»

Sonra üç işçiyle birlikte kalkıp yandaki çadıra yürüdüler. Ertesi gün erkenden kalkıp işe koyulacaklarını adları gibi biliyorlardı artık. Kalya da fincanları topladı, ırmak kıyısına bunları yıkamaya gitti. Onun peşinden Keşa da kalktı, suyun azalmasından kendisi suçluymuşçasına başını öne eğerek yürüdü.

Giderlerken Kalya'ya sordu:

«Layner ne demek, söyler misin?»

«Köylülüğün nasıl da belli oluyor!» dedi Kalya. «Okyanusları aşan gemilere denir.»

«Ama Oka ırmağına nasıl girer Layner? Peki, 'Boeing' nedir?»

«O da onun gibi bir şey.»

«Ya bar?»

«Çok bilirsen çabuk kocarsın. Sen fazla soru sorma da fincanları yıka bakayım.»

Burşteyn'i ateşin yanından alıp götüren Kolomeytsev birden yumuşadı. Birinden özür dileyeceği zaman yanlarında başkalarının bulunmasından hoşlanmazdı.

«Boris Abramoviç, ne olur, kusura bakmayın. Sizi gücendirmek istememiştim. Ama kabul etmeniz gerekir ki, kendi olanaklarımızla ırmağı geçmek varken helikopter istemek bir bakıma başkalarının yanında küçük düşmek değil midir? Zaten yeterince küçük düşüp duruyoruz, buna bir de kendimiz mi uğraşalım?»

Burşteyn gözlerini yere eğdi.

«Yok, size gücenmedim. Keşa bu ırmakta doğup büyüdü, buraları hepimizden daha iyi bilir. O bakımdan onunkisi korkaklık değil. Sonra ben buraya gezmeye gelmedim. Bana böyle bir şey söylemeniz gereksizdi. Benim düşüncemi sorarsanız, durup dururken tehlikeye atıyoruz kendimizi.»

«Neden?»

«Çünkü buralarda aradığımız madeni bulamayacağız.»

Burşteyn, günlerdir içini daraltan sıkıntıdan kurtulmanın verdiği rahatlıkla derin bir soluk aldı, gözlerini yerden kaldırdı.

Kolomeytsev sanki ondan böyle bir itiraf bekliyormuşçasına aynı rahatlıkla, «Size bir soru sorabilir miyim, Boris Abramoviç?» dedi.

Burşteyn, Kolomeytsev'in bakışlarında kuşkuya benzer bir şey yakalamak isteğiyle bakışlarını ondan kaçırmadı.

«Buyrun, sorun.»

Kolomeytsev karşısındakinin bakışlarını bastırmak istiyormuş gibi dik dik baktı.

«Söyler misiniz, inanmak nedir?»

Ama Burşteyn pes edecek değildi, gözlerini kaçırmadı.

«İnanmak, bir şeyi bildiğinizin bilincinde olmaktır.»

Kolomeytsev güldü.

«Bence de inanmak bilgi eksikliğidir. Çünkü insanoğlu zaten yeterince bilemez, o nedenle hep inanca sarılır. Kuşkusuz birinin güçsüzlüğünden kaynaklanan inanç olduğu gibi, insanın kendine fazla güvenmesinden kaynaklanan inanç da vardır. Eğer kazanacağınız konusunda kendinize güvenmezseniz, hiçbir oyunu kazanamazsınız. Kâğıt gelmiyorsa bile bir oyunu sonuna dek oynamak gerekir. Parmak uçlarınız inançla yüklü olduğu zaman iyi kâğıt elinize kendiliğinden akar. Bu kassiterit işine öylesine çok emek harcadık ki, onun var olduğuna inanmamak gibi bir lüksü bağışlayabiliriz.»

«Ama siz kâğıt oynamıyor, canlı insanlarla oynuyorsunuz. Yalnız başkalarıyla oynadığınız için suçlamıyorum sizi, kendinizle de oynuyorsunuz. Oynarken kendinizi elden çıkarmayın sakın!»

Kolomeytsev sertçe sordu:

«Bu durumda siz oyundan çekilmek istiyorsunuz. Öyle mi anlayalım?»

Burşteyn'in suratı asıldı.

«Ben öyle bir şey demedim. Bugüne değin sizi yarı yolda bıraktım mı hiç?»

«Evet, biliyorum, Boris Abramoviç. Siz inanmadığı halde arkadaşını yüzüstü bırakmayanlardansınız. Bu da önemli bir şey. Ancak, bağışlayın beni, gene de bir eksiklik buluyorum sizde. Kuşkularımızla her şeyi yerle bir ettiğimiz bu dünyada fanatizm olmadan bir yere erişemezsiniz. İşte bu fanatizm yok sizde. Sayrılı, düşkünce fanatizm değil benim sözünü ettiğim; demek istediğim, sağduyulu, sonuç alıcı fanatizmdir. Böyle bir fanatizm hem bilgiden, hem inançtan daha üstündür. Bütün toplumsal devrimleri, bilim ve teknik alanındaki devrimleri kuşku uzmanları değil, işlerine tutkuyla sarılanlar gerçekleştirmişlerdir. Kuşkunun tümüyle

yabana atılamayacağını anlıyorum elbet. Bana kalsa Devlet Planlama Örgütü'nde bir de Kuşku Dairesi açardım. Ancak kuşkuda aşırıya kaçtığımız zaman her şeyi yıkmaya başlarız. Bazıları burunlarını pisliğe öylesine çok daldırırlar ki, artık bir daha başka şeylerin kokusunu almaz olurlar. Siz benim kuşkuya düşmeyecek derecede bön olduğumu mu sanıyorsunuz? Hayır, koku alma yetimi yitirmedim ben. Buralarda bir yerlerde kassiterit bulunduğunu aklımla değilse bile köpekler gibi koklayarak anlıyorum. Bize düşen, kaza kaza ona ulaşmak. İçgüdünün mantıktan daha güçlü olduğunu nasıl bilmezsiniz?»

Burşteyn gerilemeye niyetli değildi.

«Fanatikler kendilerinin dışındaki insanları en soylusundan amaçlardan bile kuşkuya düşürecek duruma getirdiler. Ha, şunu da söyleyeyim, bence siz kesinlikle fanatik değilsiniz.»

«Öyleyse başkalarının düşüncelerine saygı duymuyorum, öyle mi?»

«Yok, yok, değil! Siz yalnızca ne yaptığınızı bilmiyorsunuz. Ama bunu açıkça kendinize söylemekten korkuyor, o yüzden fanatik görünmeye çalışıyorsunuz.»

Burşteyn birden Kolomeytsev'e acıdı, çünkü söylediklerinin ona çok dokunduğunu, sönmeye yüz tutan ateşin aydınlığı adamcağızın tıraşlı yüzüne vurunca gözlerinde bir an bir üzüntünün belirip kaybolduğunu açıkça gördü. Aralarında nasıl bir tartışma çıkarsa çıksın Kolomeytsev onun için candan, değerli bir dosttu. Kocaman bir kayıkla Vitim ırmağında giderlerken Burşteyn'in elindeki kürek bir kayaya takılarak onu alaşağı etmiş, Kolomeytsev hemen sulara atılarak arkadaşını ölümden kurtarmıştı.

«Durun, fanatizmle ilgili konuşmamız burada bitmiyor,» dedi Burşteyn. «Yalnız şu kadarını söyleyeyim, kassiteriti bulursanız buna en çok sevinecek olan benim. Sizin ne şanslı bir adam olduğunuzu bilirim, onun için bulacaksınız.»

Kolomeytsev'in en çekindiği şey, birinin onun şaşkınlığa düştüğünü fark etmesiydi. En hoşlandığı şey ise şanslı

bir adam olduğunu söylemeleriydi. Burşteyn bunu bildiği için onun hoşlandığı şeyi söyler söylemez ekip başkanının sinirliliği geçti, yüzüne çocuksu bir gülümseme yayıldı.

Siteçkin, Kolomeytsev'in ateşin yanında bıraktığı çantanın devrildiğini, üst yönetimden gönderilen zarfın dışarı düştüğünü gördü. Başkalarına ait bir mektubun okunmayacağını biliyordu kuşkusuz, ancak okusa kötü olmazdı. Çevresine bakındı. Kimsenin onunla ilgilenmediğini anlayınca zarfı açıp içindeki yazıyı çıkardı, çabucak göz gezdirerek hırsız atikliğiyle gene yerine koydu. İşte o andan sonra «iç çarpışma» denen şey başladı Siteçkin'in ruhunda. Saç ayrım çizgisinin bozulmasına aldırmadan saçlarını heyecanla karıştırdı.

İşin aslı şuydu ki, amiri Kolomeytsev'e karşı ne denli yaltaklanırsa yaltaklansın, Siteçkin onu, biti kadar sevmezdi.

Edvard Siteçkin yüksek bir apartmanın bodrum katında büyümüştü. Babası o apartmanın sıhhi tesisatçısı, annesi de asansörcüsüydü. Akşamları, apartmanda oturan hepsi de ünlü kişileri çekiştirmek onların başlıca zevkiydi. Annesi babasına derdi ki: «Dün gece saatin ikisinde astronot apartmanın kapısına dayanmasın mı? Ben de divana uzanmışım, uyumaya çalışıyorum. Bizim kapının zili çalışmadığı için yıldızlar kahramanı apartmanın kapısını yumrukluyor babam, yumrukluyor. Asansörcü çalışmaktan yorulmuş mu, umursadığı yok. Ben, 'Yumrukla bakalım, eline ne geçecek! Uzayda sen kralsın, ama apartmanda ben!' diyerek kılımı bile kıpırdatmadım. Bunun üzerine utanmaz herif ne yapsa beğenirsin! Sen nasıl becerdinse, yönetim odasının penceresini aralayarak içeri gir, bu sırada pardösüsünün bütün düğmelerini kopar. Az sonra karşıma dikilerek, 'Ne hakla açmıyorsun kapıyı? Utanmıyor musun?' diye bana bağırdı. Ben de, 'Evinize zamanında dönseydiniz. Çalışanlara biraz saygılı davranın. Bir de astronot olacaksınız, sabahlara kadar sarhoş dolaşmak yakışıyor mu size? Uzay adamları sendikasına bir şikâyet yazısı gönderirsem görürsünüz gününüzü. O zaman özel uzay giysiniz de kurtaramaz sizi!' dedim. Herif öyle korktu ki, hem de nasıl! 'Ben sarhoş gez-

medim, uçuş eğitiminden geliyordum,' demeye başladı. Sanki inandım söylediklerine! Biz böyle eğitimleri çok gördük... Bir de gazetelerde sık sık fotoğrafları çıkar. Keşke yönetim odasının penceresinden girerken biri çekiverseydi resmini! Sokaklarda dolaşan mart kedisi gibi...» Kocası üzgün, başını salladı. «Doğrusu dürüst çalışanlara saygı mı kaldı şimdi?» dedi. «Geçenlerde şarkıcı hanım çağırdı beni dairesine. Hani şu bir zamanlar akordiyoncuyla yaşıyordu da, şimdilerde sürücüsüyle kırıştıran kadın var ya! İşte o. 'Ne olur, yardım edin. Çorabımı yıkarken yüzüğüm lavabonun deliğine kaçtı,' diye sızlanıp duruyor. Hemen boruları söktüm; baktım, yüzük dipte çöplerin arasına saplanmış. Ünlü devlet sanatçısı büyük bir sevinçle yüzüğü hemen parmağına geçirdi, bir yandan da gülüyor. Sanki boruların sık sık temizlenmemesini başıma kakar gibi, 'Lavabolara çer çöp tıkanmasının yararı bile dokunuyor,' demez mi? Sonra çantasını karıştırdı, karıştırdı, bir beş rublelik çıkardı verdi. Pırlanta bir yüzük için beş ruble. En azından üç bin ruble eder. Bir de devlet sanatçısı olacak!»

Anasının babasının bu tür konuşmalarını dinleye dinleye Edvard Siteçkin'in çocukluk günlerinden başlayarak yüreği insanlara karşı nefretle doldu. Her gün televizyonda gördüğü en ünlü kişiler böyle olurlarsa varın siz ötekileri sorun! Sıhhi tesisat onarımı dolayısıyla sık sık ünlülerin dairelerine girip çıkan babası onların mobilyalarını, halılarını, avizelerini anlata anlata bitiremezdi. O zaman oğlu Edik'in(*) içine bir sızı çöreklenirdi. «Niçin hep başkalarına da bize değil? Nasıl etmeli de yukarılara, ünlülerin düzeyine tırmanmalı?» diye. Herhalde çok okuyarak, iyi bir eğitimle yapılacaktı bütün bu işler. Hazır, adı da soylulara yakışır türdendi, önceden bilmiş gibi anası babası ona «Edvard» adını koymuşlardı. Böylece Edik üst katlarda oturanların tavırlarına dikkat etmeye başladı, saçlarını ayıran düz çizgiyi bile onlardan kaptı. Yetenekli bir çocuk sayılmazdı, gene de ezberciliğe dayanarak üstün karneler aldı, liseyi pekiyi dereceyle bitirdi. Bunun üzerine annesiyle babası baş başa vererek oğullarına en uygun yüksek okulu aramaya

(*) Edvard'ın küçültülmüş adı. (Ç.N.)

koyuldular. Anne fizikçilerin iyi para kazandığına inanıyordu. Ancak seçme sınavında Edvard yeterli puanı tutturamadı. Babası da oğlunun şarkıcı olmasını istediği için onu bir yıl boyunca şan derslerine gönderdiler; oğlan bir yandan sesini geliştirirken, bir yandan da Magomayev'in, Kobzon'un dinletilerini kaçırmadan izledi, onlardan şarkı söyleme tarzı kapmaya çalıştı. Ancak konservatuar sınavını da başaramadı. Yerbilim enstitüsünü kazanması da bir rastlantı sonucuydu. Üst katlarda oturan bir yerbilim profesörü bir gün asansörde kalıverdi. Adamı beş saat aradan sonra kurtardıklarında zavallıcık beklemekten küçük aptestini kaçırmış bulunuyordu. Edik'in annesi bir çığlık tutturdu, ancak profesörün utanmasından yararlanmayı akıl ederek hemen sesini kesti. Ve o anda güç durumdaki hocanın yakasına yapıştı. «Siz benim yeteneksiz oğlumu okulunuza alırsanız ben de çıngar çıkarmam, her şey aramızda kalır,» gibisinden adamcağızı sıkıştırmaya başladı. Ne yapsın profesör? İçinde bulunduğu rezillik karşısında şirret kadının istediğini yaptı.

Siteçkin bütün gücüyle çağa ayak uyduran bir öğrenci olmaya çalıştı. Babası artık beş ruble bahşiş peşinde koşmayı bıraktı; apartmandaki tanınmış kişilerden oğlu için çeşitli sanat toplantılarına, dinletilere bilet koparma yolunu tuttu. Üst katlarda oturan bir ozan bir gün yanında birkaç yabancıyla dairesine çıkarken annesi yüzünü kızarttı, ozandan oğluna imzalı bir kitabını vermesini istedi. Asansörcü kadın yabancıların gözünde halkın gerçek bir temsilcisiydi, onun bu isteğini geri çevirmek uygun kaçmazdı. Siteçkin olur olmaz yerlerde kitabı açıyor, imzalı sayfayı arkadaşlarının gözüne sokarcasına onlara dönük tutuyordu; ozanı tanıyıp tanımadığı sorusunaysa anlamlı anlamlı gülümsemekle yetiniyordu. Gene de «aydın» görünme çabasında hep başarısızlığa uğradı. Çünkü kaypak, arkadaşlarını iten bir yapısı vardı; bu da yerbilimcilerin bulunduğu bir çevrede hiç sökmezdi.

Bir gün babası oğluna öğüt verme bakımından şöyle bir öykü anlattı:

«İnşaat taburunda askerliğimi yaptığım sırada yarı okumuş bir başçavuşumuz vardı. Adam sözünü dinletmeye çok

düşkündü, dinlemeyen olursa deliye dönerdi. Bir keresinde biz acemileri karşısına dizdi, 'İlk göreviniz ağaç sökmek. Önünüzdeki şu alanda ne kadar ağaç varsa hepsini sökecek, sonra lüminyum kaşıklarınızı çıkarıp çorbanızı içeceksiniz,' dedi. Acemi erlerden biri, 'Bağışlayın, dediğiniz o şey alüminyum olacak,' diye sırıttı. Başçavuş tavşana saldırmaya hazırlanan boa yılanı gibi hemen ayağa dikildi, 'Çık bakalım sıradan!' diye bağırdı. Beriki öne çıktı. 'Kimsin sen?' 'Filolog um, başçavuş yoldaş,' 'Bak, Filonov, karşıdaki şu çamı görüyor musun?' 'Görüyorum.' 'Onu tek başına sökeceksin. Kimse de yardım etmeyecek. Ancak işini bitirdikten sonra... lüminyum kaşığını çorba içmek için çıkarabilirsin.' Hepimiz öğle yemeğimizi, akşam yemeğimizi yedik; bizim dilbilimci hâlâ kendisine verilen ağaçla uğraşıyordu. Epey zaman sonra üstü başı toprak içinde, ayakta zor durur bir halde başçavuşun yanına geldi. Gözleri ışıldıyordu, 'Arz ederim, başçavuşum! Buyurduğunuz gibi çam ağacı sökülmüştür,' dedi. Başçavuş inanmamış bir tavırla, 'Köküyle birlikte mi?' diye sordu. 'Evet, köküyle birlikte.' 'Peki, kökün altında ne buldun?' Bizim bilgin asker bir bocaladı. 'Kaşık buldum, komutanım.' 'Nasıl bir kaşıktı bu?' 'Lüminyum kaşık, komutanım.' İşte oğlum, sen sen ol, sakın başına buyruk davranmaya kalkma. Çünkü adamı ufalayıverirler. Her an erlerin başında bulundukları için başçavuşlar generallerden daha üst rütbeli komutan sayılırlar...»

İşte bu öğüt, daha doğrusu birilerinden aktarma öykü Siteçkin'in yüreğine öyle bir saplandı ki, ekip başkam Kolomeytsev'in her dediğine başını salladı. İşin aslına bakılırsa ölesiye kıskandığı bir kişiydi Kolomeytsev. Kolomeytsev herkeste sevgi değilse bile saygı uyandırıyordu. Bu yüzden ona önem veriyorlardı. Ama Siteçkin'e önem veren kimse yoktu çevresinde. Bırakın değer vermeyi; sözünden çıkmadığı, hizmette kusur etmediği kişiler, başta Kolomeytsev olmak üzere, onu düpedüz küçük görüyorlardı. Kolomeytsev başkalarının üzerinde kolaylıkla egemenlik kuran biriydi, oysa Siteçkin kimsenin üzerinde egemenlik kuramıyordu; egemenliği altına aldığı tek kişi kendisiydi. Bundan dolayı gizli bir zevk

duyuyor, hep kendini alçaltıyor, «Ne yapalım, bir gün bizim de sıramız gelir,» gibisinden hep içine atıyordu. Kolomeytsev kadınların hoşuna giderdi. Ama Siteçkin ta gençlik günlerinde bu konuda derin bir yara almıştı. Oğlunun başarısızlığını gören annesi onu acılarından kurtarmak için sırık gibi uzun, biraz aptalca bir temizlikçi kadınla anlaşmış, oğlunun koynuna girmesi karşılığında verdiği on ruble üzerine kadının çok sevdiği üç rublelik bir mantar turşusu konservesini de on rubleye eklemek zorunda kalmıştı. Burşteyn, Kolomeytsev'le çekinmeden konuştuğu için Siteçkin'in imrendiği insanlardan biriydi. Laçugin'i babası bilimler akademisi üyesi olduğu, Vyazemski'yi iyi silah kullandığı, İvan İvanoviç Zagraniçnıy'ı kendisi gibi her şeye boş verdiğini sandığı, Kalya'yı bol bol kahkaha attığı için kıskanırdı. Hatta Keşa'yı bile kıskanırdı, çünkü inancına göre bu sakat gence, kamburu, başkaları yanında bir çeşit ayrıcalık sağlıyordu. Siteçkin'in kıskançlığı tüm insanları kapsamaktaydı. Amerikalılar'ı Amerika'da yaşadıkları, hükümet üyelerini törenlerde anıt gömütün balkonunda durdukları, sarhoşları içkiden zevk aldıkları, ayıkları ise içmeleri gerektiği anda bile içmedikleri için kıskanırdı. Gazetelerde günün olayları haberlerini okurken, hırsızları yakayı ele verdi diye küçük görse bile, onları gene de kıskanmaktan kendini alamazdı. Büyük devlet mağazalarının, yiyecek satılan dükkânların, eski eşya satılan yerlerin, benzin istasyonlarının yöneticilerini; yazlık ev, araba sahiplerini; Lenin ve Devlet Ödülü almış kişileri kıskanırdı. Onun kıskançlığından, Nobel Ödülü alanlar bile kurtulamazdı. Kadın olsun, erkek olsun, güzeli, yakışıklıyı görünce kıskançlıktan çatlardı. Kendinden yaşça büyükleri kıskanırdı, çünkü yaşın, üst düzeylere tırmanmada ek bir katkı sağladığına inanırdı. O yüzden kendisi çok yavaş yaşlanıyor diye çileden çıkar; genç kalmasının, hayatta ilerlemesini engellediği düşüncesinden kurtulamazdı. Öte yandan ileri gitmek için büyük bir çaba göstermeyi de tehlikeli sayardı. Bu konuda çaba harcamanın, yerinde sağlam oturanların gözünde güvensizlik uyandırdığını çok iyi fark etmişti. İleri atılayım derken insanın ayağı kayabilirdi. O bakımdan, ayağı kayanların düşmesinden sonra yürümek en iyisiydi.

Üst yönetimden gelen yazıyı okuyup kısa bir değerlendirme yapan Siteçkin artık yıldızının doğduğunu anladı. Üst yönetimin buyruğunu dinlemeyip kendi bildiğini okuyan amirinin dediklerini yapmazsa bu durum yukardakilerin gözünden kaçmazdı herhalde. Eğer Kolomeytsev bile bile kendini yakacaksa ne diye bir de o yansındı? Ama ya Kolomeytsev kassiteriti bulacak olursa?

Siteçkin ikircim içindeydi. Ama hayır, başarı kazansa bile kendi bildiğini okudu diye bağışlamayacaklardı Kolomeytsev'i. Madeni bulduğu için teşekkür edecekler, ama yaptığını bir yere yazacaklardı. Siteçkin'iyse hiç unutmayacaklardı. Siteçkin gibiler her zaman işe yararlardı.

Siteçkin böylece seçimini yaptı.

Kolomeytsev'le Burşteyn ateşin yanına dönüp de haritayı incelemeye koyulduklarında sesini gereğinden çok yükselterek sordu:

«Viktor Petroviç, gerçekten ne var o yazıda? Niçin bizden gizliyorsunuz?»

Kolomeytsev, Siteçkin'in hep alttan alan, yaltaklanan sesinin birden böylesine küstah, buyurucu bir havaya bürünebileceğini bir gün olsun aklına getirmemişti. Oysa şimdi her zaman yaranmaya çalışan adam gitmiş, onun yerine dik başlı bir düşman gelivermişti. Siteçkin'in bakışları bile değişmişti. Kolomeytsev'e duyduğu hayranlıktan dolayı dalkavukça yılışan, rahatsız rahatsız kırpışan, neredeyse şaşılaşan bu gözler şimdi kendi üstünlüğüne inanan sataşkan bir adamın yaralayıcı pervasızlığını yansıtıyordu. Laçugin durumu kavrayarak irkildi: Siteçkin her şeyi biliyordu. Burşteyn gözlüklerinin altından Siteçkin'i şaşkın şaşkın incelemeye koyuldu, demek oluyor ki, adam sonunda şişesinden cin boşaltır gibi kendini ortalığa salıvermişti. Vyazemskaya onu herhangi bir şaşkınlık duymaksızın, ama tiksintiyle, sakin sakin süzmeye başladı. Sonra da, «Siteçkin, bu yazı size değil, ekip başkanına gönderilmiştir,» dedi. «Siz henüz amirlerini denetleyebilecek düzeye gelmiş bir yerbilimci değilsiniz.»

Siteçkin çığlık çığlığa, «Ne biliyorsunuz? Belki de gelmişimdir!» diye haykırdı. «Sonra hiçbiriniz bana gelişme fırsa-

tı vermiyorsunuz ki! Benim bir hiç olduğumu mu sanıyorsunuz? Göreceksiniz, nasıl biri olduğumu kanıtlayacağım size! Bu yazıdakileri öğrenmeye benim de hakkım var...»

Öldürücü bir yorgunluk ve yaşama karşı tiksinti duyan Kolomeytsev ağır ağır, «Bu yazıda neler bulunduğunu çok iyi biliyorsunuz,» dedi. «Çantamdan alıp okudunuz...»

Siteçkin bağırdı:

«Hayır, ben almadım. Zarf çantanızdan kendiliğinden düştü. Beni hor görmeye hakkınız yok.»

Kolomeytsev yazıyı Burşteyn'e uzattı.

«Buyrun, okuyun... Kimseye göstermek istemediğim için özür dilerim... Verilen buyruğa uymak niyetinde değilim... Birer yerbilimci olarak, arkadaşlarım olarak hepinizden bana güvenmenizi rica edeceğim.»

Burşteyn, Kolomeytsev'in elini itti, mektubu almadı.

«Yazıda neler bulunduğunu aşağı yukarı kestiriyordum... Değişen bir şey yok... Araştırmayı sürdüreceğiz.»

Siteçkin öfkeden boğulacak gibiydi.

«Durumu yukarıya bildireceğim. Genç bir yerbilimciyim ben de. Kararınıza karşı çıkıyorum.»

Onun bu çıkışını Vyazemskaya, «Siz hiçbir zaman yiğit bir adam olmadınız, Siteçkin!» diye yanıtladı.

Burşteyn de, «Gerçek bir yerbilimci de olamayacaksınız!» diye ekledi.

Siteçkin, Laçugin'e sığındı.

«Gördünüz, hepsi beni küçük düşürüyorlar... Tanığımsınız!»

Laçugin kestirip attı:

«Ben sizin tanığınız filan değilim.»

Siteçkin, «Hepiniz bana karşı birleşmişsiniz. Mafya kurmuşsunuz burada... Göreceksiniz, nasıl cezalandıracağım sizleri, hapse attıracağım!» diye çırpındıysa da kimse ondan korkmadı, kimsenin gözü yılmadı.

Siteçkin'in darbeleri karşısında az önce sarsılan, yıkıma doğru sürüklenen Kolomeytsev birdenbire toparlandı, yeni-

den gençleşti, neşeli bir öfke duydu. Yalnız olmadığını, her şeyi iradesiyle başarmanın ötesinde başka bir şeyin bulunduğunu en sonunda anlamıştı. Elbirliğiyle kazanmak kendi çabasıyla kazanmaktan daha kolaydı.

«Gidin buradan, Siteçkin! Tasınızı tarağınızı toplayıp gidin!» dedi.

«Çok pişman olacaksınız!»

Siteçkin böyle diyerek kaldığı çadıra koştu, uyku tulumunu sürükleyerek çıktı.

«Yarın sabah gideceğim. Uğrayacağım ilk yer bizim daire olacak!»

Burşteyn elini Kolomeytsev'in omzuna koydu.

«Bir önerim var. Hepimizin birlikte gitmesine gerek görmüyorum. En iyisi iki ayrı kolda çalışmak. Burada henüz kazılmadık yerler duruyor. İşte şurası, bakın.» Parmağıyla haritada bir fay çizgisi gösterdi. «Vyazemskaya, Laçugin, kazma işçileri burada kalsınlar, işi tamamlasınlar. Biz de ikimiz sandalla yeni bölgeye geçer, araştırmayı orada sürdürürüz. Kassiterit izine rastlarsak tüm ekibi oraya aktarırız.»

Vyazemskaya, «Ben de sizinle geleceğim,» diye kestirip attı.

«Ben de,» dedi Laçugin.

Karanlığın içinden beliriveren İvan İvanoviç Zagraniçnıy aynı kararlılıkla onlara katıldı:

«Ben de. Bizim delikanlılar kendi başlarına kalan işin üstesinden gelirler. Bir kazma gücü de benden olsun! Şu boşboğazı deminden beri ne konuşturup durdunuz?»

Kolomeytsev yeniden kazandığı kararlılıkla elini haritanın üstüne koydu.

«Şimdi söyleyeceklerim bir buyruktur. İki koldan çalışma önerisi kabul edilmiştir. İşçilerin hepsi burada kalacak. Başlarında sorumlu Vyazemskaya'dır. Laçugin...»

Tam böyle derken Seryoja'nın yalvaran bakışlarıyla karşılaştı, bir an duraksadı.

«Öyle sanıyorum ki, Yuliya Sergeyevna örnekleme işini tek başına yürütür. İki sandalla yola çıkacağız. Birincisine

benimle birlikte Burşteyn ve İvan İvanoviç binecekler. İkincisine de Keşa'yla Laçugin binerler; aletleri, erzakı kendi sandallarına koyarlar. Bizi bu bölgeden zorla koparıp almalarına fırsat vermeden kassiteriti bulmalıyız. Sorusu olan var mı?»

Soru soran çıkmadı.

13(*)

(Seattle-Honololu seferini tamamlayan uçak yeşil adalar üzerine gelince tekerlerini salarak alçalır ve havaalanına iner. Yolcular arasında bulunan yaşlı bir bayan Pan Amerikan Havayolları'nın Boeing uçağıyla yaptığı yolculuk boyunca kucağındaki sepeti balerin gibi ince hosteslere bile vermemiş, hep dizinin üstünde taşımıştır. Çünkü sepette Seattle yakınlarındaki çiftliğinde ürettiği yumurtalardan tam üç düzine vardır. Onu Honololu'da vereceği «rock» müziği dinletisine çağıran oğluna getirmektedir yumurtaları. Taze taze içerse sesine iyi geleceğine inanmaktadır.

Havaalanında yaşh kadını oğlu değil, göğsünde oğluyla öbür «rock» grubu şarkıcılarının resimleri basılı tişört giymiş, uzun saçlı, insan azmanı bir adam karşılar. Kendisini şarkıcı grubunun meneceri olarak tanıtan, bu kısacık şort giymiş adam kıllı kollarını uzatıp sepeti kadının elinden almak isteyince kadın korkuyla geri çekilir, bu sırada sepetin kapağı açılarak yumurtalar yere dökülür. Yalnız birkaçı sağlam kalmıştır. Menecer, yaşlı kadını ülkenin dört bir köşesinden aynı dakikalarda gelmiş bulunan üç yaşlı annenin daha bindiği hava soğutmalı bir arabaya götürür. Amerika'nın orta halli ailelerinden gelen annelerin dördü de oğullarının gönderdiği biletler sayesinde ilk kez böyle bir uçak yolculuğuna çıkmışlardı. Gökdelenler kentinin göz alıcı caddelerinden geçerlerken oğullarının reklamlarının yapıldığı afişleri

(*) Yazarın da onayı alınarak bu bölüm özetlenmekle yetinilmiştir. Romanın bütünü içinde ayrı bir havası olan bölümün çevrilmeyip yalnızca özetlenmesi daha uygun olmuştur kanısındayım. (Ç.N.)

görürler, menecer boyunlarına Hawai deniz kabuklarından dizilmiş bin bir renkli gerdanlıklar takınca çocuklar gibi sevinirler. Menecerin kendi annesi de öbür anneler türünden sade bir kadındır. Ancak yıllardır görmediği annesini aklına bile getirmezken reklam olsun diye dört şarkıcının annesini gala-dinletiye çağırmıştır.

İki yıl önce düzenlenen okullar arası bir müzik şenliğinde görüp beğendiği dört genci bir yıl süreyle kimseye göstermeden çalıştırır, en iyi biçimde yetiştirir, avuç avuç para harcayarak önemli bir müzik olayının herkesi beklediğini çeşitli reklam kampanyalarıyla bütün ülkeye duyurur. Gençleri arada bir ufak tefek radyo ve televizyon izlencelerine çıkaran menecer müzikseverlerin çok merak ettikleri olayı doyurucu dozlarla sunmaz, en sonunda küçük bir plak çıkararak satışa sunar.

Menecerin taktiği tutmuştur. Harcanan paralar bir plakla geri dönmez, ama uzunçalar yapmak için birçok müzik firması peşlerine düşer. Menecer sonunda kararını vermiştir: Asıl çıkışı bir üstün gösteriyle yapacaktır. Bu büyük dinleti New-York kentinin ünlü «Medicine Square Garden» salonlarında düzenlense biletlerin çok pahalıya satılması gerekecektir. Oysa küçük plağın çoğunlukla taşra kentlerinde satıldığı gözlenmiş, orta halli halkın kendi kökenlerinden gelme gençlerin müziğine sahip çıktıkları anlaşılmıştır. Durumu değerlendiren menecer, Honololu'da on beş bin kişilik bir kapalı spor salonunu kiralar. Buraya dinleyici olarak gelecek kişiler zengin turistler değildir kesinlikle. Zengin turistlerin lüks lokantalara, kabarelere, gece kulüplerine, pahalı gazinolara harcayacak bol paraları vardır nasıl olsa. Meneceri, en alt katmanlardaki ailelerin çocuklarına bel bağlamıştır. Bunlar barmenlik, garsonluk, kapıcılık, asansörcülük, tezgâhtarlık türünden ufak işler yapanların oğulları, kızlarıdır. Damarlarına birazcık Anglo-Sakson kanı karışmış, Hawai'nin yerlilerinden oluşan şu küçük insanlar kalabalığı ne denli çırpınsalar da sonunda yapıp yapacakları, babaları, anneleri gibi birer küçük meslek edinmektir. O yüzden adaya dinlenmeye, eğlenmeye gelen zengin turistleri,

genlerine işlemiş, adaların yerli halkı olma kıskançlığıyla uzaktan seyrederler, ama gene de bu ayrıcalığa açıkça karşı çıkamazlar. Tabandaki gençlerin eğilimlerini tam yerinde saptayan menecer, yerel gazetelerde başlattığı reklam kampanyasıyla «rock» şarkıcılarının küçük plağının daha çok sayılarda satılmasını sağlar. Bunun ardından şarkıcı grubuna, adanın asıl yerli halkına seslenen, onların özlemlerini dile getiren bir şarkı yazmalarını söyler. «Batan Adalar» şarkısı büyük başarı kazanır, Hawai radyosunda hemen hemen her gün çalınmaya başlar, küçük plak stoku kısa sürede tükenir. Menecer göğsünde, «rock» şarkıcılarının resimleri basılı tişörtler diktirir, birini önce kendisi giyince ertesi gün yüzlerce genç aynı tişörtleri giyerler. Sol eğilimli bir öğrenci gazetesi aracılığıyla menecer «rock» şarkıcılarının adaların özerkliğini istedikleri haberini yayar. El altından, okullarda «rock» şarkıcıları hayranları kulübünü kurdurur. Ülkenin en büyük iletişim kuruluşlarının muhabirleri Honolulu'ya çağrılır, menecerin hesabına en lüks otellerde ağırlanırlar. Büyük masraflar yapılmıştır, ama kalemler, fotoğraf makineleri, sinema ve televizyon kameraları emre hazırdır. Gençlerden biri dinletiye annesini çağırmak istediğini ağzından kaçırır, bunun üzerine menecer hemen dört anneyi birden çağırmaya karar verir. Çünkü halkın «sade ailelerden» gelme yeteneklere nasıl hayranlık beslediğini bilmektedir.

Dört anne uçaklardan indikten sonra Honololu Hilton'a yerleştirilir, banyo alıp makyajlarını tamamlamalarından sonra otelin geniş salonunda muhabirlerin önünde oğullarıyla karşı karşıya getirilir. Anneler sevgiyle oğullarına sarılırlarken menecerin eğittiği gençler tam resimleri çekileceği sırada yüzlerini kameraya dönmeyi unutmazlar.

Gazeteciler, Seattle'dan gelen anneye oğlunun «rock» şarkıcısı olacağını önceden bilip bilmediğini sorarlar. Seattleli anne gözlerini ayırmadığı siyah saçlı, süzgün İsa bakışlı oğlunun böyle biri olacağını bilmediğini söyler. Ancak oğlu, çevresini saran iyi giyimli beyler arasında oldukça garip kılıklıdır. Yama yama üstüne bir blucin giymiş, kendisi uzun

boylu olduğu halde ayaklarına uzun ökçeli pabuçlar geçirmiş, ikide birde kameralara uzanan boynuna kadınlarınki gibi boncuklardan dizili bir kolye takmıştır. Alnında da Hintliler gibi kırmızı bir benek vardır.

Üstün gösteri başlama saatinden çok önce kendiliğinden başlamış bulunmaktadır. Özel tişört giymiş Hawaili kızlar, oğlanlar; bütün polis, denetim engellerini aşarak spor salonunu hıncahınç doldurmuşlardır. Kim biletli, kim biletsiz, kim kimin yerinde oturuyor, belli değildir. Önceden hazırlanmış şamatacı davullar, borular çalınmakta, yer yerinden oynamaktadır. Çağın olayını izlemeye hazırlanıyorlarmışçasına büyük bir coşku içindedir on beş bin kişilik kalabalık...

Salonda ışıklar sönünce yukarıdan aşağıya gerilmiş geniş bir ekranda birbirinden garip görüntüler belirmeye başlar. Vietnam'da savaşan bir askerin yere düşerek, titreyen elleriyle, dışarı fırlamış bağırsaklarını kavraması, ucunun çevresinde kıllar görünen iri bir kadın memesi, otlaklarda delicesine koşan bizonlar, lastik ayakkabının yırtık ucundan kirli başparmağı dışarı fırlamış çorapsız bir ayak ekranda birbiri ardından görüntülenir.

Neye uğradıklarını şaşıran anneler karanlıkta gözleriyle oğullarını ararlar. Neden sonra ellerinde gitarlarla dört genç sahneye çıkar. Koca salonda öyle minicik kalmışlardır ki, görüntüleri tavandan aşağı gerilmiş ekranda yansıtılmasa anneler çocuklarını seçemeyecekler. «Rock» grubu, şarkılarını söylemeye başlar, ancak hayranlarının çığlıkları, alkışları, şarkıya hep birlikte katılmaları onların sesini bastırır. Şarkıcılar seslerini duyuramayacaklarını anlayınca kalabalığı susturmaya çalışırlar, ama kendi coşkularından başkasına aldırmayan izleyicilerin bu vurdumduymazlığı karşısında gözlerinden yaşlar akar, gösterinin bir bölümüymüş gibi bu da ekranda büyütülerek yansıtılır. Ağızlarını açıp kapadıkları halde şarkılarını duyuramayan oğullarının afallamış bir yüzle bön bön bakmaları, arkalarından, yanlarından izleyici gençlerin onları itip kakmaları anneleri iyice şaşırtır, oğullarının aşağılandığı inancıyla ağlamaya başlarlar. Mene-

cer de ağlamaktadır; ama onun gözyaşları sevinç gözyaşlarıdır. Büyük paralar kazanmıştır.

«Rock» grubunun şarkılarını dinlemek için yığılanlar aslında buraya bağırıp çağırarak boşalmak, olağan geçen günlerin bıkkınlığından kurtulmak, gırtlaklarını yırtarcasına haykırırlarken, aldatıcı da olsa kendilerini özgür hissetmek için gelmişlerdir. Menecer bu kalabalıktan öylesine nefret etmektedir ki, Vietnam'da yere düşen askerin elindeki otomatik tüfek onda olsa, kendi bağırsaklarının da deşilmesi pahasına, çılgın gençliğin üzerine gözünü kırpmadan yaylım ateşi açacaktır...

Dinletinin sonunda, akşam, Hawai adalarının, iş hayatına gezici bir satıcı olarak başlamış ananas kralı, villasında büyük bir parti verir. Konuklara alkollü içki sunulmayacaktır. Çünkü «rock» şarkıcılarının birer hayranı olan 13, 14, 15 ve 16 yaşlarındaki dört kızı onuruna düzenlemiştir daha çok bu partiyi. Çinli-Japon kırması olan karısı da denizcilerin uğradığı eski bir randevuevi işleticisidir, zamanla kabuk değiştirip «hanımefendi» olmuştur. İşte bu hanımefendi şarkıcıların taşralı görünüşlü annelerine yasemin çayı ikram eder. Partiye gizlice bir şişe viskiyle gelen menecer bunu tuvalete gizler, şarkıcılar arada bir oraya giderek hem içki içerler, hem de epeydir alıştıkları esrardan çekerler.

Partinin bitiminde dört genç, anneleriyle birlikte okyanusun kıyısındaki plaja giderler, gecenin sessizliğinde tenteler altında onlara dinletide söyleyip de duyuramadıkları şarkılarını söylerler. Gitarların eşliğinde sırayla herkes kendi şarkısını okur, sonra hep birlikte söylerler. Kara saçlı, süzgün İsa bakışlı genç şarkısını annesine yazmıştır; annesinin Seattle yakınlarındaki çiftliğini, öten horozları, horozlar öttükçe çiyden ıslanmış otların üzerine dökülen yıldızları anlatır. Bu arada bir zamanlar Leningrad'a yaptığı okul gezisi gelir hatırına. Orada geçirdiği beyaz gecelerin birinde köprü açılırken kanatlar üzerinde duran elektrik direklerinin de yavaş yavaş yükselerek sonra ters döndüklerini, eliyle havayı yararcasına durmadan kolunu sallayan bir Rus delikanlısının kendi şiirini okuyuşunu anımsar...)

14

Tersane edebiyatçılar derneğinin(*) şiir sanatı yönetmeni, eriye eriye iyice incelmiş validol hapını dilinin altında emmeyi sürdürürken, kültür etkinlikleri odasındaki masaya tüm gövdesiyle yaslandı ve ta çenesinin altından başlayan Lamme Hudzak tarzı göbeğini kırmızı pelüş örtünün üstüne devirdi. Sonra da üzerini kızılımsı kılların bürüdüğü yumuşacık şişik ellerini, bu toplantıdan çok sıkılmış gibi duran ellerini şiş göbeğinin üstünden bağladı; işaret parmaklarını birbirinin çevresinde döndürerek, şiire yeni başlamış ozanların okuduklarını dinlemeye, daha doğrusu dinler gibi yapmaya koyuldu. Etli yanaklarının üstünde iki çıkıntı gibi görünen, memesiz garip kulakları öylesine duyarlıydı ki, eğer bir sürü laf kalabalığı arasında dinlemeye değer dizeler geçerse yarı uykulu duyargaları bu değerli şeyleri kaçırmadan yakalayıverirdi.

Renk pigmenti yetersizliğinden dolayı saçları erken ağarmış bir tesviyeci şiirlerini okumaya başladı. Tesviyecinin uğultulu sesi, dönen bir topaç gibi vınlıyor; «şölenden şölene koşanları, boş yere gevezelik edenleri, ellerini kana bulayanları» kastettiği «onlar» sözünü her kullanışında beyaz kaşları oradakilere gözdağı verircesine havaya kalkıyordu:

«Bırakın kan emici bankerler etsinler edeceklerini,
Nasıl olsa gerçekler bir gün ortaya çıkacak,
Uç barış güvercini, uç barış güvercini,
Başarıdan başarıya koş, eriş amacına!»

Masallardaki Kurnaz Tilki'ye benzeyen, yaşlı ama dinç veznedar kalktı şirini okumak için. Telli dosyaya geçirdiği elyazması şiirlerini görebilmek için burnunu kâğıtların içine iyice daldırması gerekiyordu adamcağızın. Çoğunlukla uluslararası ilişkileri kurcaladığı şiirlerinden bir dörtlük şöyleydi:

(*) Bir kurumdaki çalışanların oluşturduğu «edebiyat heveslileri derneği.» (Ç.N.)

«Düşümde bir gökdelen görünce birden,
Bir tabutla karşılaştım sandım.
Ama kafamda bir düşünce belirdi o anda:
Tabutsa eğer, niçin dik duruyor, dedim.»

Sonra yemekhanede çalışan bir kadın şiirini okumaya başladı. Kendinden geçercesine, gözlerini devirerek okurken daha çok şarkı söylediği sanılabilirdi. Bu arada çevresine yaydığı «Kızıl Moskova» esansından oradaki kimi dinleyiciler fenalık geçirdiler. Kadının, masanın altında fil bacakları gibi kalın bacakları arasında sıktığı, üzerinde SSCB yazısıyla şimşek biçiminde zikzaklı çizgiler bulunan sporcu çantasının içine neler konulduğu dışardan görünmüyordu, ama iş çıkışı çantanın şişkin duruşu insanda birtakım kuşkular uyandırıyordu.

«Ey, türkülerimin kaynağı Rusya!
Genç ve umutlu bekliyorum,
İçime doldurduğun güzelliklerin,
Boşalıp taşacağı günleri...»

Edebiyatçılar derneği şiir yönetmeni sıkıntıyla, «Hepimiz çıldırmışız! Birtakım uyaklara dayanarak(*) şiir yazdıklarını sanan bu insanların hepsi de manyak. Bizleri tımarhaneye tıkmalı!» diye düşündü. Rusya baştan başa edebiyatçı dernekleriyle örtülmüştü. İzci saraylarında, yaşlı bolşevikler kuruluşunda, şekerleme ve bira fabrikalarında, atom merkezlerinde, cinayet araştırma dairelerinde, çocuk suçlular enstitü ve birimlerinde, her yerde, her yerde edebiyatçı dernekleri kurulmuştu. Bu durum hem gülünçtü, hem de insanın içine dokunan bir yanı vardı.

Edebiyatçılar derneği şiir sanatı yönetmeninin anladığına göre bu şiir yazma salgını, insanları, istemeseler de zorla şiir yazmaya itiyordu; ama herkesin içini dökmeye can attığı göz önüne alınırsa, itiraflar uyaklı türden de olsa desteklenmeliydi. Eğer duygular, düşünceler paslı bir sürgü altında

(*) Şiirlerin çevirisinde uyak bulunmaya çalışılmamıştır. (Ç.N.)

kapatılırsa, önünde sonunda insanların kendileri de paslanmaya yüz tutacaklardı. Edebiyatçı dernekleri kurmakla büyük ozanlar yetiştirmeye kimsenin gücü yetmezdi, ama bu yolla pek çok iyi okur kazanılabilirdi; iyi okur da edebiyatın kaçınılmaz dayanağıydı. Kültürsüzlükleri, öykünmecilikleri, düşündüklerini açıkça söylemekten çekinmeleri yüzünden şiire yeni başlayanlara içinden sövüp saymakla birlikte, edebiyatçı derneği şiir sanatı yönetmeni; ozan Ahmetova'nın derinliğini bakışlarıyla göstermeye çalışan kanı çekilmiş genç kızlar, Zebur okuyan papazlar gibi uluyan geniş kalçalı kadınlar, sinirli sinirli boyunlarını oynatan «gözleri alev alev, şoluk yüzlü delikanlılar», kafalarının içi Yesenin'li, dışı saçlı saçaklı, hippi giyimli, iri kıyım herifler olmasa bir gün bile yaşayamayacağını biliyordu. Onları seviyordu gerçekten; ufak bir umut kırıntısı yakalama olasılığı uğruna, Niyagara çağlayanı gibi uğuldayıp, kulakları sağır edercesine çağıldayan o laf kalabalığının altına dazlaklaşmış kafasını korkusuzca uzatıyordu. Yemekhane görevlisi kadından sonra tersane yöneticisinin sekreteri şiir okumaya başlayınca adamcağızın umutsuzluğu doruk noktasına çıktı. Genç sekreter kot kumaşından dar bir etek giymişti, şiirinin ritmine uygun olarak Japon sandaletli ayaklarıyla tempo tuttukça gergin, kırmızı baldırları hop hop oynuyordu. Şiirinden iki dize şöyleydi:

«Ayaklarımın altında yüreğimi ezip geçtin,
Boşta kaldı ellerim, artık bulamam seni.»

Şiir sanatı yönetmeni, «Ah, ne kadar yazık!» diyerek içini çekti, gene de kızın gergin kalçalarına gözü kayınca onunla daha uygun bir ortamda görüşse çok daha iyi olacağını düşündü. Kendisi ilk şiirlerini Leningrad cephesinde yazmıştı. Soğuktan donan parmakları kıvrılmadığı için kopya kaleminin ucunu biraz tükürüklemek zorunda kalıyordu. Ladoga Gölü'nün buzları üzerinde erzak ve cephane dolu kamyonunu sürdüğü sıralar tam on sekiz yaşındaydı. Açlık çektiği, üşüdüğü, korkudan tir tir titrediği o zamanlar bir gün gelip koca bir göbek salacağını, yüksek tansiyon çekece-

ğini, yaldızlı ayakkabı tokasıyla sıkı sıkıya bağladığı şişkin çantasını koltuğunun altına alıp yayınevinden yayınevine koşarken, kendisinin ve başkalarının şiirlerinin bulunduğu kâğıtlar arasında, çantasında, üzeri, «2 saat», «4 saat», «6 saat», «12 saat» yazılı, selofan kâğıdına özenle sarılmış paketler taşıyacağını bilebilir miydi? Bu paketlerde belirtilen zaman aralıklarında yemesi gereken perhiz yiyecekleri vardı: Birinde haşlanmış pancar, birinde çiğ havuç, birinde bir parça haşlanmış et, birinde bir dilim kaşar peyniri... Şiir sanatı yönetmeni insanlarla çabuk kaynaşan bir adamdı; o yüzden yazarlar kulübüne, «Vostoçnıy» lokantasına ya da pelmen(*) pişirilen bir yere girip bir masaya oturmayı kolay göze alamazdı. Kanyak, votka gibi sert içkileri kullanmaz, başkalarıyla duygusal yakınlığını yıldırım hızıyla değil, yavaş yavaş geliştiren sek şarapları yeğlerdi. Mezeleriyse saatine bakarak, perhiz tarifesine sıkı sıkıya uyarak çantasındaki paketler arasından çıkarırdı. Ama öyle zamanlar olurdu ki, perhiz filan dinlemez, çantasına yerleştirdiği değişik süreli yiyeceklerin hepsini birden tıkındığı yetmemiş gibi, suratını asarak garsona seslenirdi: «Garson, bir porsiyon jambon getir! Yağlı yerinden olsun!» Garsonlar tanımışlardı onu, en yağlısından getirirlerdi. Jambonun ardından bir porsiyon şiş, bundan sonra ikincisi, üçüncüsü sıraya girerdi. Bütün bunları, yağda pişmiş hamur topaklarını ardı ardına yuvarlayan Gogol'un kahramanı Patsyuk'un oburluğuyla, hiç ara vermeden büyük bir hızla midesine indirirdi. Böyle perhiz bozma dönemlerinde, görünmez düşmanlarına gözdağı verircesine parmağını sallayarak Pasternak'ın şu iki dizesini şarkı söylercesine okurdu:

«Kim uydurmuş onu, nefret ederiz biz ayık gezmekten,
Mezenin her türlüsüne baskın düzenlemişiz bugün.»

Sapıtan şiir sanatı yönetmeni kendini sağlıklı beslenme enstitüsüne dar atmasıyla bu midesel şölen bir son bulur, orada tam bir ay kalarak on beş kilo kadar zayıflardı. Ancak bir zaman gelecek, aynı gözüpeklikle her şeyi sil

(*) Bol sulu yenen bir çeşit etli mantı. (Ç.N.)

baştan yinelenecektir. Şiir sanatı yönetmeninin çeşitli beden ölçülerine uyan birkaç takımı vardı. Doktorların sitemlerine karşılık ellerini iki yana açarak, «Toplum içinde yaşarken toplumdan soyutlanmak elde değil,» diye yanıt verirdi. Kendisi içkili toplantıların birinden ötekine koşarken karısını demir yumruk altında tutar, onun evde olup olmadığını anlamak için gittiği yerlerden sık sık telefonla arardı. En çok kızdığı şey, karısının güzel olduğunu söylemeleriydi. Kulağına böyle bir söz çalındığında, «Karımın güzel olup olmaması beni ilgilendirir!» gibisinden kaşlarını havaya kaldırırdı. Gün boyu ev bekçiliği yapmaktan hoşlanmaz, şu iki dizeyle kendini haklı çıkarmaya çalışırdı: «Mutluluğum aile çevresinde / Biter şöyle böyle yedide...»

Şiir sanatı yönetmeninin inancına göre bir ozan, arada bir tansiyonu yükselse de, her zaman kanlı canlı bir yaşam sürmeliydi. Ancak onun bu inancı kendi bedensel yaşamıyla ilgiliydi, ruhsal yaşamını bedenselden tümüyle ayrı tutardı. Bu kızıl bıyıklı şişkonun babacan görünüşü altında ne istediğini bilen birinin acımasız sertliği yatardı. Eğer perhizine dikkat ettiği günler her gece düşüne yağlı, baharatlı jambonlar, etler girse bile şiir sanatında gereksiz süse, lezzet verici baharata kesinlikle göz yummazdı. Şiirini getiren kişinin gerçek bir ozan olup olmadığını anlamak için yazdıklarını okumasına bile gerek yoktu, sayfaya şöyle çaprazlamasına bir o baştan, bir de bu baştan göz atar, sonra hemen kararını verirdi, çünkü sözlerin sıralanış biçimi ona her şeyi söylerdi. O bakımdan okunanları yarı dinlemek bile yeterliydi onun için. Birinin sanat koruyucusu bir tavırla dikkat kesilerek dinler görünmesi değil, yarı dinlemesi onun bu işten anladığının göstergesidir.

O bakımdan edebiyat derneğinin başkanı olan ve iri cüssesi, pos bıyıkları dolayısıyla yaptıklarından pişman olmuş Meksikalı haydutlara benzeyen tersane kaynakçısının kısa bir tanıtma konuşmasından sonra montaj bölümü tornacı çırağı Kostya Krivtsov şiirlerini okumaya başladığı zaman, şiir sanatı yönetmeninin yağ tulumu gözlerinde bir anda, işinden anlayan uzman kişinin hırsız kedi yırtıcılığı parla-

dı; kulakları ise yarı dinler uyuşukluğundan kurtulup dikkat kesildi. Ve gözlerini tersane yöneticisi sekreterinin belden aşağı içgüdüleri gıcıklayan gergin çıkıntılarından kaydırıp Krivtsov'un yüzüne çevirdi; son günlerde on beş kilo almanın getirdiği bedensel gevşekliği içinde uyuklar görünen, ama hiçbir zaman uyumayan ruhsal dinçliğini yeniden kazanıverdi. Şiir sanatı yönetmeni, Krivtsov'un okuyuşunda gerçek ozanlara özgü sesi yakalamıştı bir anda, bu sesi çok iyi tanırdı. «Metal çınlaması çağların dili» değil miydi? Krivtsov'un gri gözleri bir daralıp bir açılıyor, hep yukarda bir noktaya çakılı duruyordu. Şiiri yoğun, yoğun olduğu kadar içe işleyiciydi. Dizelerin taşmış çıplak, duyarlı sinir uçlarıydı sanki. Kendine karşı acımasız, başkalarına acıyan... Henüz cılız, kemikleri fırlamış, ama kırılıvermekten uzak, gittikçe güçlenen omuzların koca bir çağın ağırlığını yüklenme hevesi ruhsal uyurgezerliğe, tokluğa açıkça meydan okuyuş. Bu meydan okuyuş şiir sanatı yönetmenini biraz irkilttiyse de ruhunun genç, aç ve hâlâ üşür durumda kalan bölümünü depreştirdiği için hoşuna gitti. Ama ruhunun öbür bölümüyle karşı geldi, öfkeyle savunmaya geçti, suçunu tümüyle kabul etmeye yanaşmadıysa da suçlamanın bir bölümünü üzerine aldı. Şiirin yansıttığı ataklığa fazla aldırış etmemeye çalıştı. Dalgaların deniz kıyısındaki kayalara çarpıp parçalanması, dalgalardan kopan su zerrelerinin kumlar arasında kaybolması ya da buharlaşıp uçması gibi, nasıl olsa Krivtsov'un hırçınlığı da insan ruhunun yosun bağlamış kayalıklarına çarpıp parçalanacak, o hırçınlıktan eser kalmayacaktı. Şiir sanatı yönetmeninin inancına göre toplumsal ataklıkların çoğu üste çıkmak, başkalarım iterek ele geçireceği sıcacık, rahat koltuğa kendisi iyice yerleştikten sonra yeni ataklıklara kalkışacak kimseleri ezmek için gösterilen aç gözlü çabadan başka bir şey değildi. O yüzden kendisi, ataklıklarını toplumsal yönlü olmaktan çok kendi özel yaşamı çerçevesinde gösterir, bunu da çekine çekine yapardı.

Krivtsov şiirlerini bitirdiğinde renk pigmenti yetmezliğinden saçları ağaran tesviyeci somurtarak, «Eh, yeni bir şeyler var. Ama asıl hedefine ulaşamıyor,» dedi.

Kurnaz Tilki görünüşlü veznedar, «Hep bir şeylerden hoşnutsuzluk duyuyor, hep sızlanıyorsunuz, delikanlı,» diye mızıldandı. «Eğer siz de bizim kadar yaşayıp bizim gibi kara gözlü çorbaya kaşık çalsaydınız başka türlü düşünürdünüz. Şey, kara gözlü çorbayı bile bilmezsiniz belki...»

«Yok, yok, biliyorum. Okuduklarımdan... 1920 açlık yıllarının çiroz çorbası değil mi?

Yemekhane görevlisi kadın söze karıştı:

«Şiirsellik yok yazdıklarınızda. Hep bağırma, çığlık atma türünden şeyler. Zaten ortalıkta ah, vah'tan geçilmiyor...»

Tersane yöneticisinin sekreteri görevinin verdiği üstünlükle böbürlenircesine ve yeni başlamış bir gence yardım etme isteğiyle yanıp tutuşarak, düşüncelerini şöyle dile getirdi.

«Size ölmez konular üstüne yazmayı öğütlerdim...»

Yaptıklarından pişman olmuş Meksikalı haydut daha fazla dayanamadı, patlayıverdi:

«Ölmez konularınız da, siz de cehennemin dibine! Delikanlı çok güzel yazmış, üstelik hepinizden daha güzel! Kimsenin dediklerine kulak asma, Krivtsov, tuttuğun yoldan ayrılma!»

Şiir sanatı yönetmeni parmaklarını karnının üstünden çözdü, o anki genel coşkuyu bastırıp dikkatleri üzerine toplamak amacıyla sürahinin kapağını cama çın çın vurdu.

«Evet, bir sel, coşkun bir sel var karşımızda. Ama bir sürü çer çöpü de birlikte sürüklüyor.»

Böyle diyerek ezberinde tuttuğu zayıf dizeleri birbiri ardından sıralayıverdi.

Krivtsov hayranlıkla, «Adamdaki kulağa bak! Böylelerini aldatamazsın. Ben de atlayacak sanmıştım,» diye düşündü.

Şiir sanatı yönetmeni konuşmasını sürdürdü:

«Ancak takıldığınız bir nokta var, Krivtsov. Her şiirinizde dünyadaki sorunları hemen çözüvereceğinizi sanıyor, bu-

nun için didinip yırtınıyorsunuz. Şiirlerinizde öyle bir düşünce bolluğu var ki, birbirinin içinde boğuluyorlar. Oysa daha ölçülü davranmalısınız. Soluk soluğa koşuyor gibisiniz. Şiir bir maraton yarışıdır. Soluğunuz sonuna dek yetecek mi?»

Yaptıklarından pişman olmuş Meksikalı haydut başını «yeter» anlamında salladı. Ama şiir sanatı yönetmeni onu dinlemedi.

«Günümüzde herkes bir belirsizlik içinde debeleniyor. Bıktık artık bu belirsizliklerden canım! Bu insanlar niçin şiir yazdıklarını, ne istediklerini açık açık ortaya koymuyorlar. Oysa sizde tam tersine. Belirginleştirme çabası içinde çırpınıyor, her şeyi yoluna koymaya uğraşıyorsunuz. Bozuklukları birdenbire düzeltmek kolay mı? Yanlış bu, Mayakovski bile bu engele takılmaktan kurtulamadı. Nice filozof, insanlar topluluğunu düze çıkaralım diye kafa patlattı; aksaklıkları gidermek için durmadan çalıştı, uğraştı, çene yordu... Ama karşılarına durmaksızın yeni engebeler, dönemeçler çıktı. Belki bunların hepsi eskiydi de yeni görünüyorlardı. Kolları sıvar sıvamaz dünyayı yola koymaya kalkışmak sana düşmez. Bu işin kolay olduğunu mu sanıyorsun? Bu dünya öyle bir yerdir ki, onu yola koymaya çalışanlar çoğu kez kendileri yola gelmişlerdir. Yani senin anlayacağın, öcünü bırakmaz kahpe dünya! Bu karmaşayı bir anda uyum içine sokmak istiyorsun? Olmaz öyle şey! Uyum karmaşanın dışında oluşur, içinde değil...»

Krivtsov somurttu.

«Ama Blok, 'Ey sanatçı, inan bu işin başına ve sonuna...' diye yazmamış mıydı?»

Gencin somurtması, kurtlarınki gibi tedirgin bakışları şiir sanatı yönetmeninin çok hoşuna gitti; kuşkulu bir sevinçle bir daha, 'Sanırım bir ozanın karşısındayım,' diye düşünerek ellerini yeniden göbeğinin üstünde kavuşturdu, işaret parmaklarını birbiri çevresinde döndürmeye başladı.

«Ama Blok aynı şiirde, 'Dünya gene de güzel, her zamanki gibi,' der. 'Her zamanki gibi deyişine dikkatinizi çekerim. Onun için dünyayı yetkinleştirme işine kafanızı takmayın. Uğraşacaksanız şiiri yetkinleştirmekle uğraşın.»

Krivtsov kolay pes edeceklerden değildi.

«Büyük ozanın niçin bir dediği bir dediğini tutmuyor?» diye sordu.

«Kim demiş tutmuyor diye? İnsan, yetkinleştirme işine önce kendinden başlamalı ki, sonra sıra başkalarına gelsin. Şiir sanatıyla uğraşanlar arasında öyleleri vardır ki, işleri güçleri dünyayı yetkinleştirmeyle uğraşmak, ezilen halklara ağıt yakmaktır, ama iki sözü alt alta koyup uyak düşürmeyi beceremezler. Yakınlarda böyle bir dünyaya çekidüzen verici ozanla birlikte Afrika'da özel bir geziye katılmıştık. Gerçi bir zamanlar şiirde yeteneğini kanıtlamış bir kişiydi, ama insan olarak ciğeri beş para etmezdi. Bence en beğenilecek yanı, eşi az bulunur yüzsüzlüğüydü. Yurtdışı gezilerinde yüzsüzlük korkaklıktan yüz kez daha iyidir de onun için söylüyorum. Ancak yüzsüzlüğün de bir sınırı vardır. Bir gün kauçuk tarlalarının kıyısında bulunan bir göle gelmiştik. Gölde Afrikalı kızlar yüzüyordu. Bizim geldiğimizi görünce kızlar çırılçıplak suyun içinden çıktılar, çevremizi sardılar, ağızlarında birer nilüfer çiçeğiyle çocukça gülümsemeye, kendi aralarında konuşmaya, bizleri süzmeye başladılar. Bizim yetkinleştirici de gülümsüyor, gözlerinden dostluk, barışçı duygular okunuyordu, ama en yakası açılmadık sövgüleri yağdırıyordu kızlara karşı. Bereket versin orada onun ağzından çıkanları anlayacak bizden başka kimse yoktu. Yurda dönünce bu gezimizle ilgili yazdığı şiirleri okudum. Uluslararası dayanışmaya değer verdiğini gösteren bu şiir dizisi hiç de başarılı değildi. Birtakım duygusal çıkışlar, göz yaşartıcı bağırıp çağırmalar; hepsi o kadar... İyi etmiş de bir maymun, bu yazdıklarına karşı önceden öcünü almıştı... Herif elinde tuttuğu yarı soyulmuş bir muzu oradaki hayvanat bahçesinde maymun kafesinin parmaklıklarına uzatıyor, maymun almaya çalışınca geri çekiveriyordu. Maymun ne akıllı hayvanmış, baktı olmayacak, herifin suratına tükürüverdi... Şiirlerinde, yüzünden sildiği bu tükürüğün izini bulamadık.»

Ak saçlı tesviyeci anlatılanlardan epey etkilenmişti.

«Bir ozan nasıl böyle davranabilir?» diye sordu.

Şiir sanatı yönetmeni güldü.

«Ozan yapmaz böyle şeyleri. Ancak başkalarını düzeltme işini meslek edinenler yaparlar.»

Kurnaz Tilki görünüşlü yaşlı veznedar sinsi sinsi sokuşturdu:

«Ama Yesenin de sağda solda terbiyesizlik ederdi. Böyle yaptığını kendisi bile söylemiştir.»

Şiir sanatı yönetmeni öfkeden kudurdu.

«Yaşadığı sürece ne gibi terbiyesiz davranışları görülmüş Yesenin'in? Beş on masa devirmiş, bir o kadar da surat dağıtmıştır. Bu mu? Belki onları da öyle gerektiği için yapmıştır. Kendini suçlu bulduğu yerde pişmanlık getirdiğini, hatta cezasını kendi eliyle verdiğini biliyoruz. Hem de hak etmediği derecede ağır verdi cezasını. Insanlar vardır, ne masa devirirler, ne surat dağıtırlar; belli bir çizgi üzerinde sessiz, uysal yürür giderler, ama fırsatını bulunca başkalarını ezer geçerler, ihanet etmekten çekinmezler. Böyleleri mi sizin terbiyeli dediğiniz, külhanbeyi saymadığınız? Elbette kötü şiir yazıp iyi insan olarak yaşamak mümkündür. Ama iyi şiir yazıp kötü insan olarak yaşamak, işte bu mümkün değil!»

Son tümce özellikle onun için söylenmişçesine oradakileri gururlu gururlu süzen tersane yöneticisi sekreteri, «Bu düşüncenize ben de katılıyorum,» dedi.

Edebiyat dünyasının içine girip kendini ozan sayanlarla tanıştıkça Krivtsov'un yüreği burkuluyordu.

Sanat dergilerinden birinin şiir bölümü yönetmeni olan, birçok şarkının söz yazarı bir ozan, bir gün, sanat dünyasındaki akımların esintisini anında kapan, burnu kokulara duyarlı çakal edasıyla Krivtsov'un el yazısı şiirlerinin üstüne Marlboro paketini koyarak, «Bir lokomotif gerekir,» dedi.

Krivtsov gerçekten anlamamıştı.

«Ne lokomotifi?»

«Şiirlerinin geri kalan bölümünü çekip götürecek, birkaç tane ideolojik şiir yani... Kama Otomobil Fabrikası üstüne mi olur, yoksa ham topraklar üstüne mi... Hadi, anlamamış gibi durmayın, canım!»

Krivtsov somurtarak, «Ben lokomotif yapımcısı değilim!» dedi, elyazması şiirlerini Marlboro paketinin altından kaptığı gibi oradan uzaklaştı.

Kendini ozan sayan bir kişinin böyle sözler söylemesi onu derinden yaralamıştı.

Bir gün de yolu «edebiyatçıların evi» denilen bir eve düştü. Dar çevrelerde geniş bir üne kavuşmuş bir salon ozanının da oraya gelmesi bekleniyordu. Heyecandan elleri titreyen bayanlar evde yapılmış iri «Napolyon» pastasının çevresine konyak içilmesi için minik minik kahve fincanları dizmişlerdi. «Salon» ozanı tam bir buçuk saat gecikmeyle geldi, yanında biri İsveçli, biri Amerikalı iki de muhabir sürükleyip getirmişti. Beklenenin tersine adam son derece besili ve canlı gözüküyordu. İçeri girer girmez ilk işi masanın ortasında duran konyak şişesini tepesine dikmek, üstüne de içi çiçek dolu vazodan su içmek oldu. Bunun ardından pastanın yanındaki pırıl pırıl gümüş kesiciyi kaptığı gibi bir dilim pasta kesti, kırıntılarını şilep kaptanlarınınki gibi geniş sakalına dökerek yedi, sonra da ondan beklendiği biçimde şiirlerini okuyacağı yerde, Sovyet edebiyatının kirli çamaşırlarını ortaya dökmeye başladı. Mayakovski ona göre «çanak yalayıcı»ydı, Gorki, «beyni sulanmış moruk», yasayan çağdaş yazarların tümüyse «yoz döküntü»...

İsveçli muhabir, «yoz döküntü»nün anlamını bilmediği için, bundan haberli olan Amerikalı meslektaşının yardımıyla deyimin anlamını öğrendi; hemen bloknotunu çıkararak gerekli notu aldı.

Eşi az bulunur kitap ve gravür koleksiyonlarıyla haklı bir ün yapmış olan yaşlı ev sahibi avukat nazikçe araya girdi.

«Biliyor musunuz, Mayakovski benim de sevdiğim ozanlar arasına girmez. Ancak Pasternak onu çok beğenirdi.»

Elinden bırakmadığı konyak şişesinden bir yudum daha alan «salon» ozanı, «Pasternak da neymiş?» dedi. «O da kuyruk sallayıcılardan biri...»

İsveçli muhabir kaygılı kaygılı adamın yüzüne baktı. Amerikalı muhabir ise suratını buruşturdu.

Ancak konuk ozan duracak gibi değildi.

«Evet, bugüne kadar ki Rus şiiri sürekli kuyruk sallama ve yaltaklanmadan öteye geçemez... Nekrasov itiraf etmemiş miydi, 'Ben şiir ticareti yapmadım, ama gene de...' diye? Hepsi, hepsi bunun ticaretini yaptılar... Ancak biz yeni bir sayfa açıyoruz.»

Ev sahibi avukatın beti benzi attı.

«Bir dakika! Bir dakika! Kuşkusuz Nekrasov'un kimi yanlışları olmuştur, ama bir de Puşkin var. Ona ne dersiniz?»

«Salon» ozanı bir kahkaha attı, şişeden bir yudum daha çekti. Ağzından şu inciler döküldü:

«'Esin perisinin kendisi satılmaz, neden satmayasınız yazdıklarınızı?' diye yazan o değil miydi? Kendini küçük düşürürcesine Benkendorf'un yanına koşan kim, hem de ne bileyim hangi amaçla? Kasideler dizerek çardan maiyet memurluğu üniforması koparan kim? 'Çara özgürce övgü dizerim, ama yaltakçı değilim,' diyen bu adam mı bizim ulusal dahimiz? Bir apartman katında Puşkin'le karşı karşıya iki dairede otursak, kim bilir bu komşuluk ne zevkli olurdu! Geceleri sabaha dek Çingene karılarıyla teyp müziği eşliğinde tepinir durur, çöp bacası içki şişeleriyle dolardı...»

İsveçli ve Amerikalı muhabirler özür dilercesine omuz silktiler, not aldıkları defterlerini kapatarak oturdukları yerden kalktılar. Sonu gelmez konuşma onların muhabirlik beklentilerinin sınırlarını çoktan aşmıştı.

Ev sahibi avukat daha fazla dayanamadığı için sesi titreyerek haykırdı:

«Çabuk çıkıp gidin evimden! Ozan değilsiniz siz! Puşkin'den böyle söz ettiğinize göre ozanlık sizin yanınıza bile uğramamış!»

Ancak konuğun ağzı kapanmak bilmiyordu.

«Sizin öve öve göklere çıkardığınız Rus kültürünüz kölelerin ayaklarına vurulan prangaların yaldızlısından başka bir şey değildir. Yurtseverlik zırdeliliği, hepsi bu... Okuması yazması olmayan köylü kadınlarının gözyaşı ve salyalarını

sildikleri etekleri... Uydurulmuş bir 'halk' heyulası önünde bel kırma gösterisi... Gerçek halktan köşe bucak kaçma çabası... Ruhsal özgürlüğün yokluk anıtı... Ayaklarına dolak sarmış aydınların ayak kokusu... Batı, hep Batı... Gizemli Rus ruhu üstüne şişirilmiş masallar yakıştıran Batı...»

Amerikalı konuk kendini dağıtan ozanın bir elinden gümüş kaşığı, öbür elinden yarısı içilmiş şişeyi kaptı; sonra da onu kapıya doğru öfkeyle itti:

İsveçli muhabir başını salladı, bozuk Rusçasıyla, «Yöz döküntü,» dedi.

Krivtsov kuşkusuz ülkesinde pek çok şeyi beğenmiyordu. Ama beğenmediği bu şeyler onda ruhsal acılar yanında derin suçluluk duygusu, yardım etme, düzeltme isteği uyandırıyordu. Kirli çamaşırları ortaya döküp saçma gibi bir zevk onun için tiksindiriciydi. İnsanlardan öç alırcasına «doğrucubaşılık» taslamak ya da yapmak, sonunda «eğricilik» olup çıkardı. Bir ozan ülkesini, kendi kültürünü küçük görmemeliydi... Kendi halkına karşı duyulan sevgi nasıl olur da «çanak yalayıcılık» diye adlandırılabilirdi?

Krivtsov'un edebiyat çevrelerinde karşılaştığı, nefret edilecek cinsten başka tür insanlar da vardı ki, bunlar da ülkenin kurtuluşunu «Rusluk»ta ararlar, ama onların anlayışına göre «Rusluk» ancak ve ancak kendilerinin tekelindedir. Krivtsov bir keresinde gene böyle bir edebiyatçının evine gitmişti; oradaki dekor, ilk gittiği evinkiyle taban tabana karşıttı. Her yerde, koridor duvarlarında bile eski Slav tarzında aziz resimleri, köylerden getirilmiş eski çıkrıklar asılıydı. Tabanı Çekoslovak parkesiyle döşeli bir odanın bir köşesine dikilmiş Macar abajurunun altında Ortodoksluğun simgesi olan koca bir kilise çanı duruyordu. İmparatoriçe Yekaterine zamanından kalma kristal kadehlerde sunulan, çeşitli otlardan süzülüp damıtılmış içkiler içerek konuşmalarını sürdürdüler. Kadehlerin üzerine, imparatoriçenin sevgisinin

(*) Kapa çeneni!

anısına, Grigori Potyomkin'in(*) adının baş harfleri kazınmıştı. Geçmişe duyduğu özlemle hep çiğnenen gelenekler üstüne denemeler yazan, ataları gibi kocaman teker sakallı ev sahibi, bir zamanlar gönderildiği yurtdışı görevinden biraz söz etti. Daha önce yazılarından birindeki pek dokunaklı bir açıklamayla da gizemli bir hava vererek bu görevinin önemine pek ileri gitmeyerek değinmiş, böylece «tehlikenin baharat kokusu»nu okurlarına bir güzel duyurmuştu. Ama, anlaşıldığına göre, görevini başarıyla yürütemediği için süresi dolmadan yurda gerisin geriye gönderilmiş olmalıydı. «Rusya'nın kurtuluşu» gibi kutsal görevi yüklenecek olgunluğa erişmesiyse bundan sonraya rastlıyordu herhalde.

Duvarlarda asılı aziz resimleri arasına ülkenin daha yakın tarihinden alınma fotoğraflar serpiştirilmiş bulunuyordu. Bunlar, kır atına binmiş Sobolev'in,(**) Georgi nişanı takmış askerlerini denetleyen İmparator II. Aleksandr'ın, Lavr Georgiyeviç Kornilov'un,(***) daha yakın zamanlardan, Yalta'da Roosevelt'in, Churchill'in, Stalin'in bir arada çekilen fotoğraflarıydı. Deneme yazarı ev sahibi gitar eşliğinde, «Ey, şahinler kartal olup süzülün...», «Bilge Oleg akılsız Hazarlar'dan öcümüzü aldığı gün...» gibi yiğitlik destanları söylemeye bayılıyordu. Bir şarkının, «Çar için, yurdumuz için, dinimiz için haykıralım *ura* diye!» nakaratını yüksek sesle tekrarlarken gerçek bir coşku sarıyordu tüm benliğini. Ama piyes eleştirilerinde akılsız Hazarlar gibi davranan tiyatro yönetmenlerine acımasızca verip veriştirirken, kendisi yiğitlik destanlarını çağdaş bir havayla söylemekte herhangi bir sakınca görmüyordu. «Rus subayları» onuruna ayakta kadeh kaldırmayı pek seviyor, bunu yaparken eski tarz, ata yadigârı çember sakalına hiç yakışmayan, o esaslı asker duruşuyla sağ kolunu omuz hizasında yana açıyor, kadehini öyle tutuyordu. Kim bilir, belki o koca teker sakalı, tehlikenin

(*) İmparatoriçe II. Yekaterina (Katerina)'nın gözdesi, ordu başkomutanı. (1739 - 1791) (Ç.N.)

(**) Plevne Savaşı'na katılan Rus generali. (1843 - 1882). (Ç.N.)

(***) İç savaşlarda karşı devrimci generallerden. (1870 - 1918).(Ç.N.)

baharat kokuları zamanındaki gibi yapıştırmaydı da bundan kimsenin haberi yoktu. Adamın bitip tükenmeyen bir çabası vardı. Her seferinde başarıya ulaşamasa, kendini beğenmişliği onu kimi zaman ele verse de, gizemli görünmek için elinden geleni ardına koymuyordu. Bir keresinde Krivtsov'a, evindeki Mucize Yaratıcı Aziz Nikolay tasvirini ele geçirişini anlatırken bu işi nasıl becerdiğini öyle böbürlenerek dile getirdi ki, sonunda kendini istemediği halde çok yakışıksız bir duruma düşürdü.

Vologda dolaylarında bir köyde tek başına yaşayan yaşlı bir kadının çökmeye yüz tutmuş kulübesinde rastlamıştı bu güzel resme. Kadın, tasvir satmanın günah olduğuna inandığı için, adamın tüm ısrarlarına karşın onu satmak istememişti. Çünkü içinde aziz resmi bulunmayan bir ev, ev değildi. Bunun üzerine bizim deneme yazarı üç yüz ruble verip evi olduğu gibi satın almıştı, kuşkusuz tasvir de bunun içindeydi. Yaşlı kadın Sahalin Adası'nda bir subayla evli bulunan kız torununun yanına gitmiş, böylece tasvirin ata ocağında kalmış olması dolayısıyla gözü arkada kalmamıştı. Ama bizim deneme yazarı o gidince kulübeyi Moskovalı bir ressama bin rubleye satmış, tasviri de alıp evine götürmüştü. Böylece Mucize Yaratıcı Aziz Nikolay ona tam yedi yüz ruble kazandırmış bulunuyordu. Birçok ozan ideologları olan deneme yazarının çevresini sardılar, onun şifalı otlardan damıttığı likörleri üst üste yuvarlayarak kutsal Rusya üstüne şiirlerini okudular. Bu şiirlerde Yesenin'in arılığı, duruluğu yoktu, ama sözüm ona halk sözcüklerinden seçme cafcaflı laf karmaşası epeyce kulak tırmalıyor; ozanlar kutsal değerleri çiğneyenlere, kutsallığa kara çalanlara, İsa'yı satanlara, modernistlere, kısacası «akılsız Hazarlar»a tüm kinlerini kusarak saldırıyorlardı. Krivtsov'a bal tatlısı, yapışkan gözlerini diken deneme yazarı, 1920 yıllarının Rus sanatında «modernizm»in rezil işret sofrası, geleneklerin ayaklar altına alınmasından başka bir şey olmadığını buyurdu. 1930 yıllarıysa tüm sanatların rönesansıydı. Sözde artık onlar her şeyi kavramış bulunuyorlardı. (Öykü yazarı «onlar» sözüyle kimleri kastettiğini açıkça belirtmedi.) Ada-

mın söylediklerinden anlaşıldığına göre «kurtulmak ve kurtarmak, bütünleşmek zamanı» gelmişti. Ama Krivtsov onun gibilerle değil, Puşkin'le, Mayakovski'yle, o türden sanatçılarla «bütünleşmek» istiyordu yalnızca... Ne ilginçtir ki, tek koruyucusu kendisiymişçesine Rus dilinin yüceliğinden dem vuran deneme yazarı konuşmasında yabancı sözcükleri bol bol kullanmaktan çekinmiyordu.

«Milli kıymetlerimizin metafizik ruhiyatçı yönü, üzeri enternasyonalizmin yaldızıyla kaplanmış mütecaviz kozmopolitçilikten daha yücedir. Tarihin zecri yollarla tadili ananelerimizi yıkmış, bunun neticesinde Rus ruhunun yadırgadığı ecnebi fikirler manasız içtimai felaketler doğurdu... Zararlı otların kökünü merhametsizce kazımak için bize kuvvetli bir el lazım... Rusya'nın kurtuluş yolu ortodokslukla birleşmiş münevver bir otokrasi yoludur. Siz edebiyat tarlasına yeni yeni ayak basıyorsunuz. Kimin tarafından, onlarla mı, yoksa bizlerle mi beraber olacağınıza kendiniz karar vermelisiniz... Başka seçim şansınız yok... Leontyev'in bize açıkça gösterdiği gibi, Rus ruhunun, insanı rehavete sürükleyen cılız demokrasiye katiyetle ihtiyacı yoktur.»

Duvarda, hemen Mucize Yaratıcı Aziz Nikolay'ın resminin yanıbaşında Vasili Vasilyeviç Rozanov'un(*) baygın bakışlı, şeytansı gözleri ışıl ışıl parlıyordu. Ortalığı Pobedonostsev'in,(**) monarşizmi ve bunun çağdaş türlerinin karışımıyla naftalinlenmiş «hükümdarlık Ortodoksluk, halkçılık»ının bayat kokusu sarmıştı.

Krivtsov, «Bütün bunlar nereden kaynaklanıyor? Halk adına, halkçılık adına yapılan bu hareketlerin halkın gerçek yaşamıyla uzaktan yakından ne ilgisi var? Ulusal gurur ve sınırlılık Rus insanının nesine? Bu da gelenekleri çiğnemenin bir yolu değil mi? Gerçek Rus aydını hiçbir zaman böyle davranmamıştır,» diye düşünüyordu. Tam bu düşünceler aklından geçtiği sırada, ondan şiirlerinde «lokomotif»

(*) Dinsel-varoluşçu dünya görüşü taşıyan filozof, yazar. (1859 - 1919) (Ç.N.)

(**) Gerici düşünceleriyle İmparator III. Aleksandr'ı etkileyen devlet adamı. (1827 - 1907) (Ç.N.)

kullanmasını isteyen baştan savmacı, sanata saygısız sanat dergisi şiir bölümü yönetmenini, Puşkin'le bile alay etmeye kalkan «salon ozanını», yaşlı kadınlardan aziz tasvirleri çalmaya kadar alçalan «Rusluk savunucusu»nu aynı kaba koyup değerlendirmeye başladı. Bunlar ne denli birbirine benzemez görünürse görünsünler, üçü de aynı boyayla boyanmıştı, kendi değer eksikliklerinin farkındaydılar. Yetersizliklerinden kaynaklanan aşağılık duygusu onları sürekli gocunduruyordu. Yetenek eksikliği onları başkalarının değerlerine göz dikmeye, kapkaççılığa zorluyordu. Üne kavuşma, başkalarının hayranlığını kazanma hırsıyla kendi kendilerini yiyip bitiriyorlardı. Gerçek edebiyatın yardımıyla amaçlarına erişemeyeceklerini anladıkları için her birisi ayrı, ama çirkinlikte aynı oyunlar oynuyorlardı. Gerçek bir yazarın böyle oyunlara ayıracak zamanı yoktur, çünkü sürekli kendi yaratıcı işini yürütecektir gerçek yazar. Bu şeytanlar, şeytanın dölleri, yazar filan değillerdi; olsa olsa çağın kar fırtınasında ortaya çıkan hortlaklar, kötü ruhlardı. Nasıl ki tipili bir havada karların örttüğü, ama tümüyle kapatamadığı enginlere doğru yol alan üç atlı kızağın önüne kötü ruhlar çıkarsa, onlar da öyleydi...

Ne mutlu ona ki, Krivtsov gerçek yazarlara da rastlamaktaydı, bunların hepsinin ortak bir özelliği vardı: Hiçbir zaman başkalarını kıskanmazlar, başkalarını adım başı kınamazlardı.

Edebiyatçılar derneği şiir sanatı yönetmeni geçimsiz, dırdırcı, kurnazın kurnazı bir adam gibi görünmekle birlikte, gerçekte babacan, şişko bir bebekten başkası değildi; yapmacık kuşkuculuğunun altında katıksız bir ataklık yatardı. Krivtsov'u da işte bu ataklıktan sakınmak, korumak istiyordu. Edebiyatçılar derneğinin o akşamki şiir okuma toplantısı kendiliğinden bir pelmen lokantasına gitmeyle sonuçlandı, ikisi karşılıklı oturup konuşurlarken adam, şarabın verdiği çakırkeyiflikle çatalını bozumsu, çiğ bir pelmene batırarak şunları söyledi:

«Kendinizi edebiyatçı yaşamına değil, yalın yaşama adayın, bununla uğraşın. Hiçbir sürüye, bilinçsiz topluluğa

katılmayın. İktidarsızlar ne kadar çok sayıda bir araya gelirlerse gelsinler, gene de bir şey üretemez, doğuramazlar. Benimkiler de içinde olmak üzere hiçbir öğüde kulak asmayın. Sizde bezginliğin olmaması çok iyi, genç görünüşlü yaşlıların bezginliğinden nah şurama geldi! Anladığıma göre, bönce umut besleme hastalığı da yok sizde. Svetlov'un(*) söylediği gibi, 'yaşam yeni şarkılar yarattı' her zaman, doğrudur bu. Sonra nasıl oldu bilinmez. 'Grenada, Grenada, Grenada'm benim...'(**) diye bir şey tutturdu. Benim Grenada'm da savaştı... Sizin de kendinize göre bir Grenada'nız olacak. Grenada'sız ozan yoktur...»

Lokantadan dönen Krivtsov şiir sanatı yönetmenini evine doğru geçirirken adam yol boyunca durmadan konuştu, sanki içinde birikenlerin hepsini Krivtsov'a aktarmak, ona armağan etmek istiyordu.

Bir ara sokağın karşı kaldırımından bir kadın çığlığı yükseldi. O sırada dar bir sokakta yürüyorlardı. Sokak lambasının kirli sarı ışığında şu görüntüyle karşılaştılar: Bigudilerinin üstünden başına tül bir eşarp bağlamış, ayaklarında yıpranmış ev terlikleri bulunan yaşlı bir kadını üstü atletli, altı pijama pantolonlu, kısacık boylu sarhoş bir herif beceriksizce de olsa sürekli dövüyor, bir yandan da onu yakalamaya çalışan kadının ellerinden kaçıyordu. Krivtsov hemen kavga edenlere doğru atıldı. Şiir sanatı yönetmeni onu kolundan sımsıkı tuttu.

«Krivtsov, sakın bulaşmayın.»

Ama Krivtsov kolunu kurtardı, kavga edenlerin yanına koşarak erkeği kadından ayırıp sıvaları dökülmüş, altından çürük tahtaları görünen duvara itti. Adam o derece sarhoştu ki, sırtı duvara çarptığı gibi kayarak aşağıya, yaya kaldırımına düştü; bu sırada tutunayım derken, yerinde zor duran bir yağmur oluğunu da kopardı. Ancak kadının attığı çığlıklar dinmek şöyle dursun, daha da çoğalmıştı.

(*) II. Dünya Savaşı'nı konu ettiği şiirleriyle ün kazanan ozan, oyun yazarı. (1903 - 1964) (Ç.N.)

(**) İspanya İç Savaşı'na katılanlar için yazdığı şiirden. (Ç.N.)

«Yetişin! Polis! Kocamı dövüyorlar! Kurtarın şu serseriden!» diye bağırıyordu.

Bununla da kalmadı, kocası olacak herifi korurcasına önüne durdu; yerdeki oluk parçasını kaptığı gibi cenkçilerin topuzu türünden olanca gücüyle sallamaya başladı. Zavallı Krivtsov kaçamadı, topuz tam tepesine indi. Bir anda elektrik direği, duvarın dibinde aptal aptal sırıtan pijama pantolonlu adam, başında sırtarmış gibi gözüken bigudileriyle öfkeden, korkudan gözleri dışarı uğramış kadın çevresinde fır dönmeye başladılar. Başının ağrıması yetmemiş gibi utancından, olanların anlamsızlığından yerin dibine geçen Krivtsov direğe tutunarak ayakta zor duruyordu. Bir ara elini başına götürüp baktı, avucu kan içindeydi.

Kadın, «Ah, çocuğu öldürdüm mü, ne yaptım Vasya!» diye sızlandı.

Gözlerindeki öfke bir anda kayboldu, bunun yerine kadınca bir acıma geldi; oturduğu yerde kıpırdanmadan duran Vasya'nın elinden yarısı içilmiş şişeyi kaptı, içindeki içkiyi Krivtsov'un başına boca etti, tül eşarbıyla güzelce sardı.

«Kusura bakma, iki gözüm... Bağışla beni... Aramızda bir aile sorunu vardı da. Tam o sırada sen geliverdin... Aman polise gitme, ne olur! Taksi parası ister misin?»

Böyle diyerek Vasya'yı oturdukları apartmanın karanlık girişine doğru çekti.

Krivtsov yavaş yavaş kendine gelmekteydi. Gözlerinden yaşlar akıyor, durdurmak istediği halde ağlamasını durduramıyordu.

Şiir sanatı yönetmeni ayağının ucuyla oluk parçasını iterek, «Kadın tepene fena indirdi, doğrusu,» dedi. «Ağır bir parçaymış. Acil yardıma gidelim mi?»

Krivtsov bakışlarını adamdan kaçırarak «istemez» anlamında başını salladı.

Şiir sanatı yönetmeni homurdanıyordu:

«Dünyayı yetkinleştirmek neymiş, gör işte! Eve gidince başına tentürdiyot sür. Tentürdiyotunuz var mı? Yoksa bize gidelim.»

Krivtsov adımlarını gittikçe hızlandırarak, sallana sallana yürüdü gitti. Şiir sanatı yönetmeni arkadan onun sarsılan, zayıf sırtına bakıyordu. Gencin ceketinin askı ilmiği ensesinde dimdik, kara gözükmekteydi. Krivtsov az sonra gözden silindi.

Şiir sanatı yönetmeni kaygıyla sevginin birbirine karıştığı bir duyguyla, «Bu çocuk ozan olur... Eh, ne yapalım, bir zamanlar beni de dövmüşlerdi,» diye içini çekti. Şişkin karınlı çantasını bir koltuğunun altından öbürüne aktardı. «Gene de ozanlar çıkıyor işte... Çıkıp geliyorlar bir yerlerden...»

15

Toplu taşıma araçlarına binen yolcuların yüzleri İgor Seleznev'i rahatsız eder, ona büyük eziyet çektirirdi. Özellikle sabahları, insanlar işlerine giderlerken. Özellikle akşamları, insanlar işlerinden dönerlerken...

Yurttaşlarının yüzlerinde başka bir gezegenden gelmiş birinin soğuk bakışlarını dolaştırırken, «Başarısızlar sürüsü bunların hepsi de!» diye düşünürdü. «Evlerdeki elektrik sayaçları nasıl birbirine benzerse, bunların günleri de hep birbirinin aynı geçer. Hayvanların ahırla, boyunlarına hamut takıldığı yer arasında gidip gelmeleri gibi, evden işe, işten eve... Metro vagonunda tam karşımda oturan bay büro şefi, alalım seni. Bak, donunun paça bağı pantolonunun altından görünüyor. Kumaşı kabarık kabarık duran pantolonunun dizlerine oturttuğun Macar yapısı 'diplomat' çantanda ne taşıyorsun bakalım? Bir de üzerine 'Devrimin ellinci yılı onuruna çalışma arkadaşlarından İlya İvanoviç'e saygıyla,' diye süslü bir levha koydurmuşsun. Çantanı pek cakalı tuttuğuna göre içinde deste deste İsviçre frangı mı var acaba? Ama merak etme, iyice kapanmayan kapağının yarığından, içerde yan yatmış şişeden döşemeye kefir(*) ya da süt damladığını görmüyor değilim. Ayrıca bir röntgencinin

(*) Ayrana benzer bir tür içecek. (Ç.N.)

deneyimli bakışlarıyla şişenin yanında bir kangal Poltava sucuğuyla bir çifte eritme peyniri paketçiği de gözümden kaçmıyor. İşte 'diplomat' çantanın bütün gizi! İşte edinebildiklerinin hepsi! Sen, tuhafiye mağazası tezgâhtarı ya da ayakkabı bağcıklarının uçlarındaki demiri yapan fabrikanın hesap işleri memuru hanım abla, şimdi gelelim sana! Metro vagonunun tutunma demirini; sımsıkı kavrayan kalın parmaklarının ucundaki tırnaklar, gittiğin ikinci sınıf güzellik salonunda manikürcü kızın üzerlerine yapıştırdığı yaldızlı parıltıların ucuz şıklığını nasıl da belli ediyor! Üstüne giydiğin şu ıvır zıvırı hangi kurnazlıklar, çalımlar, dalavereler sonucu elde ettiğini başkalarının gözünden saklayacağını mı sanıyorsun? Dış ticaret filosundan bir tayfanın Hong-Kong'un ucuz dükkânlarının birinden alıp getirdiği, kafana tas gibi geçmiş, şu mavimsi kırçıl peruk da nedir öyle? Ya şu sutyeninin tohuma kaçmış hıyar rengini acımasızca açığa vuran, Japonların Sibirya çamlarının talaşından kimyasal işlemlerden geçirip ürettikleri beyaz naylon bluza ne demeli? Hele şu, Erivan'ın pembe tüf parke taşlarıyla döşeli arka sokaklarında ham deri yokluğunu aratmayan Ermeni ustaların becerikli elleriyle kırmızı yapay deriden kotarıverdikleri, mantar taklidi tabanlı iskarpinlerini sevsinler! Altın olamayacak kertede turuncu kolye zincirinin ucunda taşıdığın, -her ne hikmetse- Ortodoks değil de Katolik haçının yanında sallanan, minicik jilet biçiminde Suhumi yapısı 'Gillette' marka yerli madalyonun ve tepeden bir göz atınca içinde bir paket Bulgar 'Opal' sigarasıyla aynı süt şişesi, aynı eritme peyniri paketçiklerinden başka bir şey bulunmayan, günün modası '*Winston*' sigaralarının selofan torbası seni nasıl da kolay ele veriyor! Doksan ruble aylıktan; ortaklaşa kullanılan, kızarmış marina balığı kokulu mutfaklardan bir an önce kurtulmak istediğin öyle apaçık ortada ki! Bunca savaş sonunda gene de ele geçiremediğin mevzileri gerisin geriye teslim edişin, çorabının sol tekinde hemen göze çarpan örgü yeriyle bir anda nasıl da anlaşılıveriyor!»

«Ey, toplum taşıma araçlarının yolcuları. Cumartesileri sizler için sonu gelmez ağaçlandırma çabalarının size zor-

la yüklediği, ülke yararına bedava çalışma günleridir. Pazarlar ise arkadaşlarla topluca bir yığın çapakbalığı konservesi alıp ormanlara mantar toplamaya gitme ya da kış gelince karların soylulaştırdığı aynı ormanlara, el değmemiş kar örtüsü üzerine kayak sopalarıyla 'Vasya Katya'yı seviyor' yazısı yazmaya çıkma günleridir. Sizler donmuş et yiyicileri, ucuz şarap tüketicileri, ürkütücü kara patiska don ve el örgüsü boyunbağı müşterileri, 'Mavi Alev'(*) ve 'Eh, Tavşan, Bekle Beni'(*91) seyircileri... Sizler hepiniz sıradan yaşam batağından kurtulacağınızı sanıyorsanız aldanıyorsunuz. Bunun için çok cılızsınız, acıyorum hepinize...»

İgor Seleznev geçici öğrencilik döneminde toplu taşıma araçlarının yolcularıyla burun buruna giderken aşağı yukarı buna benzer şeyler düşünürdü. Kendisinin de onlar gibi sıradan yaşam batağına saplanacağı düşüncesi bir gün olsun aklının köşesinden geçmemişti. «Bataktan kurtulmak» sözü onun için, başkalarının kafasındaki, «Batı ülkelerine kapağı atmak» anlamını da taşımıyordu. O, içerde «kurtulmak» istiyordu. Uluslararası çevrelere girme çabası olsa olsa anayurdunun ona sağlayacağı bir ortamda kendini kanıtlaması için bir araç olabilirdi. Birtakım üstünlüklerden alınacak zevk, bu üstünlüklerin hemen göze çarptığı yerlerde daha daha da artardı. İnsanın Paris'in Champs Elysées'inde «Mercedes»i olacağına, bilmem hangi Ordınka semtinde olsundu, çünkü Champs Elysées'de yığınla «Mercedes» vardı. New-York Boradway'de Amerikalı hippi kılığıyla caka satmaya kalksan, seni kimse takmazdı. «Tanberg» marka İsveç hoparlörleri Kutuzov Caddesi'nde senin müzik zevkinin inceliğini çok daha iyi gösterirdi. «Nasyonal», «Metropol», «İnturist» gibi otellerin hollerinde, toplu taşıma araç yolcularının erişemeyeceği türden kokular -yabancı esans ve sigara kokuları- İgor Seleznev'in en çok hoşlandığı şeylerdi. Bu kokuların yabancılara, içinde bulundukları ülkenin konukları değil de efendileriymiş gibi rahat hareket etme özgürlüğü verdiğini sanırdı. Yurt dışına çıkmak isteyişinin tek nedeni, onunla öbürleri, yani toplu taşıma

(*) Sovyet televizyonundaki eğlence ve çizgi film izlenceleri. (Ç.N.)

araç yolcuları arasında görünmez bir duvar çekecek olan böyle bir koku her yerine sinmiş olarak ülkesine dönme olasılığıydı. Sosyalist bir toplumun koşulları içerisinde insanların gözünde saygınlık kazanmayla ekonomik sermaye biriktirme arasında mantığıyla doğrudan bağlantı kurmuş biri olarak, yurt dışına çıkmak için her şeyi yapmaya hazırdı. Ayrıcalık elde etmenin ahlâk dışılığı onu hiçbir bakımdan korkutmuyordu. Ona sorarsanız her türlü ayrıcalığa bal gibi hakkı vardı, çünkü yaşam boyu toplu taşıma araçlarına binmeye bağımlı kimselerden farklı yapıdaydı. Geçici bir süreyle de olsa, araçların tıklım tıklım dolduğu o uğursuz yoğun trafik saatlerinde ister istemez bu kişilerin arasına karışıyor; annesinin aldığı, İngiliz kaşmir kumaşından paha biçilmez ceketinin kaba İvanovo trikolarına sürtünmesine, yabanın herifinin, insanın içine korku veren hantal bej pabucuyla gelip, eldiven derisi yumuşaklığındaki o güzelim İtalyan mokasenine basmasına katlanmak zorunda kalıyordu. Toplu taşıma araç yolcularının hepsi de İgor Seleznev'in gözünde mutsuz insanlardı. Eğer gülümserler ya da gülerlerse, ona göre bu, onların mutsuzluklarını bilmemelerinden ileri geliyordu ve zavallıcıkları onun gözünde daha da mutsuz kılıyordu. Bu kişilerden çoğunun sevdikleri bir işleri ve iş dönüşü yanlarına koştukları yakınları olduğunu, ilk anda göze çarpan yorgunlukları yanında dışardan bakınca kolayca anlaşılmayan sevinçleri, umutları, toplumun çoğunluğunu oluşturan, kendileri gibi toplu taşıma araç yolcularıyla ilgili iyimser düşünceleri bulunduğunu aklına bile getirmek istemiyordu. Bunların hepsi de çok çalışıyorlardı o yüzden İgor Seleznev'den ya da onun gibi birinden nefret etmek için yeterli zamanları yoktu. Ama biri tutsa da onun gözlerinin içine bakacak olsa sinsi sinsi dikizleyen düşmanının metalsi soğuk bakışıyla karşılaşırdı. Gerçi İgor Seleznev de çok çalışan biriydi, öte yandan gene de başkalarını sevmemek için vakit bulurdu. Kötü giyinenleri sevmezdi. Yorgunları sevmezdi, hastaları, yaşlıları, çirkinleri, beceriksizleri, utangaçları, üzgün duranları da sevmezdi. Çünkü hepsi de onun hareketliliğine set çekiyorlardı. Göz görüntü-

sünü bozuyorlardı. Bununla birlikte eğer bir gün oturup duygularını irdeleyecek olsa, onların kendisine ne derece gerekli olduklarını anlamakta gecikmezdi. Neden derseniz, böyleleri, onun gibi kusursuz giyinen, her an kendi çıkarı uğruna boğuşmaya hazır, sağlıklı, genç, yakışıklı, becerikli, atak, yoksulların lüksü olan hüznü kendine hoş görmeyen birinin daha belirgin görünmesi için bir zemin oluşturuyorlardı.

Toplu taşıma araç yolcularının dışında daha pek çok şey ona azap verirdi, çünkü dünya onca henüz tam gelişmemişti. Başkalarınca gelişmemiş şeylerse onu zerrece ilgilendirmezdi. Dünyayı herkes için yetkinleştirmek, onun düşüncelerine göre, gerekli olmadığı gibi olanaklı da değildi. Oysa kendisi için hem gerekliydi, hem de olanaklı. Bu durumda olanaklar sınırlı da olsa bunları genişletmek, hatta yeniden yaratmak gerekiyordu. İgor Seleznev kendisinin iyi ya da kötü bir insan olduğunu hiç düşünmemişti. «Güçlü» sözünü «iyi» sözünden daha yukarıda bir yere koyardı her zaman. Onun düşüncesine göre güçlü bir kişi iyi de olabilirdi, kötü de. İşte o yüzden köyde Krivtsov ona «piç, alçak» dediği zaman bu söz ona pek dokunmamıştı. Ancak bir gün babasından da aynı sözü işitecekti.

Biricik oğlunu, el bebek, gül bebek büyüten annesinin bulunmadığı, babasıyla baş başa kaldıkları seyrek konuşmalardan biriydi. Annesi ona toz kondurmazdı, ama çekilmez yapışkanlığından dolayı oğlunun ondan nasıl yaka silktiğini de bilmezdi. Kadın, kocasının yanına bile yaklaşmadığı erkeklik ülküsünü oğlunda gerçekleştirmek için uğraşmıştı hep. Kocası olacak adam ona göre yontulmamışın, hamın biriydi; savaş yıllarından beri arkadaşlık ilişkisini kesmediği tek kollu fabrika bekçisi Vasyutkin'le kendisi gibi koskoca fabrika yöneticisi arasına mesafe koymasını bile becerememişti. Bekçi Vasyutkin, bu eski müdür sekreteri olan karısının nefretini kazanmışsa bunun nedenlerinden bir tanesi de, ona, kocasının ta baştan beri fabrika yöneticisi olmadığını sürekli anımsatmasıydı. Ah, kadıncağız kocasını düzene sokmak için ne kadar uğraşmıştı? Üzerine ne giydirse

«oturmaz»dı. Vakitsizliği dolayısıyla ikide birde terzilere götüremediği için kocasının dikiş işleriyle hep kendisi uğraşıyor, o yüzden çok yoruluyor, sinirleri bozuluyordu. Oysa oğlu genç Seleznev her giydiğini kendine yakıştırırdı. Baba Seleznev tüm çabalarına karşın o berbat «Belomorkanal» sigarasını içme alışkanlığından bir türlü kurtulamamıştı. Oysa oğlu hep Amerikan sigaraları içerdi. Baba Seleznev Rusça - İngilizce konuşma kitabından tek cümlecik öğrenememişken, genç Seleznev, İngilizce'yi su gibi konuşur olmuş, epeyce de Fransızca öğrenmişti. Baba Seleznev sporla filan uğraşmadığı halde oğul Seleznev tenis oynar, kar ve su kayağı yapar, figürlü buz pateni kayar, karate çalışırdı. Baba Seleznev'in elinden *Savaş ve Barış* romanı düşmezdi, bundan başka kitap tanımamıştı, oysa oğul Seleznev, Henry Miller'in *Yengeç Dönencesi*'ni aslından okuyordu. Bayan Seleznev kocasının halk tipi adam oluşunun öcünü oğluyla alıyor gibiydi.

Bir gün koltukları kabara kabara kocasına, «Sen kendi ürünlerinle, fabrikanın üretimiyle aklını bozmuşsun, ama buna karşılık benim de bir ürünüm var. İşte oğlum!» demişti. Bunun üzerine baba Seleznev üzüntüyle, «Ne yazık ki o da senin ürünün,» karşılığını verdi. Karısını çoktandır sevmiyordu, belki hiç sevmemişti, ancak çalışmaktan öylesine yıpranmıştı ki, boşanacak gücü yoktu.

Oğlunun üniversite sınavlarına girmek için Moskova'ya gitmesinden önce baba Seleznev onun odasına girdi, onu yatağında Churchill'in biyografsini okurken buldu. O sırada sırtında gizli gizli nefret ettiği, karısının armağanı palmiye ve maymun resimleri bulunan ipekli pijaması vardı; ayaklarına da keçe tabanlı terliklerini geçirmişti. Karısı birçok kez bu terlikleri atıp yerine tank gibi takır takır sesler çıkaran Hollanda saboları giydirmeye çalışmışsa da o giymemekte direnmişti.

İş yorgunluğundan sonra bekçi kulübesinde Vasyutkin'le birkaç kadeh votka yuvarladıkları için ağzı biraz alkol kokuyordu. Odaya girer girmez ayakları oğlunun halterine tökezledi, yerdeki tahta yükselti üzerinde duran plakla-

rı bir yana itti. Elvis Presley'in ve son çıkan bir Amerikan uzunçalarının arasında kendine küçük bir yer açtıktan sonra oraya oturdu. Yer çok alçak olduğundan, çilli ellerini sarkıtınca, üzerinde Peru laması resmi bulunan halıya değdi.

«Annenin ısrarlarına dayanamadım, Moskova'ya, üniversite rektörüne telefon ettim,» dedi. «Vasyutkin'le üçümüz aynı bölükteydik, rektörü oradan iyi tanırım. Aslında telefon etmek istemiyordum. Ama korkağın biri oldum artık, annenin rezalet çıkarmasından çekiniyorum.»

Okuduğu kitabın arasına Parker marka dolmakalemini koyarak kapatan genç Seleznev, «Annemin oğul korumacı tavrından ben sorumlu değilim,» dedi. «Senin yardımın olmadan da girebilirim üniversiteye. Hele o cephe dostunuzun yardımını hiç istemem.»

Baba Seleznev oğluna dik dik baktı.

«Gireceğine inanıyorum. Öyle ya, altın madalyan var... Okul sicilin tertemiz. Baban yönünden de arkan sağlam. Her toplumsal harekete katılıyorsun. Söylediklerine bakılırsa, uluslararası durum konusunda kapitalizmin ipliğini pazara çıkaran parlak konuşmalar yapıyormuşsun... İngilizcen tam Oxford şivesi... İstediğin zaman, istediğin kişinin hoşuna gidebiliyorsun. Oysa yalnız benim hoşuma gidemedin. Benim, öz babanın hoşuna...»

Genç Seleznev omuz silkti.

«Zaten hoşuna gitmeye çalışmadım ki... Babalar ve oğullar... Bitmeyen çekişme... Birçok bakımdan sen de benim hoşuma gitmiyorsun... Yaşlandın artık...»

«Belki... Ama unutma ki, bir gün sen de yaşlanacaksın... Neyse, akıl almaya gelmedim senin odana. O konuda geç kalmış sayılırım zaten. Şu birlikteliğimiz süresince ilk kez senden bir istekte bulunmak amacıyla geldim buraya. Yarın sabah uçakla Moskova'ya gidiyorsun, öyle değil mi? Giderken yanında götürmen için sana bir şey versem olur mu?»

Şimdiden cam sıkılan genç Seleznev yüzünü buruşturdu.

«Neymiş o?»

Baba Seleznev oturduğu yerden kalktı, kendi odasına geçerek az sonra elinde bir nesneyle geri döndü. O nesneyi görünce genç Seleznev birden irkildi; bir anda yüreğini tiksinti, korku, öfke karışımı duygular doldurdu. Gördüğü bu şey, babasına karşı gösterdiği «hoşgörü» sınırlarını çok aşmaktaydı. Evet, baba Seleznev'in elinde getirdiği nesne, demir aksamı nikelajlanmış, meşinden bir takma koldu. Üstelik onu öyle bir tutuşu vardı ki, sanki kanlı, canlı, sımsıcak kendi koluydu; bu kol sanki onun ayrılmaz bir parçasıydı.

«Vasyutkin'in kolu,» dedi. «Menteşelerinde bir ayarsızlık var, bir yerleri takılıyor... Aslında çok kullanışlı bir takma kol...»

Oğlunun suratındaki ürküntüyü fark etmeyen baba Seleznev nikelajlı meşin kolla ilgili ayrıntıları anlatmayı sürdürdü:

«Aksaklığı gidermek için Vasyutkin'le çok uğraştıksa da beceremedik. Belki entipüften bir bozukluk. Ya vidalardan biri gevşemiştir ya da gereğinden çok sıkıdır... Kolay anlaşılacak gibi değil... Leningrad'daki takma kol ustaları onarmak istemediler. Dediklerine göre Moskova'ya, bunu yapan fabrikaya göndermeliymişiz. Orada onarırlarmış ya da yenisini verirlermiş. Kısacası, giderken bu kolu da yanına al, orada fabrikasına götür. Sana adresi, satış belgesini vereceğim. Korkma, çok zamanını almaz. İşi bitince trene bir kondüktöre bırakırsın, bana da trenin numarasını, hangi vagona teslim ettiğini telefonla bildirirsin; ben buradan karşılarım.»

Baba Seleznev bütün bunları anlatadursun, genç Seleznev'in gözünün önünden bir sürü korku verici, alçaltıcı sahne geçmekteydi. Havaalanında «Lark» marka, kilidi şifreli, kırmızı-mavi çizgili valizini ilgiliye teslim ederken yüzü kızararak elindeki paketin içeriğini açıklamaya çalışacaktı.

Oradan çevresinde şuna buna takılan, kâğıt ambalajlı, sicimle sarılı bu garip paket koltuğunun altında, hava güvenlik denetleme noktasına gidecekti. Denetleme görevlisi hanım, paketin kâğıt sargısını «cart» diye yırtacak, ortaya insanın içine ürperti veren kapkara bir el çıkacaktı. Şaşırmış meraklı bakışlar, kıkırdaşmalar, şaka yollu takılmalar bilmem kimin nikelajlı meşin takma kolunu koltuğunun altına sokmuş, kendi geleceğine doğru emin adımlarla ilerleyen İgor Seleznev'i çok yakışıksız, alçaltıcı bir duruma düşürecekti. Sonra zavallı Seleznev başı utancından önüne düşmüş, uçağın ortasından yürüyüp koltuğuna varacak, paketi üst rafta bir yere sokuşturup üstünü Kopenhag yapımı, günün modası açık kahverengi, uzun pardösüsüyle kapatacaktı. Ancak acımasız hostes onun bu açıkgözlülüğünü fark edecek, paketi sokuşturduğu yerden çıkarıp eline tutuşturacak, bu arada yırtılan yerden kapkara eli görünce şaşırıp kalacaktı. Zavallı çocuk başının belası kolu oturduğu yerin altına gizlemeye çalışacak, ama bunu da yapamayınca ister istemez bütün yolculuk boyunca kucağında taşımak zorunda kalacaktı. İçinden 'Schlesinger' marka bir çift raket fırlamış «Adidas» çantasını gergin bej eteklikli dizlerinin üstünde cakalı cakalı taşıyan, teni güneş yanığı genç bir bayan, şurasından burasından menteşeleri, eklemleri, kayışları görünen bu garip paketi alaylı alaylı süzecekti. Oysa İgor Seleznev onunla tenisçi Kriss Evert, Bork ve ağın dibinde iki elle vuruş üstüne ne güzel bir konuşmaya dalacak; kızın telefonunu aldıktan sonra, «Lark» marka çantasının dibinde, gümüş rengi teneke kılıfı içinde Moskova'ya götürdüğü, yıldızının parlamasını bekleyen «Dunlop» marka fosforlu sarı toplarını yenileriyle değiştirme bahanesiyle onunla buluşma yolları arayacaktı. Vasyutkin'in yere batası takma kolu zavallı İgor Seleznev'i tenis toplarının kulak okşayıcı vınlamalarından, solundan gelen «Misiko» marka esans kokusundan bıçakla kesercesine, çizgili bir sınır direği gibi ayırmaktaydı... İgor Seleznev daha sonra takma kolu yapan fabrikaya gidişini gözünün önüne getirdi. Ağızları isli çapakbalığı ve bira kokan sakatlarla birlikte kuyrukta bek-

leyiş, sıra ona gelince takma kolun ambalajım utana sıkıla çözme, etli kulak memelerinden yakut taklidi küpeler sarkan küstah teslim alma memuresinin eline satış belgesini tutuşturma, en sonunda da «Kızıl Ok» ekspresinin kontrolörüne paketi Leningrad'a ulaştırması için yalvar, yakar bir sürü dil dökme...

Tüyleri ürpererek, «Anlamıyorum, Vasyutkin'in takma kolunun benimle ne ilgisi var? Bu işi niçin bana yıkıyorsun?» diye sordu.

Baba Seleznev, «Seninle ne ilgisi mi var?» dedi. «En azından şu ilgisi var ki, eğer Vasyutkin gibiler olmasaydı şimdi sen ortada yoktun. Ne altın madalyan, ne İngilizcen, ne tenisin; hiçbiri, hiçbiri yoktu... İsteğimi geri çevireceğini biliyordum, gene de küçük bir umut taşıyordum odana gelirken. Olmuyor, demek ki... Söylediğin gibi babalar ve oğullar sorunu değil aramızdaki anlaşmazlık. Bizi birbirimizden kuşak farkımızdan çok sınıf anlayışımız ayırıyor.»

Genç Seleznev alaylı alaylı güldü.

«Köhnemiş sınıf ayrımı... Sence ben hangi sınıfa giriyorum acaba?»

«En iğrencine, kariyeristler sınıfına.»

«Ama, diyelim Vasyutkin'le karşılaştırırsak, sen de kendi kariyerini yaptın.»

Baba Seleznev sertçe kestirip attı:

«Ben kariyer yapmadım, koca bir yaşam kazandım. Onu da kendim için değil, tümüyle başkaları yararına yaptım.»

Genç Seleznev iğneli iğneli, «Biraz da kendin için yapmışsındır canım,» dedi.

«Kendi payıma düşen hiç de iyi değildi. Üstelik başkaları için yaptığımı gene de yeterli bulmuyorum...»

Bunları söyledikten sonra uykusuz geçen sayısız gecenin, azarlamaların, toplantıların, telefon konuşmalarının yıllarca biriken, akıl almaz yorgunluğuyla sırtının kamburlaştı-

ğını hissetti. Her zaman yüreğinde yaşayıp arada bir oradan dışarı çıkarak çevresini kuşatan gölgeler gelip ense köküne dikildiler. Neydi onu tedirgin eden bu gölgeler? İlk beş yıllık plan döneminin başları al yazmalı, göğüslerinde savaş devrimcilerine yardım örgütünün işaretlerini taşıyan, parti gençlik kuruluşunun üyeleri kızlar ve bu kızlardan birinin bir proletere yakışmayan manikürlü ellerinden dolayı gençlik kuruluşundan çıkartılmasını isteyen kuruluş yetkilisi, gençlik yıllarındaki Seleznev. Sonra Leningradlı genç işçilerin karşısında kürsüden konuşan Kirov. Nasıl olmuş da onca dinleyici arasında gözleriyle onu seçmiş, «Yoldaş, siz söyleyin. Sizce kültür mü daha önemli, yoksa sosyalizm mi?» diye sormuştu. Parti gençlik kuruluşu bölge yetkilisi Seleznev heyecandan terleyerek, «Sosyalizm daha önemli, Kirov yoldaş!» diye bağırmıştı kararlı bir sesle. O zaman Kirov babacan bir kahkaha atarak, «İşte size az önce sözünü ettiğim, kültüre karşı takınılan tavrın bir örneği daha! Söyler misiniz, kültürsüz sosyalizm yürür mü? Marx'ın tramvayda bir bayana yer vermeyişini ya da Lenin'in ucuz bir fıkra anlatışını gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz?» demişti Kirov... Kosarev... Tuhaçevski... Bunlar Seleznev'in tanıdığı kişilerdi. Şimdi hepsi uzaklarda birer gölge olmuşlardı, nasıl ki o zaman cıva gibi genç Seleznev'i de bir gölgeye dönüştüyse... Devrim karargâhı Smolnı'nın ateşleri gözlerinde yankılanan Petersburg bölgesi eski seçim bolşevikleri de birer gölge olmuştu şimdi. Ama oğul Seleznev'in yüreğinde ne o zamanın, ne de bu zamanın gölgeleri vardı; toplu taşıma araçlarının yolcu kalabalığı gibi bu gölgeler de onu tedirgin edecekleri için hiçbirini yanına yanaştırmıyordu. Onun yanaşmasına izin verdiği tek gölge, emin adımlarla ilerleyen, babasının ve kendisinden önceki kuşağın anılarından arınmış İgor Seleznev'in, yer yuvarlağına boydan boya düşmüş dev gölgesiydi.

Oğul Seleznev sertçe sordu:

«Madem sen kendi yaşamını doğru dürüst kuramadın, bana öğreteceğin ne olabilir?»

«Hiçbir baba oğluna dahi olmayı öğretemez. Çünkü dahi olmak öğrenilmez. Ama eğer bir baba alçak değilse, hiç olmazsa oğluna alçak olmamayı öğretebilir. Ama ben onu da öğretemedim. Elimden kaçırdım seni. Çok çalışmış olmam kendimi temize çıkarmaya yetmez. Büyüklerin başlıca işi çocuklarım yetiştirmek olmalıdır.»

«Peki, neye dayanarak beni alçak yerine koyuyorsun?»

«Sen geçmişiyle alçak birinden daha korkunçsun da ondan. Çünkü sen geleceğinle alçaksın.»

«Anladığıma göre kendi ellerinle kurduğun parlak geleceğin alçakların eline geçmesinden korkuyorsun. Yanılıyor muyum yoksa?»

«Öyle değil. Çok şükür senin kuşağındakilerin tümü senin gibi değiller. Okul arkadaşların arasında Laçugin, Krivtsov gibi iyi çocuklar var. Yurdumuz bunların ellerine bırakılabilir. Ama senin gibilere bırakmayı düşünmek bile korkutuyor insanı.»

«Benim böylesine korkulacak neyim varmış?»

«Sosyalist bir ülkede doğduğun için korkunçsun. Kapitalizmi pek iyi tanımam, gene de oralarda az çok bulundum. Yükselme hırsı, kariyerizm o yerlerde utanılacak bir şey sayılmaz. Tam tersine teşvik edilir, reklamı yapılır, erdem derecesinde yüceltilir. Ford'un Yaşamım adlı kitabını okudum. Kariyerinin, mesleğinin başlıca felsefesi gene kariyeri. Bunun dışında bir şey arama. Ama biz sosyalist bir toplumda yaşıyoruz. Sosyalizm düşünce olarak ahlakı, yükselme hırsından daha yüce sayar.»

«Ama düşünce olarak bu böyle... Gerçeğe gelince durum değişmez mi?»

«Gerçeğin birçok yüzü vardır. Bunlardan biri de senin yüzün. Bizim kariyeristlerimiz kapitalist ülkelerin kariyeristlerinden daha ikiyüzlüdürler. Çünkü burada mesleğinde yükselmek için ahlâklı görünmek zorundasın. Katılacağın sınavda niçin üniversiteye girmek istediğini sorsalar, 'toplum içinde kendimi göstermek, sıyrılmak için' demezsin doğallıkla. Ama sözgelişi bir Amerikalı açık açık söyler. Sen yüksel-

me hırsının altına bir de ahlak astarı koymak gereksinmesi duyarsın. O amaçla uluslararası gericiliği lanetleme girişiminde bulunursun. Churchill'i en büyük düşmanımız olarak adlandırmayı ihmal etmezsin. Litvinov ve Mayski'nin konuyla ilgili birkaç sözünü alırsın. Gerçekteyse bu kişilerle senin aranda koca bir uçurum bulunmaktadır. Onların ülküsü, kendi ülküleri vardı. Oysa sen işin kurnazlığına kaçıyorsun. Bir ülküye bağlanmanın çıkarlarına ne denli ters düşeceğini iyi biliyorsun. Çünkü ülkü, uğrunda savaş ister. O yüzden oyunu kurallarına uygun oynuyor, uğrunda savaştığın bir ülkün varmış gibi satıyorsun kendini. Hor gördüğün halk adına, takma kolu şıklığını bozacağına inandığın Vasyutkin adına konuşacak bir duruma erişecek misin gerçekten? Kariyeristler en büyük halk düşmanlarıdır. Demin 'Vasyutkin'in takma kolunun benimle ne ilgisi var?' diye sordun. Ben de soruyorum: Puşkin'in, Lev Tolstoy'un seninle ne ilgisi var?»

«Gene mi Lev Tolstoy?»

«Evet, gene Lev Tolstoy, her zaman Lev Tolstoy... Büyük Anayurt Savaşı'nda senin uğrunda canlarını veren askerlerin seninle ne ilgileri vardı? Kimsin sen? Nasıl bir ülkede doğduğunun farkında mısın? Ülken hakkında ne biliyorsun? Niçin boş veriyorsun güzel yurduna? Oysa sen böyle doğmadın... Seni böyle yapan bir şey var. İşte ben o şeyi anlayamıyorum. Eğer anlamış olsam 'o şeyi' yok etmek için elimden ne gelirse yapardım.»

Baba Seleznev bir yandan böyle acı sözler söylüyor, bir yandan da kendi sözlerinden dehşete düşüyordu: «Aman Tanrım, oğlum bu benim! Oğlum olduğuna göre onu yetiştirememek de benim suçum. Bak, dinliyor mu beni? Dediklerim bir kulağından girip öbüründen çıkıyor. Belki de asıl söylemem gerekenler bunlar değil. Belki hep yenmeyi, kurmayı öğrendik, ama çocuklarımızı bizden uzaklaştırmayı önleyecek sözleri söylemeyi öğrenemedik.»

Sonra oğluna döndü:

«Çocukluğum açlık içinde geçti. O güç koşullar sert yetiştirdi beni. O yüzden korkacağım hiçbir şey yok. Oysa sen daha iyi koşullarda yetiştiğin halde durumun benden kötü.»

«Bizim gereksinmelerimiz sizinkilerden değişik... Genç kuşağın istekleri eski kuşağın çerçevesinden çoktan taştı. Diyalektik gereği bu.»

«Ama bir de vicdan çerçevesi var ki, işte bundan taşılmaz... Sen tam bir bürokratsın... Geleceğe dönük gizli gücün dolayısıyla daha gelişkin, yeni bir bürokrat tipisin. Şurası bir gerçek ki, kariyerizm bürokrasinin düşünce temelidir, daha doğrusu bürokrasinin özü olan koltuk düşkünlüğüdür. Koltuğun biçimi en modern türden de olsa durum değişmez, hepsi aynı kapıya çıkar... Eskiden bürokratlar daha ilkeldi, şimdi geliştiler. Şık gabardin pardösülü, velür şapkalı, burunlarını her üretim işine sokan kalın kafalılardan yaşam boyu nefret etmişimdir. Üretimden anlasalar bari! Bir gün beni de işimin başından alıp evrak batağına kafamı soktuklarında tıpkı onlar gibi olacağım diye çok korkmuştum. Hâlâ korkmaktaysam da henüz onlar gibi olmadım sanırım. Ama bugün teknolojinin gelişmesiyle birlikte bürokrasi de serpilip çağdaşlaştı. Artık eskisi gibi taşra tipi bürokratlar yok ortalıkta. Hepsi yeni yöntemler geliştirdiler, yeni kılıklara büründüler, evrensel boyutlar kazandılar, daha bir yüzsüzleştiler... Göreceğiz, sen bir gün partiye de girersin. Oysa o partiyi kuranlar yükselme heveslerini oradan kovmak için ellerinden geleni yaptılar. Seni Lenin görmeliydi! Sana belaların her türlüsünü, en püsküllüsünü diliyorum! Başına öyle bir bela gelsin ki, değerini bilmediğin, bilemediğin o toprağa burnun sürtülsün! Belki o zaman biraz aklın başına gelir...»

Baba Seleznev bir yandan da, «Sövüp saymayı nerelere kadar vardırdım? Kendi oğluma lanet okuyan bir baba! Demek oluyor ki, onu eğitme işini kendi üzerimden atıp belanın omzuna yüklüyorum. Acaba bela gerçekten tek eğitici mi? Deminden beri durmadan bağırıp suçluyorum oğlumu. Bağıran bir öğretmen ne işe yarar? Bağırmalardan, suçlamalardan daha inandırıcı kanıtlar bulmalıyım. Ama nerede o kanıtlar? Hani nerede?» diye düşünüyordu.

Baba Seleznev kapıyı öyle hızlı çarparak dışarı çıktı ki, Ringo Star'ın arkada asılı resmi koptu, onu oraya tutturan

raptiye yere düştü. Genç Seleznev, Peru lamalı yumuşak halının üstünde sürünerek raptiyeyi aramaya koyuldu, tam o sırada eline sivri bir şey battı, raptiyeyi niçin aradığını unutan delikanlı tüm benliğini saran bir korku ve yalnızlık duygusuna kapılarak olduğu yerde öylece dondu kaldı.

Genç Seleznev geçen yılın baharında tüm sınıfla birlikte Kaluga'ya yaptıkları bir gezi sırasında da aynı duyguyla sarsılmıştı. Görünmeyen büyük bir adamın gölgesi onu en yakın arkadaşlarının gözünde bile ikinci plana itince aynı yalnızlığı, aynı korkuyu duymuştu. Öğrenciler nehrin kıyısında dikilmişler; parça parça bulutların aralıklarla örttüğü mavi sonsuzluğa doğru başım kaldıran, kırmızı boyalı rampasının üstünde ateşlenmeye hazır, beyaz gövdeli dev bir roketi seyrediyorlardı. Tam o sırada sanki roketin içindeki gizli güçler harekete geçmişçesine gittikçe büyüyen bir çatırtı, roketin atılışındaki gümbürtüye benzeyen sesler duyulmaya başladı. O anda bir mucize gerçekleşip roketin ateşlendiğini sanan öğrenciler taş kesildiler. Ancak bu bir işitme yanılgısıydı. Çatırtılar, gümbürtüler aşağıdan, nehirden geliyordu. Bunun üzerine öğrenciler gözenekli yumuşak karın üstünde birbirini iterek oraya doğru koşmaya başladılar ve çatırtının asıl kaynağının karşısında şaşkınlıkla durdular. Üzerinde sıra sıra ayak izleri, kayak ve kızak çizgileri bulunan kocaman bir buz parçası kırılıp parçalanıyordu. Ancak bu, henüz buz parçalarının birbiri üstüne bindiği, birbirini ezdiği gerçek, korkunç buz çözülmesi değildi. Buzlar onların gözlerinin önünde orta yerlerinden çatır çatır yarılıyordu. Birisinin nehrin üstünde kayarken unuttuğu bir kayak sopası, metal ucu bir buz parçasının, kayış ilmiği öbür buz parçasının üstünde olmak üzere ansızın ortaya çıkıverdi; sonra bu iki buz parçası birbirinden uzaklaşarak ortada kapkara bir yarık bıraktılar. Gözleri ateşlenmeye hazır rokete çakılı, orada öylece duran genç Seleznev yeniden arkadaşlarının ilgisini üzerine çekmek isteğiyle için için yanıp tutuşurken şöyle düşünüyordu: «Acaba uzayda altı ay ya da bir yıl kalsam dayanabilir miyim?» Sonra dayanabileceği sonucuna vardı. Ancak kendini uzayda gösterebilme olasılığı şimdilik uzak-

lardaydı ve bir anda kararını vererek ceketini çıkardığı gibi, ona yeniden hayran hayran bakmaya başlayan bir arkadaşının kollarına fırlattı; arkasından tavuk gıdaklarcasına «*Come back, İgor! Come back!*»(*) diye bağıran sınıf başkanı kızın haykırışlarını işitmezlikten gelerek kendini hızla ileri attı. Sanki bir yarış başlamıştı, yarışta herkesi geçmek istiyordu.

Sınıf başkanı kızın korkuyla bağırması bile İngilizce'ydi. Irmak kıyısından henüz kopmayan buz parçası çok sağlamdı, onun için Seleznev dikkatli ama tehlikesiz yürüdü. Yeniden herkesin ilgisini çekmeyi başarmıştı. Ancak kıyıdaki buz az sonra son buldu. Şimdi ayaklarının altında ezilen karların kıtırtısı yoktu, hışırtıya benzeyen sesler duyulmaya başlamıştı. Seleznev'in gözlerinin önünde nehrin coşkun suları, karanlık suyun içine gömülmüş buzlar belirdi. Artık üzerine bastığı buzlar sağlam değildi, baharın getirdiği canlılığın etkisiyle hepsi de yerlerinden oynuyorlardı. Seleznev önce bunların arasındaki çatlakları kolayca geçerken sonraları üzerlerinden sıçrayarak atlamak zorunda kalıyordu. Ancak atlamak son derece tehlikeliydi, çünkü atladıktan sonra üzerine düşeceği buzun onu tartıp tartmayacağını kestirmek olanaksızdı. Böyle atlayışlardan birinde ayağı kayarak bacakları suya gömüldü, ama tırnaklarını acıtırcasına buzlara tutunan Seleznev nehre düşmekten güçlükle kurtuldu. O sırada dönüp geriye baktı. Ayrıldığı sahildeki arkadaşları karların üstünde kara benekler gibi kalmışlardı, ona topluca el sallıyorlardı. Onların tepelerindeyse, uzaklıktan dolayı biraz ufalmakla birlikte, gövdesi bahar güneşiyle ışıl ışıl ışıldayan kocaman roket yükselmekteydi. Kıyıdakilerin onu buzlar üstünde sürünüyor görmesinden duyduğu utanç Seleznev'in bir anda toparlanıp ayağa kalkmasını sağladı. Bir an geriye dönmeyi düşündü, ama artık dönemezdi, çünkü kıyıda herkes ona bakıyordu, üstelik az önce uzerinden sıçradığı buz parçası ondan epeyce uzaklaşmıştı. O sıçrarken ufalanan buz parçaları karanlık sularda döne döne ilerliyordu. O sırada gözü suyun üstünde yüzen kayak sopasına

(*) Geri dön, İgor! Geri dön.

ilişti, onu kaptığı gibi önünü yoklaya yoklaya öbür sahile doğru yürümeye başladı. Bir ara sopayla yokladığı yer sağlam çıkmadı, adımını atar atmaz kendini beline kadar suyun içinde buldu. Ama buradan da güçlükle kurtulmayı başardı. Çevresindeki buzlar gitgide hızlanarak ilerliyor, işin daha kötüsü, üzerine basılamayacak kadar küçük parçalara bölünüyorlardı. Gene de Seleznev sürekli spor yapmanın verdiği çeviklikle ileri atıldı, buzdan buza sekerek kıyıya doğru koşmaya başladı. Öylesine hızlı koşmuştu ki, kıyıdaki sağlam buza vardığında bile durmadı, altında katı toprağın varlığını hissettiği karlara ulaşınca kendini yere attı. Orada ellerini karların içine gömdü, ta alttaki biraz çözülmeye yüz tutmuş katı toprağa dokundu, tüm benliğini saran üşüme, korku ve yalnızlık duygusunun etkisiyle çamura bulaşan ellerini yüzüne sürmeye başladı. Sanki öyle yapmakla ayaklarının altında sağlam toprağın bulunduğundan emin olmak istiyor gibiydi... Titremesi geçmek bilmiyordu, öte yandan giriştiği hareketin saçmalığı, şimdi onu iyice rahatsız etmeye başlamıştı. Bu ataklığıyla kimseyi kurtarmadığına göre, arkadaşları arasında kendini göstermek, onların korku ve hayranlık dolu bakışlarını kendi üzerine çekmek için bunca tehlikeyi göze almaya gerek var mıydı?

Babası kapıyı çarpıp dışarı çıktığında genç Seleznev aynı saçma davranış, korku ve yalnızlık duygusuyla sarsıldı. Şimdi yüzüne sürecek çamur da yoktu ortada. Çamur olmadığı gibi onun toparlanıp ayağa kalkmasına yardım edecek hayran seyircilerinin bakışları da yoktu. Böylece kurtulamadığı aşağılık duygusu içinde Peru lamalı halının üstünde buzların üstünde kayar gibi sürünmeyi, Ringo Star'ın kopan resminin raptiyesini aramayı sürdürdü. Genç Seleznev yakın arkadaşlarının gözünde üstünlüğünü kimsenin önünde eğilmeye yanaşmamakla, kimseyi sevip saymamakla sağlardı. Ancak en yakın arkadaşlarından, hatta kendinden bile özenle sakladığı bir gizi vardı, o da onu el bebek gül bebek büyüten annesinden nefret ettiği halde, babasını yüreği yanarak sevmesiydi. Ancak bunu ne babasına hissettirdi, ne de bir başkasına. Kendisinin inanmadığı şeye babasının

inanmış olmasını kıskandığı için onu gizli gizli, imrenerek, buruk bir sevgiyle severdi. Babasını bağışlamasının nedeni de işte onun kendisine karşı bu üstünlüğüydü.

Oğlunun odasından kendini dışarı atan baba Seleznev, Vasyutkin'in nikelajlı meşin takma kolunu göğsüne bastırdı, gözleriyle onu koyacak bir yer aramaya başladı. Yürürken takma kol, kapıların ünlü Fin markası tunç tokmaklarına, Yugoslav yapımı kadife koltuklara, Hindistan işi bambu bara, İsveç'ten gelme yanardöner şamdanlara çarpıyordu. Tüm çekmeceler, dolaplar dünyanın dört bir köşesinden toplanmış şık giysilerle doluydu. Vasyutkin'in kolunu koyacak bir yer bulamayan baba Seleznev, karısının burnundan ıslık sesleri çıkararak uyuduğu, XIX. yüzyıl başlarından kalma yatak odasına hiç uğramadı; doğruca kendi çalışma odasına gitti. Oraya varınca, sanki elindeki nesneyi zorla alıp, her şeyiyle yabancı olduğu bu evden dışarı atacaklarmış gibi takma kolu sıkı sıkıya göğsüne bastırdı, köşedeki sedire büzüldü.

16

Motorcu Keşa'nın o sabah uyanması gerekmedi, çünkü zaten hiç uyumamıştı. Uyumamasının nedeni onu korkak sanmalarıydı. Ama korkak sanmalarından çok, o gün geçecekleri ırmaktı onun uykusunu kaçıran. Çünkü Keşa ırmağı iyi tanırdı. Bir kişiyi, bir nesneyi iyi tanımak ne demektir? İnsan bazen çok iyi tanıdığını sanır ama sonra... Keşa bir keresinde yeni işe alınan yabancı bir delikanlıyla çadırım, tuz ekmeğini(*) paylaşmış, onunla arkadaşlık etmişti. Onun hakkında tek bildiği, Sibirya'ya uzaklardan geldiği ve amacının yeni bir ev parası «kazanmak» olduğuydu. Şimdi bir köy mağazasında tezgâhtarlık yapan nişanlısının, yani alacağı yeni evin gelecekteki hanımının renkli fotoğrafını Keşa'nın yanında birçok kez elinde tutup bakmıştı. Kızın

(*) «Tuz - ekmek» konukseverliğin simgesi olup «soğan - ekmek» anlamındadır. (Ç.N.)

öyle iri göğüsleri vardı ki, savaş gemilerinin ileriye uzanan topları benzeri, resmin parlak yüzeyinden nerdeyse dışarıya fırlayacak gibiydiler. Delikanlının kendisi de garip bir biçimde nişanlısına benziyordu: Yanaklarından sıksan kan damlayacak aynı yuvarlak porselen yüz, güreşçilere yaraşan güçlü bir boyun, faltaşı gibi açılmış mavi gözler, iki sıra dizilmiş kusursuz inci dişler ve incecik güzel kulaklar... Çalışkandı; içki içmez, ağzına kötü söz almaz, saygılı davranır, az konuşur, yeri gelince başkasının anlattıklarına gülmeyi bilirdi. Tek kusuru, bu gibi arazi çalışmalarında yadırganan, tek başına yemek yeme alışkanlığıydı. Buna neden olarak da gastritini ileri sürüyordu. Herkes ortak yemeğe oturduğunda bardağını sıcak suyla doldurup bir köşeye çekilir, içine ne koyacaksa koyar, sırt çantasından çıkardığı öteberiyle karnını doyururdu. Gerçi midesinden rahatsız birine de benzemiyordu, ama birçok insan birtakım uyduruk hastalıklara kafalarım taktıkları için, toplu yemek yiyenler onunla açıkça alay etmeye başladılar. Bu gibi durumlarda alışıldığı üzere, çalışanların hepsi işlerin sona erdiği gün ortaklaşa bir şölen verme kararı aldılar; doğru dürüst erzakları kalmadığı için delikanlının çantasını gizlice açıp ufak bir soygına giriştiler. Sırt çantasının kayışlarım çözünce bir de ne görsünler! Tam üç topak tuzlanmış yağ henüz el sürülmeden durmuyor mu? Üstelik içleri sarımsakla doldurulmuş... Gastritin yağla, sarımsakla iyileştirildiği nerede görülmüştü? Delikanlı o sırada çam kozalağı toplamaya gittiğinden (sözde eve armağan götürecekti), gene de adaletli davramp topağın birini ona bıraktılar, öteki ikisinden biriniyse sahibinin pembe yanaklarının renginde dilimlere böldüler. Ortalık kararmağı bir saatte, şölenin en coşkun anında «armağan» götüreceği çam kozalağı dolu çuval sırtında, iki büklüm eğilerek dönen delikanlı yağının herkese paylaştırıldığını görünce öfkesinden küplere bindi, incecik kulakları kıpkırmızı oldu, çamlardan kozalak indirdiği sırığı kaptığı gibi ikinci yağ topağını dilimleyen işçinin eline olanca gücüyle vurdu. İşçinin eline öyle hızlı vurmuştu ki, zavallı sonradan sakat kaldı, parmaklarım bükemez oldu. Ancak bunu yağ

düşkününün yanına bırakmadılar. «Yemem!» deyinceye kadar ağzına yağ tıktılar. «Yemem!» dedikçe sopayı bastılar. Herkesten kaçan bu genç meğer hayvanın biriymiş. Oysa Keşa onu çok iyi tanıdığını sanıyordu.

Tayganın ortasından geçen ırmak da öyleydi. Bildiğini sanırsın, önünden kopkoyu akar, hatta sakin duruşuyla hoşuna bile gitmeye başlar. Ama sonra seni öyle bir çarpar ki, kemiklerini bir araya toplayamazsın.

Kâh burun deliklerinden biriyle çaydanlık gibi fışırdayarak ezgili sesler çıkaran, kâh iki burun deliğinden birden bombardıman canavar düdükleri çalmaya başlayan İvan İvanoviç Zagraniçniy yüzünden bir türlü uyuyamayan Keşa uyku tulumu içinde bir o yana, bir bu yana dönerek hayalinde ırmağı bütün gece geçti durdu. Motorlu sandallar iki kez devrildi, içindekiler iki kez sulara kapıldı. Keşa düş gücüyle sandalların parçalarını toplayıp yeniden birleştirdi, getirip çıkış noktasına koydu, suların azalması yüzünden dışarı fırlayan kaygan taşlara toslamamaya çalışarak, aralarından kıvrıla kıvrıla yeniden geçmeyi denedi. Bir çeşit sandal slalomu yapıyordu sanki. Sağa sola yalpalamaktan başı dönmeye başlamıştı. Ancak Keşa üçüncü seferinde de beceremedi. Yuliya Sergeyevna'nın başının kayaya çarptığını gözleriyle açıkça gördü, sular al kanlara boyandı. Ama niçin Yuliya Sergeyevna çarpmıştı başını? Sandalla gidecekler arasında o yoktu ki. Kolomeytsev onun kalmasını buyurmamış mıydı? Saçmalığın böylesine az rastlanırdı doğrusu! Keşa uyumak için çok uğraştıysa da başaramadı, uyku tulumunun içinde döndü durdu, nehri yeniden geçmeye çalıştı, engelleri gene aşamadı, Yuliya Sergeyevna bir kez daha ırmağın sularıyla sürüklendi.

İnsanlar gerçekte bir kez ölürler, öldükten sonra artık bir daha başlangıç noktasına dönülmez. Gerçekten kırılıp dağılan sandalların parçalarını, insanların kemiklerini bir araya toplayıp onları yeniden kurmak olanaksızdır. Keşa'nın kendi canından zerrece korktuğu yoktu. Yaşamayı sevmesine seviyordu, ama kendine fazla değer de vermiyordu. Az okuyan biriydi -okumak istememesinden değil, vakit

darlığından- o nedenle çok okumuşları en değerli kişiler sayıyordu. Öyle inanıyordu ki, bu gibi kişiler öldüklerinde kitaplardan aldıkları bilgiler de onlarla birlikte yok olur, böylece geride kalanlar aptallaşıp kafaca yoksullaşırlardı. Kalya ele alınacak olsa Yulıya Sergeyevna kadar okumadığı için fazla bir şey yitirmezlerdi. Ya Ivan İvanoviç Zagraniçnıy ölseydi? Gerçi Burşteyn ya da Kolomeytsev kadar okumuş biri değildi, ama kıllı burun deliklerinden homurtular koparan bu adam saf sapalak görünüşünün altında kim bilir ne bilgi hazineleri taşıyordu? Adı duyulmuş kişilere karşı fazlaca düşkünlük gösteren insanoğlu İvan İvanoviç Zagraniçnıy öldü diye radyolarda yas müziği çaldırmazdı kuşkusuz, gene de onun kaybından dolayı dünya epeyce kayba uğrardı. Belki de her kişinin kendine göre bir değeri vardı.

İçinde bir kırgınlıkla Keşa, «Ah, Viktor Petroviç, Viktor Petroviç!» diye düşündü Kolomeytsev hakkında. «Akıllı adamsın. Hem cesursun da... Kendi canından korkmaman iyi bir şey, ama başkaları adına da korkusuz davranman, bu kötü işte!»

Ancak iyi biliyordu ki, Kolomeytsev verdiği kararı kesinlikle değiştirmezdi, o yüzden hayalinde ırmağı geçme denemelerini sürdürdü. Belki böylece bir çıkış yolu bulurdu.

O sırada çadırın kapı örtüsü aralandı, zor işitilen bir fısıltı duyuldu:

«Keşa, hey Keşa!»

Keşa, Kalya'nın fısıltıyla konuştuğunu ilk kez işitiyordu. Onun hep hırıltılı bir sesle, yüksek perdeden konuşmasına alışmıştı. Birdenbire fısıltıyla konuşsun, olacak şey değildi! Sesindeki hırıltı gene kalmıştı, ama daha derinden gelen, yumuşak bir sesleniştı bu. Hemen uyku tulumunun içinden sıyrıldı, çıplak ayaklarını üşütücü lastik çizmelerine çabucak soktu, fısıltının geldiği kapıya doğru hızla yürüdü. Belki gerçekte böyle bir fısıltı duymamıştı, ama duymuş olmayı öyle istiyordu ki!

Kalya'nın sesiyle fısıldayan gece değildi, Kalya'nın ta kendisiydi. Astarı pamuklu kalın ceketini omuzlarına atmış,

onun da çıplak ayaklarında lastik çizmeler, çadırın dibinde dikilmekteydi.

Keşa çadırdan eğilerek çıkıp kadına bakınca sarımsı mavi, soğuk ve soluk yüzlü kocaman bir aydedeyi tam Kalya'nın omuzları üstünde gördü. Ama doğrulup yeniden baktığında ay oradan uzaklaşıp ta çamların koyu uçlarının tepesine yükseldi. Sanki Keşa'nın gelmesinden ürküp kaçmıştı.

Çadırlardan epey uzaklaştıkları, ortada uyandıracak kimse bulunmadığı halde Kalya gene o derinden gelen fısıltılı sesiyle sordu:

«Yoksa uyumuyor muydun?»

«Nedense gözüme bir türlü uyku girmedi. Peki ama uyumadığımı nasıl anladın?»

Keşa kadına aynı fısıltılı sesle karşılık vermiş, bundan dolayı da büyük bir mutluluk duymuştu.

«Anlarım ben... Hadi, şu kalın ceketi sırtına al. Uyku tulumundan çıkar çıkmaz üşürsün.»

Keşa'nın yüzü kızardı, ama karanlıkta utandığı anlaşılmıyordu.

«Yok canım, üşüdüğümü de nereden çıkardın?»

«Gel, ırmak kıyısında biraz oturalım.»

Kalya'nın bu önerisi üzerine ırmak kıyısına gidip, kurumuş bir ağaç kütüğünün üstüne yan yana oturdular; Kalya sıcaklığıyla ısıttığı ceketinin bir ucuyla Keşa'nın omzunu örttükten sonra aynı fısıltıyla konuşmasını sürdürdü. Ancak suların şırıltısından ötürü sesi pek duyulmuyordu:

«Ceket ikimize de bol bol yeter,» dedi. «Hadi canım, yüzü açılmadık kızlar gibi utangaç durma! Bu çekingenliğin bir gün başına işler açacak. Görmüyor muyum sanıyorsun, yemek yerken bile utanıyor, yüzünü yanındakilerden öbür yana çeviriyorsun... Yemek yemek ayıp değil ki...»

Kalya'yla aynı ceketin altında yan yana oturmak, bir kadının sıcak yumuşaklığını, kaburgalarının sertliğini, kalçasının gergin yuvarlaklığını ilk kez kendi bedenine sürtünürcesine yakın bulmak Keşa'ya hem garip geldi, hem de içini

gıcıkladı. Üstelik yanındaki kadın bir başkası değildi, Kalya'ydı; bundan dolayı utanması arttı, ne yapacağını şaşırdı. Ayrıca kamburunun arkada çıkıntı yapıp ceketi Kalya'nın sırtından çekmesinden dolayı da büyük bir utanç duyuyordu. Bir ara ceketi omzunda oynatır gibi yaptı, Kalya'nın sırtına doğru kaydırdı.

Kalya onun elini elinin içine almıştı. Keşa kadının elindeki kesikleri, pürtükleri, pürüzleri yakından gördü.

«Keşa, bugüne değin bana kendinden hiç söz etmedin. Neden?»

Kadının elinden elini usulca kurtaran Keşa şaka yollu, «Neden mi? Benim yaşantımda ilginç bir şey yok da onun için,» dedi.

Kalya kurtulmaya çalışan eli yeniden yakaladı.

«Ama bana ilginç görünüyor. Nasıl bir kişisin? Nasıl böyle dünyaya geldin?»

Keşa elini sertçe çekti, başı önüne düştü.

«Ha, şu mu? Bana söylediklerine göre annem beni karnında taşırken babam sarhoş sarhoş tekmelemiş, o yüzden yarı düşük doğmuşum... Çocukluğumdan beri taşırım... bu kamburu...»

«Yok canım, onu demiyorum. Aptalın birisin sen, Keşa! Bir daha aklına böyle saçmalıklar getirme. Kamburun yok senin, yok!»

Kalya'nın eli ceketin altından kaydı, Keşa'nın sırtında dolaştı.

«Bak, elimle yokluyorum, kambur mambur yok sende... Kendi kendine kambur diye bir şey uydurmuşsun. Anladın mı? Sana böyle iyi bir insan olarak bu dünyaya nasıl geldiğini soruyorum ben.»

Keşa başını salladı.

«Nerem iyi benim? Bilgisizin, cahilin biriyim.»

Kalya onun deminden beri kaçırıp durduğu elini yakaladı, bu ele ansızın sıcak bir öpücük kondurdu. Sanki rüzgâr-

dan sertleşen dudaklarının izini delikanlının elinde bırakmak istemişti.

«Bilgili kişilerin tümünün iyi olduklarını sanıyorsun?» dedi. «Senin iyiliğin, iyi biri olduğunu bilmemenden ileri geliyor. Ruhun hiçbir alçaklığa bulaşmamış, alçaklık düşüncesine bile... Genç kız ruhu var sende. Oysa benim hiçbir zaman öyle bir şeyim olmadı. Gencecik kızken beni birdenbire kadın yaptılar. Yeryüzünde alçak çok, Keşa. Onlara sorsanız en iyi kendileri. Öyle erkekler var ki, erkek arkadaşlarıyla dostturlar, ama kadınlara karşı alçakça davranırlar. Onların yanında kadınlar insan değildir.»

Keşa, Kalya'nın bu dobra dobra konuşmasından ürperdi.

«Herkes öyle değil ki, Kalya...»

«Nedense bana hep öyleleri rastladı. Belki iyilerine layık olmadığımdan. İster misin, hayatıma kaç erkek girdiğini anlatayım sana?»

«Neden o? İstemez!»

Ama Kalya durmak bilmiyordu.

«Bak, dinle... Benim hiç kız arkadaşım olmadı. Belki sen hepsinin yerine tek kız arkadaşım olursun. Ama bana gücenme sakın. Seni kız gibi gördüğümden filan değil. Seni erkeklerin tümünden üstün buluyorum da ondan... Evet, sekiz erkek girdi hayatıma. Yirmi yaşıma karşın tam sekiz erkek! Hani katıldığımız toplantılarda benim gibiler için nasıl derler? Ahlakça yozlaşmış! Tanrı kusurlarımı bağışlasın, o biçim bir kadın oldum... İşi nerelere vardırdığımı anlıyorsun, değil mi? Aptal gibi kendime hep uygun bir erkek aradım. Ama hep karşıma odun gibiler çıktı...»

«Kalya, Kalya kendine bu derece ağır sözler söylemenin ne gereği var?»

Ama Kalya ağzından dökülmesini önleyemediği sözlerle kendini cezalandırmak istiyor gibiydi.

«Hayatıma giren ilk erkek üvey babam oldu. Daha on altıma bile basmamışken bodrum katında patates ayıklar-

ken üzerime çullandı. İkincisi de Kuril adalarından izinli gelen bir teğmendi. Yanardağları öyle güzel anlatırdı ki! Horoz gibi ateşli, canlı bir genç subaydı. Benimle evlenmek üzere söz verdi, beni götürüp yanardağları gösterecekti. Ama birliğine dönünce bir tebrik bile göndermedi. Karnımdaki çocuğu kadının biri örgü şişleriyle aldı. Teğmen 'Shipr' denilen bir kolonya dökünürdü her gün, yeşil bir rengi vardır. O günden beri bu koku burnuma çalındıkça öğürtüm kalkar. Üçüncüsü bir helikopter pilotuydu. Benimle gerçekten evlenmek isteyen tek kişi o çıktı. Bende en çok hoşlandığı şey hamaratlığım, vara yoğa dırdır etmeyişimdi. Hatta okumamışlığım bile hoşuna giderdi. Çünkü karısı durumunda evinde çalışan bir hizmetçi olmamı istiyordu. Helikopteri öyle korkusuz kullanışı vardı ki, görsen şaşardın. Ama alçaklar da yürekli olabilir. Paraya gelince tapardı, böylesi pilotlarda seyrek görülür... Para tutkusundan kürk karaborsacılığına dökmüştü işi. Orman avcı kuruluşlarından topladığı kürkleri helikopteriyle İrkutsk'a götürür, orada üç katı pahalıya satardı. Gökteki bu korkusuzluğu, sonuçta varıp neye dayanıyordu dersin? Karadeniz kıyısında bir ev satın almak, kiraya verip kolay para kazanmak. Karı diye tuttuğu ben de yemek pişirecek, çamaşır yıkayıp temizlik yapacaktım. Para hırsından gözü çocuk bile görmüyordu. Bir erkek, çocuk istemezse, ben koca diye onu ne yapayım? Dördüncüsüne gelince...»

Kalya'nın hem ona, hem de kendine acımasız davranışından ötürü Keşa'nın gözlerinden yaşlar boşandı.

«Kalya... Kalya, ne yapıyorsun sen Allah aşkına?»

«Dinle beni, gerçek arkadaşım, dinle. Dördüncüsü de...»

«İstemez, Kalya. İstemiyorum anlatmanı. Kendine acı...»

«Kendime değil, ama sana acırım. Kısacası, altına yatmadığım yalnız lokomotif kaldı. İşte benim nasıl bir kadın olduğumu gör... Sana iki tanesini daha anlatacağım. Bunlardan birinde asıl suç benim. Çocuk yaşında bir öğrenciydi, bi-

zim Laçugin benzeri, daha bozulmamış. Ama korkma, ilk başlayan o olmadı... Alnındaki sivilcilerden dolayı ona acıdım. Oysa aramızda sevgi mevgi yokken böyle bir şey pek mi gerekliydi? İşlerin nasıl çirkin bir durum aldığını anlıyorsun, değil mi? Beni bozdular diye ben de öcümü başkalarından alıp onları bozmaya başlamıştım. Keşke sivilcelerinden çekseydi de gerçek sevgiyi ona verecek kadını bekleseydi. İyilik yapayım derken belki en büyük kötülüğü yaptım çocuğa. Ona acıdığımı anladığını sanıyorum, bu yüzden nefret etmiştir benden. O etmediyse bile ben ettim. Birine acıdığımız için böyle şeyler yapılmaz. Şimdi gelelim öbürüne. Ama önce yerinde sıkı dur, Keşa, benim tek dostum, kız arkadaşım. Viktor Petroviç'tir anlatacağım son erkek. Bizim Kolomeytsev'imiz. Doğrusunu söylemek gerekirse, başlangıçta ona vurgundum. Öbür erkeklerin hiçbirine benzemiyordu. Akıllı, güçlü mü güçlü... Böylesi bir korkusuzluğu benim helikopter pilotunda da bulabilirdin, ama onunki bununla bitmiyordu. Kolomeytsev'in paraya değer vermeyişi beni kendine bağlamıştı, sevmiştim onu. Ancak insanlara da değer vermeyişi, özellikle kadınları adam yerine koymayışı çok gözümü korkuttu. Bir zamanlar Yuliya Sergeyevna'ya nasıl da zorla sahip olmuş. Kadıncağız bir gün dayanamadı, ağlayarak bana hepsini anlattı... Aramızda o tür ilişki bir kerecik geçti, yalnız bir kere. Maden örneği aldığımız çukurun kenarında hem de... Beni bir eliyle kucakladı, yerbilimci çekicini öbür elinden bırakmaya bile gerek görmedi. İşini bitirince bana ne dese beğenirsin, üstelik yüreğim ürkek bir tavşanınki gibi küt küt atarken? 'Aramızda böyle bir şey geçtiğini ağzından kaçırırsan seni işten kovarım!' Kolomeytsev için güçlü olmak iyi olmaktan kat kat üstündür. İnsanları kendine bağlamak için sever. Kadınlarla ilişkisi de öyle, sözünden çıkmasınlar da başka bir şey istemez.»

«Neden bütün bunlar, neden, Kalya? Beni dövmek mi istiyorsun?»

Keşa böyle diyerek hıçkırmaya başladı, kız elleri gibi ufacık elleriyle yüzünü kapattı.

«Ben seni değil, kendimi dövüyorum Keşa. Her türlü sopa hakkımdır benim. Benim gibi bir şırfıntıya gönül vermeyesin, sonradan üzüntüden kendini kahretmeyesin diye anlattım bunları. Ben sana layık değilim Keşa... Seni seven biri çıkacaktır... Benim gibi birini sevemezsin... Benim demek istediğim bu...»

Keşa'nın kamburundan sıyrılan ceketi düzelttikten sonra Kalya ona iyice sokuldu, ağlamaya başladı. Oysa Keşa ağlamasını kesmişti. Kalya'yı ilk kez böylesine savunmasız görmek onu güçlendirmiş, gözyaşlarını kurutmuştu.

Keşa kadının umarsızlığına karşılık, «Hayır, seni sevebilirim,» dedi. «Her zaman seveceğim, Kalya. Demin bana kamburumu kendimin uydurduğunu söylememiş miydin? Sen de kamburunu kendin uydurdun. Öyle bir kamburun yok senin de. Benim karşıma da kötü insanlar çıkmadı mı samyorsun? Ancak bu dünya yalnız kötü insanlar üstüne kurulmamıştır, Kalya...»

Kalya başını Keşa'nın dizleri arasına gömdü, hıçkırıklar arasından şunları söyledi:

«Ama ne olur, yarın başına bir iş gelmemesine çalış, e mi? Sen her zaman yaşamalısın.»

«Korkma, bana bir şey olmaz. Hele bundan böyle yaşama daha sıkı sarılacağım.»

«Benden tiksinmiyorsan gel, bana, hadi...»

«Yok, yok olmaz. Bana acıdığın için yapıyorsun bunları. Acıdığın için böyle şeylerin yapılmayacağını söyleyen sen değil miydin?»

«Senin acınacak bir şeyin yok ki... Seni seviyorum sanırım, Keşa. Bunun nasıl bir duygu olduğunu bir bilebilsem! Sandalla gitme, ne olur! Seni yitirmekten korkuyorum.»

«Korkma, döneceğim...»

Ortalığın aydınlanmaya başladığını ikisi de fark etmediler. Henüz görünmeyen güneşin ağarttığı bir sis örtüsü o gün geçecekleri ırmağın üzerine inmişti. O sırada Keşa'nın kamburu, omuzlarına aldıkları astarı pamuklu ceketi deler-

cesine birinin arkadan onlara baktığını hissetti. Keşa birden geriye döndü ve sırtında çantasıyla Edvard Siteçkin'i gördü. Siteçkin pis pis sırıtıyordu. Zamanı gelince yararlanacağı, ona gülünç gelen bir gizi apansız yakalamanın aşağılık sevincini yaşıyor gibiydi. Kalya hemen yerinden doğruldu, yavrusunu savunmaya koşan bir dişi ayı gibi düşmanının üzerine yürüdü. Keşa'yı karşısındaki pis adamın kötülüğünden koruyacaktı. Siteçkin alaylı alaylı güldü, omuzlarını silkerek sözde onlara aldırmadığını gösterdi. Ama içinden, «Bizim yerli Quasimodo'muzla Esmeralda'mız!» diye düşündüğü kesindi. O küçücük beynine koymuştu hemen. Çalışma yerinde dönen ayarsızlıklar arasında bu şiirsel tabloyu da yukardakilere aktaracak, kampta yapılanları bir bir açıklarken, «Görüyorsunuz ya, rezaleti nereye vardırdılar!» diyecekti.

Arkadaşlarını geride bırakan Edvard Siteçkin parlak geleceğine doğru emin adımlarla yürüyordu.

Ancak güneş Siteçkin'den korkmayan bütün insanlar ve bunların bir parçası olan yerbilim ekibi çalışanlarının üzerine bol ışıklarını saçtığında Kalya çoktan ateşi yakmış, kahvaltı hazırlığına koyulmuştu. Keşa da ırmak kıyısında sandalın içinde uğraşıyor; gözleri kır ateşinin dumanında, herkes onun yüzündeki sevinci izliyormuşçasına, ürkek ürkek gülümsüyordu.

Kolomeytsev'le Burşteyn bir çam dalına astıkları yuvarlak aynaya arada bir bakarak tıraş olmaktaydılar. Bir ara aynaya aynı anda yaklaşınca çarpıştılar, sanki bir gün önce tartışanlar onlar değillermiş gibi gülüştüler. Mesleğin kurtları tehlikeli bir işe yeni tıraşlı bir yüzle, neşeli gitmenin yararını çok iyi bilirlerdi. Bir köşede sırt çantasını bağlayan Laçugin hayranlık duyduğu Kolomeytsev'e yan gözle bakıyordu. Az sonra üzerine doğru yürüyecekleri tehlike sanki eski kurdun yaşlı görünüşünden on yılını alıp götürmüştü, gözleri capcanlıydı. Yuliya Sergeyevna Vyazemskaya da yılgınlığa kapıldığını gördüğü yaşlı kurdun yeniden dinçleşip gençleştiğini, çok çok eskiden birlikte dans ederlerken onun kendisini götürüp ensesini telefona dayadığı zamanki üyakışıklılığını kazandığını fark etmişti. Kalya'nın yaban soğanından doğ-

radığı salatayla sakatat ve patatesten yaptığı lezzetli çorba kısa sürede yenilip bitirildi. Kalya, Keşa yemeğini yerken, ilk kez, utandığından yüzünü yanındakilerden kaçırmadığını gördü, büyük bir mutluluk duydu.

Yemeğine el sürmeyen biri varsa o da Yuliya Sergeyevna'ydı. O sabah gözkapaklarını maviye boyamadığı gibi, sigara üstüne sigara yakıyordu. Az sonra kalkıp çadırına gitti. Herkes sandallara binmek üzere kıyıya indiğinde ansızın Vyazemskaya da geldi, kararlı bir tavırla çantasını sandalın içine attı. Çiftesi sırtında asılıydı.

Motorun başında oturan İvan İvanoviç Zagraniçnıy, «Ne oluyoruz?» gibisinden Kolomeytsev'e baktı. Berikinin yüzünde bir gülümseme vardı, daha gülümseme yüzünden gitmeden gözleri kötü kötü büzüldü.

«Yuliya Sergeyevna, yoksa beni anlamadınız mı? Size kalmanızı söylemiştim,» dedi.

«Anladım. Ancak işçiler ben olmadan da buradaki çalışmayı yürütürler. Orada size daha çok yardımım dokunabilir.»

Vyazemskaya böyle diyerek tüfeği omzundan sıyırdı, kayığın içine koydu. Kolomeytsev durumun şakaya gelir yanı olmadığını kavramıştı.

İvan İvanoviç Zagraniçnıy ensesini kaşıyarak araya girdi.

«Sandalın ağırlığı fazla gelirse ne yaparız?»

Keşa kendini tutamayıp birden Vyazemskaya'nın önüne atıldı, koluna yapıştı.

«Yuliya Sergeyevna, ablacığım! Ne olur, yapmayın! Gelmeyin bizimle... Tanrı aşkına burada kalın...»

Buyruğu altındakilerin işe karışması Kolomeytsev'in hoşuna gitmemişti. Bir anda gülümsemesi kayboldu.

«Keşa, korkuya kapılmanın gereği var mı? Siz kendi işinize bakın.»

Keşa bu kez ona doğru atıldı; gözleri yerinden uğrayarak, kendini küçük düşürürcesine yalvarmaya başladı:

«Viktor Petroviç, onun gelmesine izin vermeyin, ne olur! Bizimle birlikte gelmesine gerek yok ki...»

«Neden gerek yokmuş bakalım?»

«Nedenini ben bilirim... Düşümde gördüm.»

«Bırakın şimdi mistikliği, Keşa. Hadi motoru çalıştırın. Yuliya Sergeyevna da bizimle gelecek.»

Kolomeytsev sert bir dille böyle söyledikten sonra lastik çizmelerinin kıvrımını kaldırdı, suya daldı, Vyazemskaya'nın içine oturduğu sandalı ileri doğru itmeye başladı. Sonra sandalın kenarından içeriye çevik bir hareketle devrildi, hantal Burşteyn'in de binmesi için yardım etti. İvan İvanoviç Zagraniçnıy bu işten pek hoşlanmadığını gösteren bir tavırla tükürdü. Ancak suya değil eline tükürmüştü. Sonra ipi öyle hızlı çekti ki, motor bir anda hırıldamaya başladı. Oysa Keşa çok uğraştığı halde motorunu bir türlü çalıştıramamıştı. Eli ipin sürtünmesinden cayır cayır yanarken sızlanmalarını Laçugin'e dönerek sürdürdü:

«Ah, Seryoja, onun gitmesi iyi olmaz, hiç iyi olmaz!»

İşte o sırada Kalya beline dek suya daldı, oradakilerin bakışlarından sıkılmaksızın Keşa'yı kucakladı, ıslak saçlarından öptü.

İvan İvanoviç Zagraniçnıy afallamıştı.

«Gördünüz mü şu işi!» dedi. «Meğer bizim Keşa yere bakan, yürek yakanmış.»

Sonra gaz vererek sandalını hızla hareket ettirdi.

Bu öpücük nedense Kolomeytsev'in hiç hoşuna gitmemişti, ancak, Yuliya Sergeyevna'nın aralarındaki anlaşmayı çiğnemesinden duyduğu tatsızlığı bastırdığı gibi, bu duyguyu da bastırmasını bildi.

Kalya'nın beklenmedik öpücüğünden sonra Keşa'nın motoru birdenbire çalışmaya başladı, böylece ikinci kayık da birincinin ardından ilerledi. Sandalın arkasındaki kabarcıklı izin başlangıcında beline dek suda duran Kalya, motor gözden uzaklaşıncaya değin bekledi, gidenler dönemeci kıvrılınca arkalarından beceriksizce istavroz çıkardı.

17

İlk başta ırmak tehlikesizdi, ama hepsi biliyorlardı ki, bu tehlikesizlik geçiciydi. Böyle anları her insan değişik biçimde yaşar; kimisi susmayı yeğler, kimisi de onları bekleyen tehlikeyi düşünmek istemez, konuşulacak bir konu açar. İvan İvanoviç Zagraniçnıy konuşmak isteyenlerdendi. Motoru ilk çıkıştaki düzensiz uğuldamaları, tıksırmaları bırakıp düzgün vınıltısına geçince içinde oturanların birbirini duymalarına olanak sağladı ve İvan İvanoviç söz oltasını attı:

«Viktor Petroviç, size bir şey anlatayım mı? Ben gene de yurt dışına çıkmış bir adamım. Ama kimse bunu bilmez...»

Tüm dikkatiyle suya bakan Kolomeytsev'in yüzünde bir şaşkınlık belirdi.

«Ya, ne diyorsunuz!»

«Üstelik yurt dışına çıkış formu filan doldurmadan... Herkes ne kadar alay ederse etsin, durumuma uygun bir soyadım var.»

Burşteyn merak etmiş görünerek, «Böyle soru formu doldurmadan size çıkış iznini kim verdi?» diye sordu.

«Hem üç ülkede birden bulundum. Savaş sırasındaydı. Tankımın üzerinde... Kendime göre benim de yurtdışı gözlemlerim var.»

İvan İvanoviç böyle diyerek kendini biraz geri çekermiş gibi yaptı.

Kolomeytsev bakışlarını ırmaktan kaydırmaksızın,

«Neymiş gözlemleriniz, anlatır mısınız?» dedi.

«Orada bizdekinden daha sıkı bir düzen göze çarpıyor.»

Burşteyn acı acı güldü.

«Dachau ya da Osventsim çalışma kampındaki düzenden Tanrı bizleri korusun.»

«Aman, Boris Abramoviç, siz de şaka etmeden duramazsınız! Kemikler üzerine kurulmuş düzen elbette iğrenç bir düzendir. Benim demek istediğim o değil. Bizim kişiliğimizin onlarınkine benzemediğini belirtmek istiyorum... Ülkemizin sistemi düzenlilik üzerinde durması gerekirken son derece düzensiz bir ruhsal yapımız var. O yüzden ormanlarda çok odun kesiyoruz. Gereğinden çok... Sonra da odunlar ilgisizlikten çürümeye bırakılıyor. Oysa bu odunlar ağaç olarak kalır; bizler de gölgesinden, ürettiği oksjienden yararlanırdık. Üstelik sık sık kullandığımız bir atasözüyle kendimizi haklı çıkarmaya çalışırız. Neymiş efendim: 'Orman kesilir, yongalar uçuşur.'(*) Olur mu yani? Ben bu atasözüne bir ekleme yapmak isterdim: Ama yongalardan orman yapamazsın. Doğamızın zenginliği bizleri bozmuş... Göz alabildiğine uzanan genişlikten şımarmışız, o yüzden Avrupalılar ya da Japonlar gibi, bir ağaç dalcığının ne değer taşıdığını bilmiyoruz. Yeri gelmişken Japonlar'la ilgili bir olayı anlatmak isterim... Lena nehri kıyılarında Japonlar için tomruk kesip hazırlıyorduk. Önce, Sovyet tomruklarının Japonlara güzel görünmesi için kabuğunu soyup öyle istiflemeye başladık. Japonlar'ın temsilcisi gelince bunu gördü, öfkesini belli etmedi, ama tepesinin attığı anlaşılıyordu. 'İyi yordasrar, bu ağasrarın kabuğunu nisin soyuyorsunuz?' diye sordu. Bu işin altında siyasal bir neden yattığından kuşkulanmıştık. 'Yoksa kabuklar stratejik bir işte mi kullanılacak?' dedik. 'Ne sutratejik isi? Biz sizin Sovyet ağas kabukrarınızdan nayron etek, bruz yapacağız sonra sizin Sovyet bayanrarınız onrarı armak isin sıraya girecekrer,' demesin mi? Kalın kafalılığımızı anlayın işte! Bizdeki kuyrukların bugüne değin niçin ortadan kalkmadığını biliyor musunuz? Yoksul olduğumuzdan mı? Japon olsa 'Sasma!' derdi. Dünyanın en zengin ülkesiyiz. Öte yandan garlarımızdaki bekleme salonlarına bir göz atın, yolcular üst üste yığılmışlardır. Bir an önce kentleri boşaltıp göçe hazırlandıklarını sanırsınız. Ancak

(*) Sonuç almak için çalışmanın gerekliliğini gösteren bir atasözü. (Ç.N.)

garip bir göçtür bu, aynı anda değişik yönlerden yapılan ters bir göç. Bir tür yer değiştirme salgını. Bunun nedeni nedir? Çok basit. Sandal motoru satın almak için ben nereye gitmek zorundayım? Moskova'ya. Başkente girişin izne bağlanması işlemi bizim düzensizliğimizin bir ürünüdür. Eğer izin kaldırılacak olsa Moskova kısa sürede beş tane New-York büyüklüğüne erişirdi. Kim ne derse desin, ülkeler de bir insan bedeni gibi bir bütündür, yollar birbiriyle birleşen damar ağına benzer. Ama eğer lahananın koçanı gibi baş büyür, bacaklar kibrit çöpü gibi sıska kalırsa o beden ne işe yarar? İnsana yakışır düzenliliğe ne zaman kavuşacağız dersiniz?»

«Merak etme, hepsi olacak... Endüstrileşme işini yoluna koyduk. Bu, bir düzen sonucudur. Savaştan da düşmanı yenerek çıktık. Bu da bir düzen sonucudur. Ancak birçok bakımdan gene de sana hak veriyorum, İvan İvanoviç... Şunu unutmayalım ki, kusursuz insan gibi, kusursuz toplum da yoktur...»

Kolomeytsev'in kararh çıkışı karşısında yelkenleri suya indiren İvan İvanoviç Zagraniçnıy gene de kendi düşüncesinde üsteliyordu.

«Ona bir diyeceğim yok. Ancak yeniden düzene girmemiz için bir savaşı daha beklememiz mi gerekiyor?»

Kolomeytsev gülmeye başladı.

«Taşı tam gediğine koydun. Ama savaş zamanında olduğu gibi, barış zamanında da yaşamayı bilmek gerekir. Savaş yaşamın her şeyden soyunmuş özüdür. Yaşamın özüyse yaşam için savaştır...»

İvan İvanoviç Zagraniçnıy başını salladı.

«Durun, durun, Viktor Petroviç, bu noktada sizinle ayrılıyoruz. Savaş günlerini anımsadıkça içime bir hüzün çöküyor, orası doğru; utkuyu kazanmak için kan döktüğümüzü, mektuplarımızı birbirimizin sırtında yazdığımızı unutamıyorum. Bir arkadaşım mektup yazarken sabit kaleminin yırttığı kâğıttan gömleğimde 'Sevgiler, Jorik' diye iz kalmıştı. Bir keresinde de kasaturamla açtığım sakatat konservesini si-

perde Mareşal Jukov'a ikram etmiştim. İçimde bunların hepsinin özlemi var, ama bunlar savaştan çok cephe kardeşliğinin özlemidir... Lanet olası tam yirmi milyon can aldıktan sonra daha bunun özlemi mi kalır? Hepimizin katıldığı savaş tam bir kanlı çorbaya dönmüştü. Bunun yeryüzünde bir benzerini bulabilir misiniz? Düzen her zaman emirle sağlanamazsa da savaştaki düzen, emirin getirdiği bir düzendi. Böyle düzen düşmanımdan uzak dursun. Düzen insanın içinden, vicdanından gelmeli. Kuşkusuz tümüyle gevşek bırakılalım da demiyorum, ama gereksiz sertlik en sert biçimde cezalandırılmalı.»

Vyazemskaya, Zagraniçnıy'ın bu sözleri karşısında korkuyla karışık bir şaşkınlık duydu. «Gördünüz mü İvan İvanoviç'i, biz de onu şakacının, maskaranın biri sanırız. Şakacılardan bile neler çıkıyor işte!» diye düşündü.

Ancak ne Kolomeytsev, ne de Burşteyn hiç şaşırmadılar İkisi de savaşa katılmışlardı; o nedenle artık geçip gitmiş savaştan da, yukardan vınlayarak giden mermiden de korkulmayacağını biliyorlardı. Vınlayarak gittiğine göre öldürmemiş demekti. Ayrıca, savaştan sonra anlamışlardı ki, birininki öbürününkine benzemeyen herkesin kendi savaşı vardı. Savaşın bir özelliği de buydu.

Kayığın suyunu bir kapla boşaltan Burşteyn «Sertliğin cezasını sertlikle ödetmenin ölçüsü nedir?» diye sordu. «Cezasını çektirmenin hesabını kim tutacak, bunun kuralını kim koyacak? İşte sana içinden çıkılması zor bir sorun daha. Sertlikle ödeteyim derken adalet de sertleşir, adalet olmaktan çıkar. Bununla birlikte savaş bazen öyle beklenmedik durumlarla karşılaştırır ki sizi, vicdanınıza başvurmadan, içgüdünüzle ve yıldırım hızıyla karar vermek zorunda kalırsınız. İvan İvanoviç, biliyor musunuz, ben savaş sırasında yaverdim. Bir generalin yaveri. Süvari kolordu komutanıydı bizim general...»

Zagraniçnıy inanmamış gibi sordu:

«Boris Abramoviç, ata binmeyi beceriyor musun gerçekten?»

Burşteyn güldü.

«Binerim ne olmuş! Almanca biliyorum diye süvari sınıfına almışlardı beni. Gidince ata binmeyi de öğrendik...»

Kolomeytsev güldü.

«Hem de öyle güzel biner ki! Belki inanmazsın, biz Boris Abramoviç'le Altay Dağları'nı at üstünde taradık... Maden örneklerini üzengiden ayaklarını çıkarmadan, sirkteki cambazlar gibi eğilerek, dişleriyle tutar kaldırırdı...»

Burşteyn konuşmasını sürdürdü:

«Belorusya'da bir keresinde kapana kısılmıştık. Çevremiz bataklıkla, Almanlar'la kuşatılmış... Askerler, atlar açlıktan kırılıyor, yiyecek bitmiş durumda, yöreyle tüm bağlantımız kopmuş. Almanlar uçaklarla tepemizden sürekli kâğıt atıyorlar, megafonlarla Vlasov'un(*) sesinden teslim olmamız için propaganda yapıyorlar. Yaptıkları propaganda öylesine kurnazca ki! 'Aranızda Sovyet yönetimine kırgınlık duymayan var mı? Hangimizin ailesinden insan tutuklanmadı? Bu bozuk düzeni niçin savunuyor, kendinizi tehlikeye atıyorsunuz?' diyorlar. Bizim general genç biri sayılmazdı, Budyonnıy'ın (**) yetiştirdiklerinden. Bir gün bana anlatmıştı, subayların apolet takmasına yeniden izin verdiklerinde bu işe en çok canı sıkılanlardan biri de kendisi olmuş. Çünkü İç Savaş'ta beyaz subayları, kılıcını omuzlarındaki apoletlere vurarak cezalandırırmış. İşte bu komutan kolordunun bütün subaylarını toplayarak, 'Hepimizin kırgınlık duyduğumuz bir durum var elbette, ama Almanlar yanılıyorlar. Hiçbirimizin yurda karşı kırgınlığımız olamaz. Eğer bizimkilerin kimi yanlışlıkları varsa bile faşistlerin yaptığı haksızlıklar bizimkinden kat kat fazladır, çünkü onların kökleri, temeli bozuktur. Faşizmi kökünden sökmek boynumuzun borcu olsun. Vatan haini Vlasov bir gün asılacaktır. Biz burada daha fazla savunmada kalamayacağımıza göre kuşatmayı yarmamız gerek...' dedi. Kolordu kurmay başkanı buna karşı çıktı: 'Kolordumuzla Almanlar arasındaki geniş arazi

(*) Almanlar'a teslim olduktan sonra onların yanına geçen Sovyet komutanı. (Ç.N.)

(**) İç Savaşlar'a, sonra II. Dünya Savaşı'na katılan Sovyet mareşali. (Ç.N.)

morali bozuk, darmadağınık birlikle dolu. Kuşatmayı bunlarla yaramayız.', 'Hepsini yeniden toparlamayı deneriz,' dedi komutan. 'Ya toparlayamazsak?' oldu karargâh komutanının sorusu. O gece generalle birlikte at üstünde bizim kolordunun çevresindeki kır ateşlerini dolaşmaya çıktık. Almanlar'ın bizi öldürmelerine kolaylık sağlamamak için biz kır ateşi filan yakmıyorduk; oysa komşularımız hem kendilerini ele veriyorlardı, hem de bizi. Komutanın ne kadar kızdığını biliyordum, ama ateşin başında toplananları görünce tüm öfkesini onların üstüne boşalttı. Saçı sakalına karışmış, açlıktan yüzleri şişmiş, bombardımandan kulakları sağırlaşmış askerler kurbanlık koyunlar gibi bön bön bakarak oturuyorlar ya da çamurlar içinde yatıyorlardı. General böyle ateşten ateşe dolaşırken saat tam beşte işaret fişeğiyle haber verilmesi üzerine yarma harekâtına başlanacağını herkese duyurdu. Ama sanki adamlar emri işitmemiş gibiydiler, yerlerinden bile kıpırdamadılar. Bunun üzerine komutan dayanamadı. 'Beni işitiyor musunuz, sersem herifler! Ananızı Almanlar mı bellesinler?' diye ana avrat sövmeye başladı. Saat beşte işaret fişeği atıldığında gene kimsede hareket yoktu. General ne yapsın, makineli tüfeklerle derhal başlarının üzerinden yaylım ateşi açılmasını emretti. Baktık, gene kımıldanmıyorlar. Öfkeden generalin yüzü bomboz kesti, ama makineli tüfekle üzerlerine ateş açılacağı tehdidini gene de uygulatmadı. Başkaca bir çıkış yolumuz kalmadığı için atlarla, arabalarla aralarından geçip gittik. Bu sırada toparlanıp bize katılanlar oldu, yerlerinden kıpırdanmayanlarsa tepelendiler. Başka ne yapabilirdik ki? Birkaç yüz kişi mi ölsün, yoksa bırakalım da ölenlerin sayısı birkaç bini mi bulsun?..»

Kolomeytsev «Komutanınıza başka seçim kalmamış,» dedi. «Korkaklara acınmaz... Şey, İvan İvanoviç, senin motor tek silindirle mi çalışıyor, nedir?»

«Tek silindirle filan değil. Arıza senin kulağında, Viktor Petroviç.»

Burşteyn söze karıştı:

«Hayır, korkak değildi onlar. Hepsi de yarı uykulu durumdaydılar. Gene de uyanıp kendilerini kurtaranlar oldu...»

İvan İvanoviç Zagraniçmy, «Kuşatmadan kaç kişi sağ çıktınız?» diye sordu.

«Bin beş yüz kadar... Atların kuyruklarına yapışarak bombardıman ve topçu ateşi altında bir de nehir geçtik. Askerler seslerini çıkarmadan öldüler, atların kişnemeleriyse hiç durmadı. Bugün bile aklıma geldikçe at kişnemeleri kulaklarımda çınlar. Bombardımandan sağır olmuştuk sanki, kendimizi göstermemek için her adımda gizleniyorduk. Bombardıman durunca ağır bir sessizlik çöktü üzerimize. Benim yaşlarımda genç bir teğmen dayanamadı, baktım, yüzünde kır ateşinin çevresindekiler gibi bir umutsuzluk var. Öylece katılıp kalmış. Sonra elini beline attı, tabancasını çıkardı, titreyen eliyle şakağına dayadı. Onu görenler yerlerinde dondular sanki, teğmeni durdurmaya bile kalkmadılar. Geç kaldıklarını anlamış olmalıydılar. O sırada başkalarının da tabanca kılıflarını çözdüklerini gördük. Kurtuluş umutlarını mı yitirmişlerdi hepsi de? Hayır, bu işi sonuna dek götürmeye güçleri kalmamıştı. Genç teğmen şakağına ateş etmeye fırsat bulamamıştı ki, başka bir tabanca sesiyle irkildi. Teğmen fırtınanın devirdiği bir ağaç gövdesinin üstüne yığıldı. Ateş eden bizim generaldi. General sesini yükseltmeden, 'Durmayın... yürüyüşe devam!' diye haykırdı. Kılıflar ardı ardına yeniden iliklendi, böylece belki de bir zincirleme intihar, panik havası önlenmiş oldu... Yolumuza devam ettik, çok geçmeden bizimkilere ulaştık. Ama bunun ardından generali savaş mahkemesine verdiler. Niçin koca kolordusuyla kapana kısıldı, piyadelerin arasından askeri çiğneyerek geçti, teğmeni vurdu diye üst üste bir sürü suç yüklediler... İşittiğimize göre Mareşal Jukov, Stalin'in karşısında onu savunarak kurtulmasını sağlamış... Böylece, İvan İvanoviç, o da hepimiz gibi Almanya'ya dek ilerledi... Yuliya Sergeyevna, sigaranızı uzatır mısınız? Sigarayı bırakmıştım ama...»

«Boris Abramoviç, dikkat et, benzin bidonunun yanında oturuyorsun... Ha, ne diyecektim, savaştan sonra komutanınla bir daha karşılaşmadın mı?»

İvan İvanoviç Zagraniçnıy böyle diyerek benzin bidonunun üstüne tek kişilik çadırını örttü.

«Evet, bir kez karşılaştım onunla. Doğrusunu söylemek gerekirse daha önce savaş anılarını okumuştum, ama orada yaşadıklarımıza benzer şeylere rastlamadım pek. Askeri harekâtları anlatıyor durmadan, savaşın kokusunu kesinlikle duyamazsınız. Dili derseniz bir Budyonnıy generalininkine hiç benzemiyor, bir sivil yazmış sanki. Gerçi kitabın başında, 'Bilmem kimin düzenlemesiyle' diyor, ama anıları yeniden yazan kişi Hemingway olsa kuşkusuz, durum çok değişir, bambaşka bir kitap ortaya çıkardı... Komutanımla son karşılaşmam şöyle oldu... Üç yıl kadar önceydi. Bir gün Pokrov Bulvarı'nda emeklilerin satranç oynadıkları kanepelerin önünden geçiyordum. Baktım, önümde tanıdık bir ense. Şapkası sivil, ama ense tıpkısı tıpkısına asker ensesi. Kırlaşmış saçları arasından tuğla kırmızısı derisi gözüküyor. Sivil giyimine, elindeki bastona karşın dimdik bir asker duruşu var. Satranç oynayanları seyrediyor. Bir yandan da öbür izleyicilerin homurdanmalarına pek ileri gitmeyen alaylı gülüşmelerine aldırmadan oyuna karışıyor, 'Şunu şöyle yap, bunu böyle yap,' diye durmadan konuşuyor. Oradakilerden hiçbiri sanmam ki, karşılarındaki bu adamın savaşı kazanan, gerçekten büyük ama adı fazla duyulmamış komutanlardan biri olduğunu bilsin. Gerçi tanınmış bir generaldi, üstelik anıları yayımlanmıştı, ama kimse onun öyle biri olduğunu bilmiyordu. Komutan yüzüme bakınca beni tanımadı. Demek ki beni ondan daha çok değiştirmiş. Kendimi, 'Yoldaş general, sizin yaverinizdim... Birobicanlı süvari subayı Borka,' diye tanıttım.»

İvan İvanoviç Zagraniçnıy şaşırmıştı.

«Boris Abramoviç, siz gerçekten Birobicanlı mısınız?»

«Hayır, Sretenkili'yim... Komutan bana hep öyle takılırdı da... Gene aynı şakayı yaptı: 'E, Birobican'da yuvaf duru-

mu nasıl?' Gözlerinin eski canlılığı kalmamıştı artık. Böylece yeniden tanıştıktan sonra beni alıp evine götürdü. Yakınlarda bir yerde tümüyle yalnız yaşıyordu. Beni duvarda asılı duran, Budyonnıy'ın ona armağan ettiği kılıcın altına oturttu; kendi eliyle yaptığı sarımsaklı, dereotlu bir içki ikram etti, daha birinci kadehte kendisi kafayı buldu. 'Hadi, şimdi kadehimizi süvarilerin onuruna kaldıralım. Tanrı göstermeye, bir savaş daha çıkarsa sonucu süvarilerin nal şakırtıları duyuracaktır,' demesin mi? Gençliğinde Tanrı gibi önünde diz çöktüğüm general çocuklaşmıştı sanki. Ne de olsa yaş... 'Bu söylediklerinizi nasıl anlayacağım, general yoldaş?' dedim. Budyonnıy generallerinin soğukkanlılığıyla, 'Gelecek savaşın nasıl sonuçlanacağını sanıyorsun? Taş taş üstünde kalmayacak; tekniğin, elektronik çağın yerinde yeller esecek. İşte o zaman yıkıntılar üzerinden kimler geçebilir? Süvariler değil mi?' diye işi şakaya vurdu. Ama sonra şakasının ağır kaçtığını düşünmüş olacak ki, gülmeyi bırakıp ciddileşti; şunları söyledi: 'Ah, Borka, Borka, benim Birobicanlı süvarim! Ben bir köylü çocuğuyum, ama askerlik kanıma işlemiş. Ta on sekiz yaşımdan beri kılıç sallarım. Generallere karşı savaştım, sonunda kendim general oldum... Düşmanı yarıp geçme olayını unutmadın, değil mi? Kendi piyadelerimizin üzerine atlarımızı sürmüştük. Ya o gencecik teğmeni? Aradan tam otuz yıl geçti, ama üzüntüsünden kurtulamıyorum... Söyler misin, Borka, o zaman böyle yapmakta haklı mıydım, haksız mı?' Dedim ki: 'Yoldaş general, onları siz değil, savaş öldürdü. Eğer başka türlü davransaydınız daha çok insan kaybı verirdik, üzüntünüz de bugünkünden çok olurdu...'»

Burşteyn böyle söyleyerek sustu, savaşın herkesi yakından ilgilendiren anılarına dalıp gitti.

O sırada Kolomeytsev birden canlandı.

«Yuliya Sergeyevna, çiftenizi bana uzatır mısınız! Bakın, suyun üstünde ördekler var.»

İvan İvanoviç onu yatıştırdı:

«Viktor Petroviç, o gördükleriniz anaç ördekle yavruları. Henüz uçmaya başlamamışlar... Evet, savaş öyle berbat şey ki, daha iyi sonuç almak için insanı bu tür korkunç kararlar vermeye zorlar. Ama alınan karar ne denli iyi olursa olsun, sonunda gene de üzüntüden kurtulamazsınız. Savaş denen şeyde güzellik arama... Ufacık çocukların bile savaş oyunu oynamalarından hoşlanmam. Savaş temelli yerin dibine batsın. Biz böyle diyoruz, ama yere batası bir fırsatını bulup gene bir yerlerden çıkıveriyor... Yuliya Sergeyevna, sen Vietnam'a gitmiştin, değil mi?»

«Evet, gitmiştim...»

«E, nasıldı oradaki savaş? Gazetelerde okuduklarımız gibi mi?»

«Sizin katıldığınız savaşı, yani bizim Anayurt Savaşı'mızı da ben gazetelerden okudum. Bambaşka bir savaştı o. Çok korkunç! Vietnam'daki ondan aşağı kalır mı, bilmem. Anayurt Savaşı'nda çocuktuk bizler; cephe gerisinde, Zlotoust'ta geçirdik o yılları. Savaşı ucundan kıyısından yaşadık, bir dereceye kadar biz de katıldık sayılır. Silah fabrikasında işçi olarak çalıştım, minicik ellerimle torna başında mermi kovanı hazırladım. Fabrikaya yalnız oğlan çocuklarını alırlardı, ben de zorla aralarına girdim. Boyumuz yetişmediği için ayaklarımızın altına tahta yükseltiler koyarlardı. Savaşı yalnız sizler değil, biz çocuklar da kazandık. Sonra fakülte voleybol takımında oynadığım yıllar, 'erkek gibi vuruş'umdan dolayı arkadaşlarım överlerdi beni. Ama bir gün yolum Vietnam'a düşüp de orada çalışmaya başladığımda içime giren kadınca korkudan ötürü kendimden nasıl nefret ettim, bilemezsiniz. Her gün kendimi erkek gibi hissederken bir kadından başkası olmadığımı görüvermiştim...»

İvan İvanoviç Zagraniçnıy yalvarmaya başladı:

«Ne olur, Vietnam'ı anlat biraz, Yuliya Sergeyevna. Bugün konu hep savaştan açıldı, herkes yaşadıklarını anlatsın. Eğer ben anlatmazsam, sen anlatmazsan, Boris Abramoviç anlatmazsa bizlerle ilgili gerçekleri başkaları nasıl öğ-

renecekler? Konuşma kitap değildir, altında konuşanın imzası bulunmaz, ama gene de büyük basım sayılarıyla her yana yayılır. Kitaplardan bağımsız olarak konuşmalar da ağızdan ağıza dağılır, halk arasında yerini bulur.»

Kolomeytsev homurdanmaya başladı:

«Ya, ya! Şimdi de başımıza gevezelik bilimi diye yeni bir bilim dalı çıkaracaksınız. Üstelik gelişmemiş bir bilim dalı. Böyle bir bilim geliştirmenin zamanı geldi mi dersiniz?»

Burşteyn güldü.

«Neden olmasın? Geleceğin Tolstoy'u bu konuşma bilimine çok şey borçlu kalacaktır. Böyle bir bilim olmadan yeni bir Savaş ve Barış kesinlikle yazılamaz.»

Kolomeytsev çok kızdı.

«Hadi siz de oradan! Boş gevezelikleri bırakın da şu günlerde ne yapacaksınız, siz ona bakın! Kassiteriti bulabilecek miyiz? Ne yapıp edip bulmalıyız...»

İvan İvanoviç Zagraniçnıy sitemle, «Bizimki boş gevezelik değil, üstelik arazi çalışmalarımızı etkilemez,» dedi. «Geçmiş günlerimizi yeniden gözden geçirmezsek yapacağımız işten hayır gelir mi sanıyorsun? Korkma, Viktor Petroviç, konuşuyoruz diye işimizi yarım bırakacak değiliz. İnsanlar anılarını tazelemezlerse içlerinde birikenler bir gün bayatlamaktan kokuşup patlayıverirler... Onun için sen Vietnam'da gördüklerini anlat bize, Yuliya Sergeyevna.»

Yuliya Sergeyevna, «Görev yaptığımız ekipte yirmi yaşlarında Vietnamlı bir sürücü vardı,» diye başladı. «Adı Nyugen'di. Bizim Keşa gibi temiz bir çocuk... Üzgün zamanlarında bile yüzünde gülümseme hiç eksik olmazdı. Hem de ne gülümseme! Tıpkı Gagarin'inki gibi... Dış görünüşü bakımından da biraz Gagarin'e benzerdi, ama Vietnamlı bir ressamın elinden çıkma bir Gagarin... Bir gün Vietnamlı yerbilimcilerle birlikte bombardıman altındaki bir bölgeye araştırma yapmaya gidiyorduk. Viktor Petroviç, şimdiki gibi gene kassiterit peşindeydik... Araştırma bölgesine varmış-

tık ki, baktım, sürücümüz Nyugen oturduğu yerde kıvranıp duruyor. Belli, bir şeyler söylemek istiyor, ama bir türlü karar veremiyor. Omzuna hafifçe değdim, ne istediğini sordum. Meğer geçtiğimiz yörede yakın bir köyde nişanlısı varmış, bir yıldır görüşmüyorlarmış. Bunu kırık dökük Rusça'sıyla, daha çok ellerinin yardımıyla anlattı. Dedim, 'Durma, hemen git!' Nyugen başını 'olmaz' anlamında salladı, oysa gözlerinden gitmeye can attığı okunuyor. Vietnamlı amirinden çekindiğini hemen anladım, arabaya atladığım gibi araştırmaya gider gibi onunla birlikte yola çıktım. Bizim Nyugen öyle neşelendi ki, bilemezsiniz!. Sevincinden bir de şarkı tutturdu. Epey yol almıştık ki, birden tepemizden bomba yağmaya başladı. Nyugen'in bombardımana aldırdığı mı var? Durmadan şarkı söylüyor... Arabayı ağzı tahta örülü bir kuyunun yanında durdurdu. Mermiler, bombalar yıllardır tüm köyü yerle bir etmişler, ama nasılsa kuyu zarar görmeden kalmış. Kuyunun yanında ağaçtan bir tekne, yaşlı kadınlar teknede çamaşır yıkıyorlar. Yakınlarından mermi mi vınlayarak geçmiş, ileriye bomba mı düşmüş, başlarını kaldırıp bakmıyorlar bile. Sanki çamaşır yıkamak onlar için en önemli olay, bunun dışındakiler, savaş da dahil, entipüften şeyler... 'Bu insanlar nerede yaşarlar?' diye merakla çevreme bakınca bir de ne göreyim? Bir sürü çocuk bana yerin altından, siper çukurunun ızgaraları arasından gözlerini dikmemişler mi? Hani Nekrasov'da da vardır böyle yoksul köy görüntüleri, ama benim gördüğüm Vietnam türü. Göklerden öylesine yılmışlar ki, hepsi yerin altına çekilmişler. Nyugen yaşlı kadınla takır tukur bir şeyler konuştuktan sonra özür dilercesine bana baktı, nişanlısının bulunduğu yere doğru koştu. İşte tam o sırada bir patlama duyuldu, yerden kara topraklar fışkırdı, hava akımının itmesiyle birlikte kendimi yerde buldum. Ağzıma dolan toprağı, yaprakları tükürürken bir de baktım ki, Nyugen'in gövdesi yere uzanmış, şaşı gözlü başı bana doğru yuvarlanmış. Çamaşır yıkayan kadınlar hiçbir şey olmamışçasına işlerini sürdürüyorlar, çamaşırlarını sıkıyorlar... Ölümü göre göre kanıksamışlar. İşte o zaman ilk kez kadını korkuyu iliklerimde duydum.

Kendim için korktuğum filan yoktu. O güzel gülücüklü gencin başını gövdesinden nasıl ayırırlar diye ürkmüştüm. Saralı gibi yere atmışım kendimi, bağırmaya başlamışım. Kendime geldiğimde elleri çamaşırdan ıslak kadınların bambu kamışlarından yaptıkları bir sedyenin üstüne Nyugen'in gövdesiyle gülücüğünü koyduklarını, sessizce alıp gittiklerini gördüm. Arkadan da Nyugen'e benzeyen bir genç kız yürüyordu, nişanlısı olmalıydı. Uyurgezer gibi yerimden doğruldum, arabaya bindim, motoru çalıştırmamla oradan hızla uzaklaşmam bir oldu. Nereye gittiğime aldırmadan sürdüm sürdüm... Bir ara yolun kıyısındaki çalılıklar arasına gizlenmiş bir uçaksavar bataryası gördüm. Hemen arabayı durdurdum, topa yaklaştım, başındaki askeri geriye iterek, ateş etmeyi bilmediğim halde uçaksavarla ateş etmek istedim. Ufacık Vietnamlı askerler çevreme üşüştüler. Bağırarak, el kol hareketleriyle ateş etmememi anlatmaya çalışıyorlardı... Ya işte İvan İvanoviç, onun için ben de çocukların savaş oyunu oynamalarından hoşlanmam...»

Kolomeytsev, «Çocuklar içgüdüleriyle kahramanlara öykünürler,» dedi. «Kahramanlık olmadan yaşam basit yaşantıya dönüşür.»

Yuliya Sergeyevna, «En büyük kahramanlık baştan düşünülen değil, zorunluluk dolayısıyla yapılandır,» diye karşı çıktı. «Ayrıca basit yaşantıyı da küçük görmemeli. Çoktan beri o da bir kahramanlık oldu, zorunlu kahramanlık...

Kolomeytsev'in kaşları çatıldı.

«Sizin bu kahramanlık düşmanı tavırlarınızı yadırgıyorum. İnsanları gevşekliğe iter. Genç kuşaklar için çok geçmeden Matrosov da kahraman olmaktan çıkacak.»

İvan İvanoviç Zagraniçnıy 'hayır' anlamında başını salladı.

«Öyle değil, Viktor Petroviç. Matrosov'un kahramanlığı demin söylenen zorlamalı türden. Tabloyu şöyle gözümün önüne getiriyorum: Bir düşman makineli tüfek yuvası durmadan ölüm kusuyor. Sağındaki solundaki arkadaşları-

nın birer birer öldüğünü görünce Matrosov bir el bombası atıyor, yararı olmayınca ikincisini fırlatıyor, o da olmayınca kendisi ileri atılıyor. Yalnız Matrosov yapmadı ki bunu.»

Kolomeytsev, «Başka çıkış yolu kalmayınca akıllı olmak iş değil. Son andaki akıllılığı tutmam ben,» diye kestirip attı.

İvan İvanoviç Zagraniçnıy, «O bakımdan haklısın,» dedi. «Savaş film değil ki, geri çevirip olanları bir daha göresin. Gene de son andaki akıllılık başlangıçtaki aptallıktan daha iyidir... Savaş bize olmayacak eziyetler çektirdiyse de sonunda Utku Günü'yle ödüllendirdi. Utku Günü halkın en sevinçli günüdür. Halkın gücü yalnız ünlü kahramanlarından ileri gelmez, kayda geçmemiş birçok kahraman da ona güç katmıştır. Öyle bir gün gelecek, Büyük Tiyatro'da biz eski muhariplerden birini bile göremeyecekler. Üç atlı kızakların çıngırakları şimdi artık nasıl duyuluyorsa, o zaman bizim göğsümüzdeki savaş madalyalarının şıngırtıları da duyulmaz olacak. Ancak ölüm bizi alıp götürse bile o büyük gün değişmeden kalacak. Utku Günü uyduruk bir gün değildir, bin bir eziyetle kazanılmıştır. Onu kimse elimizden alamayacağı gibi Rusya'yı da alamazlar... Çünkü Rusya da uyduruk değildir, bin bir eziyetle kazanılmıştır. Biz ileri yaştakiler savaş görmemiş gençlerle ilgili olarak biraz kaygılansak bile bunda haklıyızdır, ancak kimi zaman gereksiz yere dırdır ederiz. Tedirginliğimiz onların bizi güç durumda bırakacakları korkusundan ileri gelir.»

İvan İvanoviç birden sövmeye başladı.

«Tüh, kahrolası! Motor silindirlerinden biri çalışmıyor... Tamam, anladım, bujilerin biri gevşemiş. Kolay o... Ha, ne diyordum? Biz ileri yaştakiler gençleri güç durumda bırakır mıyız diye pek kaygılanmadık. Eğer bize inanmayacak olurlarsa onları güç duruma sokabiliriz. Bize inanırlar, ama bizler onların sandıkları kişiler çıkmazsak gene bizden umduklarını bulamazlar. Bizler şöyle düşünürüz: Biz büyüğüz, çok şey biliriz, her şeyi öğrenebiliriz, ama gençler yeterince güçlü değillerdir, her şeyi bilmeleri zarar getirir. Çün-

kü dayanamazlar buna. Bizler böyle düşünürüz, ama onlara anlatmadıklarımızı başkalarının ağzından yalan yanlış öğreneceklerini hiç aklımıza getirmeyiz. En korkunç gerçekler temiz ağızlardan çıkarken ilaç olur, ama şom ağızlardan zehir olup akar. Gene de sen genç kuşaklar için kaygılanma, Viktor Petroviç. Hiç olmazsa şu Laçugin'e bak. Pırıl pırıl bir genç. Üstelik her bakımdan düzenli. Beni bağışla ama, Viktor Petroviç, seni taparcasına seviyor.»

Kolomeytsev söylenenlerden gizli bir haz duymakla birlikte, «E, İvan İvanoviç, sen de zırvalamaya başladın,» dedi. «Bizim Laçugin'in biraz otoriteye gereksinmesi var, onu da bende buluyor, hepsi bu kadar. Büyük işçi sınıfımızın, bir de aydınlarımızın kimi temsilcileri bu duyguyu yitirdikleri için böyle şeyleri yadırgıyoruz. Ey benim kafası durmadan çalışan astlarım, sizleri epey gevşek bıraktık galiba.»

İvan İvanoviç Zagraniçnıy hafifçe güldü. «Anlıyorum, Viktor Petroviç, bizim gibi düşünceleri yerli yerine oturmamış kişileri çekip çevirmek kolay değil. Öte yandan seni taşımak da bize ağır geliyor.»

«Yoksa sen de mi düzen, disiplin isteyenlerdensin? Ortada bir düzenleyici olmazsa kim sağlayacak düzeni? Yaşamı yaratanlar kimlerdir, biliyor musun? Savaşımdan kaçınmayanlar... Savaşımdan kaçınmayanlar en başta düzenleyici olmak zorundadırlar.»

Yuliya Sergeyevna ansızın konuşmaya katıldı:

«Bizim Keşa da hiç savaşımcı birine benzemez, üstelik savaşımcı mı, değil mi, onu bile düşündüğü yok. Siz de biliyorsunuz ki, her işe o koşar. Ağzına 'savaşım' sözünü almadığı halde güçlüklerle boğuşur durur. Bu yetmiyormuş gibi bir de bedensel eksikliğiyle savaşır. İnsanlara karşı iyi davranmasıyla da bir tür savaşımcı saymalıyız onu. Kalya'yı nasıl sevdiğini biliyorsunuz. Sorarım size, gerçekten sevmesini bilen az sayıda kişiler sevgileri uğruna savaşımcı değiller midir? Kendilerini savaşımcı görenler gerçek sevgi nedir bilmezler. Sürekli savunmada ya da saldırıya hazır olmaktan

dolayı duyarlılıklarını yitirmişlerdir. Böylelerinin derileri tomra bağlamıştır. Evet, tomraları onları başkalarının darbelerinden korur, ama biri onları okşamaya kalksa, kalın kabukları yüzünden bir şey hissetmezler. Bu zırh, içindekini yavaş yavaş öldüren bir koruyucudur. Kendi duyarsızlıklarıyla savaşmayanlara ben nasıl savaşımcı derim?»

İvan İvanoviç'in bir kulağı sürekli motorun sesindeydi.

«Tüh, benzine su katmışlar!» dedi. «Gördünüz mü şu namussuzların yaptığını? Yuliya Sergeyevna, kusura bakma. Söylediklerinin hepsi doğru...»

Vyazemskaya konuşmasını sürdürdü:

«Nedense biz 'savaşım' sözünde toplumsal, siyasal bir içerik ararız. Diyelim 'kabalıkla savaşım' deyince başkalarının kabalığını, hoyratlığını açık açık yüzlerine vurmak gibi bir anlam gelir aklımıza. Peki, başkalarına her zaman nazik davranmak kabalıkla savaşım değil midir? Dürüst olmak da yalanla savaşımın ta kendisidir bence. Böyle düşünürsek güzellik üstüne şiirler yazmak da çirkinliğe savaş açmak demektir. Niçin birçokları 'savaşım' sözünden savaş anlamı çıkarır, bilmem.»

Burşteyn, «Savaşta ruh yüceliği örneklerine bol bol rastlanır da onun için,» diye karşılık verdi. «Ama bu ruh yüceliğini yalnız haklılığın bulunduğu ateş hatlarında aramalıyız. O bakımdan İkinci Dünya Savaşı'yla ilgili Alman yurtseverlik şiirinden geriye bir şey kalmamıştır, kalamazdı da. Oysa bizim şiirimizden kalanlar ne kadar çoktur! Bunun nedeni haklılığın bizim tarafımızda olmasındadır. Haklılığın bulunduğu yerde ruh yüceliği de vardır... Savaş pek çok şeyin niteliğini belirler, ama her şeyin değil. Nice insan bilirim ki, savaşta yaşamlarını tehlikeye atmaktan korkmamış, mermilerin karşısında boyun kırmamışlardır. Ama böyleleri barış zamanında önemli kişilerin önlerine boyun eğmişler, yükselme basamaklarının tehlikeye girmesinden korkmuşlardır. Şöyle bir düşünecek olursak, yükselme basamaklarının ya da merdiveninin tümünün bir tanecik canımız ya-

nında değeri nedir ki? İnsanların niçin böyle yaptıklarına çok kafa patlatmışımdır. Vardığım sonuç şu: Savaşta gözü pek olmak daha kolay. Elbette kurşuna karşı yürümek kolay değildir, ama yanında başkalarının da bulunması bunu kolaylaştırıyor. Ayrıca arkanda seni ileri iten bir buyruk var. Oysa barış zamanında çoğu kez yalnızsındır, tehlikeyi göze alışından dolayı seni destekleyecek kimse bulunmaz, ayrıca arkanda buyruk veren bir kişi de yoktur. Gözü pekliğinden ötürü ödüllendirilebilirsin de, cezalandırılabilirsin de...»

Kolomeytsev, «Çok haklısın, Boris Abramoviç,» dedi. «Ödüllendirileceğim diye gözü pek davranmak kılık değiştirmiş korkaklıktan başka bir şey değildir. Biz savaşı bu tür gözü peklikle kazanmadık. O yüzden ben barış zamanında da cephede gösterilen kahramanlıktan yanayım.»

İvan İvanoviç Zagraniçnıy, «Cephede gösterilen kahramanlık bakımından eksiğimiz olmamıştır çok şükür,» dedi. «Şey, Viktor Petroviç, benzin hortumunu eziyorsun, biraz yana çekilir misin? Gerekirse her zaman yurdumuzu savunmaya hazırız. Ancak herkes benim gibi düşünür, yurdunu yalnız savaşta savunmaya kendini hazırlarsa, barış zamanında güzel ülkemizi dalkavuklara, namussuzlara, korkaklara karşı kim savunacak? Kendi düzensizliğimizden kim kurtaracak?»

Burşteyn, «Edvard Siteçkin'lerden kim koruyacak?» deyince herkes güldü.

Kolomeytsev birdenbire gözlerinde hiç tanımadığı bir acıma hissetti. «Ağlayacak mısın yoksa? Tüh, kahrolası! Kolomeytsev, yaşlanıyorsun... Neden bu gözyaşları?» diye sordu kendi kendine.

Tüm iradesini kullanarak gözyaşlarını bastırdı, usulca çevresine bakındı, kimse gözlerinin sulandığını fark etmemişti. Kendi kendisiyle alay etmeye başladı: «Korkarım gözlerine de zırh geçirmeyi becerdin. Niçin bu gözyaşları diye soruyorsun? Sandaldaki bu insanların ne bulunmaz, ne iyi

kişiler olduğunu anladığın için; aranızda geçen bu konuşmanın kolay bulunmaz türden olduğunu bildiğin için, değil mi? Sen bu insanları seviyorsun Kolomeytsev. Oysa baştan beri sevmek istememiştin. Sevginin insanı gevşettiği gibi bir zırvaya yer verdin kafanda. İvan İvanoviç... Burşteyn... Yuliya Sergeyevna... Kendilerini çekinmeden birçok kez tehlikeye atmış bulunan bu kişileri ne diye bir kez daha tehlikeyle karşı karşıya getiriyorsun? Öbür sandalda da Keşa ve Seryoja Laçugin var. Yaşama yeni adım atmış, gencecik insanlar... Kassiterit için mi? Bunca insanın yaşamı yanında kassiteritin ne değeri olabilir?»

Sandallar öyle hızlanmışlardı ki, onları durdurmaya artık kimsenin gücü yetmezdi. Kolomeytsev eski günleri anımsamaya başladı:

«İki kez ağır, üç kez de hafif yaralandım; ayrıca bir kez de zedelenme olayı geçti başımdan. Yaralanmalardan biri ciddi sayılmazsa da özel bir durumu vardı. En yakın arkadaşım Kostya Şmelev -biz ona Şmel(*) derdik- ile beni partizanlarla bağlantı kurmamız için Belorus Ormanlarına atmışlardı. Şmel savaştan önce paraşütçülük sporu yaptığı için uçaktan atlamaktan korkusu yoktu. Uçağın kapısı açıldığında beni öne geçirdi, yüreklendirircesine sırtımı okşadı. Ben topu topu üç eğitim atlayışı yapmıştım, bu yüzden damarlarımın çekildiğini hissettim. Ama kendimi toparladım. Atlamazsam Kostya'ya karşı çok ayıp olacaktı. Aşağıya atlayıverdim. Yere inişim çok kolay oldu. Öte yandan Kostya tüm deneyimliliğine karşı bir ağacın dalına çarptı, dalın ucu karnına battı. Onu ağaçtan indirdiğimde ölmüştü. Ölmeden önce çok acı çektiği belliydi, ama bizi ele vermemek için en ufak bir inleme sesi çıkarmamıştı. Arkadaşımı ikimizin paraşütlerine sardım, oracıkta bir yere gömdükten sonra, tek başıma yola koyuldum. Ertesi gün karşıma on iki yaşlarında, adı gene Kostya olan bir çoban çıktı. Oğlanın yüzü guguk kuşunun yumurtası gibi çilli çilliydi. Kostya beni partizanlara götürmek üzere önüme düştü. Uyuz iki ineğiyle

(*) Eşekarısı. (Ç.N.)

birlikte önümden giderken ben arkadan onu izliyordum. Bir ara bir yol çıktı karşımıza. Kostya inekleriyle yürüdü, ben fundalıklar arasına gizlenip bekledim. Tam Kostya kolunu kaldırmış, bana gelmemi bildirecekti ki, öylece donakaldı. Faşistlere yardakçılık yapan iki polisle yirmi kadar Alman askeri yolun bir ucundan görünüverdiler. Askerler miğferlerine ağaç dalları bağlamışlardı. Partizanlara pusu kurduklarını anlaşılıyordu. Kostya'yı ortalarına alıp sorgulamaya başladılar. Benden yirmi metre uzakta oldukları gibi olanların hepsini görüyor, işitiyordum. Yardakçı polislerden biri, 'Partizanlar nerede?' diye sordu. Kostya, 'Bilmiyorum, amca. Ben inek güdüyorum, kimseden haberim yok...' karşılığını verdi. Öbür polis sordu bu kez. 'Hangi köydensin?', 'Yeremiçi köyündenim,' dedi Kostya. Birinci polis, 'Yeremiçi'densin de nasıl bilmezsin? Orası partizanların yuvası,' diyerek güldü. 'Yeremiçi' sözünü duyunca askerlerin başındaki Alman subayı da yılan gibi soğuk soğuk sırıttı. Polis yardakçılarına işaret etti, berikiler hemen Kostya'nın sırtından gömleğini sıyırdılar. Alman subayı ince dudaklarının arasından aldığı sigarasını çocuğun göğsüne bastırdı. Kostya bağırıp ağlamaya başladı, onu tutan polislerin ellerinden kurtulmaya çalıştı, ama hepsi boştu. Alman subayı sigarasını çocuğun derisinde söndürdükten sonra ikincisini yaktı, Kostya'nın gövdesinde gezdirdi, getirip memesinin ucuna tuttu. Zavallı çocuk durmadan, 'Bilmiyorum, ben bir şey bilmiyorum,' diye bağırıyordu. Benim parmağım tüfeğimin tetiğinde, ama yirmi Alman askerine karşı tek başıma ne yapabilirim ki? Sanki sigara benim tenimi yakıyor, o acıyı ben duyuyorum... İki polis de sigaralarını yaktılar; çocuğun derisine bastırmaya, sevinç çığlıkları atmaya başladılar. Onlarınki daha beterdi, çünkü tütünden kalın sigaralar sarmışlardı. Kostya bu işkenceye daha fazla dayanamadığı için bayıldı. Polisler onu bırakınca yere yığılıverdi. İneklerden biri yaklaştı, çocuğu yalamaya başladı. Alman subayı bunu görünce tabancasını çekti, hayvanın kulağına dayadı, ateş etti. İnek, çocuğun yanıbaşına devrildi bir anda. Herif ondan sonra polislerden birine, 'Şunun işini bitirsene,' gibisinden bir işaret

yaptı. Çocuğun, oracıkta, çıplak ayaklarının yolun tozları arasında bir an debelendiğini gördüm. Sonra partizanların yanına ulaşıp da derede yıkanmaya başladığım zaman biri bana sordu: 'Ne oldu sana böyle? Başına bu iş nasıl geldi?' Bir de göğsüme baktım ki, ne göreyim? Bütün derim sigara yanıkları içinde değil mi? Oysa kimse bana sigarasıyla işkence etmemişti. Daha sonraları doktorun biri bana bunun seyrek rastlanan tıp olaylarından biri olduğunu söyledi.»

İvan İvanoviç Zagraniçmy, «Eğer başkalarının çektiği acıyı biz de aynen duyacak olsaydık şimdi tenimizin üstünde sağlam yer kalmazdı,» dedi. «Derimiz zamanla kalınlaşıp tomra bağlıyor... Hem kendi yanıklarımıza, hem başkalarınınkine karşı duyarsızlaşıyoruz...»

İvan İvanoviç bir an irkilerek bağırmaya başladı:

«Azgın akıntı! Azgın akıntı!»

Sonra içi yağ bağlamış şapkasını başına sımsıkı geçirdi, kulaklıklarını indirip çenesinin altından bağladı.

Beş yüz metre kadar önlerinde beyaz köpükler saçarak koyu koyu kayalıklar arasından hızla geçen akıntı göründü.

Burası ırmak boyunca geçecekleri iki azgın çağlak yerinden biriydi.

18

Öndeki birinci sandalın köpüklü izine düşmek için kendi sandalını ırmağın tam orta yerine yönelten Keşa, «Seryoja, sen çok eskiden beri yaşıyormuşsun gibi bir duyguya kapılır mısın hiç?» diye sordu.

Seryoja ne sorulduğunu hemen anlamıştı, düşünmeye başladı.

«Arada bir böyle duygulara kapıldığın olur,» dedi. «Tanımadığım bir kentin, bir sokağın gözlerimin önünde beliriverdiğini görürüm; daha önceleri orada bulunmuşum gibi bir duygu doğar içime. Bambaşka bir yaşam geçirmişim san-

ki. Ama ne o zamanki adımı anımsarım, ne de yaptığım işi...»

Hem ırmağın akıntısını, hem öndeki motorlu sandalı, hem de Seryoja'nın gözlerini aynı anda izleyen Keşa, «Daha önce hiç bulunmadığın yerlerde görür müsün kendini? Daha önce görmediğin şeyleri görür müsün?» diye sürdürdü sorularını.

«Hayır, öyle bir şey görmem. Ama dur... Müzik dinlerken olur sanırım.»

«Peki, neler görürsün?»

«Aklına ne gelirse... Kızgın lavlar... Kocaman denizler... Dev boyutlu garip bitkiler... İri iri kuşlar... Sanki yeryuvarlağımızın ilk çağlarındaki yaratıklardır hepsi de. Kendimi bunların tepesinde uçuyor hissederim. Kimileri düşlerinde uçtuklarını söyler, oysa ben müzik dinlerken uçarım.»

Önlerindeki Sibirya enginlikleri bir orkestranın görkemli müzik çağıltısıyla yankılanıyormuşçasına Seryoja derin derin içini çekti, gözlerini kıstı.

«Ben de uçarım, ama bunun için müziğe gerek yok,» dedi Keşa. «Tıpkı şu ırmak gibi içimde bir şeyin kükreyip çağıldadığını duyarım. Sanki bu benim kendi müziğimdir. Oysa akordiyon çalmasını bile bilmem... Seryoja, biliyor musun, ben yalnız uçmakla kalmam, arada bir süründüğümü de hissederim. Sanki ne kollarım vardır, ne bacaklarım. Tüm bedenimi saran pullardan kurtulmak için otlara sürünür dururum. Arada bir yüzerim, solungaçlarımla solurum, suların altında bahçeler, kentler görürüm... Sonra bir an ağaç olur yükselirim, kollarım, bacaklarım yerine dallarım çıkar, başka ağaçların dallarıyla karşılıklı hışırtılar çıkartırım, bu hışırtılardan birbirimizi anlarız. Arada bir ırmağın ortasında yosun kaplı bir kayaya dönüşürüm, derdimi kimselere anlatamadığım için suskun beklerim. Kimi zaman da bir çiy damlası olup bir otun üstüne düşerim; güneş beni kurutunca göklere uçar, orada bir bulutun kıyıcığına yapışırım. Sonra yağmura dönüşüp yeniden yere düşerken üzerinden uçtuğum aynı otu ararım. Ama yeryüzünde öyle çok ot var ki, aradığımı bulamam...»

«Keşa, sen hiç yazmayı denedin mi?»

«Mektup yazarım. O da çok seyrek, yanlış yapmaktan korkarım hep. Yedi yıllık öğrenimi bile bitiremedim, Seryoja. Polis olmak istedim, ama almadılar beni. On yıllık öğrenimden (*) aşağısını almıyorlarmış... Belki bunda kamburumun da etkisi oldu, ama o konuda bir şey söylemediler.»

«Polis olmak mı istedin? Niçin?»

«İnsanları çok severim de ondan. Arada bir acırsam da hemen hemen herkesi çok severim... Polis olmak isteyenler en baştan insanları sevmelidirler. Anladığıma göre kötü polise çatanlar her şeye inançlarını yitirebilirler. Bir de çocuk yuvalarına yönetici olarak girmek isterdim. Yöneticilik olmazsa kapıcı ya da kaloriferci olmaya bile razıyım. Üstelik böyle bir şey istedim. Ama almadılar. Çocuklar alay ederlermiş. Doğru değil söyledikleri. Belki başlangıçta biraz alay ederler, sonra bırakırlardı. Onları sevdiğimi anlarlardı, onlar da beni severlerdi. Biliyor musun, kamburum yok benim, Seryoja. Yok işte... Kalya öyle söyledi. Kalya öyle dediyse yoktur...»

Keşa'nın gözlerinde yaşlar belirdi, ama ağladığını Seryoja'ya göstermemek için yüzünü çevirdi.

«Ağlama, Keşa. Kalya doğru söylemiş.»

«Ağlamıyorum. Rüzgârdan gözlerim yaşardı da... Gene de arada bir ağladığım olur. Biliyor musun, ben Kalya'nın kız arkadaşıyım. Bu durumda Kalya beni sevebilir mi?»

«Onun seni nasıl öptüğünü gördüm. Kız arkadaş böyle öpülmez...»

«Ah, Kalya'yla ikimizin çocuklarımız olmasını öyle isterdim ki! Çocuklarımız okusunlar isterdim. Ben çok şey hissederim, ama bilgisizin biriyim, Seryoja. Demin sen yeryuvarlağının başlangıç çağlarından söz ettin. Gerçekten dünyamız eskiden beri bugünkü gibi değil miydi?»

«Değildi sanırım. En azından bize böyle öğrettiler.»

(*) Küçük kentlerde yedi yıllık, daha büyük yerleşim merkezlerinde on yıllık öğrenim (orta öğretim) zorunluluğu vardır. (Ç.N.)

«Biz yokken de vardıysak, belki dünyamız o zaman çok değişik bir durumdaydı. Dünya olmadan demek istiyorum yani...»

«Belki de öyleydi, Keşa.»

«Sen hiç resim yaptın mı, Seryoja?»

«Yaptım ama pek beceremedim.»

«Gene de yaptın, demek ki... Bir ressam tablo yapmadan önce ne vardır, Seryoja?»

«Ne demek, ne vardır? Tuval, boyalar vardır elbet.»

«Onu demiyorum ben. Tablodan önce kafasında ne vardır yani?»

«Yapacağı tablonun önsezisi... Tablo konusundaki düşünceleri olmalı...»

«Yeryüzü de bir tabloya benzediğine göre, hem de tabloların en güzeline... Bunu yapan bir ressam bulunmalı, değil mi? Demek oluyor ki, yeryüzü yeryüzü olmadan önce bir düşünceydi. Peki, kimin düşüncesiydi bu?»

«Doğanın düşüncesi olmalı, Keşa.»

Keşa'nın kuşüzümü gözleri büyük bir merakla Seryoja'nın yüzüne çakıldı. Seryoja onun bu dikkatli bakışları karşısında şaşırdı.

«Yoksa Tanrı'nın düşüncesi olmasın?» dedi Keşa. «Aa, şu geyiğe bak!»

Irmağı karşıdan karşıya geçen bir geyik dönemeçlerden birinde tam sandalın ucunda karşılarına çıkmıştı. Hayvanın boynuzunda bir de kelebek duruyordu. Geyik Keşa'yla Seryoja'yı görünce büyük bir korkuya, insansı bir korkuya kapıldı; karşı kıyıya varana değin hızlı hızlı yüzdü. Oraya ulaşınca çalıların arasına atıldı, insanların kendisine ateş etmediğine şaşırarak bir an onlara baktı.

«Korkuyor,» dedi Keşa. «Korkmakla da iyi ediyor. Oysa o da doğanın bir parçası, biz de...»

«Bana kalırsa insanlar her şeyi yeterince açıklayamadıkları için doğaya Tanrı diyorlar.»

«Doğaya Tanrı dense bundan ne çıkar ki?»

«Hiç... İkisinin arasında bir ayrım göremiyorum. Yeterince bilmemekten ötürü herkes kendine göre bir ad vermiş... Demin bilgisiz biri olduğunu söylemiştin, bence en bilgili kişilerin bile bilmedikleri çok şey vardır... Herkes her şeyi bilemez.»

«Hiç kimse mi? Bu duruma göre her şeyi sorup öğreneceğimiz insan yoktur yeryüzünde. Oysa her şeyi bilirlermiş gibi tavır takınanlarla sık sık karşılaşırız.»

«İşte onlar en az bilen insanlardır, Keşa. Sen onların caka satmalarına bakma.»

«Seryoja, çoktandır kafamı kurcalayan bir soru soracağım sana. Eğer insanoğlu maymundan gelmeyse neden bütün maymunlar insan olmadılar?»

«Biliyor musun, Keşa, senin söylediğin şey yalnızca bir kuram. Henüz kesinlik kazanmamış. Ben de bir bilim adamından bunun açıklamasını dinlemiştim. Nasıl anlatsam sana, bilmem ki...»

Seryoja'nın ikircimli tavrı karşısında Keşa ona doğru sokuldu, sandal dengesini yitirerek sallandı.

«Çekinme, Seryoja, hadi anlat. Doğruya benzemeyen şeyler kimi zaman doğru çıkar.»

«Bu kuramın doğru olup olmadığını bilmiyorum. Ancak benim çok ilgimi çekmişti. Kuramın yerbilimle hiçbir ilişkisi olmadığı halde yerbilimi göz önüne almadan bunu açıklayamazsınız. Belki bir gün gelir, bu konuyla yakından uğraşırım.»

«Fazla uzatma, söyle hadi.»

«Kısacası, çağlar önce yeryuvarlağının manyetik dengesi bozudu. O zaman bünyece zayıf maymunların kimisinde birtakım mutasyonlar başladı.»

Keşa heyecandan terlemişti.

«Ne demek o?»

«Yani patolojik değişmeler oldu. Anormal gelişme demektir bu... Değişime uğrayan maymunlar bedensel olarak

çevreyle uyum sağlayamaz hale geldiler, kendilerini savunmaları güçleşti. Ama korunma içgüdüsü onları daha zeki olmaya zorladı. Böylece beyinleri gelişti, arka ayakları üzerinde yürümeye başladılar. Iki sopayı birbirine sürterek ateşi elde ettiler, maymunluktan insanlığa geçtiler... Öteki maymunlarsa eskisi gibi kaldılar. İşte kuram böyle, Keşa.»

Keşa düş kırıklığına uğramış gibiydi.

«Demek ki bizim kökenimiz maymun. Oysa ben kendimi kuş olarak, balık olarak, ağaç olarak anımsarım da, maymun olarak hiç anımsamam.»

Seryoja onu rahatlatmak için, «Başka kuramlar da var,» dedi. «Bunlardan birine göre bizler başka gezegenlerden gelenlerin torunlarıyız. Bir başkasına göre de Dünya, Evren'in yüce mantığının bir yaratısıdır. Tsiolkovski böyle düşünmüştür.»

Tanıdığı bir adla karşılaşmaktan mutluluk duyan Keşa, «Bu bilgin füzeyi icat eden kişiydi, değil mi?» diye sordu.

«Hayır, Tsiolkovski füzenin uzayla bağlantısını kuran bilgindir,» diye yumuşak bir sesle düzeltti. «Onun büyük bir filozof olduğunu pek az kişi bilir.»

«Kim dedin, kim dedin?»

«Filozof. Yani kendine özgü düşünceleri olan, kendi düşünce dizgesini kuran kişi demektir.»

«Ama herkesin kendine göre düşünceleri vardır... Aptalların bile... Belki önemli şeyler değil, ama kendilerine özgü düşüncedir hepsi de...»

«Aptallar öyle sanırlar, ama onların düşünceleri kendilerinin değildir. Onlarınki fabrika ürünü gibi birbirinin benzeri şeylerdir.»

«Peki, yüce mantık ne demektir, Seryoja?»

«Tsiolkovski bununla neyi kastettiğini tam olarak belirtmemiş, bizim anlayışımıza bırakmıştır. Evren'de her şeyin bu mantığın yaratısı olduğunu, bunlar arasında sıkı bir bağ bulunduğunu ileri sürer. Dedemin kütüphanesinde Tsiolkovski'nin Kaluga'da yazdığı kitapçıklar elime geçmişti, bunları yutarcasına okudum. Çok çok eskiden beri yaşıyormuş-

sun gibi bir duygu içinde olduğunu söylemiştin ya, işte Tsiolkovski olsa nedenini bir güzel açıklardı sana. Bu bilginin yazdıklarına göre nesneler kaybolmazlar, başka atom bireşimlerine dönüşürler. Atomun ne olduğunu biliyorsun, değil mi?»

Keşa gücenik bir tavır takındı.

«Atom bombası varken onu kim bilmez?»

«Atomlar bedensel varlığımızın en ufak parçalarıdır.»

«Peki, ruhumuzun da atomları var mı? Bedenimiz ölünce ruhumuz nereye gidiyor?»

«İşte onu bilmiyorum, Keşa. Görüyorsun, benim bildiklerim de pek fazla değil... Bedenimiz bile ölürken tam ölmediğine göre ruhumuz da ölmez.»

Seryoja böyle diyerek tatlı tatlı gülümsedi. Bir gün gelip bütün bunları kuytu bir Sibirya ırmağının üstündeki bir sandalda reçine, ıslak branda ve balık kokuları arasında biriyle konuşacağını nereden bilecekti?

Keşa yatışmak bilmiyordu.

«Bir şey daha soracağım sana... Zaman, geçince nereye gidiyor?»

Seryoja bir an düşündü.

«Zaman mı? Anıya dönüşür.»

Keşa başını iki yana salladı.

«Geçen bunca zamanı anılara sığdırabilir miyiz? Kimsenin belleği yetmez bunları taşımaya.»

«Anılar genlerle insandan insana aktarılır sanıyorum.»

«Neylerle, neylerle?»

«Gen dediğim kan gibi bir şey. Senin iyi bir insan olman bundan ileri geliyor.»

«Yok canım, ben öyle iyi biri değilim. Siteçkin gibilerini görünce kanım tepeme sıçrıyor, o sırada Çapayev'in makineli tüfeği elime geçse gebertiverirdim böylelerini.»

Bunları söylerken Keşa'nın kuşüzümü gözlerinde gerçekten iyiliğe benzeyen duygular yansıyordu.

«Elinde Çapayev'in makineli tüfeği olmadığı için böyle konuşuyorsun... Sen niçin iyi bir insansın, biliyor musun Keşa? Belki uzak dedelerinden biri eski çağ ormanlarında silahsız dolaşırken karşısına bir mamut ya da dişi bir ayı çıktı. Dedeni kolayca parçalayıverecek bu yırtıcı hayvan ona acıdığı için dokunmadan yanından geçti, arkasında oynaşan yavrusunu dişiyle ensesinden yakaladığı gibi oradan uzaklaştı. İşte bu yüzden deden, hayvanın onu öldürmemesine çok şaşırdı, böylece doğaya, insanlara karşı daha sevecen, daha iyi bir insan oldu. Onun iyi huyluluğu da çağdan çağa kan yoluyla sana geçti... Ben böyle bir kalıtıma inanıyorum.»

«Senin dediğine bakılırsa, dişi ayı dedemi sakatlasa şimdi ben kötü biri mi olacaktım?»

«Kim bilir, belki öyle olurdun... Gene de pek emin değilim... Ama öyle sanıyorum ki, dedelerimizin çektikleri acılar, katlandıkları aşağılanmalar yok olup gitmez; kanımızın hücrelerinde filan kalır... 'Köle kanı' diye bir deyim vardır... Çehov köle kanını damarlardan damla damla atmak gerektiğini söyler.»

«Bu duruma göre biz yalnızca dedelerimizin yaşantısından mı etkileniyoruz, kendimize yapacak bir şey kalmıyor mu? Öyleyse kölelerden yalnız köle, akıllılardan akıllı, aptallardan aptal doğacak demektir... Oysa akıllı adamların öyle aptal çocukları olmuştur ki, şaşar kalırsın. Aptal babaların da pırlanta gibi akıllı çocukları doğmuştur... Benim babam ayyaşın biriydi, ama ben ona benzemekten korktuğum için ağzıma içkinin damlasını sürmem... Sen şu şeylerden, ten miydi onlar ne, biraz daha onlardan söz eder misin? Ha, dur!»

Keşa benzin bidonuna baktı.

«Önce biraz benzin koyalım motorun deposuna... Bidonu bana uzatır mısın?»

Seryoja bidonu uzattı.

«Senin o dediğin ten değil gen olacak. Kim ne derse desin, bu genlerin bir belleği var. İnsanların başka bir belleği daha vardır, buna toplum belleği diyebiliriz. Folklor, tarih,

edebiyat, resim budur işte... *Surikov'un Morozova Hanımefendi* diye bir tablosu vardır; bu resmi kartpostallarda, röprodüksiyonlarda kaç kez gördüysem hiçbirinden etkilenmedim, ama Tretyakov galerisini gezerken gördüğümde karşısında donup kaldım. Kulaklı şapkası, tulumu içinde karlar üstünde kızağın arkasında koşan çocuğun ben olduğumu düşündüm. Çocuk başım çevirse kendimi görecektim sanki...»

Bilgisiz olmak Keşa'nın yeniden neşesini kaçırdı.

«Kim bu Morozova Hanımefendi?»

«Raskolnik adı verilen bir tarikat üyesi. Tabloda, zincire vurulmuş olarak götürülürken bile iki parmağıyla istavroz çıkardığı gösterilir. Onlar böyle istavroz çıkarırlardı.»

«Raskolnikler'i de bilirim, iki parmakla istavroz çıkarmayı da... Sibirya'da böyleleri bir zamanlar çok varmış. Bunları biliyorum da tablodan, hanımefendiden haberim yok. Sen demin toplum belleği diye bir şeyden söz ettin, bu durumda bende toplum belleği yok mu dersin? Doğru ya, babam ayyaşlıktan ölerek geride birbirinden küçük sekiz çocuk, başlarında da on iki yaşlarında benim gibi bir kamburu bırakırsa böyle birinin başka türlü anısı, belleği olur mu? Tüm belleğim geride kalanların karnını doyurmaya, sırtlarına bir şeyler giydirmeye harcandı. Cahil kalmamın nedeni de bu. Tsiolkovski'nin kim olduğunu bile şaşırdım. Ben onu füzeyi icat eden kişi sanıyordum. Diyelim, Korkunç İvan hakkında ne biliyorum? Korkunç bir çar olduğundan başka? Ya Napolyon hakkında? Gelip Moskova'yı yakmış, sonra da çekip gitmiş. İşte hepsi bu... Benim asıl kamburum bilgisizliğim, Kalya bile benim böyle bir kamburum olmadığını söyleyemez. Sırtlarında bilgisizlik kamburu taşıyan öyle çok insan vardır ki, Seryoja! Kimisinin böyle olması kendi suçu; tembelliklerinden, ruh yoksulluklarından... Hayır, ben rahat uyku uyumayacağım, tırnaklarımla taşları tırmalayacağım, çocuklarım gene de belleksiz kalmayacak!»

«Sen kendin bile okulunu bitirecek zaman bulabilirsin. Yaşın yirmi ancak...»

Daha önce aklına böyle bir şeyin gelmemesine şaşıran Keşa'nın yüzü bir an sonra yeniden karardı.

«Ya, ya, öyle... Ama şey... tam dört yıl eksiğim var... Az değil ki... Çalışmayı bırakırsam kardeşlerime kim bakar? Bütün aylığımı onlara gönderiyorum. Bir de... bir de evlenirsem? O zaman ne olacak?»

Seryoja moral vermeyi sürdürüyordu.

«Sen zayıf biri misin, Keşa?»

Keşa'nın yüzüne kendine güvenenlerin gülümsemesi yayıldı.

«Hayır, hayır, güçlüyüm ben... Kalya bile benim güçlü biri olduğumu bilmez. Şey... deminden beri sorularımla bıktırdım seni, Seryoja. Sanki ders vermeye gelmiş profesör yerine koydum. Oysa dinlenmek isterdin belki de... Hadi, uyu biraz. Büyük bir yolculuktan yeni döndün, şimdi de ikincisine çıkıyorsun... Yana yaslanıver. İşte böyle... Brandayı üstüne örteyim de su sıçramasın. Sığ yere daha epeyce var. Gelince seni uyandırırım. Zaten gürültüden kendin uyanırsın. Bir kilometre öteden duyulur. Bu ırmağın sığ yerlerindeki akıntı böylesine gürültülüdür işte...»

Gözlerinden uyku akan Seryoja yana yaslanır yaslanmaz gözleri kapandı. Kendini uykunun tatlı gevşekliğine bırakırken Rus ülkesinde nice yetenekli, hevesli, ama yeterince eğitilmemiş insan bulunduğunu, yaşıtı olan arkadaşlarından birçoğu beleşten mirasa konar gibi eğitim olanaklarına kavuştukları halde bunun değerini bilmediklerini, okul eğitimini yaşam ve ruh eğitimiyle birleştiremediklerini düşündü. Bir insan eğitim görürken kendini her bakımdan yetiştirmeliydi.

Keşa sandalı tek başına kullanırken onları çağlak yere doğru sürükleyen ırmağa tüm dikkatini vermişti. Henüz suyun derin yerleri vardı; kimi ortalarda, kimi kıyıya yakın sularda sürüyordu sandalı. Bununla birlikte sığ yerlerin çoğaldığı, üzeri suyla örtülü adacıkların şurada burada kendini belli ettiği de gözünden kaçmıyordu.

«Irmak nasıl da azalmış!» dedi üzüntüyle. «Bol su olmalıydı şimdi. Ama nerede bulacaksın bol suyu?»

19

Ortalık iyice aydınlandıktan sonra geç vakit evinden avluya çıkan İvan Kuzmiç Belomestnıh kapısına iliştirilmiş «Konukseverliğiniz için teşekkür ederim. S. Laçugin» notunu gördü. Yüreği yerbilimci gençle ilgili güven verici, iyi duygularla doldu. «Başkalarına hiç benzemiyor. Saygılı bir genç. Veda etmenin yolunu bile biliyor,» diye düşündü. O sırada içerden bebeğin ağlaması duyuldu. Ama ağlama fazla sürmedi, anlaşılan bebek annesinin memesini bulup yatışmıştı. Bebeğin ağlayıp susması İvan Kuzmiç'in yaşama olan güvenini pekiştirdi. Evde bir çocuk bacak arasında dolaşmadıktan sonra o ev ne işe yarardı?

Ama yemiş bölge sorumlusunun uyanması hiç de güven verici, iyi olmadı. Karnının alt kısmında kunt bir ağrıyla uyanmıştı. Bir yanından öbür yanına dönerken, «Akşam fazla mı kaçırdım nedir? Kahrolası esans!» diye geçirdi içinden. Eğlence yönünden renkli yaşamında nice sarhoşluklar görmüştü, ama bu seferkinde ürküntü verici bir başkalık vardı. Karnında gizli gizli sızlayan ağrı gitgide artarak belinden aşağısını ateşten bir çember gibi sıkmaya başladı. Tihon Tihonoviç çığlık atıp bebeği uyandırmamak için dudaklarını ısırdı, yerinden doğrulmak amacıyla şöyle bir davrandı ama nerede? Ağrı tüm karnını sardı, onu yere yıktı. O zaman kıvrım kıvrım kıvranarak yerlerde süründü, iki büklüm eğilip karnını eliyle tuttuktan sonra bin bir güçlükle eşiği aştı, merdiven basamaklarından böğüre böğüre aşağı indi. Çarli onu görünce hırladı, avlunun tozları arasında yuvarlanan adamdan çekindiği için atıldıysa da beriki dişleri birbirine çarparak adamcağızı yanından uzaklaştırdı. Bunun üzerine İvan Kuzmiç korkuyla istavroz çıkardı: Tihon Tihonoviç'in gözleri yuvalarından fırlamıştı, onun ruhuna şeytanların girdiğini düşündü. O korkuyla yaşlı mantar toplayıcısı ve sürücü Grişa'yı çağırmak üzere içeri koştu.

«Ah, ah ecelim geldi galiba! Tanrım, günahım ne ki bana bu ağrıyı çektiriyorsun?»

Böyle söylenen Tihon Tihonoviç ne yatabiliyor, ne oturabiliyor, ne de ayağa kalkabiliyordu, çünkü ne yapsa karnındaki ağrı başka bir türde artmaktaydı.

Sürücü Grişa korkulu bir kaygıyla, «Apandisit olmasın?» dedi.

Tihon Tihonoviç hıçkırıklar arasından zor konuştu:

«Aldılar onu, çoktan kestiler...»

Yaşlı mantar toplayıcısı çok üzgündü.

«Tüh, taştır bu!» diye üzüntüsünü belirtti.

Tihon Tihonoviç ağrıdan kıvranırken, «Ne taşı?» diyebildi.

«Senin böbreğinde taş var. Bir Japon arkadaşım da tıpkı senin gibi böyle sancıdan kıvranmıştı. Çam yapraklarını ıslatıp suyunu içirdik de taşı öyle sürdürdük. Sonra avcumda tuttum taşı. Kum tanesi büyüklüğünde, keskin kenarlı bir şeydi. Bizim Japon, böbreği bir daha taş yapmasın diye onu madalyona koydurup boynuna asmış.»

Sancıdan bir o yana, bir bu yana atılan Tihon Tihonoviç, «Nereden gelir bu taş?» diye sordu.

«Bilemezsin ki! Tüm pislikler yavaş yavaş bir araya gelir, sonunda taş oluşur sanırım.»

«Böbrek taşını bir de mantar sürdürür,» dedi İvan Kuzmiç. «Bende bir kavanoz dolusu var. Biraz ekşimiş, ama zararı olmaz.»

Sürücü Grişa, «Kocakarı ilaçlarını bırakın!» diye araya girdi. «Ya taş değil de ülserse? Onu hemen hastaneye götürelim...»

Tihon Tihonoviç'i kamyonetin önüne bindirdiler. Grişa elinden geldiğince hızlı sürerek yemiş sorumlusunu gerisin geriye Zima'ya götürmek üzere yola düzüldü. Ama adamcağız ne oturabiliyor, ne de yatabiliyordu; acıdan kıvranıp inleyerek onu kamyonetin arkasına bindirmesi için Grişa'ya yalvarmaya başladı. Kasaya götürülünce avazı çıktığınca bağırdıysa da, neyse ki motor gürültüsünden sesini kimse duymadı. Zaten ıssız taygada onu kim duyacaktı ki? Bağırabil-

diği kadar bağırsındı... Tihon Tihonoviç çektiği acılara dayanamayacak duruma gelince aklma Tanrı geldi. Hep öyle olurdu zaten, başı çok sıkışınca Tanrı'yı düşünürdü. Aklına gelen tüm duaları sıraladı, sanki hastalıkların vericisi alıcısı Tanrı'ymış gibi, karnındaki sancıyı giderirse yerine getireceği getiremeyeceği birçok adak adadı. Karın ağrısı öylesine şiddetliydi ki, zavallı adam acısından kasanın kenarını ısırdı, az kalsın dişlerinin birkaçını orada bırakıyordu.

Kopardığı tahta parçasını tükürürken, «Suçum ne benim? Suçum ne? Ne yaptım?» diye inledi.

Hastanenin bekleme odasına geldiklerinde hava kararmıştı O geceki nöbetçi doktor siyah saçlarını topuz yapmış, yeşil gözlü, kırk beş yaşlarında bir kadındı. Kadının ne kadar biçimli, güçlü bacaklarının olduğu, onu canından bezdiren ağrıları arasında bile kırk yıllık zampara Tihon Tihonoviç'in gözünden kaçmamıştı. Bu bacaklardan birinde insanı hem ürküten, hem de kendine çeken, iri kahverengi bir ben vardı. Kadının hâlâ güzel, elmacık kemikleri çıkık yüzü hastasının durumuna üzüldüğünü gösteren herhangi bir iz taşımıyordu. Gözlerini kadının bacağındaki benden ayıramayan sürücü Grişa doktorun işten başka bir şey düşünmeyen dikkati karşısında hemen notunu verdi: «Şuna bak! Küçük dağları o yaratmış sanki...»

Hastasmın neden yakındığını bile sormaksızın, buyururcasına, «Yatın!» dedi doktor.

Sormasına gerek var mıydı sanki? Adamın elleri karnının alt kısmına giderek ağrının kaynağını göstermişti zaten. Tihon Tihonoviç'in kıvranıp durması üzerine doktor onu omuzlarından tutup bastırdı.

«Yatın dedik size! Küçücük çocuk gibisiniz.»

Adamın ellerini ağrıyan yerden çekti, pantolonunun kemerini kendi elleriyle çözdü, parmaklarını acımasızca derine gömerek elleriyle karnını hızlı hızlı yoklamaya başladı.

«Kendinizi sıkmayın... Düzgün soluk alın...»

Gözlerini korkuyla doktorun yüzüne diken Tihon Tihonoviç sonucu merakla beklerken birden onu tanır gibi oldu.

Karnının ağrısı tüm düşüncelerini bastırsa da «Bu kadını bir yerden gözüm ısırıyor,» diye geçirdi içinden.

Acımasız parmaklar altında inlemesini sürdürürken sordu:

«Doktor, neyim var benim? Yoksa ülser miyim?»

Doktor koyu dudaklarının duyarlı uçlarıyla hafifçe güldü.

«Hayır, değil...»

Dirsekleri üzerinde doğrulan Tihon Tihonoviç, aklından geçen karanlık düşüncelerin etkisiyle biraz kekeleyerek, «Kolera mı yoksa?» dedi.

Adamın bir yerlerden yüzde yüz tanıdığı, malakit yeşiline kaçan bu gözler kısa bir an Tihon Tihonoviç'in yüzünde soğuk soğuk dolaştı.

«Kafanıza öyle şeyler sokmazsanız sizin için daha iyi olacak...»

Durmadan inleyen Tihon Tihonoviç bir türlü yatışmak bilmiyordu. Aklında hep o, «Tanıyorum ben bu yeşil gözleri...» düşüncesiyle yeniden sordu:

«Şu apandisit denen şey bir daha olur mu?»

«Olmaz, hayır... Prostatınızdan bir şikâyetiniz var mı, söyleyin.»

Tihon Tihonoviç apıştı kaldı.

«Nedir o dediğiniz?»

«Bilmemeniz daha iyi... Gene de bakmamız gerekiyor. Hastayı getiren delikanlı, size söylüyorum. Arkanızı dönün. Zoya, eldiveni ver. Siz de yana yatın. Tamam. Şimdi bacaklarınızı karnınıza çekin... Öyle tutun!»

Tihon Tihonoviç bir çığlık kopardı, ama bu seferki acıdan değil, bir kadının ona böyle bir şey yapmış olmasının utancındandı.

Bakması yasaklanmasına karşın gene de omzu üzerinden kaçamak bir bakış fırlatan Grişa büzülmekten kendini alamadı.

«Prostatınız biraz gevşemekle birlikte korkulacak bir şey yok. Ağrı ondan değil,» dedi doktor. «Oturun.»

Tihon Tihonoviç oturunca kadın, hastanın belinden aşağısına, arkadan eliyle vurdu.

«Ağrı var mı?»

«Uf! Uf!»

Doktor yoklamalarını sürdürüyordu.

«Şimdi sırtüstü yatın. Karnınızı bir daha yoklayalım... Burası mı en çok ağrıyor? Anlaşıldı, böbreğinizde taş ya da kum var.»

Tihon Tihonoviç iyice korktu.

«Ne kumu? Benden öyle kum mum düşmüyor ki...»

Kadın gülümsemeksizin takıldı:

«O daha kötü ya! Düşse işiniz kolaylaşırdı. Yarın röntgeninizi çekeceğiz. En azından böbrek sancısı... Zoya, hastaya bir baraljin iğnesi yapalım.»

Tırnakları havuç kırmızısına boyalı, kocaman elleri balyoz işçilerinin ellerine benzeyen irikıyım hemşire, eğilip doktorun kulağına bir şeyler fısıldadı. Hastalığını merak ettiği için kulakları daha bir duyarlılaşan Tihon Tihonoviç onun kalın sesli fısıltısını kolaylıkla işitti:

«Baraljini Yur Serafimıç için ayırmamış mıydık? Topu topu altı ampul var elimizde,» diye fısıldadı hemşire.

«Kim bu Yur Serafimıç?»

«Hani şu ayakkabı mağazasının yöneticisi var ya? Size İtalyan iskarpini getirmişti... Unuttunuz mu?»

Doktorun yüzü kıpkırmızı kesildi, kara kaşları öyle bir çatıldı ki, buruşan alnında uçları birleşti.

«Zoya, burası bit pazarı değil, bunu aklınızdan çıkarmayın. Bizim iskarpinle değiştirecek kadar bol ilacımız yok. Adamın nasıl acı çektiğini görmüyor musunuz? Hemen bir iğne yapın. İğnenin incesi olsun...»

Kolunu uysalca uzatıp kurban edilmeye hazırlanıyormuş gibi gözlerini yuman Tihon Tihonoviç, «Gördüm ben

bu kaşları, gördüm... Tıpkı böyle çatılırdı...» diye geçirdi içinden.

İğneden sonra adamcağız biraz olsun rahatladı, karnındaki sancı dağıldı, bunun yerine bir ağırlık kaldı. Acının dinmesinin verdiği cesaretle, merakla sordu:

«Doktor, sanki yüzünüz bir yerden bana tanıdık gibi geliyor. Yanılıyor muyum?»

«Ben sizi daha önce gördüğümü sanmıyorum. Ha, adınızı söyleyin de kaydınızı yapalım. Sizi burada alıkoyacağız ne yazık ki...»

Okul öğrencilerinin kullandığı diviti mürekkep hokkasına batırıp yazmaya hazırlanıyordu ki, odanın kapısı açıldı; açık sarı saçlı, sıska bir polis, başı kanlar içinde, uzun boylu bir adamı sırtında içeri getirdi.

Arkasındaki baygın yükün ağırlığından ayakta zor duran polis memuru soluk soluğa, «Nereye yatırayım?» dedi.

Adam baygın olmasına baygındı, ama hırlarken ağzından berbat bir içki kokusu geliyordu.

Doktor, Tihon Tihonoviç'e, «Peki, kaydınız yarına kalsın,» dedi. «Hemşire sizi koğuşunuza götürür şimdi.»

Doktor yumuşak ama kararlı bir tutuşla yemiş sorumlusunu yattığı sedirden kaldırdı. Grişa'nın da yardımıyla horlayan adamı polisle birlikte onun yerine yatırdı, bu sırada pis kokuyu duymamak için yüzünü öbür yana çevirdi.

Terden sırsıklam olan polis, «Komosomolski Zori Sokağında bulmuşlar,» dedi. «Otların üzerinde yatıyormuş. Başına ne olduğunu bilmiyorlar; ya birisi vurdu, ya da kendisi başını çarptı. Bize bugün teslim edildi.»

Kapının pervazına yaslanan Tihon Tihonoviç oradan bir türlü ayrılmak istemiyordu. Doktorun malakit yeşili gözlerine dalıp gitmişti. «Onu nereden tanıyorum ben?» diye düşünüyordu bir yandan da. Doktor başı yaralı adamın burnuna amonyağa batırılmış pamuk soktu, bunun üzerine beriki büyük bir gürültüyle hapşırdı. «Ben neredeyim?» gibilerden baygın baygın gözlerini açtı, sonra yeniden kapatarak eskisinden daha şiddetli horlamaya başladı.

Yarayı temizleyen doktor, «Sağlam kafası varmış,» dedi. «Polis yoldaş, bakın pamuktaki şu tuğla ufaklarına! Birisi kafasına tuğla indirmiş olmalı, belki de bu işi kendisi yaptı. Neyse ki yarası derin değil... Zoya, bir tetanos iğnesi yapalım... Polis yoldaş bir kadeh votka alır mısınız? Yorgunluğunuzu giderir.»

Polis memuru utangaç utangaç, «Almasam iyi olur. Pek içmiyorum da,» karşılığını verdi.

Doktor gülümsedi.

«Ben de fazla içmem, ama size kadeh arkadaşlığı edebilirim.»

Böyle dedikten sonra ölçekli iki sıvı kabına votka koydu.

«Bugün nasıl yorulduğumu bilemezsiniz. Gelenlerden yalnızca biri gerçek hasta. Ötekilerin hepsi şöyle ya da böyle bir olayın kurbanı, tam otuz dört tane... Biraz su katayım mı?»

Polis daha bir utandı.

«Su istemez...»

«Ben de susuz içerim.»

Doktor böyle dedikten sonra erkekler gibi hızlı bir dikişle içkisini bitirdi.

Grişa doktor kadının bu hareketi karşısında, «Afiyet olsun!» dedi hayranlıkla.

Doktor onları yeni görmüştü sanki.

«Sizin burada ne işiniz var?» dedi Grişa'ya.

Tihon Tihonoviç'e de, «Siz de koleranızı alıp koğuşunuza gidin!» diye çıkıştı. «Orada gözlerinizi dikmiş, ne bakıp duruyorsunuz? Kadınların içki içtiğini ilk mi görüyorsunuz yoksa? Şimdi kadın da, erkek de bir; hepsi içki içiyorlar... Zaten hastane nöbetinde içki içmezseniz dayanamazsınız, gelenlerin kokudan yanlarına varılmıyor.»

Birçok kez yıkanmadan dolayı iyice daralmış hasta pijamasını güçlükle giyen Tihon Tihonoviç hemşireye sordu:

«Sizin şu yeşil gözlü doktor yeni mi geldi?»

İri balyoz işçisi elleriyle yastığa pat pat vurarak düzelten hemşire kalın sesiyle, «Yeni geldi,» dedi. «Eski doktorlardan birkaçını değiştirdiler. Rüşvet alıyorlardı. Aylık ücret bir şeye benzemedikten sonra almayıp da ne yapsınlar? Ama bu almıyor... Geçenlerde böbreklerini tedavi etti diye Yur Sefamioviç bir çift iskarpin armağan getirmişti, zorla parasını ödedi. 'İskarpinleriniz güzel ama parasız almam,' dedi. Başkalarına pek benzemez. Herkese benzeyen bir yanı, içki içmesi. Mesleğini de iyi bilenlerden, niye yalan söyleyeyim...»

«Nereliymiş biliyor musunuz?»

«Bizim buralardan. Sibirya'dan yani. Lena kıyılarından... Kendinden söz etmeyi pek sevmez...»

«Soyadı ne?»

«Zalogina. Darya Sevastyanovna Zalogina... Eh, ben gideyim artık. Alın şu kavanozu. Yarın sabah analiz için idrarınızı vereceksiniz... Durun, neniz var? Yoksa yeniden sancınız mı tuttu?»

Tihon Tihonoviç'in yüzü değişmişti.

«Yok, yok bir şeyim. Biraz uykum geldi de...»

«Peki. Kavanozu karyolanın altına koyuyorum.»

Tihon Tihonoviç tenini dalayan battaniyeyi boğazına dek çekti, sonra başını da örterek yatağın içine iyice gömüldü. Koğuşun karanlığında kimseciklerin yüzündeki değişikliği görmesini istemiyor gibiydi. Yüzü bambaşka bir görünüm almıştı: Adamın ağlamak üzere olduğunu ya da bu dünyadan çekip gitmeye hazırlandığını düşünebilirdiniz. Evet, Tihon Tihonoviç şimdi sert doktorun kime benzediğini çok iyi anlamıştı. O, 1943 yılında Kosoy Ugor'da memelerinin arasından kuşkirazı yemişlerini yalayarak aldığı Teterevkalı Daşa Zalogina'nın tıpatıp benzeriydi. Aynı malakit yeşili gözler, aynı gür siyah kaşlar, elmacık kemikleri çıkıntılı aynı esmer yüz... Ancak o Daşa bundan yirmi beş yaş daha gençti, saçlarına henüz kır düşmemişti, ayrıca ağzına içki koymazdı. Tihon Tihonoviç geçen yılları saydı, doktorun Daşa'yla onun kızları olabileceği sonucuna vardı; ne var ki ba-

ba adı tutmuyordu. Bu durumun doğruluğuna inandıkça duyduğu utançtan içi bir tuhaf oluyordu, çünkü böbreğindeki taş ortaya çıkmasa biricik kızıyla karşılaşmayacak, hatta onun varlığını bile öğrenemeyecekti. Gene de ürkek bir umut ışığı belirdi yüreğinde. «Yaşının tutması bir rastlantı olamaz mı? Baba adı benzemediğine göre?»

Tihon Tihonoviç üzerindeki battaniyeyi attı, ayaklarına yıpranmış hastane terliklerini geçirdi, hırsız adımlarıyla merdivenden aşağı inmeye başladı. Hasta kabul odasının kapısı aralıktı. Az önceki kafası yarılmış adamın yerinde sedirde orta yaşlı bir kadın oturmaktaydı, kadının bir gözünün altında mor-kırmızı kocaman bir şişlik vardı. Yeşil gözlü doktor bu şişliğe bir yandan kurşunlu sirke pansumanı yapıyor, bir yandan da öfkeli öfkeli söyleniyordu.

«Her aylık alışta kocan seni tartaklayacaksa onunla ne diye birlikte oturuyorsun? Bak, ben yalnız yaşıyorum. Tek başına yaşayan kadınların sıkıntıları olmaz mı? Olur. Ama bunlar kendiliğinden geçer gider. Başkasının beni üzmesine kesinlikle fırsat vermem. Senin kendine hiç saygın yok mu?»

«Ama kocam beni kötü bir adam olduğu için dövmüyor ki. Talihine küstüğünden böyle yapıyor. Şanssız bir adammış. Sakat kaldığı için elinden başka bir iş gelmez. Ben hamamda ufak bir veznedarım, ama elime geçen para onunkinden fazla. Ayıkken çok iyidir...»

Kadın böyle diyerek ağlamaya başladı.

«Öyleyse sen de ondan kaçacakmışsın gibi yap. Korksun biraz. Belki o zaman aklı başına gelir. İstersen kaldığım yerin anahtarını vereyim sana. Birkaç geceni benim yanımda geçir. Seni arasın da aklı başına gelsin.»

Kadın başını salladı.

«Olmaz. Karnını nasıl doyuracak? Bir keresinde yumurtayı bir saat haşlamış. Küçük bir çocuk gibi beceriksiz, zavallı... Hadi, ben gideyim artık. Gözüme o yeşil sıvıdan sürme, e mi? Geçen sefer izi çıkmak bilmedi... Bir gün bizim hamama yıkanmaya gel. Senden para almam...»

Kadın gidince Zalogina tek başına kaldı. Kendine ölçekli kaba votka koydu, geçen seferki gibi bir dikişte içti.

O zaman Tihon Tihonoviç'in yüreğinde daha önce bilmediği babaca bir duygu kabardı: «İçiyor... Tek başına içiyor... Kızım benim...»

Doktorun odasına girdi, karanlık koridordan sonra ışıktan kamaştığı için gözlerini kıstı.

Zalogina sertçe sordu:

«Siz daha niçin uyumadınız? Yoksa gene mi ağrıyor?»

Tihon Tihonoviç kendini tutamadı:

«Kızım... Kızım benim...»

Doktor yüzünü buruşturdu.

«Hastaların bana böyle seslenmelerinden hoşlanmam. Bana Darya Sevastyanovna diyeceksiniz... Baraljinin yararı olmadı mı? Size bir de sistinal vereyim bari...»

Kutudan bir küp şeker çıkardı, bunun üzerine kahverengi bir sıvı damlattı, Tihon Tihonoviç'e uzattı.

«Açın ağzınızı, korkmayın... Ama yutmayacaksınız. Dilinizin altında dursun.»

Tihon Tihonoviç sistinalli şekeri dilinin altına yerleştirdi.

Doktor nöbetçi defterini açtı.

«Gelmişken kaydınızı da yapayım,» dedi.

Dilinin altında hemen erimeyen şekerin etkisiyle konuşması güçleşen yemiş bölge sorumlusu, «Tugih,» dedi. «Tihon Tihonoviç Tugih.»

Başım defterin üzerine eğen doktorun yüzüne hem korkuyla, hem de umutla gözlerini dikmişti. Acaba adını tanıyacak mıydı? Ama kadının yüzü seğirmedi bile.

Doktor kayıtsızca sordu:

«Doğum yılınız?»

Bölge yemiş sorumlusu hem ezik, hem de rahatlamış bir tavırla, «Bin dokuz yüz on,» dedi. «Şey, doktor, annenizin adını öğrenebilir miyim?»

«Onun adı da benimkinin aynı, Darya Sevastyanovna... Sorabilir miyim, annemle niçin ilgileniyorsunuz?»

Yemiş bölge sorumlusu merakının nedenini açıklamadığı gibi sorularının arkasını da kesmedi:

«Sağ mı şimdi anneniz?»

«Doğum sırasında öldü. Bir doktorla hasta arasında bulunması gereken sınırı aşmadınız mı? Ne dersiniz?»

Tihon Tihonoviç ister istemez biraz kekeledi.

«Şey, baba adınız Sevastyanova olduğuna göre babanız Sevastyanov olmalı, değil mi?»

Doktorun sesi sertleşti.

«Babam yoktu benim... Dedem Sevastyan Prokofyeviç kendi adını verdi. Peki ama deminden beri soru sorup duruyorsunuz, bu merakınızın nedenini anlayabilir miyim? Sancınız varken böyle değildiniz... Ha, anladım! Siz parti bölge komitesinin gezici ekibindensiniz. Genellikle emeklilere böyle görevler verirler... Böbreğinizdeki taşı çıkarırsam bunun karşılığında torpil yapıp beni Amerika'ya görev gezisine göndereceksiniz anlaşılan. Amerika olmazsa Trinidad adalarına, Tobago'ya da razıyım... Oradaki doktorlarla deneyimlerimizi paylaşırsak iyi sonuç alacağımıza inanıyorum. Ben Sibirya'da öğrendiklerimi, onlar tropikal koşullarda edindikleri bilgileri karşılıklı tartışırız... İlaç bulunmadığı zamanlar yabansoğanının hangi hastalıklarda kullanıldığını aktarırım onlara... Onlar da bana ananasın yararlarından söz ederler. Ha, yeri gelmişken sorayım: Ananas tattınız mı hiç?»

Tihon Tihonoviç ezilip büzülerek, «Konservesini yemiştim,» karşılığını verdi.

Doktor alaylı alaylı, «Ben onu da yemedim,» dedi. «Şey, böbrek sancınız sakın ondan olmasın? Neyse, boş verin bunlara. Şimdi doğruca yatağınıza! Eğer böbreğinizde taş varsa, size söz veriyorum, o taşı düşüreceğiz. Şimdi rahat rahat uyumanıza bakın. Benim Trinidad ya da Tobago'ya gitmek için can attığımı da unutmayın, e mi?»

Tihon Tihonoviç sallana sallana merdivenlere tırmandı, karanlıkta bir basamağa oturdu ve elleriyle yüzünü kapayarak ağlamaya başladı. O an böbreğindeki taşın ağrısını hissetmiyordu, ama kendini bir taş gibi ağır hissediyordu. Tam o sırada yaşlı mantar toplayıcısının söylediklerini düşündü: «Tüm pislikler yavaş yavaş bir araya gelir, sonunda taş oluşur sanırım.» Tihon Tihonoviç'in gözlerindeki tüm yaşlar akıp bitince bu kez saçma bir şey daha saplandı zihnine: Nasıl edip de Doktor Zalogina'ya ananas bulmalıydı?

20

İki kişi taygada çam kozalağı indirmekteydiler. Bunlardan biri ufak tefek, epeyce çökmüş, ama dişleri inci gibi bir ihtiyardı. İnanılmaz derecede kirli şapkası ta burnunun üstüne düşmüştü adamın. Yeşilimsi boza çalan yelken bezinden cüppesi kır ateşinde yanmaktan leke leke olmuştu. En ucuzundan tütün dökümtüleriyle çam fıstığı kabukları yapışmıştı sakalına. Yaşlı adam yere dökülen kozalakları toplayıp yamalı bir çuvala dolduruyor, kozalak indiren adama dallardaki kozalakların yerini gösteriyordu. Öbürüyse bir Buryat'tı, yaşı arkadaşı kadar olmamakla birlikte oldukça geçkin gösteriyordu, dişleri seyrelmişti. Gene de arkadaşına göre sağlam yapılıydı, biraz çarpık çurpuktu, ama iriceydi. Bu ikincisi, elinde uzun bir sırıkla sedir ağaçlarından kozalak çırpıyordu. Ucu demirli sırık indikçe sedirler sarsılıyor, uğultulu uğultulu inliyor, ister istemez kozalaklarını otların üstüne saçıyordu. Her vuruştan sonra yukarlara doğru bir çatırtı yükseliyor, başı göklere değen sedirlerin tepesindeki bulutlar sanki durdukları yerde sallanıyorlardı. Siteçkin bu çatırtıları izleye izleye onların yanına geldi.

Adamlara yaklaşınca sırt çantasını sıyırdı, yere devrilmiş kuru bir çam ağacının üstüne koydu, «Kolay gelsin!» diye seslendi.

Buryat tam vuracakken durdu, sırığı yere bırakarak havadaki ucunu ağacın gövdesine dayadı. Bakışlarından kuşku

okunuyordu. Ama ötekinin, şapkası gözlerinin üstüne inmiş çelimsiz ihtiyarın yeni gelen hakkında neler düşündüğü belli değildi, bununla birlikte alaylı alaylı, «Kolaysa başına gelsin!» demekten geri kalmadı.

«Bakın, şurada da kozalaklar var.»

Siteçkin böyle diyerek eğildi, yerden topladığı birkaç kozalağı yarı yarıya dolmuş çuvalın içine attı. Çelimsiz ihtiyar güldü, çuvala atılan kozalakları buldu, yeniden çalıların arasına fırlattı.

«Bunlar indirilmiş değil, kendi düşmüş, onun için sincaplar bile beğenmeyip küsmüş. Fıstıkları böyle kozalakların, işine yarar belki salakların...»

Yaşh adamın şiir okur gibi uyaklı söylediği bu sözler Siteçkin'i biraz pirelendirdi. Gene de aldırış etmez görünerek adamlara sokulmaya çalıştı.

«E, kozalak toplama işi nasıl gidiyor?» diye sordu.

«Bu zamanda ha kozalak toplamışsın, ha boş yere hoplayıp zıplamışsın... Bunlara kozalak mı denir, bunun fıstığı nasıl yenir? Uçaklar taygaya kimyasal maddeler atarlar, mikrop kırayım derken servileri yakarlar. Ağaç kabukları mikroptan böyle mi korunur? Bu gidişle doğanın canına okunur. Eskiden hasta ağaçlar tek tek yakılırdı, böylece doğanın bütünlüğü aynı kalırdı. Şimdi ağaçlar toptan yok ediliyor, buna da orman korunması deniliyor. Hastaların yanında sağlamlar da süpürülüyor, böylece yavaş yavaş ormanlar çürüyor... Üstelik kayınlara tam bir savaş açıldı, bu ağaçlar tümüyle yok sayıldı.»

Siteçkin şaşırdı.

«Nedenmiş o?»

«Sözde kayınağaçları bir işe yaramazmış, bence nankör insanlarımız iyice azmış. Kayınlar güzelliktir, başka ne işe yarasın? İnsanlar yararı başka şeyde arasın. Rusya'mızı kayınsız düşünemem, ben böyle ülkeye ülke demem.»

Siteçkin sıkılmaya başlamıştı. Konuyu değiştirmek için, «Dede, bir yerde çalışıyor musun, yoksa emekli misin?» diye sordu.

«Evet, ben hep çalışırım. Sibirya ayazında dolaşırım... Serseriliğim, kıtırcılığımdan yana, şubatlı dede derler bana.»

Siteçkin şapkasını başına iyice geçiren ihtiyarın söylediklerinden pek bir şey anlamamıştı.

«Ne demek şubatlı? Açıklar mısın, dede?»

«Sibiryalılar şubatlı derler ona, durmadan sağda solda dolaşana. Şubat devriminde salındı hapishaneden serseriler, o günden beri dolaşır gezerler. O yüzden şubatlılar kimseye yaranamamışlar, hiçbir yere yerleşip barınamamışlar. Ben şubatlılardan sonuncu kaldım, gençliğimde çok kızı baştan çıkardım.»

Buryat gülmeye başladı, parmağını salladı.

«Ah, sen yok musun ya! O ne biçim söz bakayım?»

«Oğul, sözüme ister inan, ister inanma, şimdi bile kadınlar gelirler yanıma. Bencileyin yaşlı adamın gücü kalmadı sanma, başkaları ne derse desin kanma. Kadınlar bilir ağzının tadını, unutmazlar bu serserinin adını. Gerçi en güzel kuştüyü kadın yatağı, bir serseri için batağın batağı. Kadınlardan biri beni kocası yapıyordu az kaldı, o yüzden de başına belayı kendi eliyle aldı.»

Siteçkin zorla gülümsemeye çahşarak, «Ne demek istiyorsun, dede?» diye sordu.

İhtiyar kulağının üstüne soktuğu gazete kâğıdından bir parça kopardı, bunun içine bolca tütün dökerek bir sigara sarmaya başladı. Zehir gibi duman çıkaran sigarayı tüttürdükten sonra uyaklı konuşmasını sürdürdü:

«Genellikle kadınlardan sabah erkenden kaçarım, kaçmayan serserinin aklına şaşarım. Ama bu kadın başka çıktı, hem de canımı çok sıktı. Birinci sabah salçalı güzel bir domuz kızartması çıkardı önüme, kendisi de gelip kuruldu yanıma. İkinci gün sombalığı tuzlamasını yuttum, dolağımı sarıp gitmeyi unuttum. Üçüncü sabah kaz haşlaması koydu sofraya, kendisi de başladı kırıtmaya, tafraya. Dedim, 'Oğlum, ne çabuk unuttun serseriliğini? Hani, nereye kodun er-

liğini?' Kadın bodruma gene içki getirmeye inince, ben de giyinmeye başladım hemence. Çıplak sol ayağımı zor soktum çizmeye, sağını da başladım itmeye. Anlaşılan yemeği fazla kaçırmışım, aklımı da şaşırmışım. Kadın gördü durumu, bastı çığlığı. Bırakmak ister mi bu alığı? Sözde beni gene kuştüyü batağa çekecek, kadın gövdesiyle gelip üstüme çökecek. Oradan dökme demir bir ütü geçti elime, sakın gülmeye kalkmayın halime. Kafasına vurup bayıltmaktı amacım, insan öldürmek benim ne harcım? Ancak kafatası pek ince çıktı, özgürlüğümü tümden yaktı. İstemeden belamı buldum, polise kendim teslim oldum. Bindirdiler beni lahana yüklü bir arabaya, İrkutsk'ta bastılar on yıl hapsi bu babaya. Kodeste işim gücüm sepet örmekti, sıkıntıdan cancağızım çok çekti! Bir gün hırsız arkadaşlar soktular kafama kaçmayı, özgürlük uğruna yeniden savaşmayı. Gerçi yaşım tam altmıştı, ama kaçarken dinçliğim artmıştı. Bizim hırsız yoldaşlar bir kilisenin çan kulesine saklamışlardı iri bir altın külçesi gizli bir tuğlasına. Külçe altını çıkarıp bir dişçiye verdiler, oradan kaçıp Yalta'da bir meyhaneye postu serdiler. Tam üç hafta yedik içtik, keyif içinde kendimizden geçtik. Sonra paralar suyunu çekti, kim bilir başımıza daha neler gelecekti! Hırsızlık için girdik bir mağazaya, istemeden uğradık bir kazaya. Meğer bir eldiven dükkânıymış orası, bizi ele verdi kör olası. Yargılandık yargılanmasına ya, pek tuhaftı, oysa bizim beklediğimiz belki aftı. Sosyalist ülkemizin mağaza yöneticisi, değil miymiş meğer tefecinin tefecisi? Çaldıysam eğer iki yüz eldiven, yamadı bize iki bin çift birden. Mahkemede dedim ki: 'Evet, ben şubatlıyım, ama kat kat sosyalist ahlaklıyım.'»

Durmadan uyak düzen ihtiyardan ürkmeye başlayan Siteçkin çekine çekine sordu:

«E, sonuç ne oldu? Serbest bıraktılar mı, yoksa yeniden mi kaçtınız?»

Ürkmekte haklıydı. Çünkü karşısındaki adam gerçekten bir hırsız, bir katil olabilirdi. Delikanlının kendinden çekindiğini gören kozalak toplayıcısı onu yatıştırmaya çalıştıysa da pek başaramadı:

«Yaşlılıktan ötürü erken çıktım kodesten, kurtuldum ama hapisten, kurtulamadım şimdi bile aynı abesten.»

Siteçkin iyice telaşlandı.

«Eh, ben artık gideyim,» diyerek sırt çantasını yüklendiği gibi yürüdü.

Giderken şöyle düşünüyordu: «Bu adam ya kaçığın biri, ya da dediği gibi katil. Belki ikisi birden...»

İhtiyar kozalak toplayıcısı Siteçkin'in arkasından arkadaşça yürüdü.

«Dur canım, hemen nereye gidiyorsun? Sen de anlat kendini, saklama bizden derdini. Senin de kendine göre ilginç düşüncelerin vardır, belki seninkiyle bizimki aynı ayardır. Taygada arkadaşlık pek hoştur, dur hele korkup kaçmak boştur. Eğer çevrende güvenilir adam arıyorsan, eski hırsızlardır en güvenilir insan...»

Ama Siteçkin yaşlı adamla arkadaşlık etmeye hiç niyetli değildi. Korktuğunu belli etmemeye çalışarak ondan uzaklaştı, çalıların arkasında kayboldu.

O zaman Buryat ellerini karnına bastırarak kahkahayla gülmeye başladı.

«Ödünü patlattın çocuğun. Meğer korkağın biriymiş...»

«Hem korkak ki ne korkak, tıpkı çürük bir kozalak! Oysa korkacak ne var ihtiyardan, ayağın bir adım uzak mezardan.»

Buryat kahkahalardan boğulacak gibiydi.

«Amma da palavra sıktın yahu! Nereden çıkardın bunları? Senin kocakarıya söyleyeyim de evdeki ütüyü saklasın bari. Bir gün o zavallıyı da öbür dünyaya göndermeye kalkarsın da...»

Yaşlı adam somurttu.

«Sen nereden bileceksin hangisi doğru, hangisi palavra? Aldırma insanların sözüne, sen bak tavra. Hadi bırakalım laflamayı, sürdürelim kozalak toplamayı.»

Siteçkin durmadan uyak düzen ihtiyardan yeterince uzaklaştığını anlayınca içi rahatladı, sakin adımlarla yürü-

meye başladı. Yürürken bir yandan da, «Ne berbat yermiş burası! Karşına çıkanlardan kime güvenip kime güvenemeyeceğini bilemiyorsun,» diye düşünüyordu.

Ormandan gerçekten korkardı. Siteçkin'in güvensizliği yalnız insanlara karşı değildi, ağaçlardan, ormandan da çekinirdi. Oysa o sırada ağaçların arkasında insan kokusu alan bir ayı yavrusu aldatılmamış bir güvenle pek merak ettiği bu yaratığa doğru sokulmaya başladı. Çalıların arasından fırlayıp da tümüyle kötülükten uzak bir niyetle, oynamak niyetiyle insanın önüne atıldığında Siteçkin çok korktu, omzundan çiftesini sıyırdığı gibi, iki namlusundan birden ateş etti. İki delikten birden fışkıran saçmalar zavallı yavruyu yaktı. Acıdan kıvranan ayı yavrusu otlar üzerinde yuvarlanmaya başladı, tıpkı insanlar gibi elleriyle akan kanlarını durdurmaya çalıştı. Siteçkin elleri titreyerek çiftesini yeniden doldurdu, akılsız yavruya bir daha iki namludan birden ateş etti. Ama tüfeği çok eskiydi; üst üste ateşlemeye dayanamayarak sürgüsü çatladı, elinden fırladı, barut dumanı gözlerine kaçtı. Siteçkin sendeleyerek avuçlarını gözlerine bastırdı, az sonra ellerini yüzünden çektiğinde karşısında kocaman bir ayı gördü. Saçak saçak tüylü ana ayı arka ayakları üzerine kalkmış, suçsuz yavrusunu öldüren insanoğlundan öcünü almak için üzerine gelmekteydi. Siteçkin ağaçlar arasından şırıldayarak akan ırmağa doğru attı kendini. Hızla koşarken ağaç dalları karşıdan yüzüne çarpıyor, budaklar giysisine takılıyor, arkadan ana ayının homurtuları geliyordu. Siteçkin kıyıya varınca sığlıkta duran boş bir sandal gördü. Sandalda, yırtıklarından servi kozalakları görünen iki çuval duruyordu. Sandalın burnu birazcık çakıllı kıyıya çekilmişti, kıçıysa suyun içindeydi. Siteçkin sandalı tüm gücüyle ırmağa doğru itti, hızla içine sıçradı, kürekleri ıskarmozlara geçirdi. Ancak tam o sırada ana ayı da suya daldı, arka ayakları üzerine kalktı, sandalı kendinden yana çekti. Siteçkin'in son gördüğü şey, dişi ayının öfke saçan gözleriyle ona vurmak üzere kaldırdığı kocaman pençesiydi...

Neden sonra ırmak sandalı ayının pençelerinden kurtardıktan sonra sürükleyip götürdü. Ana ayı oğlunun katili-

nin cansız bedenini götüren sandalın arkasından gitmedi, orada kaldı. Ancak sandal dönemecin arkasında gözden silindikten sonra sudan çıktı, yavrusunun ölüsünü gömmeye gitti.

21

Sandalların önünde iki sığlık akıntı bulunmaktaydı. Bunlardan biri Azgın, öbürü Kuzgun diye anılırdı. Sığlık akıntının sözlük anlamı, «iri taşlar arasından suların hızla aktıkları yer» demektir. Sığlık akıntılar dibi taşlık olduğu gibi çakıllık da olur. Dibi çakıllı sığlık akıntılarda sandallar çekilerek götürülebilir. Dibi taşlı sığlıklarda taşlar ne kadar çok suyun yüzeyine yaklaşırsa ırmağın akışını o derece çok engeller ve akıntı azgınlaşır. Eğer böyle sığlık yerlere varmadan önce sandalınızı nerelerden geçireceğinizi hesaplar, dümeni ona göre sağa sola kırabilirseniz ne mutlu size. Taşlara çarpmamak için hep köpüklü akıntılardan kaçınmalıdır, çünkü buralar alttaki kayaların belirtisidir. Beyaz köpüklü akıntılar arasından koyulukları izleyerek gitmek gerekir. Eğer koyuluklar yoksa, çepeçevre köpüklü akıntılar kayığınızı oradan oraya savuruyor, denetimden çıkan teknenizin önüne uğursuz satranç taşları düzeninde hep yeni yeni kayalar çıkıyorsa o zaman ne yaparsınız? Bulunduğunuz ırmağın iki yakasında düz kıyılar varsa hemen kayığınızın altına kütük koyar, kıyıya çekersiniz. Ama bir de kıyılar böyle düz değil de sarp kayalık yamaçlar aynı diklikle suyun içine giriyorsa, işte o zaman Tanrı yardımcınız olsun! Gerçekten kimi kıyılarda kayalık yamaçlar öylesine sarptır ki, kaya yarıkları arasından fırlayan tek tük çam ağaçları kendilerini suya atmak için ileri doğru abanmış da coşkun sulardan korkarak öylece donakalmış, intihara niyetli insanlar gibi görünürler. Azgın ve Kuzgun adlı taşlık akıntılar böyle yerlerdi işte. Bırakın suların çekildiği zamanları, suların bol olduğu mevsimde bile buraların ne büyük tehlikeler taşıdığını Kuşa'yla İvan İvanoviç kadar bilen insan az bulunurdu. Sular azaldığında taşlar iyice ortaya çıkar, ırmak seke seke akan

çağlayana dönerdi. O zaman taşların arasından geçebilen beri gelsin! Oysa suyun bolluğunda taşlar altta kalır, sandalınızın dibi biraz sürtünse bile üzerlerinden geçer giderdiniz. Sular azalınca bu olanak tümüyle ortadan kalkar. «Olacak varsa olur,» umudundan başka bir şey kalmazdı.

Azgın adlı taşlık akıntı mert bir düşman sayılırdı, çünkü sular çekildiğinde taşlar iskele babaları gibi ırmağın üstüne çıkardı. İki yakasındaki kuzgun rengi kayalık dik yamaçlardan dolayı Kuzgun adını alan taşlık akıntıysa sinsi mi sinsiydi. Taşlardan en irileri suyun üstünde sırıtsa bile bunların arkalarındaki ufaklar üstlerini örten suların altında gizli kalırdı. Bu yetmiyormuş gibi, bir de bu sığlık yer tam ırmak dönemecinde bulunduğundan, yaklaşırken yarısı görünürdü ama öbür yarısını göremezdiniz. Azgın adlı sığ akıntıdan sonra biraz dinlenmek, kendinizi Kuzgun adlı akıntıya hazırlamak olanaksızdı, çünkü bunlar ard arda sıralanmışlardı. Ayrıca, ikincisinin sarp yamaçları akıntıdan kaçıp sandalı kıyıya çekmenize fırsat vermezdi. Birinci sığlıkta parçalanan sandallar dalgaların etkisiyle ikincinin kıyılarına filan atılmaz, aynı hızla taşlara çarpa çarpa daha çok kırılıp parçalanarak, akıntının hızıyla sürüklenirdi... Irmağın köpüklü belleği derinliklerinde kim bilir ne anılar saklamaktaydı! Eğer ırmak bir gün kitap yazacak olsa, umutları taşlara çarpıp yok olan insanlardan başkasını yapmazdı kuşkusuz... Eskiden insanlar bu sularda eğlence için kürek çekmezlerdi; o yüzden geçmiş çağlardan kalma nice yerli Buryat oyma sandalları, Sibirya akıncılarının tekneleri, nice tüccar mavnaları, altın arayıcıların salları taşlara çarparak parçalanmış, sonra aşağılarda kıyılara sürüklenip çürümüştü! Şimdi bu teknelerin parçaları yolcularının kemikleriyle birlikte karışıp toprağa dönüşmüştü. Bu topraklarda biten azgın otlar kuruyunca çıra gibi yanarlar, amaçları uğrunda ölenlerin anısına dikilmiş mumlar türünden onların ruhlarını aydınlatırlardı.

Ama taygayla şaka yapılmayacağını unutan, bugünün tarih belleğinden yoksun insanları şimdilerde bu ırmaklarda keyif için gezmeye başladılar; o nedenle kendini bilmez

kentlilerin yaptığı derme çatma teknelerin artıklarını sığlık yerlere dağılmış olarak sık sık buralarda görürsünüz. Taşlık akıntıda parçalanan işte böyle bir sandalın gövdesi kıyıdaki bir kütüğe takılıp kalmıştı, yontu yerlerine bakılırsa yeni bir sandaldan kalmışa benziyordu. Keşa içinde kimsenin bulunmadığı tekneden müzik sesi duyunca şaşırdı. Hemen motoru durdurup sandala yanaştı. Teknenin altındaki yarıktan çalkalanan suyun biraz ıslattığı «Sony» marka bir radyo dipte yan yatmış duruyordu, çatlağın içineyse çerçevesi plastik maddeden yapılma bir güneş gözlüğünün saplarından biri girmişti. Sibirya'ya gönül eğlendirmeye gelmiş kafasız gezgincilerden kalanların hepsi buydu işte. Radyoda Müslim Magomayev'in bir şarkısı çalınıyordu: «Fırtınalara tutuldu gönlüm, tipilerde kaldı...» Mışıl mışıl uyuyan Seryoja'yı uyandırmamak için Keşa, Magomayev'i susturdu, yarığın içinden çıkardığı gözlükle birlikte kendi sandalına koydu. Sonra batan sandaldan kürek çekerek uzaklaştı, motoru çalıştırarak önde gidenlerin ardına takıldı.

Tam Keşa'nın söylediği gibi, Seryoja kendiliğinden gözlerini açtı. Onu uyandıran, Azgın Akıntı'nın bir kilometre uzaktan başlayarak gittikçe artan homurtusuydu. Azgın Akıntı'nın göz kamaştırıcı bir güzelliği vardı, çünkü bir kıyıdan öbürüne suyun üstüne konmuş, süt beyazı binlerce martının uçmak için durmadan kanat çırpışını andırıyordu. Bu görüntünün üzerine bir de kalın, geniş bir gökkuşağı gerilmişti. Taşlara çarptıkça havaya yükselen su serpintileri gökkuşağını ıpıl ıpıl titretiyor, sis olup ırmağın üstünü örtüyordu. Yüz metre kadar ilerden giden birinci sandal bir an gökkuşağının altına daldı, Keşa'yla Seryoja sandalın sis perdesi arkasında birdenbire yok olduğunu gördüler. Arkadaşlarının başına ne geldiğini bilmiyorlardı, ama su serpintilerinin pusuna bürünmüş taşların onları da mıknatıs çeker gibi çektiğini hissediyorlardı.

Taşlar arasından gürültüyle akan suyun homurtusunu bastırmaya çalışan Seryoja, «Motoru kaldır!» diye bağırdı.

Keşa bu haykırışı ya işitmemişti, ya da işitmezlikten geldi. Tortop olup oturdu, motorun benzin ayarını iyice kıs-

tı, gökkuşağının altındaki su serpintileri sisinde ilerisini görebileceği bir boşluk aramaya koyuldu. Sanki eliyle tuttuğu motor canlı bir varlıkmışçasına onunla şöyle konuşuyordu: «Acele etme... Biraz daha sık dişini canım benim. Azıcık daha bekle... Bak, şimdi geliyoruz...»

Açılmış bir ağız gibi, azı dişleri örneği iri iri beyaz taşlar üzerinden köpüklü tükürükler saçarak homurdanan akıntının başlangıcına ulaşınca Keşa ufacık gövdesinin tüm ağırlığıyla öne abandı, o an duyduğu neşeli öfke gücünü iki katına çıkarmış olmalı ki, motoru bir tutuşta yerinden kaldırdı, sonra iki eliyle birden küreğe sarıldı. Kendi itiş gücünden yoksun kalan sandal şimdi tümüyle akıntının keyfine bağımlıydı. Ancak tehlikeli bir biçimde sudan çıkarılan motor Keşa'nın ona gösterdiği güvene, söylediği okşayıcı sözlere karşılık olarak son bir çabalayışla sandala atılım gücü vermiş; demir dostundan aldığı bu son enerji, sandalı burgaçlar arasında dönüp durmaktan kurtararak ilk iki taş arasındaki boşluktan sıyrılmasını sağlamıştı.

Ama kendini zor kurtardığı bu daracık aralıktan sonra sandal ansızın karşısına çıkan üçüncü bir taşla burun buruna geldi. Seryoja sırığı ırmağın dibine daldırıp olanca gücüyle ittiyse de sırık görevini tam yapamadan elinden fırladı gitti. Gene de bu itiş sandalın tehlikeyi atlatmasına, taşın yanından sıyrılarak akıntıya girmesine yardım etti.

Keşa, «Aferin Leningradlı!» diye bağırdı.

Kurtulmalarından dolayı sevinçliydi ama suya düşen bir kedi gibi de sırılsıklam olmuştu.

Keşa akıntının elinden kapmaya çalıştığı kürekle sandala zar zor yön vererek bir sonraki taşı atlattı, ama tüm yaptığı, sandalın burnunun taşa çarpmasını önlemek oldu. Kaygan taşın böğründen sıyrılarak geçen sandal gene de yana yatmaktan kurtulamadı, kürek Keşa'nın elinden fırladı, bu arada kendisi de sandalın dibine yuvarlandı. Sandala kenardan su girdiğini gören Seryoja hemen gövdesiyle o yana yüklendi, dengeyi yeniden sağladı. Keşa, «Aferin! İyi akıl ettin...» diye sevinerek ayağa kalkmaya çalışıyordu ki, ikinci

bir çarpmayla kendini benzin bidonunun üstünde buldu. Irmak sandalı bir taştan öbürüne fırlatarak onunla bir oyuncak gibi oynamaya başlamıştı. Bir o yana, bir bu yana yalpalanmalar sırasında Keşa'nın başı motora öyle hızlı çarptı ki, gözlerinde yıldızlar uçuştu. Aynı sarsıntı Seryoja'yı da çıpanın üstüne fırlatmış, sırtındaki astarı kalın pamuklu ceketi delen sivri demir neyse ki yalnız derisini sıyırmakla kalmıştı. Çıpanın çengelinin sivri ucunda pamuklu astardan bir parçayı bırakarak canını zor kurtaran yerbilimci genç tek namlulu tüfeğini kaptı, dipçiğini kürek gibi kullanarak çekmeye başladı. Ancak akıntının hızlı itişi karşısında onun tüm bu çabalaması boştu.

Kıpır kıpır kıpırdanan güçlü kaslarının arasına sandal bir kıymık gibi saplanmış da ona büyük acılar veriyormuşçasına ırmak durmadan kükrüyor, öfkeden kudurmuşçasına homurdanıyordu. Keşa aralıksız kürek çekerken Burşteyn'in ırmağa düşen şapkasının iki taş arasındaki köpüklü sularda hopladığını gördü; ancak Burşteyn'e bir şey mi oldu diye korkuya kapılmanın sırası değildi şimdi, sandalı yeni darbelerden korumak amacıyla kürek çekmeyi sürdürdü. Bir tehlikeyi daha atlatıp, o sırada ucu kırılan küreğe dayanarak dizleri üstüne dikilmişti ki, Azgın Akıntı'yı geçtiklerini şaşkınlıkla gördü. Ta ilerde, beyazlığı gözlerini alan suların ortasında bir sandalla içinde dört kişi gidiyorlardı.

Kırık küreğini sallayarak sevinçle bağırdı:

«Hey, onlar da kurtulmuşlar! Kurtulmuşlar! Yaşasın!»

Oradan şapkasını suya düşürmeyen biri de şapkasını çıkarıp salladı. Gerçi korkuya kapılmanın sırası değildi, ama sevinmenin de sırası değildi. Irmağın iki yakasındaki sarp kayalıklar birbirine yaklaşarak iyice daralmış, güneş yamaçlardan birinin arkasında kalmıştı. Köpüklü beyaz suların yeriniyse kurşun rengi burgaçlar almıştı. Sarp yamaçların rengi de değişmişti şimdi. Kuzgun kanadı koyuluğuna bürünen kayalar arada bir yanardöner ışıltılarla parlıyor gibiydi. Bir bölümü ırmağın kıvrımı arkasında kalan Kuzgun Akıntı, daralan yalçın yamaçlar arasından hızlanarak akarken iki sandalı birden geri dönülmez bir yolculuğa sürüklüyordu.

Zihninde çakan yeni bir düşünceyle Keşa kendi kendine konuşmaya başladı: «Motoru yerine takıp yeniden çalıştırsam mı acaba? Ama ya ırmağa düşürürsem? Yo, iyice kıyıya yanaşır, derin akıntıda giderim. Hiç olmazsa sandalın bir yanı taşlara çarpmaktan kurtulur... Peki, öbür yandan kayalara bindirmez miyiz? Sandalı tümden parçalamayalım da... Kıyıdaki koyu akıntı da öylesine dar ki! Sandal oraya nasıl sığar, bilmem... Sular orada derindir, kolay geçilir, ama daracık bir şerit sanki... Ya motoru çalıştıramazsam? O çalkantılarda su almışsa? Dur, şunu bir deneyeyim... Kör şeytan yardım eder belki... Hadi, altınım benim! Çalış, iki gözüm! Bizi sen kurtaracaksın...»

Keşa böyle diyerek motoru takıp suya daldırdı, ipini çekti. Motor onu anlamamışçasına birkaç kez aksırıp tıksırdı, ama sonunda çalışmaya başladı.

İvan İvanoviç Zagraniçnıy arkalarından motor patırtısı duyunca şaşırdı.

«Ne halt karıştırıyor bu Keşa denen adam! Motor takmanın sırası mı şimdi? Suya düşürecek vallahi...»

Bir sarsıntıda çenesi sandalın kenarına çarptığı için dişi kırılan Kolomeytsev kırılan dişini avcuna tükürerek, «Motoru biz de taksak iyi olur, ne dersin?» diye sordu. «Şu dişe bakın! Zaten bir işe yaramazmış... Sigara içmekten sapsarı, ucu da gedik... Kendim kırk yıl geçse çektiremezdim. Dişçilerden çok korkarım...»

İvan İvanoviç Zagraniçnıy, işine başkasının burnunu sokmasına kızmıştı.

«Sen karışma, Viktor Petroviç!» dedi. «Burada sandal motoru, motor parçaları satılmıyor ki, düşürünce bir tane daha nereden alacaksın?»

«Peki, senin işine karışan yok. Ama kıyıya doğru yanaş biraz. Orası daha derin.»

İvan İvanoviç oflaya puflaya kürek çekiyordu.

«Süt çocuğu değilim ben. Görüyorum.»

Ancak akıntı öylesine güçlüydü ki, onları hep ortalara sürüklüyordu. Ellerinde sırıklarla Burşteyn'le Kolomeytsev

ittikleri, Vyazemskaya tüfeğinin dipçiğini kürek gibi kullandığı halde sandalı bir türlü yana doğru almayı başaramadılar.

Terin, suyun içinde kalan Zagraniçniy, «Yerinden kıpırdıyor mu hiç!» diye homurdandı.

O zaman Kolomeytsev oturak tahtalarından birini söktü, onunla çekmeye başladı. Sandal az da olsa yan yan yüzerek yeni bir rotaya girdi. Keşa'nın sandalı elli metre uzaktaydı şimdi, onlara gittikçe yaklaşıyordu. Kuzgun Akıntı, Azgın Akıntı gibi gürültülü değildi, su serpintileri sisinin olmayışından dolayı tepesinde gökkuşağı da yoktu. Ancak kuşkulu görüntüsü ürküntü veriyordu insana. Açıkta duran birkaç taş dışında gözle görünmeyen öbür taşların üzerinden sular derinden derine kaynıyor, burgaçlar çiziyordu. Düzgün akan tek yer, kıyı boyunca uzayıp giden su şeridiydi, ancak burası bir sandalın zor sığacağı darlıktaydı. Buradan gitmeyi göze alsalar bile ırmak kıvrımının arkasında önlerine nasıl bir tehlike çıkacağını bilemezlerdi. Dipteki bir taşa ya da kıyıdan uzanmış bir kayaya toslamak işten bile değildi. Ne olursa olsun gene de koyu şeritten gitmekten başka çıkar yol yoktu. Bununla birlikte akıntıya kapıldıkları için İvan İvanoviç sandalını oraya yöneltmekte güçlük çekmekteydi. Sandaldan yüksek koca bir taşın yanından zorla sıyrılmışlardı ki, köpük dantelleri arasından yağlı kara burnunu gösteren yeni bir tanesiyle daha karşılaştılar.

İvan İvanoviç Zagraniçmy, «Dikkat!» diye bağırmaya kalmadan sandal gitti, tam burundan taşa bindirdi. Bir çatırtıyla birlikte havaya tahta parçaları uçuştu, bir an devrileceklerini sandılar. Ancak eski Sibirya işi sandal dayandı bu çarpışmaya, üzerine bindirdiği koyu parlak taşın böğrüne karnıyla yarı sürünerek geçtikten sonra alüminyum kaplama dibi de gıcırtılar çıkararak alttan sürttü. Koyu akıntı şeridi hemen yanıbaşlarındaydı, ama sürtündükleri taş onları kaynayan burgaçların etkisiyle başka taşların üzerine doğru itiyordu. Sandal dipten çatırdadı, açılan çatlaklardan su fışkırmaya başladı.

Bunun üzerine İvan İvanoviç'le Kolomeytsev kara taşın üstüne çıktılar; bir yandan taşın cilalı yüzeyinden kaymamaya çalışırken, bir yandan bacakları akıntının gücüne zor karşı koyarken sandalı koyu şerit yönüne doğru itmeye başladılar. Burşteyn de elindeki sırıkla kayığın içinde var gücüyle dayanıyor, ancak bükülüp titreyen sırık destek noktasından kurtularak yana fırlıyordu. Bütün uğraşmalarına karşın sandal, kurtarıcı koyu şeritten uzağa doğru kaymaktaydı.

Tam o sırada ikinci sandal yanlarında belirdi. Suyun içindeki taşlarla kıyıdaki yalçın kayalar arasından akan su şeridine nasıl girebilmişti? Sandalın burnunda Keşa duruyor, ipini demet ettiği çıpa demirini elinde tutuyordu. Keşa'nın niyetini anlayan İvan İvanoviç'le Kolomeytsev gerisin geriye kayığa atladılar.

İki sandal aynı hizaya gelince Keşa çıpayı onlara doğru fırlattı, bu sırada yırtıcı hayvanlara özgü bir ses çıkardı. Demir gelip onların sandalının kenarına saplandı, ipin gerilmesiyle birlikte de ucu ağacın içine gömüldü. Şimdi öne geçmiş bulunan Keşa'nın sandalının yedeğindeki İvan İvanoviç Zagraniçnıy'ın sandalı yerinde şöyle bir silkelendi, yana yatacakmış gibi yalpaladı, ama son anda devrilmekten kurtularak taşın üzerinden kaya kaya kıyı yönünde sürüklendi, birincisi gibi koyu akıntının içine girdi. Keşa, «Küçük ipim benim, naylon ipim, dayan!» diye söyleniyordu kendine. Bir ara düşündü: Motoru kaldırsa mıydı, kaldırmasa mıydı? Irmak dönemecinin arkasında ne vardı acaba? Eğer koyu akıntı şeridi aynı biçimde sürüp gidiyorsa iyiydi. Ya bir de değilse?

Kıyıdan uzanan bir kaya görüşü kapamaktaydı. İşte ne olduysa o anda oldu. Keşa köpüklerin çevrelediği değirmi bir taşı gördüğünde vakit artık çok geçti. Motoru kaldırmak için ileri atıldıysa da olanca hızlarıyla tam ortadan taşa bindirdiler. Motor bağlantı vidalarını koparark havaya fırladı, son bir kez vınıldadı. Keşa'nın ellerinin arasından sulara gömüldü. Bu arada çarpışmanın şiddetinden sandal da taşın böğründen sekerek kıyıdaki kayalara doğru savruldu. İvan İvanoviç'in sandalı yandan geçip giderken Burşteyn'in yapa-

bildiği tek şey, Keşa'nın sandalını tüm gücüyle kayaların dibindeki iki taşın arasına itmek oldu. Bu itişle sandal gelip iki taşın arasındaki boşluğa saplandı, gıcırtılar çıkararak yana yattıysa da bir daha yerinden kıpırdamadı. Bu arada çekme ipi gerildi, çatırdadı, koptu; Keşa'yla Seryoja, İvan İvanoviç'in sandalının kayalıklara bindirdikten sonra devrildiğini, Yuliya Sergeyevna'nın başının, tıpkı yola çıkmadan önce Keşa'nın düşlerinde gördüğü gibi, kayalara çarptığını gördüler.

Neden sonra akıntı Keşa'nın taşlar arasına saplanan sandalını yerinden söktü, yeniden sürükleyerek sarp kayalıklara bindirdi. Bu çarpmaya dayanamayan sandal tuzla buz oldu...

Yabancı bir sesin konuşmaya başlamasıyla Keşa gözlerini açtı. Ses şöyle diyordu: «Sağ çevrelerin kışkırtmasıyla düzenlenen, sözüm ona ev kadınlarının başlattığı gösteriler üzerine Başkan Allende bir bildiri yayımlamıştır. Bu bildiride Şili hükümetinin ülke halkına ve silahlı kuvvetlere güven duyduğu, özgürlük ve bağımsızlık yolundan bundan sonra da ayrılmayacağı belirtilmektedir...»

Keşa gözlerini açtığında ilk gördüğü şey, sarp kayaların dibinde bir kovukta yatmakta olduğuydu. Kovuk öylesine küçüktü ki, oraya sığmayan ayakları dışarı sarkarak soğuk suya değmekteydi. Yanında da Seryoja kovuğa sığabilmek için dizlerini kollarıyla kucaklayıp oturmuştu, inanılmaz biçimde ikinci kez kurtulan Japon radyosunu dinlemekteydi. Keşa'nın başı Seryoja'nın gömleğinden yırttığı bezle sarılıydı, o yüzden çocukcağız gömleksiz kalmıştı. Keşa sağır bir ağrı duyduğu başına elini götürdü, sonra bir de baktı ki, ne görsün? Avcu kan içinde kalmış...

O korkuyla, «Ötekiler nerede?» diye sordu.

Seryoja'dan ses çıkmadı. Bakışları anlamsız, bomboştu; sanki içinde oturdukları kovuğa, önlerinden homurdanarak akan suya, tepelerindeki yalçın kayalara yenik düşmüş gibiydi.

Seryoja'nın bu suskunluğu karşısında daha büyük bir korkuya kapılan Keşa; «Ötekiler nerede?» diye bağırdı.

Seryoja sonunda onu duymuştu. Başını çevirmeden, hep öyle ileriye bakarak, «Onlar öldüler... Hepsi öldüler... Bizim sonumuz da aynı...» dedi.

Seryoja'nın bu umutsuzluğu üzerine birden canlanan Keşa, «İşte bu olmadı Leningradlı arkadaşım,» dedi. «Hani nereye gitti deminki yiğitliklerin? Dur bakalım, biz seni Sibiryalı yapacağız daha... Onların öldüğünü kim söylemiş? Radyodan mı dinledin yoksa? Evet, sandallarının devrildiğini ben de gördüm. Devrilmekle bir şey olmaz ki. Benim başımdan yirmi kez böyle olaylar geçti. Görüyorsun, biz de ölmedik, yaşıyoruz... Buradan da kurtulacağız, bir gün gelip birbirimizin düğününe de gideceğiz... Şimdi bir çıkış yolu bulalım.»

«Ben baktım. Bir yere kıpırdayamayız...»

«Bir çift göz iyi, iki çift göz daha iyi görür.»

Böyle diyen Keşa başının ağrısından yüzünü buruşturarak ayağa kalktı, kovuktan dışarı uzandıktan sonra yukarı doğru baktı.

Kuzgun ışıltılı kara kayalar herhangi bir çıkıntı filan yapmadan neredeyse dimdik yükselmekteydi. Keşa'nın keskin gözleri beş metre kadar yukarda çarpık bir çam dalına takıldı, bunun biraz üstünde böyle bir tane daha vardı. Keşa bir yol bulmuştu, ama oraya nasıl tırmanacaklardı? Kafası şimdi, görev başında ölen demir arkadaşı, yani parçalanan sandalının motoru gibi tıkır tıkır çalışıyordu. Seryoja'nın beline sokulu yerbilimci çekicini çekip aldı, arkadaşının eline tutuşturdu.

«Tut şunu, Leningradlım, uyukladığın yeter artık. Doğru iş başına! Şimdi benim omzuma çıkacak, kayada çukur açacaksın!»

Seryoja kuşkulu kuşkulu bir çekice, bir kayalara baktı.

«Çekici dikkatli vur, sakın suya düşürme,» dedi Keşa. «Kayayı biraz oyduktan sonra oyuğu yavaş yavaş genişlete-

ceksin... Katmanları enlemesine kırmaya çalışma, boylamasına vur hep. Böyle daha kolay oyulur.»

Seryoja, Keşa'nın omuzlarına çıktı, aşağıdaki kudurgan burgaçlı köpüklere bakmamaya çalışarak usul usul ama aynı noktaya vurmaya başladı. Hep aynı düşünceyle, aklını kullanarak vurdukça bedeninden uzaklaştığını sandığı yaşama gücünün geri döndüğünü hissediyordu. Zaten yaşama gücü yaşamayı düşünmekten başka nedir ki? Seryoja böyle çalışırken ansızın dondu kaldı.

Keşa sabırsızlanmaya başladı.

«Hey, niye durdun orada? Uyudun mu yoksa?»

Seryoja onun omzundan beceriksizce indi, kovuğa yeniden girdiklerinde elindeki düz, özellikle cilalanmış gibi görünen taş parçasını Keşa'ya uzattı. İçinden göz alıcı elmas kristallerinin açıkça seçildiği kara bir taştı bu.

«Gördün mü?»

«Nedir bu? Bildiğimiz taş işte... Buradaki kayaların hepsi böyledir.»

Seryoja taşı güneş ışığının altına tuttu. Güneşte ışıltılar daha bir arttı.

«Sen şu yeni kırılan uca bak. Kristal, kassiterit kristali, Keşa! Biz bunun peşinde değil miydik? Kolomeytsev haklıymış.»

Keşa taş parçasını aldı, elinde çevirmeye başladı.

«Vay canına! Kassiterit ha?»

Sonra onu öfkeyle Seryoja'ya geri verdi.

«Bırak; senin kassiteritin de, tüm madenlerin de yerin dibine batsın! Önce insan gerek bize... Bütün madenler, en değerlileri bile insanın yanında hiçtir, Seryojacığım. Hadi sen gene omzuma çık bakalım... İki çukur açmıştın, değil mi? Birkaç tane daha oy, boyun yetişene dek yukarı yüksel.»

Seryoja bir süre sonra arkadaşının omzundan aşağı indi.

«Basamaklar hazır.»

«Öyleyse kemerini çöz, pantolonunu da çıkar ver bana.»

Böyle diyerek kendisi de pantolonunu çıkarmaya başladı.

İki pantolonla kemerden ip benzeri bir şey ortaya çıkınca Keşa bunun bir ucunu kassiterit parçasının çevresine sıkıca doladı. Seryoja'nın omzuna tırmandı. En üst basamaklara kızlarınki gibi küçük elleriyle tutunduktan sonra kendini yukarı çekti, ayaklarını Seryoja'nın omuzlarından kaldırıp alt basamaklara koydu.

Keşa dişlerinin arasından, «Ah, şimdi üçüncü bir elim olacaktı ki!» diyerek sol elini oyuğa derince soktu, sağ eliyle de ip benzeri nesnenin ucuna bağlı taşı yukarı fırlattı. Atış çok isabetliydi. «İp» ufak çam ağacının gövdesinden dolandı. Keşa'nın hafif hafif oynatmasıyla ucundaki taşla birlikte aşağı doğru kaymaya başladı. Böylece çift kat olan «ip»e tutuna tutuna Keşa kendini yukarı çekti, bir yandan da ıslak ayakkabılarıyla dik kayaya basarak destek aldı. Çam gövdesinin dibine varınca biraz soluklandı, aşağıya doğru gülümsedi.

«Hey, Leningradlı! Meğer senin kassiterit ne çok işe yarıyormuş!»

Sonra «ip»i aşağı sarkıttı, ucunu yakalayan Seryoja da yukarı tırmanmaya başladı. Küçük çam ağacı sarsıldı, gıcırdadıysa da dayandı. Pantolonlar, kemerler de dayandı. Bunlardan biri, Seryoja'nınki Amerikan malıydı, Keşa'nınkiyse yerli malıydı, ama ikisi de gençlerin yüzünü kara çıkarmadılar, kopmaya karşı koydular.

Az sonra Seryoja, Keşa'nın yanındaydı. Yerbilimci gence soluk alma fırsatı vermeyen Keşa, «Görüyor musun, yukarda bir çam dalı duruyor! Haydi, Leningradlım, aynı çalışmayı bir daha yap!» dedi.

Aynı anda da üzüntüyle bağırdı:

«Tüh, Japon radyosunu aşağıda unuttuk! Bende de kafa mı var ki!»

Kuzgun Akıntı'nın kıyısındaki kovukta unutulan radyo uluslararası haberleri bitirip yorumlara geçmişti.

22

Salvador Allende «La Moneda» başkanlık sarayının penceresinde perdenin arkasından ev kadınlarının gösterisini izliyordu. Aynı türden gösterilen ikincisiydi bu. Büyük bir kadın kalabalığı sarayın önündeki alandan geçiyor, boş tencerelere trampet çalar gibi vururlarken, «*Algo comer! Algo comer*!»(*) diye bağırıyordu.

Başkan kadınlara dikkatle bakınca aralarında işçi ya da köylü kadınlarının bulunmadığını gördü. Önce halktan yiyecekleri saklayan, sonra da «açız» diye sokaklara dökülen bu manav, bakkal, kasap karılarının yüzlerinde hiç de az beslendiklerini gösteren bir iz yoktu; hepsi de dolgun yüzlüydüler. Allende'nin gözleri *El Mercurio* gazetesinin yönetmen yardımcısının karısına takıldı. Kadın orta halli ev hanımlarının çokça kullandığı damalı bir önlüğü gösteri için özellikle giymişti, ancak soğuk sudan sıcak suya sokmadığı bakımlı ellerinin parmaklarında pırlanta yüzükleri görünce başkanın yüzünde acı bir gülümseme belirdi. Karısı Ortensia'yla bu kadın bir zamanlar aynı okullarda okumuşlardı. Bir süre önce bir çiçekçi dükkânında karşılaştıklarında yönetmen yardımcısının karısı Ortensia'yı bir köşeye çekmiş, sözüm ona eski dost edasıyla üzgün üzgün, «Söyler misin, işittiklerim doğru mu?» diye sormuş. Ortensia da soğukça, «Nedir o işittiğin? Bilmiyorum ki...» demiş. Eski dost, «İşittiklerime göre Salvador'un kafası pek yerinde değilmiş. Çok yoruluyormuş. Bana kalırsa bu durumda istifa etmesi daha iyi olur... Tanırım onu, dürüst bir adamdır, ama şu kızıllar onu iyice yoldan çıkardılar. Şey, Salvador, Moskova'dan getirdiği lastik ayakkabıları giyiyormuş, öyle mi?» dedikten sonra, tatlı ama iğneleyici bir gülümsemeyle gülmüş. Ne karşılık versin Ortensia da? «Evet,» demiş, «bundan başka Sibirya kürkünden bir de şapka getirdi. İçine kısa

(*) (İsp.) Biraz yiyecek! Açız! (Çev.)

dalga telsiz yerleştirmişler, Kremlin'in verdiği talimatlar doğrudan doğruya Salvador'un beynine geçiyor. O yüzden kafasının yerinde olmadığını söylüyorlar. Kocana söyle de bundan bir makale konusu çıkarsın.»

Gösterici kalabalığı arasında yalnız *El Mercurio* gazetesi yönetmen yardımcısının karısı türünden kadınlar yoktu. Açlık çektiklerini haykıran iri kalçalı, etli butlu kadınların yanında küçük memur karıları, sekreterler, tezgâhtarlar, telefon santrallerinde çalışan kızlar gibi durumu yoksulca olan kadınlar da yürüyordu. Kimisi kucağında çocuğunu taşıyor, bayrama geldiklerini sanan yavrucaklar neşeyle ellerindeki kaşıkları sallıyorlardı. Başkan Allende'nin onlar için elinden gelen her şeyi yaptığını, ama annelerinin tüm belanın ondan geldiği konusunda kandırıldığını nereden bileceklerdi?

Gerçekte her şeye gücü yetmiyordu Allende'nin. Lüks Carrera Oteli'nin yüzme havuzlu terasında bikinili bayanlar, ayakları yüzgeçli baylar naylon kamışlarla «Hig-Ball»larını, «Tom Collins»lerini yudumlarlarken alandan geçen kadınları turistik izlencenin ek gösterisi olarak seyretmekteydiler. Başkan, turistler arasında kadın kalabalığının iplerini çeken kişilerin de bulunduğunu bilmiyor muydu?

Başkan, hemen arkasından birinin sinsice, «Biraz daha poz verebilir misiniz?» dediğini duydu.

Canı sıkkın, içini çekti. Makam odasında Avrupalı bir ressam bulunduğunu nasıl da unutmuştu! Adamın asıl uyrukluğunu kimse bilmediği, birkaç pasaport birden taşıdığı söylendiği için gerçekten Avrupalı sayılırdı. Hakkında kesin olarak bilinen bir şey varsa o da Liechtenstein Prensliği'ndeki bir bankada hesabı bulunduğuydu. Adam en azından bir ay süren sıkı izlemeler, resmi ziyaretler sırasında rastlantıymış gibi ikide bir de ayak altında dolaşmalar, resim sergilerinin kataloglarıyla ve Şili'ye yalnızca başkanın resmini yapmak için geldiğini bildiren mektuplarıyla sürekli bombardıman etmeler sonunda kolunun altında tuvali ve paletiyle başkandan «bir saatçiğine» poz verme izni koparmayı ba-

şarmıştı. Başkan onun resim yapmasını zorlaştırıyormuş gibi, «Siz çalışmanıza bakın. Bana aldırmayın,» türünden laflar etmekten de geri kalmıyordu.

Gene de başkan ressama dikkatle bakmaktan kendini alamadı. Adam, yüzsüzleşen oda uşağı senlibenliliğiyle ona zorla pamuklu dokumadan damalı ceketini çıkartmış, bunun yerine frakını giydirmek yetmiyormuş gibi bir de omzuna başkanlık şeridini taktırmıştı. Herifin kendi giyinişi de hoşuna gitmemişti başkanın. Ayaklarında eski Yunanlılar'ın giydiği türden, kadın iskarpinleri gibi yüksek ökçeli bir pabuç; sırtında insanın içini gıcıklayan, gezgin satıcıların kılığına benzer, yanardöner kumaştan tergal bir takım... Suratını derseniz, hiç hoşa gidecek cinsten değildi. Kendilerini kısırlaştıran eski bir ortodoks tarikatı mensuplarınınkine benzeyen, fazla boyanmış, belirgin özelliği olmayan bir yüz, yalnız iş düşünenlerin canlılığıyla parlayan gözler, yeterince gelişmemiş bir burun, uzattığı İspanyol sakalına karşın gene de uzun göstermeyi başaramadığı, kadınlarınki gibi kısa, kesik bir çene... Ya tavırlarına ne demeliydi? Her fırça vuruştan sonra rol yaparcasına geriye sıçramalar; duvarda asılı Patagonya bölgesi el işlemesini çok beğendiğini gösteren, ardı arası kesilmek bilmez hayranlık sözleri...

Allende yorgunluktan gözlerini yumarak, «Alın, duvar süsü sizin olsun,» dedi.

Teşekkürler yağdıran ressam bir hokkabazın el çabukluğuyla işlemeyi duvardan indirdi, elinin içinde kıvırdı.

«Birkaç fırça daha, tamam... Evet, bitirdim işte... Çok işiniz olduğunu biliyorum, onun için...»

Ressam böyle söyleyerek, üzerinde Uzakdoğu ejder resmi bulunan, zevksiz altın kol düğmeli kolunu kaldırdı; «Rolex» marka saatine bir göz attıktan sonra, «Gina Lollobrigida'nın resmini tam elli iki dakikada bitirmiştim, sizinkini de kırk dakikada tamamladım,» dedi. «Bakmak ister misiniz?»

Allende önce onu sıkan başkanlık kurdelesiyle frakını sırtından attı, yeniden pamuklu dokuma ceketini giydi, son-

ra resme yaklaştı. Ressam bir ayna şaşmazlığıyla en uygun ışığı yakalamasını bilmişti. Ancak portrede, kendinden hoşnut bir tavırla, hülyalı hülyalı uzaklara bakan, bambaşka biri vardı. Başkanlık şeridinin maviliği başının üzerindeki bulutsuz gökle tam bir uyum sağlamaktaydı. Omuzlarının üstündeyse Cordillera Dağları olması gereken başı dumanlı dağlar teatral bir görkemle yükseliyordu. Ressam yılışık yılışık bir şeyler söyleyerek portreyi bir o yana, bir bu yana çevirirken öyle bir an oldu ki, kapalı perde arasından sızan ağustos güneşi, parıltısıyla tuvalin üzerindeki resmi siliverdi.

Düzmece benzerinin tuvalden yok olması başkanı birden rahatlattıysa da hokkabaz eller resmi bir daha çevirince başkanı bunaltan tantanalı görüntü güneş ışığını atlatarak, tablonun yüzeyinde tüm uğursuzluğuyla yeniden belirdi. Allende bıkkınlık içinde şöyle düşünmeye başladı: Yoksa bu göz boyayıcı herif odasından hiç gitmeyecek, her gün gelip çalışmasını engelleyerek, düzmece başkanlar yapmayı sürdürecek miydi?

Ressam canlı bir sesle, «Fonu biraz daha işleyeceğim,» dedi. «Ama öyle sanıyorum ki, sizi iyi yakaladım.»

Allende alaylı alaylı tam, «Gırtlağımdan...» diyecekti ki, kendini tuttu, ressamın bir an önce gözünün önünden uzaklaşması için, «Çok güzel olmuş... Teşekkür ederim,» dedi.

Karşısındakiyse tiksindirici bir yapışkanlıkla, «Asıl ben size teşekkür ederim,» diyerek hemen gitmeye hiç de niyetli olmadığını gösterdi.

«Belki odamda hoşunuza giden başka bir şey daha vardır, ne dersiniz?»

Allende böyle dedikten sonra «Gizli» damgası basılı bir belgenin üzerinde duran, Sokrates'in mermerden küçük büstünü ressama uzattı. Bu ulu Yunanlı'nın büstü bir önceki başkandan ona kalan belki de son andaçtı.

Almakta geç kalırsa uzatılan armağanın geri çekilmesinden korkan ressam büstü çabucak kapıp cebine soktu.

Şimdi Yunanlı filozofun yalnız kıvırcık bukleli başı görünüyordu cebinden. Bir elinde Patagonya el işlemesini sıkı sıkı tutarken öbür eliyle portreyi sehpasından çıkarmaya çalışarak, «Taze boyalı tuvali çıkarma konusunda, doğrusu, kimseye güvenemem,» dedi. «Bir keresinde az kalsın İsveç kralının portresini berbat ediyorlardı.»

İşini bitirdikten sonra durmadan veda sözleri söyleyerek geri geri çekildi, kadın ökçeleriyle kapıyı açtı, ama gitmeyip kapı aralığında durdu.

«Acaba resim sehpasıyla boyalarımı götürmekte biri yardım edebilir mi?»

Allende açıkça sinirlenmişti artık.

«Kuşkusuz, kuşkusuz,» diyerek nazik ama kararlı hareketle kapıyı ressamın arkasından kapadı. Bu sırada neredeyse adamın başını kapıya kıstıracaktı.

Masasına oturdu, düğmeye bastı. Koltuk altlarındaki tabancalardan dolayı ceketinin koltuklarının şişkin durmasından başka belirgin bir özelliği olmayan, alçakgönüllü, sevimli yardımcısı içeri girdi.

Allende, Avrupalı hokkabazın çalışmasından artakalan nesneleri gösterdi.

«Kaldırın bunları... Biraz çabuk olsun...»

O sırada kabarık koltuk altlarını fark ederek yüzünü buruşturdu.

«Bu tür uyanıklık gösterisinden kaçınmanızı size kaç kez söyledim? Tıpkı Hollywood dedektiflerine benziyorsunuz.»

Bu gücendirici anımsatmayı tüyü kıpırdamadan sineye çeken genç yardımcı resim sehpasıyla boyaları dışarı götürdü, az sonra koltukları gene öyle kabarık kabarık geri döndü.

«Amerikalı bir gazete muhabiri sizinle görüşmek için bekliyor,» dedi.

Başkan, çok seyrek yaptığı bir davranışta bulundu:

«Bütün ressamlar, muhabirler cehennemin dibine gitsin!»

«Ama bu saatte gelmesini siz istediniz. Sizinle görüştükten sonra yazacağı yazının altına imzanızı koyacağınız için söylediklerinizde herhangi bir değiştirme yapamayacaktır.»

«Benim sözlerimde yapamaz ama yorumunda her şeyi istediği gibi çarpıtabilir. En güzel etin kokmuş sosla verildiğini görmüşümdür. Neyse, gelsin bakalım.»

Dirsekleri deri kaplamalı tvid bir ceket giymiş, çam yarması gibi bir genç içeri girdi. Ressamın kadın ökçeli iskarpinlerinden sonra Amerikalı'nın tozlu dağcı botları Allende'nin çok hoşuna gitti.

Muhabir, başkanın keyfinin yerinde olmadığını o an anladı. Elde taşınır teybini hemen masanın kıyısına koyduktan sonra, sorularını önceden hazırlayıp yazdığı bloknotu açtı.

«Her türlü iktidar sonunda yozlaşmaya doğru gider, sözünü açıklar mısınız, başkan? Salt otoritenin sonu da o derece yoğun bir yozlaşma mı getirir?»

«Çok acı ama bu sözde büyük bir gerçek payı var. En azından tarihte bunun tersini gösteren çok az örneğe rastlarsınız. Gene de günümüzde otoriter yönetimler varlığını sürdürebilmektedir. Salt otoriteyi saymazsak eğer... Salt otorite insana güvensizliğin en aşağılayıcı biçimidir.»

«Size göre siyaset insanoğlunun sonsuza dek ilgi duyacağı bir meslek midir?»

«Bu uğraş sonsuza dek sürecekse korkunç bir şey. Siyaset kadar doğallıktan uzak başka bir meslek yoktur. İnsanlar doğanın gizlerine girebilsinler diye çiftçilik, balıkçılık, dülgerlik, bilim adamlığı gibi meslekler ortaya çıkmıştır. Doğanın müziğine kulak kabartıp onu yeni baştan yaratsınlar diye ozanlar bile gelmiştir yeryüzüne. Alalım Pablo Neruda'yı... Yaradılıştan ozandır, ama ne yazık ki, siyasetle uğraşmak zorunda kalmıştır. Niçin mi? Çünkü siyaset insanları birbirinden ayırma sanatı değildir, onu insanları birleştirme sanatı yapmak gerekiyor. Siyaset ancak temiz insanla-

rın elinde kendi kaçınılmazlığının sona ermesine yardım edebilir...»

Pencereye yaklaşarak perdeyi açan Allende, alanda boş tencerelere vuran kadınların aynı gürültülerle gösteriyi sürdürdüklerini görünce, «Siyaset, insan zayıflıklarının bir ürünüdür,» dedi. «Bilinçli insan kendisini başkasının yönetmesine gerek görmez. Kendi özgürlüğünü başkasının özgürlüğüne karşı kullanmaya kalkmaz. Böyleleri vardır, ama azdır. Öte yandan alçağa istediği özgürlüğü verin, bunu hemen başkalarının tutsaklığına, zorbalığıysa sömürüye dönüştürecektir. Bununla birlikte alçakların sayısı sanıldığı gibi fazla değildir. Bunlar bilinçli insanlardan daha iyi örgütlenmişlerdir, hepsi o kadar. İnsanlığın geri kalan bölümü bilinçsiz ya da yarı bilinçli, özgürlüklerini nasıl kullanacaklarını bilmeyen kişilerdir. Bunlar kolayca aldatılabilirler. Aldatılmış halksa halk değildir.»

Muhabir yazılı sorular bulunan bloknotuna hüzünle baktı. Bir Latin Amerikalı'nın konuşmaya başlayınca susmayacağını bilirdi. «Başkan gerçekten söyledikleri gibi mi düşünüyor, yoksa oyun mu oynuyor?» diye geçirdi içinden. Bu soruyu ona soramayacağına göre kendi kendine sordu, ama yanıtını bilmiyordu.

Başkan Allende muhabirin varlığını unutmuş gibiydi.

«Devlet, çok pahalıya oturan bir düzenektir,» diye sürdürdü konuşmasını. «Başkanlara, bakanlara, büyük ve küçük bürokratlara, orduya ve polise ne kadar para harcandığını düşünebiliyor musunuz? Polis kimsenin hoşuna gitmez, ama bir de dünyayı onlarsız göz önüne getirin: Neler olur acaba? Ne yazık ki, devlet şimdilik kaçınılmaz bir gerekliliktir... gene de bu devletin türüne bağlı. Eğer devlet yaratıcı değil, engelleyici bir duruma sokulmuşsa çok yazık! Devletin engelleyici işlevi başlangıçta yapıcı amaçlarla yönetime geçen insanları bile körletir. Yapıcı amaçlar yerine başkalarını durdurmaya çalışanlar sonunda kendileri de yozlaşmaya başlarlar. Demin söylediğiniz özdeyiş bu tür yozlaşmayı dile getirmektedir. Ülküsel olarak devlet ortadan

kalkmalıdır. Ancak bu, bilinçliliğin her yerde yaygınlaştığı, yalnız sömürünün değil, sömürünün ahlaksal olanağının bile kalmadığı bir ortamda gerçekleşebilir. Bütün bunları kim yapacak? Anarşi mi? Hayır, anarşi sokaktaki adamı ürkütür, onun korkudan titreyen omuzlarına kır ata biner gibi faşizm biniverir. Devletin ortadan kalkması gene devlet eliyle olacaktır, ama yeni tür, halka dayanan bir devletin eliyle... Böyle bir devlet bir yönetim aracı olarak artık halkın işine yaramadığını anlayınca kendi kendini ortadan kaldırır. Ancak bu, yarınki değil, yarından sonraki bir sorundur. Bugün, iktidar düşüncesine inançlarını yitiren insanları bir halk iktidarı olabileceği, olması gerektiğine yeniden inandırmak gerekmektedir.»

Başkan Allende bunları söylerken batan güneşin ışıltısı perde arasından gözlüğünün camına vuruyordu.

Muhabir, başkana acıma ve kıskanma duygusuyla baktı. «Galiba söylediklerine içtenlikle inanıyor. Bu durumda siyaset adamları arasında Mohikanların sonuncusu olmalı... Belki de gelecekteki Mohikanların sonuncusu. Yazacağım makaleye çarpıcı bir başlık işte... Peki, Allende ölüme yargılı olduğunu anlamıyor mu?» İTT'nin Şili yetkilisi olan bir yurttaşı bir gün önce ikisi baş başa barda içerlerken kulağına fısıldamıştı. Adam öylesine sarhoştu ki, alkole doymayan gırtlağına daha fazlasını akıtamayacak durumdaydı. «Bak, dostum, git de Başkan Allende'yle bir görüşme yap... Görüşmelerin sonuncusu olacağı için şans yolunu açar sana. Yazacağın yazıyı havada kaparlar. Başkanın karşısında kim var, biliyor musun? Pinochet... Hani şu saman altından su yürüten yılan! Başkanı öyle bir ısıracak ki, kurtuluş yok! Ah, o ne alçaktır, bilemezsin! Ama daha iyisini nereden bulacaksın? Bak, benden duyduklarını kimseye söylemek yok ha!»

Başkana acıyarak bakan muhabir kendini bir an aşağılık biri gibi hissetti. Gazetesinin dış haberler bölüm şefinin, «Bir muhabir sansasyondan başka kimseden yana olmamalıdır. Şunu unutma: En iyi haber, haberlerin en en kötüsüdür,» diyerek ona yüklediği görevi ve gazeteciliğin bu yasasını çiğneyip geçmeye hazırdı.

Allende'nin söyledikleri çok hoşuna gitmişti. Gitmemeliydi ama gitmişti işte... Böyle bir adam ölüme nasıl yargılı olurdu? Olmamalıydı... «İTT yetkilisiyle aramızda geçen konuşmayı kendisine aktarsam mı? Pinochet'nin adını da fısıldayıversem? Ama başkanın makam odasında dinleme aygıtları yok mudur? General Shneider'i bile acımadan çivilediklerine göre bir muhabirin lafı mı olur? Bir otomobil kazası düzenlerler, olur biter... Hatta işlerine bile yarar. 'Kızıl terör her yerde aldı yürüdü,' diye yaygarayı basarlar... Ben de korkmaya başladım galiba. Satın alınanlardan mıyım yoksa? Doğrudan doğruya rüşvetle değil kuşkusuz; geleceği olan gazeteci konumu sağlamakla, meslekteki yerimi sağlamlaştırarak beni de satın almış olmasınlar? Yoksa daha yakınlarda Kent Üniversitesinde düzenlenen savaş karşıtı gösterilerde Allison Krauze'yle yan yana yürüyen ben değil miydim? Kanı o zaman pantolonumun üstüne sıçramıştı... Gösteriyle ilgili ilk röportajımı yazarak o kan sayesinde ün kazandım. Öyleyse şimdi Allende gibi bulunmaz bir adama, onu kimin öldüreceğini söylemekten niçin korkayım?»

Muhabir makam odasından çıktığında başkan, masanın üstünde bırakılmış bir bloknot yaprağı gördü. Yaprakta kitap harfleriyle yazılmış tek sözcük vardı: Pinochet. Başkan kâğıdı avcunun içinde buruşturdu, kibritle tutuşturdu ve Antofagasta madencilerinin armağan ettiği bakır kül tablasına attı. Kırmızı ateş arasından kara harfler son kez seçilirken, «Bu da bir kışkırtma girişimi,» diye düşündü. «Generaller arasında tutuklamalara başlayayım diye solcular da aynı şeyi yapıyorlar. Amaçları beni orduyla karşı karşıya getirmek, askerleri halk hükümetine karşı ayaklandırmak. Böyle bir şeye kim kanar?»

Bir gün önceki toplantıdan çıkarlarken General Pinochet'nin, dostça dirseğinden tutarak, «Biraz dinlenseniz iyi olur. Hemen hemen hiç uyumuyorsunuz. Ordunun omzunun arkasında rahatça uyuyabilirsiniz,» dediğini anımsadı. Pinochet'nin, koluna dokunan parmaklarının ucunda bir çelik sertliği hissetmiş, tüyleri ürpermişti. «Amma da kuruntulu adam oldum! Pinochet gibi yapmacıksız davranan bir komutandan komplo mu bekleyeceğim? Böyle bir işe kalkışa-

mayacak denli kalın kafalı ve ödlek... Ah, sinirlerim, kahrolası sinirlerim! Dün İçişleri bakan yardımcısı masamın üstüne benim ruhsal yetersizliğim konusunda yaygın söylentilerle ilgili bir rapor koyduğu sırada buna benim göstereceğim tepkiyi ölçmek istiyormuş gibi geldi bana. Oysa, başımı kaldırıp yüzüne baktığımda görev saygısından başka bir anlam görmedim. Gözlerimi ona çevirmeden önce kim bilir yüzü nasıldı? İşte gene aynı kuruntu... Kendimi toparlamalıyım... Peki, ülkemdeki gidişi nasıl toparlayacağım? Tıpkı bir balık gibi kuyruğunu çırpıp elinden kayıyor, ortada toparlanacak bir şey bulamıyorum. Peki, çok sevdiği halde Neruda niçin Paris'ten döndü? Kendisine nedenini sorduğumda bana, 'Ben sıçanın karşıtıyım,' dedi. O zaman demek istediğini anlamamış, bir yemek arası gevezeliği sanmıştım. Oysa şimdi anlıyorum. Sıçanlar batan gemiden kaçarlar ya, o, tam tersine, döndü... Gerçekten gemi batıyor mu? Çatırdıyor, çok yerinden yara almış, ama yüzmesini sürdürüyor. Limana kadar da sürdürecek. Eğer sürdüremeyecek olan bensem, önemli değil... Aslında yaşam boyu ulaşmak için çırpındığım limanda şöyle bir dolaşmak isterdim... Neruda'nın şakası bir uyarıydı sanırım. Ozanlar halkın mantığı değil belki, ama içgüdüsüdür... sezgisidir. Raul Ramon Himenez bir zamanlar Pablo Neruda'nın en iyi kötü ozan olduğunu söylemişti. Sonra kendisi Latin Amerika'da bir süre kalınca Neruda hakkındaki kanısını değiştirdi, başka türlü şeyler yazdı: 'Neruda Latin Amerika'nın engin ovalarının suskunluğunu şarkılarıyla doldurmak, şiirleriyle birleştirmek ister gibidir.' Doğru söze ne denir? Aynı dili konuşan yirmi ülke bir gün nasıl olsa birleşecektir. Şili gibi ufak bir ülkede biz aynı halk için bunu başaramazken, bunca çeşitli halklar için ortak manevi dili bulmak kolay mı? Beni tutuklamalara itmek istiyorlar. Eğer tutuklama kampanyası bir başlarsa bir topak karın çığa dönüşmesi gibi büyür, suçsuzları da süpürüp götürür. Zorbalığa kaçmayan sertlik bile haklılığı haksızlığa çevirir. Öte yandan eğer haklılık işe çok yumuşak girişirse sertlik onu ezer geçer. İşe yumuşak girişen haklılık, sonunda bir yığın insanı kendi gevşekliği yüzünden kurban

verirse buna haklılık diyebilir miyiz? Bu durumda haklılığın kendi karşıtı derecesinde sert olmaması, aynı zamanda kendini savunamayacak kertede gevşek olmaması için aradaki ince sınırı nasıl bulabileceğiz?»

Başkan Allende kendi kendine sorup yanıtını bulamadığı bu soruyu düşünürken «La Moneda» sarayının pencereleri dibinde kadınlar kalabalığı ellerindeki boş tencerelere vuruyorlar, «*Algo comer! Algo comer*!» diye haykırıyorlardı.

1973 Ağustosunun ortalarıydı.

Pinochet'nin, başkanlık sarayının bombalanması için emir verdiği 11 Eylüle az bir süre kalmıştı.

23

Tarihte öyle olaylar vardır ki, gazeteler, radyolar, televizyonlar aracılığıyla «olay» olduklarını hemen tüm dünyaya duyururlar. Ama sıradan insan kalmaya yargılı her kişinin başından geçenler, yaşarken karşılaştığı şeyler de bir olaydır. Milyonlarca televizyon izleyicisi ekranda bombaların patlamasını, uçak kaçırmaları, siyaset adamlarının toplantılarını, güzellik yarışmalarını, futbol maçlarını seyrederken, safça, insan yaşamındaki en önemli olayın o anda gözlerinin önünde geçtiğine inanırlar. Ama bir televizyon izleyicisi birden yüreğinde bir sızı hissedip koltuğundan aşağı kayarken ölmek üzere olduğunu anlarsa, renkli ekranda geçenler değil, başından geçen bu durum onun için en önemli olay olur.

Durmadan vızırdayan tatarcık bulutu ortasında yalçın kayalardan yukarı doğru tırmanmaya çalışan Keşa'yla Seryoja için insanlığın en büyük olayı, arkadaşlarının ölüp ölmedikleri sorusuydu; bu yüzden de onları kimse kınayamazdı. Burun deliklerine, kulaklarına sıvanan tatarcıklar onlar için bir gerçek, gazetelerini hışırdatarak okurlarken dünyanın en önemli olaylarını izlediklerini sanan yolcularıyla o sırada tayganın tepesinde süzülen uçak ise yalnızca erişilmez mavi bir görüntüydü.

Keşa'yla Seryoja tırnaklarını kayaların keskin çıkıntılarında yırta yırta ta tepeye tırmandılar, oraya ulaşır ulaşmaz da yere serildiler. Bir ara başlarını kaldırıp baktıklarında Kuzgun Akıntı'yı aşağılarda gördüler. Sular ortasından gömüt taşları gibi yükselen iç karartıcı kayalarıyla tıpkı bir gömütlüğe benziyordu burası. Taşların çevresindeki beyaz köpük halkaları yukardan bakınca kıpırtısızdı. Tepede uğuldayan rüzgâr yüzünden ırmağın hışırtısı duyulmuyor, o yüzden akıp akmadığı da anlaşılmıyordu. Kıyılar ya boştu, ya da öyle görünüyordu.

Keşa, Seryoja'yı dirseğiyle dürttü.

«Bak, şu aşağıda bir karaltı var.»

«Hayır, yerde yatan bir kütük bu.»

Ama küçük bir umut ikisini de ayağa kaldırdı, kayalar arasından fışkırmış çalılıklarda ellerini yırta yırta karaltıyı gördükleri yere doğru inmeye başladılar. Çok geçmeden taşların çevresindeki beyaz halkalar yeniden kıpırdandı, ırmak canlandı, gittikçe artan gürültüsü duyulmaya başlandı, ama kara leke gene bilinmezliğini korudu.

Seryoja tüm dikkatiyle baktı.

«Bir insan bu...»

«Hayır, iki kişiler.»

En sonunda yere değen ayakları kumlara bata çıka onları kara lekeye doğru götürdü.

Kumun üstünde Vyazemskaya'yla Kolomeytsev birbirlerine iyice sokulmuşlar, öylece yatıyorlardı. İkisi de, sırılsıklamdı. Ölmediklerini anlayınca çizmelerini çıkarıp ayak uçlarına koymuşlar, dolaklarını çakılların üstüne sermişlerdi. Ölüler dolaklarını kurutamayacaklarına göre sağdılar demek ki... İkisi de derin bir uykudaydılar şimdi. Keşa'yla Seryoja'nın onları uyandırması kolay olmadı. Vyazemskaya gözlerini açar açmaz uykusunda Kolomeytsev'e doladığı kollarını geri çekti. Kolomeytsev ise güçlükle dirseklerinin üstünde doğruldu, başını silkeleyerek kendine gelmeye çalıştı. Karşısında duran bulanık iki görüntünün Keşa'yla Seryoja

olduklarını anlayınca sevinç benzeri bir duygu belirdi gözlerinde, ama çok geçmeden onları tanımamış gibi bir kayıtsızlığa büründü.

Keşa onun omuzlarım sarsarak, «İvan İvanoviç nerede? Burşteyn nerede?» diye sordu.

Kolomeytsev kaldırmakta zorluk çektiği kolunu uzatarak kıyıdaki bir çalılığı gösterdi. Keşa'yla Seryoja hemen oraya seğirttiler.

Çalıların üstüne giysiler atılmıştı. Çırılçıplak gezinen Burşteyn tatarcıkların ısırmalarından kurtulmak için bir dalla durmadan şurasını burasına vuruyordu. Gelenleri görünce ilk sorusu, «Kibrit var mı» oldu.

Patlak bir balona sarıp üzerini iplikle bağladıktan sonra koynuna soktuğu kibrit kutusunu Keşa oradan çıkardı, az sonra kıvrıla kıvrıla yükselen dumanlar tatarcıkları uzaklaştırdı. Biraz ilerde çıplak gövdesine sıvanmış üvezlere aldırış etmeksizin çürük bir kütüğün üstünde oturan İvan İvanoviç Zagraniçnıy ise kara muşamba kaplı defterini açmış, yapışan yapraklarını birbirinden ayırmaya çalışıyordu. Keşa'yla Seryoja'ya aval aval şöyle bir baktı, sonra gözlerini umutsuzluk içinde, harfleri akıp karışan sayfalara çevirdi.

«Ah, yok oldu hepsi de, yok oldu...»

Bir an İvan İvanoviç'in delirdiğini düşünen Seryoja, «Kim yok oldu?» diye sordu. «Bakın, biz buradayız, sağız...»

«Düşüncelerim yok oldu. Yaşam üstüne düşündüklerimin hepsi de gitti işte. Su yedi onları. Defteri göndermek istemiştim, fırsat bulamadım...»

İvan İvanoviç'in, düşüncelerini muşamba kaplı defterine yazdığını, onu bir yerlere göndermek istediğini bir türlü anlayamayan Seryoja şaşkınlıkla sordu:

«Nereye gönderecektiniz?»

Beriki yukarı doğru başım salladı:

«Oraya... Belki işlerine yarardı.»

«Verir misiniz şunu? Bakabilir miyim?»

İvan İvanoviç isteksiz isteksiz defteri uzattı.

«Baksan da anlamazsın ki!»

Defter sudan ağırlaşmış harfler ıslanıp yayılmıştı. Tümce parçalarından, tek tek sözcüklerden başka şey okunmuyordu. Kapağın altındaki birinci sayfaya iri kitap harfleriyle yazılanlar açıkça seçilebiliyordu:

İ. İ. Laçugin. DÜZEN VE DÜZENSİZLİKLER ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER.

Öbür sayfadakiler dağılmış, birbirine karışmıştı:

«...de bir söz gördüm: Yaşasın Sov...izcileri! diyordu. Ne bir yaşa... Onlar ülkeye ne...pmışlar? Böyle sözler yerine halk atasöz...ri assalar ya! ...sözlerinde daha çok anlam var...», «Başka ulusla... söylenmiş kötü sözler kendi ulu...zu da küçük düşür...», «Bakanlıklar arası yazışma... azaltılmalı, böylece güzel kitap basmaya kâğıt bulm... kolaylaşır.», «İki iyi insan ara... dana daha iyisini seçmek kolay... Kötülere gelince, onla... sözüm yok.», «Bir insanın aynı zaman... hem doktor, hem yerbilimci; hem dülger, hem demir...; hem berber, hem ayakkabı... hem terzi, hem çamaş...; hem astronot, hem atom bilg... olmaya gücü yetme... Devletin hepsi... birden nasıl gücü yeti...? Devlete yard .. etmeli, yükünü azalt...lıyız.», «Votka içmeyi bırakamı...san, hiç olmazsa nasıl içileceği... öğren.», «Emekçilerin mektupları... yanıt vermeyenlerin evlerinin önünde... posta kutu...rı kaldırılmalı... Böyleleri varsınlar başkala...dan mektup almasın...», «Ayakkabı ve giyecek fabrika...nın yöneticileri kendi ürettikle... ayakkabı ve giysileri giymek zorunda bırakılmalı...», «Aynı sözlerin durmadan yinlenmesi... önlemek için gazete... elektronik aygıtlarla kontrol edilmeli... Eğer aynı sözle... yinelenme... önlenemiyor... dizgi makinele... direnmeli, bir tane söz bile dizmemeli.», «Karaborsacılarla savaşma... en iyi yolu onları mahkeme... vermek değil, bol mal üretip piyasa... sürmek...»

Birden kaşları çatılan İvan İvanoviç, «Ver şu defteri bana!» diyerek onu Seryoja'nın elinden kaptı, alev alev yanan ateşin içine attı. İvan İvanoviç'in düşünceleri hemencecik yanmak istemiyor, alevler arasında bir süre kıvrılıp cızırdadıktan, dumanlı çıtırtılar çıkardıktan sonra yavaş yavaş küle dönüşüyorlardı.

Ateşin üstünde yaprakları bükülen defterden gözlerini ayıramayan Burşteyn bu ülkeyi ne kadar çok sevdiğini; onsuz, İvan İvanoviç, Kolomeytsev, Keşa, Seryoja, Vyazemskaya gibi insanlar olmadan yaşamayacağını şimdi daha iyi anlıyordu. Savaşın acısını birlikte tattıkları, o zaman gencecik bir ozan olan Narovçatıy'ın cephe gazetesinden kesip sakladığı bir şiiri geldi hatırına. «Burada, Pultusk'un duvarları dibinde / Evet, evet, hem de böyle bir günde / Birleşsin sonsuza dek Yahudi ve Rus sözleri, / Adam olsun anlamı, budur asıl değeri...» diyordu ozan.

Kuruyan giysilerini giymişler, her nasılsa ellerinde kalan konservelerden karınlarını doyurmuşlar, yola çıkmak üzere hazırdılar; ama hareket buyruğunu verecek Kolomeytsev'den ses çıkmıyordu. Yüzünün oradakilere çok uzakmış gibi bir duruşu vardı. Yoksa Keşa'yla Seryoja'nın kaldırdıkları uykudan uyanmamış mıydı henüz? Üvez ısırıklarından şişmiş dudakları konuşmaksızın şöyle bir kıpırdandı, gözleri kimsenin görmediği bir noktaya çakıldı kaldı. Sanki onunla birlikte ateşin başında oturanlar birer hayaldi, hepsi onun yüzünden ölmüşlerdi de oraya hayalleri gelmişti. En sonunda arkadaşlarının ölmediğini anlamaya başladı, ancak bu onun suçluluk duygusunu değiştirmedi. Durup dururken ot yığınının içinde yanıbaşında yatan kızın sözleri geldi aklına: «Beni unutmayacaksınız, değil mi?» İçinden birkaç çivinin yolun tozları arasına düştüğü yırtık bir kâğıt paketi elinde tutan, gözleri sarı benekli genç kız kamyonetin yanında dikilerek, «Gömleğinizi, gömleğinizi unutmuşsunuz...» demişti. Yalnız bu değil ki, işlediği daha birçok suçunu anımsadı Kolomeytsev. İnsanları öldürse de, öldürmese de birer suçtu hepsi de; kendini suçluluk duygusundan kurtaramıyordu. Beyaz Rusya ormanlarında çıplak gövdesine si-

gara bastırılmadığı halde teninde onun yanıklarını taşıyan arkadaşının durumundaydı şimdi.

Ateş başındakiler, Kolomeytsev'de birtakım değişikler olduğunu anladıkları için korkuyla bakışıyorlar, onunla konuşmayı göze alamıyorlardı. Kendini ilk toparlayan Seryoja oldu. Elindeki ışıltılı kara taşı uzatarak, «Viktor Petroviç, şuna bakar mısınız?» dedi.

Kolomeytsev taşı aldı, eli taşın ağırlığıyla azıcık sallandı; onu bir o yana, bir bu yana, ilk kez gördüğü bir nesneymiş gibi evirip çevirdi.

Seryoja heyecandan tıkanacak gibiydi.

«Kassiterit bu, Viktor Petroviç, kassiterit!» diye bağırdı. «Haklıymışsınız...»

Kolomeytsev parmaklarını gevşetti, taş gürültü çıkarmadan kumlara düştü. Dudakları zorlukla aralanarak, «Evet, kassiterit...» dedi.

Bunun ardından gülümsemeye çalıştıysa da pek beceremedi.

O sırada Vyazemskaya oturduğu yerden sıçradı. Parmağıyla ırmağı gösteriyordu.

«Hey, şuraya bakın! Nedir o?»

Taşlık akıntıda yarı yarıya parçalanmış bir sandal ta kıyıdaki sularda salınıp duruyordu. Sandalın burnunda yana yatmış, yamalı bir çuval vardı, dalganın her vuruşunda birkaç kozalak oradan suya düşüyordu. Bir eliyle çuvala sıkı sıkıya sarılmış, başı kanlar içinde bir de adam yatıyordu sandalın içinde. Adam, öbür eliyle bir tüfek parçasını sımsıkı kavramıştı. Suya düşmüş elin bir iki parmağı dalgalar çarptıkça cansız cansız bir açılıyor, bir kapanıyordu.

Akıntıdan zor yürüyen İvan İvanoviç'le Keşa sandalın yanına varıp adamı oradan getirdiler, kumların üstüne yatırdılar.

İvan İvanoviç, «Ayı parçalamış,» dedi. «Durup dururken saldırmaz insana. Ya eşini öldürmüştür, ya yavrusunu...»

Sandal küreğinin kırıklarıyla bir gömüt kazdılar. Ölü gövdeyi gömütün içine indirdikten sonra, parçalanmaktan çirkinleşmiş yüzüne bakmamaya çalışarak üzerine toprak atmaya başladılar.

Uyku durumundan çıkan bir adamın ilk anlamlı el hareketiyle Kolomeytsev birden onları durdurdu. Sallana sallana gelip gömütün başına dikildi, oradakilere bakarak, «Ölenin arkasından kötü konuşulmayacağı söylenir,» dedi. «Ama gerçek her zaman söylenmelidir. Ölünün arkasından söylenecek yalan, yaşayanlar hakkında söylenecek yalana dönüşecektir. Siteçkin kötü bir adamdı. Oysa aslında kötü doğmadı. Onu kötü yapan bir şey vardı. Belki bu 'kötü şey' bizim içimizdedir. Onu kimsenin sevmediğini anlıyordu. Onu kötü yapan bizim sevgisizliğimizdir. Ne yazık ki ölüp gitti. Artık ona bir yardımımız dokunamaz. Bunda da suçlu biziz...»

Kolomeytsev böyle dedikten sonra gömüte toprak atmaları için eliyle sert bir hareket daha yaptı.

İvan İvanoviç ve Keşa toprak yığınının üstünü taşlarla örttüler.

Kolomeytsev, «Eh, artık gidebiliriz,» dedi. «Seryoja ateşi çiğneyiniz... O kassiterit parçasını nerede bulmuştunuz?»

ÖNSÖZ

Benim özyaşam öyküm günlük yaşantım ve çalışmalarımın ayrıntılarından oluşur.

K. Tsiolkovski

Varvara Yevgrafovna Tsiolkovskaya, Kaluga çarşısında bir çeşit kanlı gösteriler panayırı olan kasap dükkânlarının önünden yürüyordu. Bir sıra üzerine dizili dükkânlarda mor damgalı etler kancalara asılmış, etlerden düşen koyu ağır kan damlaları tezgâhlarda gölcükler oluşturmuştu. Porselen beyazlığında domuz yavrusu gövdeleri, tüyleri yolunmuş, kehribar renginde, derilerinin üstü kabarcıklı ördekler, ıslak çakıllar görünümündeki böbrekler, cilalı katmanlar oluşturan kahverengi karaciğerler, kılcal damarların nakışlarıyla süslü soluk pembe beyinler tezgâhlarda müşteri bekliyordu. Kasap dükkânlarının, satır takırtılarının bağrışmalara karıştığı kendi müziği vardı. Birinin ansızın saldırmasından, kafasına bir satır inmesinden, üzerine kan sıçramasından korkan Varvara Yevgrafovna buraya pek uğramaz; o yüzden kasap dükkânlarının müziğini yadırgardı. Et, Tsiolkovskiler'in evinde haftada bir, yalnız pazarları yenilen bir nesneydi; öbür günler sebzeyle, tuzlamalarla karınlarını doyururlardı.

Kafası uçurulmuş, tüyleri alazlanmış bir kazı sarı ayaklarından tutup boynunu havada sallandıra sallandıra götüren, cafcaflı giyimli bir esnaf karısı, tıpkı onun gibi giyinmiş, elinde onunki gibi bir kazla giden başka bir kadının böğrü-

nü dirseğiyle dürterek, «Bak hele şuna,» dedi. «Tsiolkovski'nin karısı burada... şaşılacak şey doğrusu!»

Arkadaşı kıkır kıkır güldü.

«Ya, ya! Isırgan otuyla, kuzukulağıyla yemek pişirirlermiş. Hindiba yediklerini bile duydum. Bayan Tsiolkovski eldivenlerini giyip ısırgan toplarmış. Şöyle dirseklerine kadar gelen eldivenler... Hani, balolarda giyerler ya! Isırganotu hanımefendisi. Kih-kih-kih!»

Ötekisi kuşkulu kuşkulu, «Kocacığının kilise kurulundan aldığı para yetmiyor mu? Bunca parayı nereye harcarlar, bilmem,» dedi.

Arkadaşının kıkırdaması arttı.

«Hıh, bilmiyor musun? Yıldızlara harcıyor hepsini. Yazdığı kitapları kimse basmadığı için hep kendi bastırıyormuş...»

İki kadın gövdelerini saran kıpırdaşmalarla yeniden güldüler; o sırada, tüyleri yalazlanmış kazlar ellerinde hop hop oynadı.

O sırada Varvara Yevgrafovna çekine çekine bir kasap dükkânına sokuldu.

«Bana bir parça dana eti keser misiniz...»

Kasap ikiye ayırarak taradığı sakalını cakalı cakalı sıvazladı.

«Hanım, ne çeşit et istersiniz? Çorba için mi, yoksa başka bir yemeğe mi? İngiliz bifteği için güzel sırt etlerimiz var...»

Varvara Yevgrafovna adamın konuşmasını yarıda kesti:

«Çorbalık olsun...»

Kasap, sesindeki hizmet etme saygısını biraz azaltmakla birlikte gene de saygılı, «Size şu parçayı tavsiye edebilir miyim?» dedi. «İlikli bir kemiği var. Tadı damağınızda kalacaktır.»

Parçayı kantarda göz açıp kapayıncaya dek tartıverdi.

«Biraz fazlasıyla bir buçuk kilo geliyor.»

Varvara Yevgrafovna ezile büzüle, «Şu parçayı verseniz nasıl olur?» dedi. «Üç çeyrek kiloyu geçmesin...»

Kasap sesini çıkarmadan kantarın çengeline ikinci parçayı taktı.

«Öyle söyleseydiniz ya! Niçin olmasın, hanımcığım? Ama bakın, üç çeyrekten fazla bu da. Bir kiloya yakın...»

Onlara doğru yaklaşan iki esnaf karısının bakışlarını üzerinde hisseden Varvara Yevgrafovna kızarıp bozararak, «Birazını kesin,» diye direndi.

İçini çekerek et parçasını kütüğün üstüne atan kasap satırı tam kaldırmışken durdu.

«Neyse, alın siz bunu. Fazlanın parasını sonra ödersiniz.»

Uzaktan bu sahneyi alaylı alaylı izleyen kaz sahibi iki kadın, Bayan Tsiolkovski yüzünü onlara dönünce birden yılıştılar.

«Merhaba, Varvara Yevgrafovna! Çoktandır görüşmüyorduk, değil mi?»

Varvara Yevgrafovna sallanan iki kazın arasından geçmeye çalışırken isteksiz isteksiz, «Merhaba...» dedi.

Kadınlardan biri ona doğru abandı.

«Anacığım, görüşmeyeli nasıl da süzülmüşsünüz!»

Öbürü acımakta arkadaşına baskın çıktı.

«Kocan olacak adam seni ne hallere sokmuş, anam! Bir deri, bir kemik kalmışsın. Kadın dediğin etli butlu olmalı. Bir dirhem et bin ayıp örter demezler mi?»

Böyle söylerken eliyle geniş kalçalarını tapışladı.

Birinci kadın Varvara Yevgrafovna'nın kulağına eğildi.

«Ah, Varvara, sana baktıkça gözlerime inanamıyorum! Böyle bir kocaya nasıl dayanıyorsun, bilmem ki! Korkunç bir adam olmalı!»

Varvara Yevgrafovna birden sırtardı.

«O korkunçsa ben de cadalozun biriyim...»

Asyalılar'ınki gibi çıkık elmacık kemiklerini örten sarımsı derisiyle küçük koyu gözbebeklerinde öyle ürkütücü bir anlam belirdi ki, iki esnaf karısı korkuyla geri çekildiler.

Korkudan kurtulur kurtulmaz kadınlardan biri, «Gerçekten cadalozun teki,» dedi. «Evden çıkmaya çıkmaya neye dönmüş! Bakışları nasıl da tuhaftı, değil mi? Karakoncolos mu ne? Dediklerine göre evlerinde garip işler çeviriyorlarmış... Kocası kalaylı kaşıkları topluyor, bunları eritip altın külçesi döküyorlarmış. Büyücüden böyle koca olur...»

Öbür kadın başını salladı.

«Aman anam, kalaydan altın yapan adamdan hayır mı gelir? Şey, sen kazını nasıl pişireceksin? Elmalı mı, lahanalı mı?»

«Bilemedin. İçine pirinçle erik kurusu doldurup bu kartalozu öyle pişireceğim.»

Bütün bu konuşmalar geçerken Konstantin Edvardoviç Tsiolkovski nerede bulunuyordu dersiniz? Tsiolkovski tam o sırada tüccar Semiradov'un şarap fabrikasında, koluna girip saygıyla yanında yürüyen tüccarla birlikteydi. Hani Ostrovski'nin, piyeslerinde ballandıra ballandıra anlattığı XIX. yüzyıl tüccarları vardır ya, tüccar Semiradov onlara hiç benzemezdi. Ama babası işte o tür tüccarlardan biriydi, on beş yıl kadar önce adamcağız paskalya yortusunda koyun parçası yerken tıkanıp ölüvermişti. Tanrı böyle ölümü kimsenin başına vermesin... Genç Semiradov ona yüklü bir kalıt bırakan babası gibi içyağıyla yumuşatılmış çizmeler, eteği yere değen kaftanlar giymez; kelotu yağı sürdüğü bir sakal bırakıp saçını eski tarikat üyeleri biçimi kestirmezdi. Hayır, hayır, o bakımlardan babasıyla hiçbir ilgisi yoktu. Üstü damalı, üç atın çektiği, Paris modası faytonuyla gezer, pırıl pırıl cilalı, tozluklu potinler giyer, iri yakutla süslediği ipek boyunbağları takar, saçını Moskova'nın Kuznetsk semtindeki ünlü berber Jorj'a kıvırtırdı. Yumuşak İngiliz kumaşından yapılmış bir kenarı biçimlice basık şapkasının altından kızıl saçlarının fiyakayla dışarı taştığını görürdünüz. Doğrusunu

söylemeli, biraz Nijegorod aksamyla Fransızca ve İngilizce konuşan bu genç tüccarın Astrahan'da mersinbalığı işleme yeri, Tver'de un fabrikası, Saratov'da birkaç hamamıyla içkili lokantası vardı. Bunlarla da yetinmeyip son zamanlarda Belçikalılar'la ortaklaşa otomobil fabrikası kurma hazırlığına girmişti. Ayrıca izlenimci ressamların tablolarını toplamak gibi, masa sandalye yapmak gibi merakları da vardı. Şarap fabrikatörlüğü onun için aile yadigârı bir meslekti. Gençliğinde bir ayakkabı mağazasında tezgâhtarlık yapan toprağı bol olası babası, o zamanın geleneklerine uyarak patronunun kızıyla evlenmiş, karısının drahomasıyla işte bu keyif verici şarapçılık işine el atmıştı. İki kızını birden Tsiolkovski'nin yönettiği kilise okuluna veren genç Semiradov, Kaluga'nın öbür tüccarlarından farklı olarak Konstantin Edvardoviç'i küçük görmeye kalkmaz; kimsenin adam yerine koymadığı bilginin işliğine sık sık uğramakla kalmadığı gibi, onun hem hava balonlarıyla, hem de düşünceleriyle yakından ilgilenirdi.

Hava balonları gerçekten Semiradov'un çok ilgisini çekmekteydi. O sıralar Astrahan'da işlediği mersinbalıkları oradan Paris'e sık sık buz konularak denizyoluyla ya da demiryoluyla büyük zorluklarla ulaştırılırdı. Oysa balonların taşıyacağı dev banyolara yerleştirilecek mersinbalıkları, içinden çıktıkları Volga'nın sularında kuyruklarını keyifle oynata oynata yurt dışına gönderilip doğrudan doğruya Paris'in Champs Elyées'ine havadan indirilemez miydi? İşte Semiradov'un büyük düşlerinden biri de buydu. Ne kadar sık buz konulursa konulsun, uzun yolculuğa dayanamayan mersinbalıkları, Semiradov'un epeydir nefret edip kendinden aşağı gördüğü Rus soyluları gibi kokuşmaktan kurtulamamaktaydı. Genç tüccara göre insanlığın geleceği bilimle paranın birleşmesine bağlıydı; o yüzden son zamanlara değin tüccar sınıfının onurunu okşayan, kontlarla, prenslerle tanışma, onlara yakın olma hevesi Semiradov'un her türlü yeni buluşu yakından tanıma isteğinin yanında sönük kalırdı. Tüccar Semiradov'un Tsiolkovski'ye saygılı davranmasının nedeni de buydu.

Semiradov, «Edvardoviç, bakın burası portveyn şarabının üretildiği bölüm,» dedi. «Portveyni ne ben içerim, ne de size salık veririm. Gastrit ya da ülser olmanın en kısa yolu Portveyn şarabı içmektir. Eskimiş kunduraların tabanlarından tutun da aklınıza ne gelirse hepsi bunun içine atılır...»

Tsiolkovski suratını buruşturdu.

«Böyle şeylerin konulmasına niçin izin veriyorsunuz?»

«Ne yapayım, halkın hoşuna gidiyor. Dilimizin ucunda tat almaya yarayan pütürler vardır, biliyorsunuz. Ama bizim insanımızın dilinde bunlar hiç kalmamıştır. Votka yakmıştır hepsini, o yüzden sek şarabın tadını almazlar, ekşi gelir. Ekşi bir yaşam içinde bir de ekşi şarap mı içsinler? Böyle bir yaşam ya votkayla uyuşturulmalı, ya da portveynle tatlandırılmalı. Portveyn bizim halkımız için Niva dergisinin içindeki resimler, pazarlarda satılan ağaç basması gravürler neyse onun gibi bir şeydir... Hem ucuz, hem de tatlı...»

Tsiolkovski şaşkınlık içinde durdu. İşçilerin ucu paçavra sarılı sırıklarla karıştırdıkları, buram buram buğular çıkaran, içinde ne idüğü belirsiz bir sıvının bulunduğu kocaman bir meşe teknenin tepesinde, duvarda büyük bir İsa tasviri asılıydı.

Semiradov bilginin şaşkınlığı karşısında gülümsedi.

«Bu benim buluşum. Baktıkça istavroz çıkaracakları bir resim olsun istedim. İsa, fabrikamın baş ustası gibidir; hem kendisi içmez, hem de içki içenleri yakından izler. İnanır mısınız, çok yardımı dokundu. Çalışırken içenlerin sayısı azaldı.»

«Peki, Tanrı'ya inanıyor musunuz ki?»

Semiradov bir kahkaha attı, işçiler duymasınlar diye sesini alçaltıp kurnaz kurnaz göz kırptı.

«Gördüğünüz gibi, Tanrı bana çalışıyor. Ben, benim için çalışanlara inanır mıyım sanıyorsunuz?»

Tsiolkovski başını salladı.

«Bu durumda sizin için çalışmak istemezdim.»

Semiradov güldü.

«O! Siz çoktan beri benim için çalışıyorsunuz da haberiniz yok. Peki, söyler misiniz, benim gibiler olmasa sizin buluşlarınız nasıl gerçekleşecek? İlerleme, deha ve bu dehayı kullanacak kişinin birleşmesiyle sağlanır. Dehayı kullanacak kişi olmadıktan sonra sizin en dahice düşünceleriniz ne işe yarar ki? Siperler içinde kaybolan savaşçılar gibi beyin kıvrımları arasında yiter gider...»

«Gerçekten durumu çok güzel dile getirdiniz. Ama belirttiğiniz biçimde, yeni düşüncelerin bir kişide, bunların uygulanması için gerekli maddi olanakların bir başka kişide olması her zaman doğru değildir...»

Fabrikanın başka bir bölümünün kapısını Tsiolkovski'ye açan Semiradov kendinden emin bir tavırla,

«Yo, her zaman öyledir,» dedi. «Bakın, burası benim koltuklarımı kabartan bir yerdir, Konstantin Edvardoviç. Likör ve damıtma atölyesindeyiz, şimdi. Burada her şey doğal yapıdadır; zehirli katışıklar, yabancı maddeler kullanmayız... Kalganotu, kılıcotu, üvez likörlerimiz orman yosunu likörümüzden aşağı kalmaz. Kayınağacı tomurcuklarından, frenküzümünden, biberden, gül taç yapraklarından da likörümüz vardır. Çinliler yılan likörü bile yapıyorlar, ama biz, umarım, o işe el atmayız... Bakın, şunlar çilek, ahududu, bektaşiüzümü, kara frenküzümü, kuşkirazı, kırmızı yabanmersini, vişne, elma, kızılcık likörlerimiz... Şu da kocayemişi likörü, ta Suhumi'den getirttik. Tatmak ister misiniz? Parmaklarınızı yalarsınız!»

«İçki içmediğimi unuttunuz sanırım. Teşekkür ederim.»

«Bağışlayın, unutmuşum... Herkes sizin gibi içkiden uzak dursa halimiz nice olurdu, Edvardoviç?»

Semiradov böyle diyerek, gümüş tepsiyle sunulan, kristal kadehler içindeki cıvıl cıvıl kocayemişi likörünün ikisini birden üst üste tepesine dikti.

Tsiolkovski, «Şunu aklınızdan hiç çıkarmayın: Bir gün gelecek insanlar içki içmeyi tümüyle bırakacaklar,» dedi.

Semiradov karşısındaki çocukmuş da onu azarlamak istiyormuş gibi parmağını salladı.

«Yo! Yo! Beni korkutamazsınız. Her yerde bırakılır da en azından Rusya'da bırakılmaz... Rus insanının iki şeye büyük düşkünlüğü vardı: İçki ve çar. Bir gün çarı devirse bile, daha sonra özlemini çekecektir.»

Tsiolkovski gülümsedi.

«Benim anladığıma göre de Rusya'da birçok insan, kafalarında çar düşüncesi olmadan güzel güzel yaşayıp gidiyor. Çarımızın kendi kafasında bile çar düşüncesi kalmadı artık... Çünkü aklının her şeye ermediğini kendisi de görüyor. Japonlar'la savaşa tutuştuğu yetmemiş gibi, şimdi de Almanlar'la kapışma hazırlığı içinde. Savaş aslında dünyanın en saçma şeyidir, kimseye de bir yararı dokunmaz.»

«İşte bunda yanıldınız, Edvardoviç. Eğer savaş sizin söylediğiniz gibi, insanların işine yaramasaydı, inanın bana, kimse savaşmaya kalkmazdı. Yeryüzünde kaç kişinin barut, fişek, mermi, top, tüfek yapımıyla uğraştığını gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Savaşı ortadan kaldıracak olsak, bunca insanı ne edeceğiz? Kaç Rusyalı birdenbire işsiz kalır, düşünsenize bir kere! Bu fabrikaların sahiplerine gelince... Üretim kesilirse adamlar boş mu duracaklar? Aptal mı sandınız siz onları? Onların tüm düşüncesi üretimi artırmak, geliştirmektir. Utoçkin son zamanlarda havada uçak sirki kurmayı tasarlıyor. Açıkgöz işadamları da onun peşine düşmüşler, nasıl ederiz de bu uçaklara bomba yerleştiririz, diye... İlerde sizin roketlerinizin başına gelecekler de aynı. Her şeyden gelir sağlamasını bilir bu adamlar. En çok gelir de içkiyle savaştan elde edilir. Dürüstçe itiraf edeyim ki, savaş sırasında cephane taşınması konusunda Savunma Bakanlığında şimdiden gerekli girişimlerde bulundum. Bu yetkili beyefendilerin tüm yurtseverlik duygularına karşın, rüşvet vermeden onlardan hiçbir sipariş alamazsınız. Her şeyin kaynağına inin, Edvardoviç, bütün bu asker sancağı sallamaların altında ne yatıyordur, dersiniz? Evet, çıkar için yapıyor onlar bunu, kör olası çıkar için!»

Tsiolkovski tüccarın mantığı karşısında ezilmişti.

«Ama bir de manevi çıkar diye bir şey vardır. Onu da mı savaşta arayacağız?»

«Niçin aramayalım? Savaş olmadığı zamanlar işlerin ters gitmesinden dolayı Yahudiler'i suçlu bulmuyor muyuz? Elimiz kaşındığı için Yahudi kırımına kalkışarak rahatlamak istiyoruz. Sonra aklımız başımıza gelip, 'Yahudi kırımına giriştik de elimize ne geçti?' diye düşünmeye başlıyoruz. O zaman elimizin kaşınmasını kimden çıkaracağız? Kuşkusuz çardan... Peki, çar salak mı? O da belayı üstünden savmak için ya Japonlar'ı ya da Almanlar'ı suçlu diye karşımıza çıkaracak. Japonya'da ya da Almanya'da yöneticiler düşman aramıyor mu, dersiniz? Onlar da başka birini, biz Ruslar'ı gösterecekler... Gördünüz mü, Edvardoviç? Maddi çıkarla manevi çıkar bir noktada nasıl birleşiyorlar? İşin işleyişi böylesine basit işte...»

Tsiolkovski'nin kaşları çatıldı.

«Aşağılık bir düzen...»

«Peki, insanların kendileri de aşağılık değil mi? Sizin gibileri bunun dışında tutuyorum. Eğer herkes sizin gibi olsaydı, o zaman ne iktidar gerekirdi, ne ordu, ne de polis... Herkes polise güvenir, ama onsuz da edemez. Çünkü insanları en azından soygundan korur.»

«Polisin var oluşu bile soygunun ta kendisidir, bence. En azından onlara harcanan parayı bir hesap edin! Bunun yerine hastaneler, okullar yaptırılır; kütüphaneler açılırdı.»

Tsiolkovski böyle diyerek, tavana değin üst üste dizili şarap kasalarından birine takılan pelerininin önündeki tunç düğmeyi kurtarmaya çalıştı.

Tüccar bilginin düğmeyi kurtarmasına yardım ederek, «Size hak veriyorum,» dedi. «Polis de soyguncu, ordu da, bürokrasi de, kapitalizm de... Kendimin nasıl bir soyguncu olduğumu çok iyi biliyorum. Peki, bu yönetim dizgesini kim çıkardı? Kendilerinin yönetilmezliğinden korkan insanlar değil mi? Bağışlayın beni ama, Edvardoviç, kendinizi peygamber gibi göstermek için niye çırpınıp duruyorsunuz? Si-

garanız yok, içkiniz yok... Bu yetmiyormuş gibi insanların en iyisi olmaya çalışmak niçin? Bir Rus atasözü vardır: 'Ayık insanın kafasında olan sarhoşun dilindedir,' diye... İnsanlar içki içmezlerse tek içtenliklerini de yitirmezler mi?»

Tsiolkovski tüccara ters ters baktı.

«Ben içten değil miyim?»

Semiradov biraz düşündü, içini çekti.

«Biliyor musunuz, Edvardoviç, başlangıçta bana, kusurumu bağışlayın, hep yalan söylüyormuşsunuz gibi geldi. İnsanların sizin mantığınızla düşünmeleri olacak şey değil! Sonra sizi tanıdıkça, işliğinize gidip geldikçe yalan söylemediğinizi anladım. İçtensiniz tümüyle. Hatta daha da fazlası... Herkes sizin gibi olabilir mi? Kimsenin gücü yetmez buna. Demin Tanrı'ya inanıp inanmadığımı sordunuz. Ben de size yarı şaka, yarı ciddi bir yanıt verdim. Manevi değerlere aldırmıyorum diye kimseden çekindiğim yok. Çünkü dayandığım temel bu benim. Sizin Tanrı'nız kim, inancınız nedir, sorabilir miyim?»

«Henüz o yetkinliğe erişmediler, ama benim Tanrı'm insanlardır. Devletin, sınır direklerinin, ordunun, polisin, sömürünün, paranın olmadığı bir dünyaya inanırım.»

Nerede bulunduğunu unutan Tsiolkovski, kalgar likörü kasasına dayanarak, söylev verircesine söylemişti bunları.

«Paranın bulunmadığı bir dünyaya mı?»

«Çalıştığınızı gösteren bir belge para yerine geçer. Belki belgeye de gerek kalmayacaktır, çünkü belgenin her türlüsü insanlara inanmadığımızı gösterir. İnsanların birbirlerinden kopmalarının nedeni ortak bir amaç eksikliğidir. İnsanların ortak amaçları olduğu duygusuna en büyük katkıyı da ortak bir düşmanları olduğu duygusu sağlar. 'Bütün insanlığın ortak düşmanı nedir?' diye sorarsanız, vardır böyle bir şey.»

«Neymiş o?»

«Ölüm... Eğer insanlar birbirleriyle savaşırlarken boş yere harcadıkları maddi olanakları birbirlerine yardım için

harcasalardı, yalnız hastalıkları değil, ölümü de yenerlerdi. Belki ölüm de bir tür hastalıktır, ama biz virüsünü bilmiyoruzdur. Kim bilir, ilerde bir gün atalarımızı bile diriltmeyi öğreneceğiz. Günün birinde Sokrat'la kahvaltı yapmak, Büyük İskender'le öğle yemeği, Puşkin'le de akşam yemeği yemek istemez miydiniz?»

«Ben ne bileyim. Onlar benimle böyle şeyler yapmak istemezlerdi belki de.»

Semiradov şaka yollu bu karşılığı verirken bir yandan da şöyle düşünüyordu: «Dedikleri gibi belki kaçığın biri bu adam. Ama kesinlikle olamaz; zihni dupduru, elleriyse çok becerikli. Yaptığı su kayağı ne güzeldi! Benden en iyisinden üç at aldıktan sonra kayağı iple atlara bağladı. Atlar kıyıda tırısla koşarken kendisi kayağın üstünde sakalı rüzgârdan savrula savrula uçarcasına kaydı. Sanırsınız İvan Poddubnıy gidiyor! Aslına bakarsanız düşüncelerinin gücü yanında İvan Poddubnıy ufacık kalır. Bütün Kaluga halkı böyle bir mucizeyi görmek için ırmak kıyısına koştu. Ancak su üstünde kayması uzun sürmedi, az sonra düştü. Irmaktan çıkar çıkmaz, 'Bu da hız mı? İlerde sandalların arkasında gerçek motorlar olunca daha iyi kayılır,' demez mi? Pes doğrusu!»

Semiradov sordu:

«Peki, insanlar ölmezlerse sonunda çoğala çoğala yeryüzüne sığmamaya başlarlar. O zaman ne yapacağız? Ölüm, bu fazlalığı götürüyor işte.»

«Yıldızlar ne güne duruyor? Fazlasını oralara gönderiniz...»

Fabrikadan avluya çıkmışlardı. Deri önlüklü genç işçiler portveyn şişeleriyle dolu kasaları at arabalarına yüklenmekteydiler. Delikanlılardan biri Semiradov'u görmediği için kasanın gözünden bir şişe çekti, mantar tıpasını güçlü parmağıyla içine itti, şişeyi ağzına dayadı. Semiradov arkadan gizlice delikanlıya sokuldu, kulağından tutarak öyle hızlı çekti ki, acıya dayanamayan delikanlı bas bas bağırmaya başladı. Şarap hırsızını Tsiolkovski'nin yanına getiren Semiradov, «Bu alkol düşkününü görüyor musunuz, Edvardo-

viç?» dedi. «Böylelerini uzaya gönderseniz bile şişesi koltuk altında gider.»

Eve gitmek üzere Semiradov'dan ayrılan Tsiolkovski, tüccarın, arabasını alması önerisini nazikçe geri çevirdikten sonra kentin kıyısından geçen yar boyunca yürümeye başladı. Ham yolun şurasından burasından fırlamış köklere tökezleyip düşmemek için baston görevini de yapan şemsiyesiyle önünü yoklayarak yürüyordu. Bütün sinirleri ayağa kalkmıştı, hatta öfkeliydi, ama öfkesi düşüncelerini dağıtmaktan çok, onu daha yoğun düşünmeye zorluyordu. Bir yandan da kendi kendine homurdanarak, «Bütün sorulardan önce gelen bir soru var,» dedi. «Çevremizdeki tüm bu şeylerin anlamı ne? Dünyanın, evrenin, uzayın var oluş nedeni nedir? Evet, nedir nedeni? Filozoflarımız bu konuları düşünmüyorlar. Ya düşünmek istemiyorlar ya da düşünmekten korkuyorlar. Ama hayır, bir filozof düşünmezlik edemez. Filozof Demokrit'in düşünmekten korkabileceğini aklım almıyor. 'Elimizde tuttuklarımız bilimin alanına giriyor, bunları anlıyoruz; anlamadıklarımız ise bilim dışıdır.' Böyle bir ayırım yapılırsa ilerleyemeyiz, hele hele uzaya gitmeyi çıkar aklından!»

Yarın çevresinde koyu bir sessizlik vardı, Tsiolkovski'nin mırıltıları havada uçuşan güz yapraklarının hışırtısına karışıyordu. Bu sessizliğin ortasında fışırdayarak açılan bir akordeon ansızın Tsiolkovski'nin önüne gerilip yolunu kapattı. Akordeon bir kenar mahalle bıçkınının ellerindeydi; küstah bakışlı serseri, tüccar Semiradov'un ürünüyle kafayı iyice tütsülemiş, ıslak gözlerle Tsiolkovski'yi süzüyordu. Fiyakalı şapkasının kırık, cilalı siperinin altından gür perçemi dışarı fırlamıştı. Yakasını mavi kantaron çiçekleriyle süslediği gömleğinin belini ışıltılı bir kemerle sıkmıştı, çizmelerinin tabanları çamur içindeydi; ama konçları pırıl pırıl cilalıydı. Yanında da iki kabadayı onun her istediğini yapmaya hazır, bıçkın delikanlıya yaltaklanan bakışlarını dikmişlerdi. Derken, bunlardan biri elini çizmesinin boğazına soktu, oradan bir façeta çıkararak Tsiolkovski'nin çenesine dayadı. Öbürüyse yılışık yılışık gülerek, sözde yolunu kestikleri adama

nazik davrandığını gösteren bir hareketle bilginin yanına sokuldu; ceplerine el attı.

«Saatinizi verin, beyefendi...»

Tsiolkovski yeleğinin cebindeki saati çıkarıp verdi.

«Buyurun, Pavel Bure yapımıdır. Bir kerecik bile onarım görmemiştir. Nasıl kurulduğunu göstereyim mi?»

Saati elinde tutan serseri, bilginin bu nazik davranışı karşısında öylesine şaşırdı ki, ne diyeceğini bilemediği için çetenin elebaşına aval aval baktı. Ama o sırada baygın gözlü elebaşı soydukları kişiyi tanımış bulunuyordu.

«Durun! Sizin beyefendi dediğiniz adam Kuş be!»

Kaluga'da Tsiolkovski'ye herkes «Kuş» derdi.

Elebaşı gözüyle buyurucu bir işaret çaktı, serserinin elindeki saat o anda gerisin geriye bilginin yelek cebine girdi. Bir işaret daha, façeta öbür serserinin çizmesinin koncunda kayboldu. Baş kabadayı alttan alırcasına gülmeye başladı.

«Ee, de bakalım, Kuş; yıldızlara ne zaman uçuyoruz? Daha kanatlarım koparmadılar mı?»

Öbür iki kabadayı kıkırdadılar.

«Yok, kanatlarım yerinde sapasağlam duruyor,» dedi Tsiolkovski. «Yıldızlara uçacağız. Bundan kuşkunuz olmasın.»

Serseriler elleriyle karınlarını tutarak kahkahayı bastılar. Tsiolkovski içini çekti.

«Vah, zavallı serseriler! Ruhunuz çürümüş sizin, şarap içe içe benliğinizi yitirmişsiniz... Bakın, daha doğru dürüst adam soymasını bile beceremiyorsunuz!»

Elebaşının suratı karardı.

«Yo, yo, Kuş! Arkadaşlarımı gücendiremezsin! Halk içiyorsa kederden içiyordur.»

Tsiolkovski'nin tepesi attı.

«Kederden içilmez, düşünülür! Sana göre halk çukurlarda sürünen kişilerden mi oluşur, ben halkın bir parçası

değil miyim? Keşke demin saatimi aldıktan sonra defolup gitseydiniz, oysa şimdi boşu boşuna zamanımı çalıyorsunuz.»

Elebaşının nevri döndü.

«Dur, hele, Kuş! Biraz ileri gitmedin mi?»

Baş kabadayının sesindeki bu değişikliği kaçırmayan bıçaklı serserinin eli çizmesinin koncuna gitti, ama elebaşının bakışları karşısında zınk diye durdu.

Tsiolkovski, «Ben ölmekten korkmam,» dedi. «Ama sizin bu aptal kafanızla öbür dünyayı boylamanızdan korkarım. İnsanın yaşamı sonsuz olmalı.»

Beriki onun ne dediğini anlamamıştı.

«Neymiş o?»

«Sonsuz yaşam!» diye bağırdı Tsiolkovski. «Böyle bir yaşamda başlangıçta aptal olanlar zamanla akıllanabilirler.»

Tsiolkovski ansızın bıçkın delikanlının kollarındaki akordeona sarıldı, garip sesler çıkaran akordeonu bırakıp kabadayıyı göğsünden tutarak sarsmaya başladı. Bununla ona bir şeyler anlatmak istiyordu; belki çok saçmaydı, ama umuttan da uzak değildi.

Karşısında dikilen adamın kim olduğunu unutan Tsiolkovski, «İnsanların çoğunun önünde hiçbir işe yaramayan bir yaşam, sonra pis bir mezar çukuru vardır!» diye bağırdı. «Bundan kimin eline ne geçiyor? İnsanların birbirini anlamamasından, savaşlardan, hastalıklardan, eşek gibi çalışmaktan, doğayla yeterince savaşamamaktan, acılarla dolu kısacık yaşamdan, geride hiçbir iz bırakmadan ölüp gideceğim diye sürekli korku duymaktan kim ne yarar sağlıyor?»

Tsiolkovski'nin umulmadık bir güçle onu sımsıkı saran kollarından sıyrılmaya çalışan kabadayı korku içinde, «Ne yapıyorsun, Kuş? Sana ne oluyor?» demeye başladı.

Ama Tsiolkovski onu kollarının arasında daha sıkı kavradı, olanca gücüyle sarstı.

«Ölüm, insan mantığının yanılsamasından başka bir şey değildir, aptal! İnsanoğlu her istediği şeye er ya da geç erişecekmişçesine yaşamalı, düşünmelidir. Eğer bizler ölümsüzlüğü başlıca amacımızmış gibi hep birlikte düşünürsek sonunda ona ulaşacağımız kesindir.»

Serseriler elebaşlarını Tsiolkovski'nin kollarından kurtarmaya ne denli uğraşırlarsa uğraşsınlar hepsi boştu. Beriki aynı öfkeyle bağırıyordu:

«İnsanlar ölümsüzlüğe eriştikten sonra bu dünya onlara küçük gelecek. İşte yıldızlar o zaman işe yarayacaktır. Anladın mı? Yıldızlara gitmek için de roket gerekli...»

Baş serseri sonunda bilginin laflarından güçlükle sıyrılabildi. Derin bir soluk alarak, «Evet, anladım, anladım,» dedi.

Serserilerle işini bitiren Tsiolkovski yar boyundan aşağı söylene söylene yürüyordu.

«Öyle değil, Semiradov efendi, öyle değil! İnsanoğlu ilerlediği yolda hiçbir zaman durmayacaktır. Hele zekâsı ona manen gelişmemiş olduğunu söylediği sürece... İnsanın hayvansal eğilimleri şimdilik çok güçlü, bunların üstesinden gelmesi onun olanaklarını aşıyor. İradesiz akıl bir işe yaramadığı gibi, akılsız irade de yaramaz...»

Geride kalan kabadayıların elebaşısı gömleğine çekidüzen verdi, arkadaşları zayıflığını anladılar mı diye onlara şöyle yan gözle baktı, ama berikiler utangaç utangaç başlarını önlerine eğdiler. Birisi parmağını şakağına koydu, «Kuş aklını iyice oynatmış,» gibisinden elini havada çevirdi.

Elebaşı bu işareti görünce suratını astı, bunun üzerine serserinin parmağı hemen şakağından indi.

Elebaşı, arkadaşları üzerindeki otoritesini yeniden kurduğunu anlamıştı. O güvenle Tsiolkovski'nin arkasından kabadayıca seslendi:

«Hey, Kuş! Belki de roketin için gazyağına gereksinmen olur. İstediğin zaman bize gel, bir çaresini buluruz!»

Ama Tsiolkovski onu işitecek durumda değildi.

Kopukların başı kara pelerinli bilginin yar boyunca uzaklaşan karaltısına bir süre sessizce baktıktan sonra kendi kendine söylenmeye başladı:

«Anam bir gün gördüğü düşü anlatmıştı bana... Öldükten sonra öbür dünyaya gitmiş; bu dünyadaki gibi gene yer siliyor, çamaşır yıkıyor, başkasının yemeğini pişiriyormuş, eskisini püsküsünü yamıyormuş... Korkuyla uyanmış uykusundan. Ölümsüzlük benim anamın ne işine yarayacak? Hey, gidi Kuş, hey!»

Kafasını karıştıran, neşesini kaçıran düşüncelerden kurtulmak için körüğü işlemeli akordeonunu kollarının arasında iki yana açtı, perçemli başını önüne eğdi...

O sırada Konstantin Edvardoviç onu adım adım izleyen iki görünmez varlığın arkadan geldiğini nereden bilecekti? Bu görünmez varlıklar yeni evli genç bir çifti. Erkeğin adı I-I, kadınınki ise İ-İ'ydi. İkisinin de göze görünmemelerinin nedeni, Tsiolkovski'nin altında yürüdüğü, Kaluga'nın yaprakları dökülmüş ağaç dallarının arasından süzülerek yola düşen güneş ışıklarında kaynaşan zerrelerden daha küçük birer atom ışını olmalarıydı. Onların geldikleri Ölümsüzlük Galaksisi'nde bilginler, yurttaşlarının atom ışını durumuna geçmesi, aynı zamanda düşünüp duyması sorununu çoktan çözmüş bulunuyorlardı. Ölümsüzlük Galaksisi'nin bilginleri ölümün ancak atomun parçalarına ayrıştıktan sonra gerçekleştiğini, ama ölen yurttaşlarının atomlarının sonradan ağaca, dağa, hatta kendileri gibi başka canlı varlıklara dönüştüğünü de saptamışlardı. Ama atomlar tek başlarına düşünemezler, çünkü bellekleri yoktur; bir nesneden öbürüne dönüşürken de ölümsüzlüğün sevincini duyamazlar. Çağlar boyu süren dikkatli deneylerden sonra Ölümsüzlük Galaksisi'nin varlıkları kendilerini ışın durumuna getirmeyi başardılar; bunun dışında her atoma bağımsız olarak düşünme, duyma, kişilik taşıma ve çocuklarının olması yetisini kazandırdılar. Atomları dört bir yana dağılmış uzak atalarını diriltmeleriyse çok zaman aldı. Ölümsüzlük Galaksi-

si'nin varlıkları düşünen atomlara dönüştükten sonra ağaçların, çiçeklerin, otların, toprağın, bulutların atomlarıyla konuşmayı öğrendiler; onların belleğini de canlandırarak kendi geçmişleriyle ilgili pek çok gerçeği ortaya çıkardılar. Ölümsüzlük Galaksisi'ni yöneten herhangi bir varlık yoktu; yöneticisi olmadığı gibi devleti, bürokrasisi, ordusu, polisi de yoktu. Düzen, minicik yurttaşların bilinçlerinin eşgüdümüyle, yalnızca bir yıllık süreyle seçilen temsilcilerin oluşturduğu VİCDANLAR KURULU'nca sağlanmaktaydı. Bu kurula galaksi yurttaşları dışında hayvanlar evreninin, ağaçların, dağların, bulutların temsilcileri de katılıyorlardı. Ölümsüzlük Galaksisi'nde mesleklerden birçoğu kendiliklerinden ortadan kaybolmuştu. Öğretmenlik diye bir şey yoktu, çünkü çocuklar bütün kültür birikimi belleklerine yerleştirilmiş olarak doğuyorlardı. Hiç hastalanan çıkmadığı gibi doktorluk da olamazdı. Galaksi yurttaşları güneş enerjisiyle besleniyorlardı, o bakımdan yiyeceklere gerek kalmamıştı. Ulaşım diye bir sorun yoktu; neden derseniz, o galaksinin varlıkları irade yoğunlaşması sonucunda yalnız kendi bölgelerinde değil, bölgelerinin dışında da rahatça yer değiştirebilmekteydiler. Ev gereksinmesi de kalkmıştı ortadan, çünkü bütün hava küresi onların eviydi. Gene de Ölümsüzlük Galaksisi'nde yaşayan meslekler nelerdi, dersiniz? Aslında «meslek» kavramı yoktu onlarda. Besin sağlama zahmetinden bile kurtulan bu varlıklar uyum içinde gelişmekteydiler; aynı zamanda hem bilgin, hem ozan, hem müzisyen, hem de ressamdılar. Galaksililerin şiirlerini bastırıp yaymalarına gerek yoktu, çünkü şiir, yaratıcısından çıkar çıkmaz öbür yurttaşlara kendiliğinden ulaşmaktaydı. Yaratılan müzik, herhangi bir çalgıya dokunmaksızın, kendiliğinden bütün galaksiyi çınlamasıyla dolduruveriyordu. Bilincin ışınlamasıyla yapılan tablolar boşlukta herkesin seyretmesi için hazırdı, havada öylece çizisiz asılı dururdu. Galaksi yurttaşları konuşmazlar, yalnızca düşünürlerdi; her birinin düşüncesi karşılıklı konuştuğu, daha doğrusu birlikte karşılıklı düşündükleri varlığa geçiverirdi. Yukarda da belirttiğim gibi, I-I ve İ-İ

yeni evli genç bir çiftti, ancak onların zaman ölçüsü Ölümsüzlük Galaksisi'ne göreydi. Dünyamıza balçağlarını, yani bize göre balaylarını geçirmeye gelmişlerdi.

VİCDANLAR KURULU dönem başkanlığı yapan ağaç, genç çifte; «Size Dünya yolculuğu yapmanızı öneriyoruz,» dedi. «Umarım bu yolculuk balçağınızı renklendirir. Balçağı geziniz Dünyalılar'ın deyimiyle aynı zamanda bir 'görev yolculuğu' olacak. Bu küçük ama şamatalı gezegende olup bitenler bizleri çok kaygılandırıyor. Bildiğiniz gibi, Dünyalılar hem bilim, hem de vicdan bakımından gelişimin en alt basamaklarında bulunmaktadırlar. Oradaki varlıklar bugüne değin açlık, hastalık, ölüm gibi felaketleri yenmek şöyle dursun, 'savaş' diye adlandırılan, çağdışı, aşağılık bir kitle kırımıyla kendi benzerlerinin yaşamlarını yapay yollarla kısaltmaktan geri durmuyorlar. Bir ağaç olarak onların Dünya'daki kardeşlerime davranışlarından dolayı derin üzüntümü belirtmeden geçemeyeceğim. İnsanlar ağaçların da düşünen birer varlık olduğunu anlamadan acımasızca kesip biçiyorlar.»

Kurul başkanlık divan üyesi kuş söze karıştı:

«Dünyalılar'ın 'avcılık' adını verdikleri iğrenç bir eğlenceleri var, bunu da unutmayalım.»

«Evet, evet,» dedi ağaç. «İnsanlar öyle varlıklar ki, hayvanlara yaptıkları gibi, birbirlerini avlamayla da uğraşırlar. Ancak hepsine haksızlık etmeyelim, aralarında böyle davranmayanlar da çıkmaktadır. Biliyoruz, pek çok insan savaşa karşı nefret duyuyor. Ne tuhaf, değil mi? Bir yanda katı yüreklilik, zorbalık, bir yanda vicdanlılık; hepsi bir arada yürüyor. Vicdanlıların yeterince bilgiyle donanmadıkları bir gerçek. Bununla birlikte geleceğe dönük düşünceleriyle bizleri şaşkına çeviren kişilerle karşılaşabiliyoruz. Bunları gördükçe duygulanıyorsunuz. Alın işte Thomas Moore'u, Campanella'yı... Ölümsüzlük düşüncesi Hıristiyan dininde gelişmemiş biçimiyle yer almıştır, gerçeğe değil de daha çok şiirselliğe yakındır. Dayandığı düşünce temeli bilimsel-

lik yönünden zayıf olsa da, Rus düşünürü Fyodorov gerçeğe epeyce yaklaşmıştır. Onun öğrencilerinden biri, Kalugalı matematikçi ve fizikçi Tsiolkovski şaşırtıcı varsayımlar ileri sürmektedir. İnsanın ışınlanma durumuna geçebileceğini söylemesi çok önemlidir. Kendi kendine şu soruyu sormuştur: 'Eğer gerçekten bizimkinden daha üstün Dünya dışı uygarlıklar varsa, bunların temsilcileri niçin bugüne dek bizimle temasa geçmediler?' Sorusuna verdiği yanıt ilginç: 'Ama biz de önümüzde bir sürü karınca gördüğümüz halde onlarla temasa geçmeyi denemiyoruz.' Birçok Dünyalı bu yamtı beğenmemiş olmalılar, patavatsız, saygısız bulmuşlardır sanırım... Hangi kral, hangi başbakan, ya da bakkal kendisini karıncayla bir tutmak ister? Gerçi bunda küçük düşürücü bir şey yok, çünkü verilerimize bakılırsa karıncalar insanlardan kat kat akıllı varlıklardır. Bizim düşüncemiz odur ki, dışardan yapılacak bir yardımla insanların gelişme düzeylerinin yükseltilmesi onlara bir yarar sağlamayacaktır. Eğer Dünyalılar'a yaşamlarının korkunç durumunu gösterecek olursak tüm gelişme umutlarını yitirip kendilerini büsbütün karamsarlığa kaptıracakları kesin. Biz onların uzun, acılı yollardan geçerek yetkinliğe erişeceklerine inanıyoruz. Bunun gerçekleşeceği zamanı bekleyip olacakları gözlemekten başka yapacak bir şey kalmıyor bize. İşte sizin göreviniz, sevgili I-İ ve İ-İ, insan soyunun Kaluga'daki bu değerli temsilcisini hiç olmazsa bir gün izledikten sonra onun hakkında edindiğimiz bilgilerin doğruluk derecesini bize ulaştırmaktır. Eğer durum gerçekten öyleyse insanoğlunun geleceği umutsuz değildir...»

I-I ve İ-İ yer değiştirme enerjilerini yoğunlaştırdıktan sonra kendilerini Kaluga kentindeki şarap fabrikasına ışınladılar, orada Semiradov'la konuşan Tsiolkovski'nin şu garip Dünya gezegeniyle ilgili olarak verdiği öğretici bilgilere tanık oldular. Tsiolkovski fabrikadan ayrılınca onu izlediler, yar boyunca yürürken karşılaştığı üç başka Dünyalı'yla konuşmalarını dinlediler.

I-I, Tsiolkovski için, «Tıpkı ışınlanma durumuna girmiş biri gibi düşünüyor,» dedi.

«Evet,» dedi İ-İ, «böyle biriyle karşılaşmamız gerçekten şaşırtıcı. Bizim galaksimizin yurttaşları da bir zamanlar Dünyalılar'a benziyorlardı. Ama düşünceleriyle çağdaşları arasında sivrilen varlıklar çıkmıyor muydu? Çıkıyordu... Öbürleri onları anlamıyorlar, gülüp geçiyorlardı. Hatta böylelerini cezalandırıyorlar; şeye kapatıyorlardı. Neydi orası?»

«Tımarhane...»

«Ha, evet, tımarhane. Neyse ki kalmadı şimdi böyle şeyler. Bir gün aynı duruma Dünyalılar da ulaşacaklar.»

Yokuşu tırmanan Konstantin Edvardoviç bir ara durdu, derin derin soluk aldı.

«Kahrolası nefes darlığı! Ölümsüz ihtiyar olarak kalacak olduktan sonra ben ne yapayım ölümsüzlüğü? Nasıl ölümün yüzü soğuksa yaşlılık da neşe vermiyor insana... Yaşlılar eğlenirlerken bile içlerindeki ölüm korkusunu atamazlar. Belki yaşlılık tedavi edilmesi gereken bir hastalıktan başka bir şey değildir. Evet ya, neden olmasın? Yaşam öyle kısa ki, hüzün çöküyor insanın içine... Sonsuzluk denizinde ufacık bir damla sanki. İnsanoğlu mutlu olmaya fırsat bulamadığı için mutsuz ölüyor. Alalım beni ele, neye yetişebiliyorum ki? Geceleri uyumak zorunda kaldığım için deli olacağım. Bir insanın ortalama yetmiş yıllık ömrü varsa, bunun tam yirmi üç yılı uykuda geçiyor. Rezaletin daniskası! Bir de yarı uykuda geçen zaman var. Sonra da ölüm, yere batası sonsuz uyku!»

Tsiolkovski eve geldiğinde Varvara Yevgrafovna yemek pişirmekteydi. Kadının elmacık kemikleri çıkıntılı yüzü, koyu düşüncelerden kararmış gibiydi. Son zamanlarda yüreğinde sık sık depreşen gizli bir hoşnutsuzlukla kocasına baktı. Sevdiği adama karşı beslediği, içine sinmeyen bu duygudan dolayı kendisi de tedirgindi.

Varvara Yevgrafovna kendi aile yaşamlarının, çevrede gördüğü başka yaşamlara benzememesinden ötürü gurur duyardı, ama bu benzemezlik arada bir canını sıkmaya başlar, yorulduğu, kendini ezik hissettiği zamanlar «herkes gibi olmak» isterdi.

Soğan doğrarken gözünden akan yaşlardan dolayı kendi kendinden nefret ederek, «Kostya,(*) niçin herkes mutlu bir kadın olmadığımı söylüyor?» diye sordu.

«Kimmiş bu 'herkes' dediğin kişiler?»

Tsiolkovski karısına verdiği karşılığın sert kaçtığını hissederek o da eline bir bıçak aldı, ikisi birlikte soğan doğramaya başladılar. Az sonra onun da gözlerinden yaşlar geldi.

«Of, soğan amma da acıymış! Peki, mutlu değil misin, karıcığım?»

Varvara Yevgrafovna kaçamak yanıt verdi:

«Ne bileyim? Bunu düşünecek vaktim olmadı ki... Sen mutlu musun?»

Tsiolkovski de kaçamaklı davrandı:

«İnsanın böyle şeyleri düşünmeye vakit bulamaması iyi bir şey. Benim de vaktim olmadı...»

Varvara Yevgrafovna soğanları kızgın tavaya attı, ince dilimler ayçiçeği yağının içinde cızırdamaya, kıvrılıp bükülmeye başladılar.

«Ne dersin, uzak bir yere geziye çıksak? Paramız yetmezse borç alırız. İnan gözlerim açık gideceğim. Paris'i bile görmeden mi öleceğiz? Bütün ömrümüzü bu kahrolası Kaluga'da geçirecek değiliz ya!»

Ağzından Paris sözü kaçtığı için kendinden nefret etti, çünkü öfkeden böyle söylemişti, bir kere bile Paris'e gitmeyi düşlemediğini biliyordu.

Tsiolkovski hiç istifini bozmadı.

«Olur, canım, herkes gidince oraya biz de gideriz. Biliyor musun, insanlar yaşadıkları sürece mutlu olmak zorundadırlar, ama hiçbiri bunu bilmezler.»

Varvara Yevgrafovna doğradığı eti de tavaya attı.

«Ya? Ne demezsin!»

(*) Konstantin adının küçüklük biçimi. (Ç.N.)

Tsiolkovski kendi düşüncelerine dalmıştı, gereksiz olduğu halde durmadan soğan doğruyordu.

«İnsan yaşamı adaletsizliklerle mayalanır,» dedi dalgın dalgın. «Güzel olan yalnız yaşamın mutlu geçmesi değil, aynı zamanda mutluluğu düşünmektir.»

Varvara Yevgrafovna kocasının elinden bıçağı aldı.

«Mutluluğu düşünmek daha çok acı veriyor insana... E, bu kadar soğanı niçin doğradın?»

Tsiolkovski çok uzaklardaydı şimdi, karısım işitmiyordu bile.

«Kuşkusuz yeryüzündeki düzensizlikleri göre göre bıkmış bir insan, 'Dünyamızda bunca mutsuzluk varken, mutluluğu nasıl düşünürüm?' diye karşı çıkacaktır. Dur bakalım, daha bunun savaşı var, kıtlığı var... Biliyor musun, insanlara acı çektiren kıtlık, insan beyninin yiyeceğin kendisini, bunun nasıl elde edileceğini düşünmenin dışındaki şeylere kapalı olmasından kaynaklanıyor. Ölü insan sevinci tadamadığı gibi üzüntüleri de tadamaz. Yaşayan insan her türlü duyguyu tadacaktır. Mutlu yaşadığımız süre içinde birkaç saniye üzülmüşsek tüm yaşamımızı başarısız saymak yersizdir. Tıpkı bunun gibi, Dünya'mızın yaşam serüvenini de başarısız sayamayız, çünkü Dünya'mız henüz bebeklik çağını, yani sonsuzluğa göre birkaç saniye değerindeki üzüntü süresini yaşamaktadır. Bir gün gelecek, Dünya'mız da mutlu olacak, Varya.»(*)

Tavayı fırının içinden demir maşayla tutup çıkaran Varvara Yevgrafovna öfkeyle, «Ne zaman? Biz öbür dünyaya göçüp gittikten sonra mı?» diye sordu.

Tsiolkovski sesli düşünüyordu:

«Yok canım, bizim yaşamımız ilerde sürekli olacak zaten...»

«Sürekli olacakmış! İnsanın birkaç hakkından biri de intihar etme hakkıdır. Onu da mı alacaklar elinden? Neyse, hadi otur da yiyelim yemeğimizi. Soğursa bir işe yaramaz.

(*) Varvara'nın küçüklük adı. (Ç.N.)

Ha, aklıma gelmişken söyleyeyim, çocuklardan biri az önce roketini alıp kaçtı. Sen de ne diye öteberini avluya saçıp savuruyorsun?»

Tsiolkovski çatalı elinden bıraktı.

«Kimin çocuğu?»

«Ben ne bileyim? Duvardan aşmış... Roketi kaptığı gibi gerisin geriye atladı gitti. Melekler gibi mavi gözlü bir yumurcaktı.»

«Ama roketin içi tıka basa barut doluydu, ucunda da fitili ateşlemeye hazır duruyordu.»

Tsiolkovski böyle diyerek dışarı fırladı.

I-I ile İ-İ bakıştılar, bilginin arkasından seğirttiler.

...Melek gözlü yumurcak o sırada koltuğunun altında roketle yar boyundan aşağı koşa koşa gitmekteydi. Eline geçirdiği avdan öylesine mutluydu ki, yüzünü kaplayan çillerin her biri ayrı bir dans tutturmuştu. Ucu gömleğinin önünden görünen roketi koltuğunun altında çıplak tenine bastırarak koşarken gökteki güneş, atılmış pamuk görünümündeki beyaz bulutlar, uçuşan kuşlar bir bayram şenliğinin oyuncak atlıkarıncası gibi dönüyordu çevresinde. Boynunda asılı haçı roketin çeperine çarptıkça çın çın ötüyordu...

Mavi gözlü çocuk kent parkında çevresini kuşatan çocukların ortasında acı acı miyavlamasına aldırmaksızın bir kedinin kuyruğuna roketi bağlamaya çalışırken melek bakışlarında işini becermenin coşkulu sevinci vardı. Bir kocakarının katı yüzünü takınmış on yaşlarındaki tombul bir kız çocuğu da ellerinden kurtulmaya çalışan kediyi sıkı sıkı tutuyordu.

I-I korku içinde, «Bizim çocuklarımız da bunlar gibi mi olacak?» dedi. «Küçük afacan kuyruğuna roket bağladığı kedinin de kendisi gibi doğanın bir parçası olduğunu aklına bile getirmiyor. Zavallı kediye acı çektirirken uzak atalarına acı çektirdiğini düşünmesi gerekirdi...»

«Yok, yok, bizim çocuklarımız bunlar gibi olmayacak,» karşılığını verdi İ-İ.

Küçük seyircilerden biri, minicik, tombalak bir bücür gene de dayanamadı:

«Kediye yazık deyiy mi?»

Melek gözlü yumurcak, tombalak oğlana küçük görürcesine şöyle bir baktıktan sonra buyururcasına «Kibrit!» dedi.

Birer kibrit kutusuyla birkaç çocuk eli ona doğru uzandı.

«Çocuklarımızın ateşle oynamasına biz izin vermeyeceğiz, değil mi?» diye sordu I-I.

«Yok, onlar bunu kendileri yapmayacaklar. Doğduklarında biz ana babalarından daha akıllı olacaklarını unuttun mu?» dedi İ-İ.

Melek gözlü oğlan kibriti çaktı, roketin ucundan çıkan fitile yaklaştırdı.

Birden fitili tutuşturan alevin üstüne koca bir çizme basıverdi. Tozlu çizmenin koncunda bir masal ülkesinde geziniyormuşcasına bir karınca dolaşıyordu.

Melek gözlü oğlan irkildi, başını yukarı kaldırdı. Karşısında Tsiolkovski duruyordu, soran sert bakışlarını melek gözlü oğlanın yüzüne dikmişti. Kediyi tutan tombul kız çocuğu ellerini gevşetti, kocakarıya benzeyen yüzü yeniden çocuklaştı, kimse onu azarlamadığı halde bir ağıt koyverdi.

Tsiolkovski kediyi çocukların elinden kaptı, kuyruğuna bağlı roketi çözdü, gördüklerinden sersemlemiş olarak oradan uzaklaştı. Kafasında düşünceler birbirini kovalıyordu: «Einstein'in formülünü uygulama alanına koymakta acele mi ettim yoksa? Eğer acele ettiysem vay insanların başına

geleceklere! Yapmacık barışseverleri arada bul o zaman; yeryüzü cehenneme döner, insanların başı beladan kurtulmaz. Bırak insanları, taş üstünde taş kalmaz. Öte yandan roket çalışmalarımı durdurmak uzayın öğrenilmesini, ölümsüzlüğe gidişi yavaşlatmak demektir. Öyle anlaşılıyor ki, ilerleme, tehlikeyi göze almadan olmuyor. Ama bu durumda insanoğlu tüm varlığını tehlikeye atmaz mı?»

I-I, «Göreceksin, insanlar ölümsüzlüğe erişecekler,» dedi. «Belki, bizimkinden başka bir yolla, ama erişecekler buna. Zaten herkesin aynı yolu tutturmasına gerek var mı? O zaman Evren çok can sıkıcı olurdu...»

İ-İ de, «Karşımızdaki bu insan şimdiden ölümsüzlüğe erişmiş,» dedi. «Ancak öyle anlaşılıyor ki, onun gibiler boşu boşuna ölüp gidiyorlar.»

I-I ile İ-İ birbirlerine sokuldular, onların yan yana gelmesi sırasında şimşek çakarcasına üçüncü minicik bir kıvılcım doğdu; bu, onların onlardan daha akıllı çocuklarıydı. I-I ile İ-İ yeni doğan galaksili yavrularını kucakladılar, onunla birlikte uzaktaki ülkelerine doğru yola koyuldular.

Tsiolkovski otlaktan dönen ineklerin önünden geçerek evine doğru yürüyor, bu sırada hayvanların boyunlarındaki çanların her biri ayrı sesten, tekdüze çınlamalarını dinliyordu. İneklerini sağmaya başlayanların evlerinden sütün fışırtısı gelmekteydi.

Tsiolkovski çevresinde olup bitenleri hiç kaçırmadan görür işitirdi, ama bunu kimse bilmezdi. Yürürken gene dalgın düşünüyordu.

«Savaşı ortadan kaldıracak tek şey, insanın ruh yapısının değiştirilmesidir. Gökyüzüne yükselip de dünyamızın, tüm güzellikleri yanında bir de ne nazik, ne çıtkırıldım bir nesne olduğunu görenlerin ruh yapıları çabucak değişecektir. Başlangıçta tek tek kişilerde görülecek bu, sonra yüzler

cesi, milyonlarcası onlara katılacak. İşte o zaman bambaşka bir uygarlık, bambaşka bir insan topluluğu gelişecek. Dünyamızın güzelliklerini, yetiştirdiği türlü türlü yemişlerin tadını yeni bir anlayışla değerlendirecekler...»

Tsiolkovski gülümsedi.

«İşte o zaman aralarından birinin aklına, 'Bir melek uçuyordu gece yarısı göğünde..' dizgesi gelecektir mutlaka...»

Ağustos 1973 - Eylül 1980

Koktebel, Moskova, Rovin, Gülripşi, Moskova, Gülripşi.

YEVTUŞENKO

YABAN YEMİŞLERİ

Ülkemizde şiirleriyle tanıdığımız ünlü Sovyet ozanı, romancısı ve sinemacısı **Yevgeni Yevtuşenko,** Kasım 1985'te İstanbul'a gelişinde, «Ah, ne olur hep eski şiirlerim değil, yeniler de çevrilip yayımlansa Türkiye'de. Romanım bile daha çıkmamış burada; yazık, okumuş olmanızı isterdim,» diyordu. **Yevtuşenko**'nun birçok dile çevrilmiş ünlü romanı Yaban Yemişleri, yazarın doğduğu yer olan Zima'da geçer. Yazar, çok iyi tanıdığı Tayga'yı, Tayga insanlarını, bu romanında şiirsel diliyle ustaca anlatır. Roman kişilerinin tek tek dünyaları, öyküleri, sanki küçük birçok romanın bütünleşmesi gibi bir arada aktarılır okura. «Amacım, yazmayanların, yazamayanların yazarı olabilmek. Sıradan insanın sıradan olmadığını kanıtlamaya çalışıyorum,» diyor. **Yevtuşenko** ve **Yaban Yemişleri**'nde bu amacına gerçekten ulaşıyor.